

У Н И В Е Р З И Т Е Т
ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА У НОВОМ САДУ
Правни факултет за привреду и правосуђе

КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ПРИВРЕДНИХ
ОДНОСА С ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА КРИВИЧНА ДЕЛА У
ВЕЗИ С ПРОИЗВОДЊОМ И ТРГОВИНОМ

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Ментор:
Проф. др Мирко Кулић

Кандидат:
Светлана Марковић

Нови Сад, 2021. година

УНИВЕРЗИТЕТ ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА У НОВОМ САДУ

Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду

КЉУЧНИ ПОДАЦИ О ЗАВРШНОМ РАДУ

Врста рада:	Докторска дисертација
Име и презиме аутора:	Светлана Марковић
Ментор (титула, име, презиме, звање, институција)	Проф. др Мирко Кулић, редовни професор, Правни факултет за привреду и правосуђе Универзитета Привредна академија у Новом Саду
Насловрада:	Кривичноправна заштита привредних односа с посебним освртом на кривична дела у вези с производњом и трговином
Језикпубликације (писмо):	Српски (<u> ћирилица </u>) (ћирилица или латиница)
Физичкиописрада:	Унети број: Страница 252 Поглавља 6 Референци 297 Табела 31 Слика / Графикона / Прилога /
Научна/уметничка област:	Кривичноправна ужа научна област
Предметна одредница, кључне речи:	Кривичноправна заштита привредних односа, кријумчарење, неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга, недозвољена производња, недозвољена трговина.

Извод (апстракт или резиме) на језику завршног рада:

Аутор докторске дисертације се бави анализом кривичноправне заштите привредних односа с посебним акцентом на анализу кривичних дела у вези с производњом и трговином. Кривичноправна заштита привредних односа добија све већи значај, посебно након завршетка Другог светског рата. Са развојем привреде, долази до промена у области инкриминације кривичних дела против привреде, као и кривичних дела у вези с производњом и трговином, што представља један од разлога за константно праћење законске легислативе из ове области. Поред тога, вршење кривичних дела у вези с производњом и трговином угрожава привредни систем у целини или одређене његове институте, а посебну пажњу изазивају појаве организованог вршења ових кривичних дела која попримају карактеристике професионалног криминалитета, те се намеће потреба за детаљнијом анализом релевантних питања, како са нормативног, тако и са аспекта заступљености ових кривичних дела у привреди наше земље. Стога предмет овог истраживања представља анализа посебне групе кривичних дела против привреде из Кривичног законика Републике Србије, и то кривичних дела у вези с производњом и трговином, у која се убрајају: недозвољена производња (чл. 234), недозвољена трговина (чл. 235), кријумчарење (чл. 236) и неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга (чл. 238). Научни циљ истраживања огледа се у провери дефинисаних хипотеза: да Кривична дела против привреде немају велику заступљеност у структури укупног криминалитета (X1), да је у Републици Србији усвојена адекватна законска регулатива којом су прописана кривична дела у вези с производњом и трговином (X2), Број осуђених лица за кривична дела у вези с производњом и трговином је знатно мањи у односу на број пријављених лица за та дела (X3), Уједначена је казнена политика за кривична дела у вези с производњом и трговином (X4) и Пријављена кривична дела у вези с производњом и трговином равномерно су заступљена на територији Републике Србије (X5). Друштвени циљ се огледа у доприносу који смо настојали да остваримо систематичним приказом кривичних дела у вези с производњом и

трговином, ради што свеобухватнијег упознавања научне и шире друштвене заједнице са проучаваном тематиком.

У оквиру дисертације смо анализирали кривична дела у вези с производњом и трговином са теоријског аспекта, затим са аспекта легислативног регулисања у кривичном законодавству Републике Србије, као и њиховог регулисања у упоредном законодавству. Поред тога, приказали смо и став судске праксе по питању наведених кривичних дела. Образлагање и анализирање питања која се тичу кривичних дела у вези с производњом и трговином као предмета ове дисертације систематизовано је у шест глава.

Узимајући у обзир наведено, у првој глави дисертације смо дефинисали предмет, циљ, хипотезе и методолошки оквир који смо користили у истраживању, док смо у другој глави направили општи осврт на кривичноправну заштиту привредних односа, кроз њихово дефинисање и анализу. Поред тога, у оквиру ове главе, приказали смо историјскоправни развој кривичноправне заштите производње и трговине у свету и у Србији. У оквиру треће главе, анализирали смо карактеристике кривичних дела против привреде и положај кривичних дела у вези с производњом и трговином у систему ових дела. Четврта глава садржи анализу кривичних дела у вези с производњом и трговином која се огледа кроз систематичан и темељан приказ њихових специфичности, карактеристика, објеката заштите, релевантних теоријских полазишта, законске легислативе која је посвећена наведеним кривичним делима, као и ставу судске праксе у вези са њима. У оквиру пете главе смо спровели истраживање на основу статистичких података Републичког завода за статистику Републике Србије који се односе на пријаве, оптужења и осуде за кривична дела у вези с производњом и трговином за временски период од 2015. до 2019. године, У шестој глави смо анализирали кривична дела у вези с производњом и трговином у упоредном законодавству и ставили посебан нагласак на законодавства Руске Федерације, Француске, Немачке, Хрватске, Црне Горе, Словеније, Северне Македоније и Босне и Херцеговине. У оквиру закључка смо сумирали резултате истраживања који су утемељени

	<p>на сагледавању, приказу и анализи кривичних дела у вези с производњом и трговином у нашем и упоредном законодавству, као и на основу истраживања које је засновано на анализи статистичких података који се односе на пријаве, оптужења и осуде за кривична дела у вези с производњом и трговином у одређеном временском периоду. На крају рада, у оквиру списка литературе, на систематичан и прецизан начин су наведене библиографске референце коришћене приликом израде дисертације.</p>
<p>Датум одбране: (Попуњава накнадно одговарајућа служба)</p>	
<p>Чланови комисије: (титула, име, презиме, звање, институција)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. проф. др Мирко Кулић, редовни професор, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду – ментор 2. доц. др. Јоко Драгојловић, доцент, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду – председник Комисије 3. доц. др Драгана Лазич, доцент, Факултет за пословнестудије и право, Београд, Универзитет „Унион – Никола Тесла“, Београд – члан Комисије
<p>Напомена:</p>	<p>Аутор докторске дисертације потписао је следеће Изјаве:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Изјава о ауторству, 2. Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и 3. Изјава о коришћењу. <p>Ове Изјаве се чувају на факултету у штампаном и електронском облику.</p>

UNIVERSITY BUSINESS ACADEMY IN NOVI SAD

Law faculty for Commerce and Judiciary

KEYWORD DOCUMENTATION

<u>Document type:</u>	Doctoral dissertation
Author:	Svetlana Marković
Menthor (title, first name, last name, position, institution)	Mirko Kulić, Ph.D., Full Professor, Faculty of Commerce and Judiciary in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad
Title:	Criminal Protection of Commercial Relations with Special Emphasis on the Analysis of Criminal Acts related to Production and Trade.
Language of text (script):	Serbian language
Physical description:	Number of: Pages 252 Chapters 6 References 297 Tables 31 Illustrations / Graphs / Appendices /
Scientific/artistic field:	Criminal Justice Scientific Field
Subject, Keywords:	Criminal protection of Commercial Relations, Unauthorized use of another person's business name and other special designation of goods or services, smuggling, Illegal production, Illegal trade,
Abstract (or resume) in the language of the text:	This doctoral dissertation analyses criminal protection of commercial relations with a special emphasis on the analysis of criminal acts related to production and trade. Criminal protection of commercial relations gained increasing importance, especially after the end of the

Second World War. With the development of the economy, changes arose in the field of criminalization of crimes against commerce, as well as crimes related to production and trade, which is one of the reasons for the constant need for monitoring the legislation in this area. In addition, crimes related to production and trade endanger the economic system as a whole or certain of its institutes, where the special emphasis should be put on the occurrence of organized crimes that take on the characteristics of professional crime, and there is a need for more detailed analysis of relevant issues in a normative, as well as from the aspect of the presence of these crimes in the economy of our country. Therefore, the subject of this research is the analysis of a special group of offenses against economic interests, in other words, crimes related to production and trade, which include illegal production (Art. 234), illegal trade (Art. 235), smuggling (Art. 236), and unauthorized use of another person's business name and other special designation of goods or services (Article 238). The scientific goal of the research is reflected in the confirmation of defined hypotheses: that offenses against economic interests are not widely represented in the structure of total offenses (H1), that the Republic of Serbia has adopted adequate legislation when it comes to crimes related to production and trade (H2), The number of convicted persons for criminal offenses related to production and trade is significantly lower than the number of persons indicted for these offenses (H3), the Unified penal policy for criminal offenses related to production and trade (H4) and reported criminal offenses related to production and trade are evenly widespread within the territory of the Republic of Serbia (H5). The social goal is reflected in the contribution that we tried to achieve, by a systematic presentation of criminal acts related to production and trade, to more comprehensively familiarize the scientific and wider community with the studied topic.

Within the dissertation, we analyzed criminal offenses related to production and trade from the theoretical aspect, then from the aspect of legislative regulation in the criminal legislation of the Republic of Serbia, as well as their regulation in comparative legislation. In addition, we have presented the case law and court stances on the issue of these crimes. Explanation and analysis of issues related to crimes

related to production and trade as the subject of this dissertation are systematized in six chapters.

Taking into account the above-mentioned, in the first chapter of the dissertation, we defined the subject, goal, hypotheses, and methodological framework we used in the research, while in the second chapter we made a general review of legal protections against offenses against economic interests, through their definition and analysis. Furthermore, within this chapter, we have presented the historical development of criminal law protecting production and trade.

In addition, within this chapter, we have presented the historical and legal development of criminal protection of production and trade globally and in Serbia. In the third chapter, we analyzed the characteristics of commercial crimes and the systemic position of crimes related to production and trade. The fourth chapter contains an analysis of crimes related to production and trade, which is reflected in a systematic and thorough presentation of their specifics, characteristics, objects of protection, relevant theoretical starting points, legal legislation dedicated to these crimes, as well as the position of case law related to them.)

The third chapter analyses the characteristics of commercial crimes, as well as the systematization and characteristics of commercial crime in our legislation. The fourth chapter contains an analysis of criminal offenses related to production and trade - illegal production (Art. 234), illegal trade (Art. 235), smuggling (Art. 236) and unauthorized use of another person's business name and other special designation of goods or services (Art. 238) - which is reflected through a systematic and thorough presentation of their specifics, characteristics, objects of protection, relevant theoretical starting points, legal legislation dedicated to these crimes, as well as the position of jurisprudence concerning them.

Within the fifth chapter, we conducted a survey based on statistical data of the Republic Statistical Office of the Republic of Serbia relating to reports, indictments, and convictions for criminal offenses related to production and trade for the period from 2015 to 2019. In the

	<p>sixth chapter, we analyzed criminal acts related to production and trade in comparative legislation and placed special emphasis on the legislation of the Russian Federation, France, Germany, Croatia, Montenegro, Slovenia, Northern Macedonia, and Bosnia and Herzegovina. As part of the conclusion, we summarized the results of the research based on the review of crimes related to production and trade, the presentation and analysis of crimes related to production and trade in our and comparative legislation, as well as research, based on the analysis of statistical data relating to reports, indictments and convictions for crimes related to production and trade in a certain period. At the end of the thesis, within the list of literature, bibliographic references used during the preparation of the dissertation are listed in a systematic and precise way.</p>
<p>Defended: (The faculty service fills later.)</p>	
<p>Thesis Defend Board: (title, first name, last name, position, institution)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1 Mirko Kulić, Ph.D., Full Professor, Faculty of Commerce and Judiciary in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad – mentor 2 Joko Dragojlović, Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Commerce and Judiciary in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad – President of the Commission 3 Dragana Lazić, Ph.D., Assistant Professor, Faculty for Business Studies and Law, Belgrade, University „Union – Nikola Tesla“, Belgrade – a Member of the Commission
<p>Note:</p>	<p>The author of the doctoral dissertation has signed the following Statements:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Statement on the authority, 2. Statement that the printed and e-version of a doctoral dissertation are identical and 3. Statement on copyright licenses. <p>The paper and e-versions of Statements are held at the faculty.</p>

САДРЖАЈ

ГЛАВА ПРВА	1
ТЕОРИЈСКИ И МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТУП	1
1.1 Предмет истраживања.....	3
1.2 Циљ истраживања	4
1.3 Хипотезе истраживања	5
1.4 Методолошки оквир истраживања.....	5
1.5 Програмске фазе истраживања.....	6
ГЛАВА ДРУГА	8
ИСТОРИЈСКОПРАВНИ РАЗВОЈ КРИВИЧНОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ПРИВРЕДНИХ ОДНОСА	8
1. ПЕРИОД ДО ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА	10
1.1 Општи осврт	10
1.2 Развој кривичноправне заштите привредних односа у Србији	15
1.3 Развој кривичноправне заштите производње и трговине у Србији.....	17
2. ПЕРИОД ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА	21
2.1 Општи осврт	21
2.2 Развој кривичноправне заштите привредних односа у Србији	23
2.3 Развој кривичноправне заштите производње и трговине у Србији.....	24
3. ПЕРИОД ПОСЛЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА	26
3.1 Општи осврт	26
3.2 Развој кривичноправне заштите привредних односа у Србији	30
3.3 Развој кривичноправне заштите производње и трговине у Србији.....	30
ГЛАВА ТРЕЋА	43
КАРАКТЕРИСТИКЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ПРИВРЕДЕ И ПОЛОЖАЈ КРИВИЧНИХ ДЕЛА У ВЕЗИ С ПРОИЗВОДЊОМ И ТРГОВИНОМ У СИСТЕМУ ОВИХ ДЕЛА	43
1. КАРАКТЕРИСТИКЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ПРИВРЕДЕ	44
2. ПОЛОЖАЈ КРИВИЧНИХ ДЕЛА У ВЕЗИ С ПРОИЗВОДЊОМ И ТРГОВИНОМ У СИСТЕМУ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ПРИВРЕДЕ	51

ГЛАВА ЧЕТВРТА	56
КРИВИЧНА ДЕЛА У ВЕЗИ С ПРОИЗВОДЊОМ И ТРГОВИНОМ	56
1. КРИЈУМЧАРЕЊЕ.....	56
1.1 Појам кривичног дела кријумчарење	57
1.2 Елементи кривичног дела кријумчарење	59
1.2.1. <i>Објект кривичног дела.....</i>	<i>60</i>
1.2.2. <i>Радња извршења</i>	<i>66</i>
1.2.3. <i>Последица</i>	<i>78</i>
1.2.4. <i>Извршилац.....</i>	<i>80</i>
1.2.5. <i>Кривица.....</i>	<i>82</i>
1.2.6. <i>Санкције</i>	<i>83</i>
1.3 Квалификовани облик кривичног дела кријумчарења	85
2. НЕОВЛАШЋЕНА УПОТРЕБА ТУЂЕГ ПОСЛОВНОГ ИМЕНА И ДРУГЕ ПОСЕБНЕ ОЗНАКЕ РОБЕ ИЛИ УСЛУГА	87
2.1 Појам кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга	87
2.2 Елементи кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга	89
2.2.1. <i>Објект кривичног дела.....</i>	<i>90</i>
2.2.2. <i>Радња извршења</i>	<i>100</i>
2.2.3. <i>Последица</i>	<i>101</i>
2.2.4. <i>Извршилац.....</i>	<i>103</i>
2.2.5. <i>Кривица.....</i>	<i>104</i>
2.2.6. <i>Санкције</i>	<i>105</i>
2.3 Квалификовани облици кривичног дела неовлашћене употребе туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга	106
3. НЕДОЗВОЉЕНА ПРОИЗВОДЊА	109
3.1 Појам кривичног дела недозвољена производња	110
3.2 Елементи кривичног дела недозвољена производња	110
3.2.1. <i>Објект кривичног дела.....</i>	<i>111</i>
3.2.2. <i>Радња извршења</i>	<i>112</i>
3.2.3. <i>Последица</i>	<i>114</i>
3.2.4. <i>Извршилац.....</i>	<i>115</i>
3.2.5. <i>Кривица.....</i>	<i>116</i>
3.2.6. <i>Санкције</i>	<i>117</i>
3.3 Квалификовани облик кривичног дела недозвољена производња	118
4. НЕДОЗВОЉЕНА ТРГОВИНА.....	119

4.1	Појам кривичног дела недозвољена трговина.....	120
4.2	Елементи кривичног дела недозвољена трговина.....	122
4.2.1.	<i>Објект кривичног дела</i>	123
4.2.2.	<i>Радња извршења</i>	125
4.2.3.	<i>Последица</i>	135
4.2.4.	<i>Извршилац</i>	137
4.2.5.	<i>Кривица</i>	139
4.2.6.	<i>Санкције</i>	139
4.3	Квалификовани облици кривичног дела недозвољена трговина.....	144
ГЛАВА ПЕТА		154
АНАЛИЗА СТАТИСТИЧКИХ ПОДАТАКА КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА ПРИЈАВЕ, ОПТУЖЕЊА И ОСУДЕ ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА У ВЕЗИ С ПРОИЗВОДЊОМ И ТРГОВИНОМ		154
1.	ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА	154
2.	МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА	156
3.	ИСТРАЖИВАЊЕ.....	157
4.	ДИСКУСИЈА	183
ГЛАВА ШЕСТА		187
УПОРЕДНО-ПРАВНИ ПРИКАЗ КРИВИЧНОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ПРИВРЕДНИХ ОДНОСА		187
1.	РУСКА ФЕДЕРАЦИЈА	188
2.	ФРАНЦУСКА	190
3.	НЕМАЧКА.....	192
4.	СЛОВЕНИЈА.....	193
5.	ЦРНА ГОРА.....	195
6.	ХРВАТСКА	198
7.	БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА.....	200
8.	СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА.....	203
ЗАКЉУЧАК.....		205
ЛИТЕРАТУРА		217

Списак табела

Табела 1. Пријављена пунолетна лица према кривичном делу 2015–2019. године.....	157
Табела 2. Пријављена пунолетна лица за кривична дела у вези са производњом и трговином за 2015. годину.....	158
Табела 3. Оптужена пунолетна лица према кривичним делима у вези са производњом и трговиним, врсти одлуке и полу за 2015. годину	159
Табела 4. Осуђена пунолетна лица према кривичним делима у вези са производњом и трговином, полу и изреченим кривичним санкцијама за 2015. годину	160
Табела 5. Висина изречених казни затвора према кривичним делима у вези са производњом и трговином за 2015. годину.....	161
Табела 6. Висина изречених новчаних казни према кривичним делима у вези са производњом и трговином за 2015. годину.....	162
Табела 7. Пријављена пунолетна лица према кривичним делима у вези са производњом и трговином према регионима за 2015. годину.....	162
Табела 8. Пријављена пунолетна лица за кривична дела у вези са производњом и трговином за 2016. годину.....	163
Табела 9. Оптужена пунолетна лица према кривичним делима у вези са производњом и трговиним, врсти одлуке и полу за 2016. годину	164
Табела 10. Осуђена пунолетна лица према кривичним делима у вези са производњом и трговином, полу и изреченим кривичним санкцијама за 2016. годину	165
Табела 11. Висина изречених казни затвора за кривична дела у вези са производњом и трговином за 2016. годину.....	166
Табела 12. Висина изречених новчаних казни за кривична дела у вези са производњом и трговином за 2016. годину.....	166
Табела 13. Пријављена пунолетна лица према кривичним делима у вези са производњом и трговином према регионима за 2016. годину.....	167
Табела 14. Пријављена пунолетна лица за кривична дела у вези са производњом и трговином за 2017. годину.....	168
Табела 15. Оптужена пунолетна лица према кривичним делима у вези са производњом и трговином, врсти одлуке и полу за 2017. годину.....	169
Табела 16. Осуђена пунолетна лица према кривичним делима у вези са производњом и трговином, полу и изреченим кривичним санкцијама за 2017. годину	170
Табела 17. Висина изречених казни затвора за кривична дела у вези са производњом и трговином за 2017. годину.....	171

Табела 18. Висина изречених новчаних казни за кривична дела у вези са производњом и трговином за 2017. годину.....	171
Табела 19. Пријављена пунолетна лица према кривичним делима у вези са производњом и трговином према регионима за 2017. годину.....	172
Табела 20. Пријављена пунолетна лица за кривична дела у вези са производњом и трговином за 2018. годину.....	173
Табела 21. Оптужена пунолетна лица према кривичним делима у вези са производњом и трговином, врсти одлуке и полу за 2018. годину.....	174
Табела 22. Осуђена пунолетна лица према кривичним делима у вези са производњом и трговином, полу и изреченим кривичним санкцијама за 2018. годину.....	175
Табела 23. Висина изречених казни затвора за кривична дела у вези са производњом и трговином за 2018. годину.....	176
Табела 24. Висина изречених новчаних казни за кривична дела у вези са производњом и трговином за 2018. годину.....	176
Табела 25. Пријављена пунолетна лица за кривична дела у вези са производњом и трговином према регионима за 2018. годину.....	177
Табела 26. Пријављена пунолетна лица за кривична дела у вези са производњом и трговином за 2019. годину.....	178
Табела 27. Оптужена пунолетна лица према кривичним делима у вези са производњом и трговином, врсти одлуке и полу за 2019. годину.....	179
Табела 28. Осуђена пунолетна лица према кривичним делима у вези са производњом и трговином, полу и изреченим кривичним санкцијама за 2019. годину.....	180
Табела 29. Висина изречених казни затвора за кривична дела у вези са производњом и трговином за 2019. годину.....	181
Табела 30. Висина изречених новчаних казни за кривична дела у вези са производњом и трговином за 2019. годину.....	181
Табела 31. Пријављена пунолетна лица према кривичним делима у вези са производњом и трговином према регионима за 2019. годину.....	182

ГЛАВА ПРВА

ТЕОРИЈСКИ И МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТУП

Кривичноправна заштита привредног система одређене државе, као вредности која представља заштитни објект у кривичноправном смислу, позната је одавно. Наиме, извесни облици кривичних дела против привреде који се налазе у актуелном законодавству, нису представљали посебну групу кривичних дела по ранијим законским систематизацијама. То су дела која су била непосредно везана за функционисање привредног система, али која су сачињавала део имовинских деликата или деликата против јавног поретка или неке друге групе кривичних дела. Тако су се још у правним споменицима робовласничке и феудалне државе појављивала поједина кривична дела управљена против привреде, попут фалсификовања новца. Иако ово кривично дело одавно постоји у кривичном законодавству, оно није било део целовите групе кривичних дела против привреде и тек у законодавству буржоаских држава, наилазимо на нешто већи број кривичних дела, чија се инкриминација може оправдати и разумети само као заштита одређеног привредног система. Све до појаве државног капитализма, кривична дела управљена непосредно против привредног система, била су релативно малобројна и нису представљала компактну групу кривичних дела. У правном смислу, о привредном криминалитету, као значајном и посебном облику криминалитета, може се дискутовати тек од момента када је држава почела да у погледу производње, транспорта, трговине и других привредних односа, поставља одређена правила, прописујући или забрањујући одређени начин привредног пословања и

прописујући одређене кривичне санкције за оне који не поступају по предвиђеним, односно прописаним правилима. Правни послови који су закључени противно прописаним правилима, нису били само по начелима грађанског права ништавни, него су са собом повлачили и одређену кривичну санкцију. На тај начин, развој друштва на основу економских закона постаје ограничен и у капиталистичким земљама. Преласком капитализма у монополистички стадијум свог развоја, концепт неограничене слободе деловања у привреди није могао да се одржи с обзиром на то да је развој светске привреде почео да достиже такав степен, да би остављање ове области изван правног регулисања постало изузетно опасно за државне интересе. Стога је ангажовање државе у регулисању привредних односа било праћено адекватним казним мерама. Кривичноправна заштита привредног система нарочито се појачала за време два светска рата, када су готово у свим земљама донети прописи, који су предвиђали казне за одређене недозвољене привредне делатности.

Развитак привреде праћен је низом законских прописа, који се доносе у циљу обезбеђења одређене економске политике и економског система одређене државе. Уједно се доносе и кривичноправни прописи, који предвиђају кажњивост за неке радње којима се угрожавају постојећи привредни односи, као и привредна политика једне државе. На тај начин, створио се нов појам привредних кривичних дела и привредног криминалитета уопште. Овакав појам је створен посебно у социјалистичким земљама, које су у периоду после Другог светског рата имале највећи број кривичних дела против привреде, иако је и у капиталистичким земљама број оваквих кривичних дела растао упоредо са развитком тзв. државног капитализма, односно са повећањем интервенције државних органа у регулисању привредних односа.

У савременом кривичном праву, привредна кривична дела имају посебан значај и њиховом прописивању се поклања посебна пажња. Специфичности кривичних дела у привреди, као појаве у друштву, условљавају и потребу одговарајућих правних решења у области кривичноправне заштите од ове врсте криминалитета. Проучавање ових кривичних дела повезано је са многим сегментима друштвеног живота и данас је све актуелније, а посебно с обзиром на динамичне промене у економском, политичком и социјалном друштву. Економски односи у области производње, размене и расподеле увек су били у

основи друштвеног живота, рефлектујући се на многе друштвене односе и делатности. С друге стране, друштвено-политички систем сваке земље заснива се и развија на бази одговарајућих друштвено-економских односа. Поред тога, с обзиром на обим у којем се врше, на њихову разноврсност и велику материјалну штету коју наносе привредном и правном поретку, привредни деликти побуђују велику пажњу, не само стручне, него и шире јавности. Вршење привредних кривичних дела угрожава привредни систем у целини или поједине његове институте.

Нарочиту пажњу изазивају појаве организованог вршења кривичних дела у вези с производњом и трговином, које поседују извесне специфичности с обзиром на грану привреде у којој се врше и које добијају све карактеристике професионалног криминалитета. Комплексност кривичних дела у вези с производњом и трговином упућује на потребу детаљније анализе многобројних релевантних питања, како са нормативног аспекта, тако и са аспекта заступљености поменутих кривичних дела у привреди наше земље.

1.1 Предмет истраживања

С обзиром на своју природу, кривична дела против привреде могу се систематизовати на основу одређених специфичности. Тако посебну групу кривичних дела против привреде, која су инкриминисана у Кривичном законнику, чине кривична дела у вези с производњом и трговином у која се убрајају: недозвољена производња (чл. 234), недозвољена трговина (чл. 235), кријумчарење (чл. 236) и неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга (чл. 238). Наведена кривична дела поседују одређене специфичности с обзиром на грану привреде у којој се врше и она ће представљати предмет анализе у оквиру ове дисертације. Анализом ће бити обухваћене њихове специфичности, карактеристике, објекти заштите, а биће указано и на релевантна теоријска полазишта, као и на став судске праксе у вези са овом групом кривичних дела против привреде. Поред наведеног, предмет истраживања ће обухватити и анализу утицаја законске регулативе на сузбијање привредног криминала, с посебним фокусом на сузбијање кривичних дела у вези с производњом и трговином. Иако су последице наведених кривичних дела

различите и остварују се на различитим објектима радње, оне се састоје у повреди или угрожавању заштићених добара и испољавају се у виду изазивања поремећаја у производњи и расподели, ометају нормалног функционисања привредних делатности, изазивају поремећаја у финансијском систему и сл.

1.2 Циљ истраживања

Научни циљ истраживања огледа се у провери дефинисаних хипотеза, те се на основу научно утемељеног истраживачког процеса сагледава релевантност законске регулативе, заступљеност кривичних дела у вези са производњом и трговином, њихова територијална дистрибуција на територији Републике Србије, као и упознатост становништва о штетности појаве наведених кривичних дела на привредни систем. Такође, као циљ се поставља и сагледавање актуелног стања легислативе кроз научно утемељен процес, који се односи на кривична дела у вези с производњом и трговином, на њихове појавне облике, начин њиховог извршења и утицај који имају на привредни систем једне земље. Поред поменутог, циљ који настоји да се постигне овом докторском дисертацијом јесте анализа судских одлука, како би се дошло до сазнања да ли важећи нормативноправни оквир даје довољно могућности државним органима да ефикасно раде на сузбијању кривичних дела у вези с производњом и трговином, а посебно најтежих и организованих облика. Циљ је да се укаже и на превентивне и репресивне мере које треба да предузму полиција, тужилаштво и други државни органи, како би спречили појаву кривичних дела у вези са производњом и трговином. Такође, циљ истраживања јесте и анализа статистичких података према подацима Републичког завода за статистику Републике Србије од 2015. до 2019. године који се односе на пријаве, оптужења и осуде за кривична дела у вези с производњом и трговином. Истраживање на предложеној тему обезбедиће научна сазнања која ће бити релевантна за будућа научна истраживања из ове области.

Друштвени циљ се огледа у доприносу који ће аутор настојати да оствари систематичним и свеобухватним приказом одређених облика кривичних дела против привреде, која се врше само у одређеним гранама привреде, а то су кривична дела у вези с производњом и трговином, са циљем да

на што бољи начин упозна научну заједницу са проучаваном тематиком. Такође, кроз статистичку анализу праћења заступљености наведених облика кривичних дела, аутор ће доћи до података о динамици и територијалној дистрибуцији, односно заступљености тих дела.

1.3 Хипотезе истраживања

У складу са дефинисаним предметом и циљем истраживања дефинисане су хипотезе, односно претпоставке, како би се испунио научни и друштвени циљ истраживања.

X1 – Кривична дела против приво рече немају велику заступљеност у структури укупног криминалитета.

X2 – У Републици Србији усвојена је адекватна законска регулатива којом су прописана кривична дела у вези с производњом и трговином.

X3 – Број осуђених лица за кривична дела у вези с производњом и трговином је знатно мањи у односу на број пријављених лица за та дела.

X4 – Уједначена је казнена политика за кривична дела у вези с производњом и трговином.

X5 – Пријављена кривична дела у вези с производњом и трговином равномерно су заступљена на територији Републике Србије.

1.4 Методолошки оквир истраживања

У складу са предметом и циљем истраживања, као и претходно дефинисаним хипотезама, постављен је одговарајући теоријско-методолошки оквир. Теоријски оквир условљен је методолошким оквиром, који ће као скуп метода допринети да се детаљно и прецизно спроведе истраживање и прикупе научне чињенице. Стога ће аутор у истраживању користити више различитих метода и техника истраживања, комбинујући их:

- историјски метод,
- дескриптивни метод,

- нормативни метод,
- метода анализе и синтезе,
- упоредноправни метод и
- анализа садржаја.

У циљу систематичног и свеобухватног сагледавања проучаване тематике, неопходно је коришћење историјског метода, како би се установио и анализирао развој кривичноправне заштите привредних односа, од најстаријих времена до данас. Дескриптивни метод биће коришћен у циљу темељног и студиозног анализирања става судске праксе, који се односи на проучавану тематику. Нормативном методом ће посебан фокус бити стављен на анализу законских прописа којима је регулисана проучавана проблематика, а нарочито на Кривични законик Републике Србије. Анализом садржаја ће се поступно сагледати и разложити основни појмови који представљају предмет истраживања, а теоријско сазнање ће синтезом бити обухваћено у јединствену целину. У том смислу, најпре ће се анализирати привредни односи, затим кривична дела против привреде, с посебним акцентом на кривична дела у вези са производњом и трговином – кријумчарење, неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга, недозвољена производња и недозвољена трговина. Упоредноправном методом биће омогућено да се анализирају проучавана кривична дела против привреде у различитим законодавствима, док ће анализом садржаја на детаљан и прецизан начин бити истражени релевантни библиографски извори који се тичу проучаване материје.

1.5 Програмске фазе истраживања

У оквиру рада ће се, с обзиром на предмет и циљ истраживања, разматрати кривичноправна заштита привредних односа, а при томе ће посебна пажња бити посвећена кривичним делима у вези с производњом и трговином, како са теоријског, тако и са легислативног аспекта у кривичном законодавству Републике Србије, као и у упоредном законодавству. Поред тога, биће презентована судска пракса која се тиче проучаване области и истраживања

заступљености ових дела у привреди Републике Србије. Анализа проучаване тематике биће конципирана у шест целина, то јест глава.

У оквиру првог дела указали смо на научну и друштвену оправданост истраживања кривичних дела у вези с производњом и трговином и дефинисали смо предмет и циљ истраживања, као и хипотезе и методолошки оквир истраживања. У оквиру друге главе анализирали смо кривичноправну заштиту привредних односа, дефинишући привредне односе који се односе на размену, производњу и потрошњу. Поред тога у оквиру ове главе, приказали смо историјскоправни развој кривичноправне заштите производње и трговине у свету и у Србији. У оквиру треће главе анализирали смо карактеристике кривичних дела против привреде, и положај кривичних дела у вези с производњом и трговином у систему ових дела. Предмет анализе у оквиру четврте главе су кривична дела у вези с производњом и трговином. Анализом смо обухватили специфичности ових кривичних дела, као и њихове карактеристике, односно елементе. Релевантне аспекте анализе представља и судска пракса. У петој глави приказали смо резултате спроведеног истраживања, које смо спровели на основу података Републичког завода за статистику који се односе на пријаве, оптужења и осуде за кривична дела у вези с производњом и трговином, за временски период од 2015. до 2019. године.

У оквиру шесте главе анализирали смо кривична дела у вези са производњом и трговином у упоредном законодавству. При томе смо нарочит нагласак ставили на законодавства Руске Федерације, Француске, Немачке, Хрватске, Црне Горе, Словеније, Северне Македоније и Босне и Херцеговине. У закључку смо сумирали резултате истраживања, док смо на крају рада, у оквиру списка литературе, на систематичан начин навели библиографске референце које су коришћене приликом израде дисертације.

ГЛАВА ДРУГА

ИСТОРИЈСКОПРАВНИ РАЗВОЈ КРИВИЧНОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ПРИВРЕДНИХ ОДНОСА

Историјски развој привредних односа показује да привреда постаје све сложенији комплекс, ако су производне снаге друштва на вишем нивоу развијености. У исто време и друштвена подела рада, постаје све разноврснија и у већој мери издиференцирана, чинећи је све сложенији и разноврснији облици привредних делатности.¹

Привреда једне земље обухвата скуп делатности којима се врше производња и услуге и расподела добара. Производња подразумева континуирани процес, којим се задовољавају људске потребе за добрима и услугама, док потрошња означава задовољење различитих људских потреба и она је циљ који се остварује производњом. Расподела се појављује као нужни посредник између производње и потрошње из разлога што се њоме одређује количина робе и услуга за задовољење потреба појединца, групе и заједнице, као и за настављање и проширивање процеса производње. Врши се посредно и непосредно кроз разне форме размене и промета,² а односи који настају у процесима производње и расподеле организовано се уређују и усмеравају и представљају привредни систем једне земље. Из тог разлога се може закључити да привредни систем обухвата узајамно деловање елемената у производњи,

¹ Самарџија, М. (1978). *Привредни систем Југославије: II део материјална и друштвена структура производње*. Београд: Научна књига, стр. 16.

² Јовановић, Љ. (1983). *Кривично право – посебни део*. Београд: Светозар Марковић, стр. 339.

расподели, као и коришћењу добара и услуга и самим тим се мерама привредног система решава економски проблем, јер он утиче на производњу, расподелу учинка друштвеног рада, као и расподелу и прерасподелу дохотка, односно производне вредности.³

Основни циљ постојања посебне групе кривичних дела, чији је заштитни објект привреда једне државе јесте заштита привреде, а последично и сузбијање криминалитета.⁴ Свако кривично дело против привреде има специфичан објект радње, док је пасивни субјект у случају вршења било којег кривичног дела против привреде држава и сви њени грађани.⁵ Измене у кривичном законодавству представљају добар показатељ различитих облика криминалитета у одређеним периодима. Из тог разлога ћемо приказати историјскоправни развој кривичноправне заштите производње и трговине како у свету, тако и на нашим просторима у одређеним временским периодима.

³ Из основних одредби о садржини, основним компонентама и начину функционисања привредних система, Бајец и Јоксимовић наводе да се могу извести четири основна критеријума њиховог груписања. Први, према карактеру власништва над средствима за производњу и облицима који из њега произилазе, разликује три основна облика својине – приватну, друштвену и државну својину. Према систему доношења (економских) одлука, где је основна разлика у нивоима њихове централизације, односно децентрализације, постоје два основна облика доношења одлука: претежно централизован и претежно децентрализован. Трећа карактеристика се тиче мотивационог система, односно импулса, који покрећу економске учеснике и утичу на њихово одлучивање у процесу друштвене репродукције. Четврта карактеристика се односи на начин алокације производних ресурса и економских активности, односно према начину организације и повезаности економских учесника у процесу друштвене репродукције. Према овом критеријуму, разликују се привредни системи у којима је тржиште основни механизам повезивања економских учесника у њиховим економским активностима и система, у којима је економска активност повезана и координисана директно, према планском механизму. Бајец, Ј., Јоксимовић Љ. (2001). *Савремени привредни системи*. Београд: Економски факултет, стр. 14.

⁴ Привредна кривична дела убрајају се у најтежа кажњива дела из области привредног криминала, али нису једина, из разлога што осим њих постоје привредни преступи и привредни прекршаји, као нарочито кажњива дела за која могу бити одговорна и правна и физичка лица. Мрвић Петровић, Н. (2016). *Кривично право – посебни део*. Београд: Правни факултет Универзитета Унион, стр. 220.

⁵ Матијашевић-Обрадовић, Ј., Илић, Д. (2018). Кривична дела против привреде – кривична регулатива као значајан фактор привредне стабилности. *Пословна економија*, 12(1), стр. 107.

1. ПЕРИОД ДО ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Привреда, односно економски односи у области производње, расподеле и размене, представљају основу за развој других односа, који се на њима заснивају, а држава је заинтересована за привреду, као целину и из тог разлога често интервенише у овој области, обезбеђујући заштиту, између осталог и прописивањем кривичних дела и казни за њих. У сваком друштву и у свим фазама његовог развоја, привреда је имала велики друштвени и политички значај, а економски односи у области производње, расподеле и размене, константно су били у основи друштвеног живота, одражавајући се на многобројне друштвене односе и делатности. С тим у вези, друштвено-политички систем сваке земље, заснива се и развија на основу адекватних друштвено-економских односа, што упућује на уску повезаност и условљеност привреде и политике, те је и разумљива појава државне интервенције у сфери привредних односа. Ипак, та интервенција је била различитог интензитета, током друштвеног развоја, у зависности од друштвено-политичког уређења појединих земаља, али се присуство државе у привредном животу увек осећало.⁶

1.1 Општи осврт

С обзиром на то да у периоду првобитне људске заједнице, није постојала организована форма државног реаговања на кршење правила друштвеног живота, реакције за извршене преступе, остваривали су се на основу обичајног права. У овом периоду, прекршаји правила друштвеног живота, углавном су се сводили на нападе против живота и тела. Појава државе, као организоване форме, доводи до појаве права као средства за заштиту државе и то превасходно владајуће класе. Најстарије одредбе пронађене су још у правима робовласничких држава, те су на пример, у старом Египту многа

⁶ Лазаревић, Љ. (2000а). *Кривично право – посебни део*. Београд: Савремена администрација, стр. 259.

питања из домена привреде била регулисана од стране државе, а посебно када су била у вези са проблемима расподеле вода из постојећих система за наводњавање.

Из периода развоја људског друштва, постоје и одређена друштвено неприхватљива понашања од којих поједина временом мењају своју садржину. У римском праву, наилазимо на прописе који су предвиђали кажњавање за понашање штетно по економски поредак, а постојали су прописи који су се односили на увоз житарица, промет истих и вештачко подизање цена. Наиме, строго кажњавање шпекуланата, који су доводили у опасност снабдевање Рима животним намирницама, постојало је још у доба Цезара. Тако *Lex Iulia de annonae*⁷ успоставља специјална правила за кривични поступак против шпекуланата житом. У доба империје су према шпекулантима животним намирницама примењиване веома оштре и разноврсне кривичне санкције, као што су: заточеништво, прогонство, новчана казна, забрана обављања професије и осуда јавног мњења, а за најтеже деликте било је могуће и изрицање смртне казне. Казне су биле различите, у зависности од друштвеног положаја учиниоца деликта, те је за припаднике виших сталежа примењивана забрана бављења трговином или прогон (тзв. релегација), а за припаднике нижих сталежа принудни рад. У време царства за откупљиваче житарица (*dardanarii*) биле су прописане веома строге казне за кршење прописа из области њихове привредне делатности, које је изрицао префект (*praefectus annonae*), који је одлучивао о свим питањима у вези са снабдевањем у Риму.⁸

Када је реч о настанку и развоју кривичног дела кријумчарење, оно се везује за појаву државних граница, чиме су створене препреке слободној размени производа, односно успостављени услови за формирање режима административне контроле кретања робе. У тим условима се појављују и први покушаји илегалног преношења појединих предмета преко границе. С обзиром на то да тада робна производња није имала веће размере, најчешће су се преносили драгоцени и ретки предмети. Узимајући у обзир честе ратове и

⁷ Ово је у ствари први закон у историји којим је експлицитно забрањено понашање које ми данас називамо монополско. Више у: Аличић, С. (2015). Римско антимонополско законодавство. У Г. Марковић (уред.), *Однос права у региону и права Европске уније: зборник радова* (стр. 145–155). Источно Сарајево: Правни факултет.

⁸ The Mommsen (1907). *Le droit pénal romain*. Paris: Ancienne librairie Thorin et fis, Albert Fontemoing, p. 321. Наведено према: Ђорђевић, М. (1964). *op. cit.*, стр. 399.

сукобе међу државама, најтраженији артикл, а тиме и артикл који се најчешће кријумчарио, био је оружје.⁹ Развијање и мењање друштва утицало је и на мењање појавних облика кријумчарења. У свим периодима људске историје, кријумчарење је било условљено конкретним друштвеним и економским приликама, што је утицало и на врсту робе која је кријумчарена, као и на методе и видове кријумчарења. За кријумчарење се може рећи да је све до појаве капитализма имало више политички и стратегијско-војни карактер. Временом, оно у великој мери добија комерцијалне видове, који се манифестују кроз веома разгранат и комплексан недозвољени бизнис, који је у одређеним периодима доводио у тежак положај поједине националне привреде.¹⁰

У вези са регулисањем трговине и производње, постојали су многи прописи, посебно у погледу прецизирања цена. Тако су у време Диоклецијана издати веома строги прописи, којима су одређене цене роба и услуга и за чије кршење се кажњавао, како продавац, тако и купац. За кршење прописа који су се тicali спољне трговине, посебно у погледу извоза, примењивале су се казне конфискације имовине и прогонство. У одређеним случајевима, извоз робе се сматрао и као помагање непријатељима, те је овакав деликт добијао карактер злочина против државе.¹¹ У Византији су од времена Јустинијана па све до 10. века постојали различити прописи, којима су се регулисала одређена питања из области привреде, а посебно она у вези са извозом и увозом појединих артикала. Извоз робе и продаја одређених артикала странцима могао је да се врши само по одобрењу надлежних органа, док се поједина роба уопште није смела извозити или продавати странцима (злато, робови, оруђе за рад, одређени артикли за исхрану итд.), а познати су и прописи о државном монополу за увоз и продају свиле. У праву феудалних држава такође, наилазимо на примере примене казни за привредне деликте. Тако је Филип Лепи 1304. године у Француској издао пропис о забрани извоза намирница, што је имало за циљ побољшање снабдевања Париза, при чему су предвиђене строге казне за оне који се не би придржавали ове забране.¹²

⁹ Делић, Н. (2010). Кривичноправни аспект кријумчарења. *Право и привреда*, 47(4–6), стр. 476.

¹⁰ Ђорђевић, З. (2006). *Нарко криминалитет – кривичноправни и криминалистички аспект*. Нови Пазар: Интернационални универзитет, стр. 36.

¹¹ The Mommsen (1907). *op. cit.*, p. 180. Наведено према: *Ibid.*

¹² Constant, J. (1959). *Les systèmes de répression en matière d'infraction économique*. Luxembourg: Faculté internationale de droit comparé, p. 4. Наведено према: Ивошевић, Д. (1973). *op. cit.*, стр. 18.

У Хабзбуршкој монархији је 18. јануара 1757. године Марија Терезија издала проглас који се односио на целокупан извоз жита и воћа, а којим су предвиђене новчане казне од око 1.000 форинти, конфискација робе и средстава транспорта, која су послужила за превоз робе, као и специјална новчана казна, која је могла бити изречена у висини четвороструке вредности робе. У случају отпора, учиниоци су могли бити стрељани на лицу места. Овим прогласом било је предвиђено да произвођачи пива могу употребљавати једино зоб, јечам и хељду, док је употреба других врста жита била забрањена. За кршење ових прописа била је прописана новчана казна од 600 форинти, као и одузимање пива и припремљене мешавине. Поред тога, учиниоци су кажњавани и доживотном забраном вршења своје професије у свим земљама на којима се простирала власт Марије Терезије.

Од нарочитог значаја су и едикт Тургот из 1776. године о укидању цехова, декрет из 1791. године о успостављању слободне трговине и индустрије, као и познати декрет *Le Chapelier* из исте године, који је кривично санкционисао стварање монопола.¹³ Монополистичке тежње и кривичне санкције на те тежње појавиле су се у Немачкој још почетком 16. века. У том периоду, трговачка друштва и нека друга лица нагомилавала су разну робу и друге трговачке артикле, руде, вунено сукно и сличне предмете, у циљу шпекулације њима и одређивања произвољне цене, ради своје личне користи. Парламент који је заседао у Келну 1512. године забранио је ову врсту делатности, предвиђајући за учиниоце таквих дела казну конфискације целокупне имовине у корист власти дотичног места. Међутим и поред учињених напора, Кунов истиче да је борба против монополизма остајала без резултата, зато што се и сам Карло Пети Хабзбуршки појављивао као заштитник појединих трговаца. Пример за наведено јесте случај који је водио државни тужилац Каспар Март 1523. године против бројних трговаца, подносећи тужбу суду, али ови трговци су се обратили лично Карлу Петом Хабзбуршком и затражили његову помоћ, коју су и добили, тако што је наложио да се поступак

¹³ Constant, J. (1959). *op. cit.*, p. 3. Наведено према: Ивошевић, Д. (1973). *op. cit.*, стр. 18.

обустави, изузимајући списе и наређујући да се дотични трговци не узнемиравају, иако је начелно био против монопола.¹⁴

У Западној Европи је настало модерно кривично право и у томе је истакнуту улогу имала Француска. Први кривични законик – *Code penal* донет је 1791. године, када је по први пут у историји садржај кривичног законика подељен на два дела, који ће се касније у кривичном законодавству означити као општи и посебни део.¹⁵ У овом периоду се у кривичним законцима налазе и одредбе, које инкриминишу привредне деликте, иако су ти случајеви веома ретки и постојале су у француском Кривичном закону (*Code pénal*) из 1810. године, који у члановима 419 и 420 прописује казну за нуђење више цене од оне коју тражи сам продавац, за уједињавање против власника једне исте робе или животних намирница са намером да робу не продају или је продају само по одређеној цени, за проузроковање скока цена или њиховог пада противзаконитим начином или средствима. Уколико је незаконита радња извршена уз остваривање зараде житом, брашном, материјалима од брашна, хлебом, вином или неким другим путем, казна је била удвостручена. Тежња ових прописа је била обезбеђивање слободне конкуренције. Такође, одредбом члана 479 истог законика била је предвиђена новчана казна против пекара и месара који су продавали хлеб или месо изнад законом утврђене и објављене цене. Сличне одредбе су постојале и у неким законодавствима 19. века и то у белгијском Кривичном закону из 1867. године, италијанском Кривичном закону из 1889. године итд.¹⁶

Иако су промет робе и вршење трговинских услуга регулисани одговарајућим законима, веома су погодни за различите незаконите радње, које доводе до извршења појединих кривичних дела из области привредног криминалитета. Трговина би требало да се обавља сходно добрим пословним обичајима, трговинским правилима и начелима лојалне конкуренције, при чему се никада не сме наносити штета потрошачу. Међутим, законски прописи,

¹⁴ Кунов, Х. (1958). *Опита привредна историја: преглед привредног развитка од примитивне скупљачке привреде до високо развијеног капитализма. Том 3: Средњовековна феудална привреда у средњој и западној Европи*. Београд: Култура, стр. 226.

¹⁵ Наведену тродобу кривичних дела преузимаће законодавства широм света, а преко Пруског кривичног законика она је стигла и у српско кривично право. Павловић, М. (2013). *op. cit.*, стр. 203.

¹⁶ Constant, J. (1959). *op. cit.*, р. 3. Наведено према: Ивошевић, Д. (1973). *op. cit.*, стр. 19.

правила и обичаји, не поштују се увек, што доводи до разних облика криминалитета.¹⁷

Успостављање капиталистичког система и буржоаског правног поретка у 19. веку, инспирисано је идејама о неограниченој слободи приватне иницијативе у привреди, а подразумевало је стављање ове области изван државног регулисања. Ипак и у овом периоду, иако ретко, проналазимо одредбе којима се инкриминишу привредни деликти, као на пример у члану 419 и 420 Француског кривичног законика из 1810 године, којима су инкриминисани одређени облици шпекулације.¹⁸

1.2 Развој кривичноправне заштите привредних односа у Србији

Прве српске државе имале су развијено право, као и државни апарат. Ипак, феудални развитак Србије почео је са знатним закашњењем у односу на државе Западне Европе,¹⁹ тако да о средњовековном српском праву можемо говорити тек од краја XII века. Друштвени односи у феудалној Србији од VII до XII века били су регулисани претежно обичајним правом. Након XII века појавили су се и разни правни извори: закони, међудржавни уговори и повеље.²⁰ Најважнији закон у српској средњовековној држави био је Душанов законик²¹ у коме је кодификовано средњовековно српско право. Знатан део Душановог законика био је посвећен кривичном праву,²² док готово не садржи одредбе којима су се регулисала одређена питања из области привреде. Ипак, можемо издвојити члан 174 којим су у одређеној мери били заштићени зависни

¹⁷ Бошковић, М. (2005). *Криминалистика методика*. Београд: Полицијска академија, стр. 304–305.

¹⁸ Ђорђевић, М. (1964). Развој и одлике савременог привредног кривичног права. *Анали Правног факултета у Београду*, 12(4), стр. 400.

¹⁹ Јанковић, Д. (1979). *Историја државе и права народа Југославије*. Београд: Научна књига, стр. 24.

²⁰ Више у: Новаковић, С. (1982). *Историја и традиција*. Београд: Српска књижевна задруга; Шакић, С. (1995). *Средњовековно српско право*. Нови Сад: Матица српска.

²¹ Душанов законик је донет на Сабору у Скопљу 1349. године, а допуњен је на Сабору у Серезу 1354. године.

²² Нарочита пажња у Душановом законнику била је посвећена казнама за различите врсте кривичних и других преступа.

земљорадници и њихов поседи. Према одредби овог члана, свим зависним земљорадницима било је дозвољено да располажу својим имањима, односно могли су да их дају у мираз, да их поклоне цркви или да их продају. Међутим, морали су да воде рачуна да на поседу увек буде "работника", што у ствари значи да је било потребно да нови уживалац поседа извршава своје обавезе према феудалном господару села, јер би им у супротном могао, то јест имао би право да им одузме, како винограде, тако и друга добра.

Привредни односи су се постепено развијали. У првој половини XIX века, индустријска постројења уопште нису постојала, а највећи део становништва бавио се пољопривредом. За време османлијског царства примењивало се шеријатско право, у коме су феудални господари били једина "власт" на свом поседу, док је слаба централна власт са законодавним належностима била тек у повоју. У оваквим условима нарочиту важност имају кривичноправни акти, који су донети за време краткотрајног трајања Карађорђево Србије и који у великој мери представљају доказ постојања државности Србије у том времену. У обновљеној Србији, као један од првих закона, донет је Казнени закон Проте Матеје Ненадовића 1804. године. Сматра се, да се овај Законик састојао од 14 или 15 чланова тј. пунктова, али данас је сачувано само седам. Његове одредбе су разуђене и нису довољно прецизне, а предвиђао је поједина кривична дела и казне за њихове учиниоце.²³ Карађорђево криминално законик, према проценама историчара донет је 1807. године,²⁴ а имао је 38 параграфа. Реч је о револуционарном законнику, који је био кратког и ограниченог обима, без посебне систематике и одговарао је духу и потребама устаничког периода. Углавном је садржавао посебни део кривичног права, предвиђајући поједина кривична дела²⁵ и казне за њихове учиниоце које су биле строге и сурове. Важно је нагласити да у овом Законнику нису биле садржане само кривичноправне одредбе, него и одредбе које припадају другим гранама

²³ Овим Закоником су била предвиђена следећа кривична дела: убиство (члан 1), отмица (члан 2), крађа домаће животиње (члан 3), бекство из војске (члан 4), бекство са страже (члан 5) и кривоклетство (члан 6), прихватање за оружје према свађи или псовци. Јовашевић, Д. (2016). Основне карактеристике законодавства Карађорђево Србије, *Годишњак факултета правних наука*, 6(6), стр. 65.

²⁴ Живановић, Т. сматра да Карађорђево законик потиче из 1807, године, док Новаковић, С. наводи да је овај Законик настао 1810. године. Наведено према: *Ibid.*

²⁵ У посебном делу који представља најобимнији део овог Законика могу се лако разликовати две целине: прва која садржи општа кривична дела и друга која садржи војна кривична дела. *Ibid.*, стр. 68

позитивног права, као на пример брачном праву, уставном и управном (административном),²⁶ али није садржавао одредбе којима се штите привредни односи.

У Кнежевини Србији, у периоду од 1815. до 1860. године, није постојао јединствени кривични законик који би регулисао материју кривичног права, него је она била прописана различитим прописима и уредбама. За време владавине кнеза Милоша Обреновића, 1860. године донет је Казнителни Законик за Књажество Србију, који је рађен по узору на пруски законик и који је представљао велики помак у кривичном праву, јер се њиме први пут, у српско кривично право уводи примена начела законитости, забрана ретроативности и правне једнакости. Овим Закоником била су прописана и одређена кривична дела, којима су се штитила одређена добра. Тако је на пример у глави XLII. одредбом члана 375 била прописана казна затвора од једног до десет дана или до тридесет удараца бичем за онога ко приватно, општинско или државно добро уништи, уколико штета није била већа од сто гроша. Иста казна је била прописана и за онога ко на одређен начин уништава туђе поседе, као на пример када уништи туђу воћку или калем, када посече туђа дрва, када нанесе штету пуштајући стоку у туђ воћњак итд.

1.3 Развој кривичноправне заштите производње и трговине у Србији

У Душановом законнику, као најважнијем закону у српској средњовековној држави, помињу се трговци и занатлије, иако та занимања нису била развијена као у Византији. У периоду када су рудници племенитих метала представљали релевантан извор прихода за државу, нарочито се развило златарство, при чему је обављање златарског заната било посебно регулисано, на тај начин што се исти морао обављати само у градовима. Кршење ове

²⁶ То су одредбе о разлозима и узроцима за распуштање законито венчаних мужа и жене (члан 29), плати и другим привилегијама сеоских старешина као слзжитеља народа (члан 32), праву народа да бира судије, кметове и среске кнезове, али не и војне старешине (члан 38), одговорности старешина (члан 38 и 39) и о заклетви на верну службу свих изабраних старешина (члан 40). *Ibid.*, стр. 66.

одредбе повлачило је смртну казну спаљивањем за златара, а била је предвиђена и посебна казна за село у којем је златар илегално радио – плаћање глобе.²⁷ Веома често трговци су били странци и то у највећој мери Дубровчани, који су уживали одређене повластице.²⁸ У том смислу, можемо навести члан 118 у којем је прописано да трговци могу слободно да тргују по "церевој земљи" и да им нико не сме сметати, нити одузети робу, а уколико се то догоди биће кажњен новчаном казном од петсто пепера. Такође и чланом 119 трговци су заштићени јер је законодавац прописао да "трговци и мале и велике потребне робе скрлата да иду без сметње по земљи царевој, да продају и купују, како кому трг доноси." Уколико властелин или цариник задрже трговца, дужни су да плате новчану казну од триста перпера.²⁹ Трговином се почиње бавити и домаће становништво, што закључујемо из одредбе члана 121 Душановог законика.³⁰ С обзиром на то да, у каснијем периоду, није било других закона, сматра се да је Душанов законик важио све до пада Србије под турску власт, када је престао период писаног српског права.

У оквиру Карађорђевог криминалног законика, који смо већ поменули, у члану 23 било је прописано кривично дело, које се састојало од злостављања или псовања, свештеника, старешина, чиновника, трговца или кмета, са или без разлога, што значи да су и трговци били заштићени. Прописана казна за ово кривично дело била је телесна казна ударањем 25 штапова у два сата ујутро.³¹ У овом Законику, тежа кривична дела општег карактера и војничка кривица, сматрала су се као нарочито опасним, због прилика у којима се заједница налазила и забрањивала су се строгим јавним казнама. С друге стране, за лакша кривична дела, могле су се окончати поравнањем и накнадом у новцу.³²

У Казнителном Законику за Књажество Србију, из 1860. године, у глави XXV, која је носила назив „О превари“ у параграфу 256, било је предвиђено кривично дело преваре, чији је извршилац занатлија или трговац. При томе,

²⁷ Видети чланове 118–123 и 168–170 Душановог законика. Кузмановић, Р. (ур.) (2000). *Душанов законик – 650 година после његовог доношења*. Бања Лука: Академија наука и умјетности Републике Српске, стр. 399–416.

²⁸ Душанов законик штити трговце одређеним члановима (118, 119, 120, 121 и 122).

²⁹ Члан 122 Душановог законика.

³⁰ „Да није властан властелин, ни мали ни велики, ни који било други, задржати или спречити своје људе или друге трговце, да не иду на тргове царева, но да иде сваки слободно.“

³¹ *Ibid.*

³² Аћимовић, М. (1937). *Кривично право – општи део*, Суботица: Градска штампарија, стр. 25.

предвиђена казна за занатлије које производе и продају лажно злато или сребро и трговце који тргују са лажним драгоценостима, била је губљење грађанске части и новчана казна од сто до пет стотина талира. Поред тога, била је предвиђена и забрана бављења занатом на одређено време или заувек.³³ Одредбом члана 382 била је предвиђена казна затвора од три до тридесет дана или новчана казна од три до 30 талира за свакога ко би се у еснафској или било којој радњи тајно договорио, да заједно престану да раде у циљу добијања одређених повластица, као и трговац и уопште продавац код кога се нађу лажне мере, без обзира на то да ли је куповао или продавао одређену робу. Било је неопходно да све мере буду "оверене" полицијским жигом, јер је чланом 371 било прописано да "меанције, кафеције, пивари и уопште они који пиће точе морају праве мере имати", јер ће у супротном бити кажњени новчаном казном од пет до десет талира. Посебним чланом 383, став 1, била је предвиђена новчана казна од пет талира за продавца који на пијаци неисправно мери робу и на тај начин превари купце.

Када је реч о кријумчарењу, као кривичном делу, оно је било прописано првим српским Царинским законом из 1850. године, у параграфу 121, којим је инкриминисано тајно уношење, изношење или преношење робе. Ни каснији закон, из 1863. године, као ни Царински закон из 1899. године, нису извршили измену бића овог кривичног дела. Законом из 1904. године извршена је измена у законској формулацији овог кривичног дела, на тај начин што је кријумчарење проширено и на неке радње у земљи, из разлога што је до тада постојало само гранично кријумчарење, а од доношења овог закона постоји и кријумчарење у земљи. У наведеним законима, питање кривице је на различите начине прописано. Тако је према Закону из 1863. године, извршилац овог дела могао бити кажњен само, ако је поступао са умишљајем, док према Царинском закону из 1899. године, за постојање овог кривичног дела није био потребан умишљај. За кријумчарење су се могле изрицати различите санкције: казна лишења слободе, новчана казна, конфискација и споредне казне.³⁴ Поред наведеног дела кријумчарење, Кулић³⁵ у царинска кривична дела у Србији овог периода убраја

³³ *Ibid.*

³⁴ Више у: Кулић, М. (1999). *Пореска утаја и кријумчарење*. Београд: БМГ – Београдско машинско-графичко предузеће, стр. 46–49.

³⁵ *Ibid.* стр. 45.

и дела слична кријумчарењу и дела неистинитог пријављивања. Дело слично кријумчарењу било је кривично дело одношења робе из царинских магацина, које је први пут прописано Царинским законом из 1904. године, одредбом члана 145. Радња овог дела састојала се у изношењу робе из "сместишних" магацина пре плаћања царинских дажбина, као и у располагању робом која подлеже царинском надзору. Овим делом се штитио интерес државе, јер није било дозвољено да се роба из царинских магацина пушта у промет, пре него што се наплати царинска дажбина.

Дела неистинитог пријављивања била су: неистинита пријава и квалификована неистинита пријава. Као кривично дело, неистинита пријава била је предвиђена још Законом из 1850. године у члану 120. Радња овог дела састојала се у непријављивању или неистинитом пријављивању робе у царинској декларацији. И каснији царински закони, из 1863. године, 1879. године и 1893. године, задржали су наведену формулацију, док је Законом из 1899. године ово дело подељено у два кривична дела и то: погрешну пријаву квантитета и погрешну пријаву квалитета робе. Прво дело је названо утајом, док је друго дело задржало стари назив. Утаја је постојала када се нека роба не пријави у декларацији и када се роба пријави у мањој количини, а погрешна пријава је постојала када се неистинито пријави квалитет робе. Међутим, Законом из 1904. године ове две инкриминације су поново спојене у једну. Предвиђена казна за ово дело је била различита у зависности од закона. Тако је на пример, по Закону из 1850. године била предвиђена новчана казна у висини од двоструког износа царинских дажбина, док је Законом из 1893. године било поштрено кажњавање за ово дело. Била је предвиђена новчана казна у висини од четвороструке царинске дажбине, с тим што се могла претворити и у казну затвора, уколико окривљени није могао да плати новчану казну. Међутим, Законом из 1899. године укинута је могућност изрицања казне затвора за ово дело.

Одредбом члана 167 Царинског закона из 1904. године, била је инкриминисана квалификована неистинита појава. За постојање овог дела били су потребни сви услови који су се тражили за кривично дело неистините пријаве, с тим да је за постојање овог дела било неопходно да роба уопште није била пријављена и да је иста пронађена прегледом у скривеним местима

колета.³⁶ Прописане казне за ово дело биле су новчана казна и конфискација, која се односила на сву робу, која се налазила у колету и ону која је скривена и ону која није скривана, а Царинским законом из 1899. године био је прописан и посебан царински кривични поступак, којим је било регулисано и извршење кривичних санкција за та дела. За кријумчарење, осуда се извршавала са утврђењем постојања дела, док се за остала дела извршавала, пошто су одлуке постајале извршне. Превозна средства и конфискована роба продавала су се путем јавне лицитације. За царинске деликте, казна се могла наплаћивати само из трећине осуђениковог имања, што представља установу окућнице, коју је увео кнез Милош, Указом из 1836. године. Њоме је било предвиђено да се у варошима на кућу, а у селима на кућу, баштину, два вола и краву нико не може задужити. Циљ ове установе је био да се предупреди пропаст многих породица, услед продаје њихових имања због задужења.³⁷

2. ПЕРИОД ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА

2.1 Општи осврт

У Русији, Октобарском револуцијом 1917. године, уследило је рушење капиталистичког поретка, чиме је започео процес стварања најугицајније и највеће социјалистичке државе у свету. У том периоду, уследила је и промена кривичног законика започета 1919. године, усвајањем Руководних начела кривичног права РСФСР, којим се успостављају темељи будућег совјетског кривичног права.³⁸ Први Кривични законик РСФСР донет 1922. године, након

³⁶ Колето је реч француског порекла и њоме се означава свежањ или пакет који се шаље поштом или превозним средством. Мићуновић, Љ. (1991). *Савремени лексикон страних речи и израза*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, стр. 352. Наведено према: Кулић, М. (1999). *Пореска утаја и кријумчарење*. Београд: БМГ – Београдско машинско-графичко предузеће. стр. 49.

³⁷ *Ibid.*, стр. 49.

³⁸ Срзентић, Н., Стајић, А., Клаус, Б., Лазаревић, Љ., Ђорђевић, М. (1995). *Коментар Кривичног закона Републике Србије*. Београд: Савремена администрација, стр. 60.

чега је у свим тадашњим совјетским републикама уследило доношење кривичних законика по узору на савезни.³⁹ У Кривичном законнику РСФСР из 1926. године у глави II била су прописана одређена кривична дела против привреде и то кријумчарење (члан 83), незаконита производња (члан 99), кршење правила којима се регулише трговина (члан 105), злонамерно повећање цена робе куповином, прикривањем или не пуштањем на тржиште.⁴⁰

С друге стране, у Немачкој се за време Првог светског рата први пут уводи привредно кривично право, које се примењивало и након завршетка рата, а све до 1923. године није изгубило на значају. За време Вајмарске републике,⁴¹ одређено време су постојали либералнији економски односи. Светска економска криза 1929. године погодила је и Немачку, те је држава интервенисала на пољу привредног живота. Почевши од 1933. године, Немачка се припремала за оружани сукоб и све своје привредне напоре улагала је у наоружање. За овај период развоја немачког привредног кривичног права, карактеристична је свемоћ управног апарата нацистичке државе, која је имала концентрисану велику власт, па и у домену изрицања казни за нарушавање успостављања привредног поретка. У овом периоду, Немачка није имала систематизован кодекс привредних повреда, него су кажњиве радње биле предвиђене у низу прописа.

За разлику од Немачке, италијански Кривични законик од 1930. године садржао је посебну групу кривичних дела, која је била означена као кривична дела против јавне економије, индустрије и трговине. У овој групи кривичних дела налазила су се: уништавање сировина, пољопривредних или индустријских производа или средстава за производњу (чл. 499), распрострањавање болести на биљке или животиње (чл. 500), преварно дизање или спуштање цена на јавном тржишту или трговачким берзама (чл. 501), локаут и штрајк (чл. 502-506), бојкот (507), самовољно продирање и запоседање пољопривредних индустријских предузећа – саботажа (чл. 509), ометање слободе индустрије и трговине (чл. 513), превара против националне индустрије (чл. 514), превара у

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ Уголовный Кодекс Российской Федерации од 1926. гола, Доступно на: <https://docs.cntd.ru/document/901757374>, посећено: 06.07.2021. године.

⁴¹ Ово је назив немачке државе у периоду од 1919. до 1933. године. У Вајмару је одржана национална скупштина сазвана са циљем да се донесе нови устав. Вајмарским уставом укинута је монархија и уведен је републикански облик владавине. Кандић, Љ. (1992). *op. cit.*, стр. 353.

обављању трговине (чл. 515), продаја фалсификованих животних намирница као правих (чл. 516), продаја индустријских производа као правих и продаја индустријских производа са лажном ознаком.⁴²

2.2 Развој кривичноправне заштите привредних односа у Србији

У периоду између два светска рата, интервенција државе у регулисање привредних односа се временом појачала, на шта је утицао развитак индустријске производње и све већа концентрација капитала, која је створила нове односе у привреди. Поред тога, на ширу интервенцију државе у привреди утицао је и развој светског тржишта, те је ангажовање државе у регулисању привредних односа било праћено одговарајућим казним мерама. Ове мере су се најпре појављивале у царинском, фискалном и радном законодавству, јер је у тим областима државна интервенција била најинтензивнија и у том погледу, интензивнији развој привредног кривичног права започет је у 20. веку, када су привредни и технички развитак и политичке и економске прилике, а посебно ратови и привредне кризе, учинили да интервенција државе постане све неопходнија. Ђорђевић⁴³ наводи да неки аутори сматрају, да развој савременог привредног кривичног права почиње од Првог светског рата, када се појављују многи прописи, који инкриминишу различите делатности управљене против привреде, а посебно против система снабдевања.

У XX веку технички и привредни развитак, као и политичке и економске прилике, а посебно ратови и привредне кризе, довели су до тога да интервенција државе у привреди постане све неопходнија. Након завршетка Првог светског рата, економске прилике су у већини земаља биле поремећене, што је у још већој мери захтевало државну интервенцију у привреди и што је повећано привредном кризом из 1929. године. У том периоду, након Другог конгреса међународног удружења за кривично право, одржаног у Букурешту 1929. године, усвојено је становиште да правна лица могу бити кривично одговорна и да се према таквим лицима могу применити кривичне санкције. Ова чињеница

⁴² Ивошевић, Д. (1973). *op. cit.*, стр. 42.

⁴³ Ђорђевић, М. (1964). *op. cit.*, стр. 401.

је утицала на то да се у многим земљама донесу прописи о кажњавању за одређене привредне делатности. Срзентић⁴⁴ наглашава да су стварни разлози за доношење поменутих прописа, привредни односи, који су настали услед познате економске кризе 1929. године и 1930. године, те да управо из тог разлога одређени теоретичари везују појаву привредног кривичног права за настанак ове кризе.

2.3 Развој кривичноправне заштите производње и трговине у Србији

У периоду између два светска рата, у погледу развоја кривичног права на југословенским просторима, постојало је шест правних подручја, која су била међусобно различита. Ово је било затечено стање, које је важило пре 1918. године⁴⁵ и које је остало такво све до доношења кривичног законика јединственог за целу земљу. Наиме, у периоду до 1918. године било је покушаја да се донесу нови кривични законици у Србији и Хрватској, али услед избијања Првог светског рата 1914. године, до тога није дошло. Након завршетка Првог светског рата, поремећене су економске прилике у већини земаља, што је у још већој мери условило потребу државне интервенције у привреди, која се у постојећим друштвеним и економским условима и иначе наметала. Такође, поставило се питање унификације кривичног права, то јест, питање изједначавања наведених шест подручја кривичног права. У том смислу, на основу Пројекта Казненог закона за Србију, из 1910. године, са изменама и допунама 1911. године, донет је Пројекат Казненог законика за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца 1922. године, који је усвојен 27. јануара 1929. године

⁴⁴ Срзентић, Н. (1954). Проблеми привредних деликата. *Архив за правне и друштвене науке*, 41(3–4), стр. 337–338.

⁴⁵ У погледу кривичног законодавства, примењивано је следећих шест правних подручја: У Босни и Херцеговини важио је Казнени закон о злочинствима и преступима од 1879. године, у Црној Гори на снази је био Кривични законик за Краљевину Црну Гору од 1903. године, у Словенији и Далмацији важио је Казнени закон о злочинствима, преступима и прекршајима од 1852. године, док је у Србији био на снази Криминални (Казнителни) законик за Књажество Србије од 1860. године. На подручју Хрватске и Славоније важио је Казнени закон о злочинствима, преступима и прекршајима од 1852. године, док је у Војводини, односно Банату, Бачкој и Барањи, као и Међумурју, био на снази V Законски чланак из 1818. године. Чејовић, Б. (2006). *Кривично право – општи и посебни део*. Београд: Досије, стр. 36.

и који је ступио на снагу 1. јануара 1930. године. На овај начин је дошло до униформисања кривичног права, јер је донет јединствени кривични законик за целу земљу.

У нашем кривичном законодавству, према Кривичном законнику Кнежевине, касније Краљевине Србије из 1860. године, а исто тако и према Кривичном законнику СХС, касније Краљевине Југославије из 1929. године, кривична дела против привреде, којих је било у тим законцима, нису била издвојена у посебну главу систематике законика.⁴⁶ Тако је на пример, у глави XIX, која је носила назив Прављење лажних исправа и мера, параграфом 229 била прописана строга казна затвора, а и новчана казна за онога "ко лажно начини или преиначи службене знаке за обележавање робе домаће или стране, као: печате, жигове или марке којима се жигоше: стока, дрво, злато, сребро или друга каква роба у намери да их употреби као праве". Иста казна је предвиђена и за онога ко лажне или преиначене знаке употреби као праве. У параграфу 230 било је предвиђено кривично дело, чија се радња извршења састојала у набављању или растурању калупа, оруђа или средстава који су намењени за лажно прављење или преиначавање исправа или службених знакова за вредност или обележавање робе. У параграфу 231 било је предвиђено кривично дело које се састојало у лажном прављењу, преправци или измени мера или тегова у намери да се употребе као прави. Казна за поменута дела, из параграфа 230 и 231, била је робија до три године или строги затвор. Поред ових казни могла се изрећи и новчана казна. Посебним параграфом, 233 предвиђено је за сва кривична дела, која су прописана у овој глави (XIX), обавезно одузимање оруђа и материјала, као и „израђевина кривичним делом“, без обзира на то чија су.

На подручју тадашње државе, то јест Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, примењиван је Царински закон Србије из 1899. године, са изменама из 1904. године. У овом периоду Царински закон је претрпео неколико измена, а занимљиво је да су измене вршене и Финансијским законом. Тако је на пример, одредбом члана 131 Финансијског закона из 1928/29. годину дато тумачење, ко се сматра кријумчаром у смислу члана 145 Царинског закона. Према поменутој одредби, кријумчар је онај ко самовласно располаже са увезеном робом, пре пријаве царинарници. Самовласно располагање робом,

⁴⁶ Срзентић *et al.* (1995). *op. cit.*, стр. 505.

у смислу наведене одредбе, постојало је увек када је роба пренета преко царинске линије и то пре него што је пријављена царинарници или „пошо је већ за превоз или сместиште одређена или уопште за време док се под царинским надзором, подигне из царинарнице или покуша да то учини, противно прописима, а без плаћања или са мање плаћеним царинским дажбинама."

Законом о изменама и допунама Царинског закона из 1934. године измењен је члан 166, којим је прописано кривично дело које је извршавао онај ко у декларацији не пријави робу или пријави мању количину робе, или мању вредност робе, која би подразумевала и плаћање мањих дажбина. Предвиђена новчана казна за ово кривично дело била је у петоструком износу дажбина, које се плаћају на ту робу – трошарина, царина, споредне таксе и др., поред наплате редовних дажбина.

Државна интервенција је повећана привредном кризом из 1929. године, на чији значај указују многи аутори, а неки од њих за њу чак везују и сам настанак привредног кривичног права.⁴⁷

3. ПЕРИОД ПОСЛЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

3.1 Општи осврт

Период након Другог светског рата, донео је и нове прописе из области привреде. Различит став у погледу одређивања места привредних деликата у системима појединих законодавстава, зависио је од садржинске одређености ових деликата, која је условљена привредним поретком у једној земљи и привредном политиком која се у њој спроводи, што је утицало на то да привредни деликти у појединим земљама добију различит значај са аспекта њихове опасности, то јест штетности за друштво, те сходно томе и различито

⁴⁷ Mulder, A. (1953). Le droit pénal social économique. *Revue internationale de droit pénal*, 24(1), p. 38. Наведено према: Ђорђевић, М. (1964). *op. cit.*, стр. 401.

место у хијерархији кажњивих дела. У социјалистичким земљама, у условима планске привреде која је заснована на друштвеним средствима за производњу, привредни деликти представљали су веома тешка дела против друштвених интереса и из наведених разлога њихова инкриминација у кривичне законике заједно са осталим кривичним делима представљала је логично решење.⁴⁸ Наиме, у овом периоду је дошло до стварања низа социјалистичких држава, не само у Европи, него и другим континентима. У овим земљама, рад на изградњи новог, социјалистичког кривичног права започео је одмах након рата, доношењем закона који су регулисали материју посебног дела кривичног права, док је касније почело и доношење кривичних законика.⁴⁹ У том смислу, истиче се Пољска која је 1946. године Декретом од 16. новембра, предвидела кривична дела, која су била опасна за привредну обнову земље. Трећа глава овог Декрета носила је назив Кривична дела против привредних интереса земље. Сличан декрет донела је и Кина 1951. године, као и Демократска Република Вијетнам 1953. године.⁵⁰ Осврт на социјалистичка привредна законодавства показује да у већини ових законодавстава постоје инкриминације, које теже да заштите одређена добра, која су од великог значаја за одређену привредну грану или за народну одбрану уопште. Међутим, уочава се претерана строгост која карактерише привредно кривично право социјалистичких земаља. У том смислу, можемо навести члан 128б Кривичног законика РСФСР из 1961. године, којим је предвиђена казна лишења слободе до 10 година за превару купаца у трговини помоћу лажних мера, случају захтевања веће цене, као и у случају тражења неједнаких цена, док је на пример, по албанском Кривичном законнику из 1951. године (члан 90) била предвиђена казна поправног рада или строги затвор до пет година за онога ко изврши дело расподеле индустријских производа рђавог квалитета, а по члану 97 истог закона била је предвиђена казна лишења слободе од 3 до 10 година и конфискација имовине за онога ко уз отежавајуће околности продаје производе по вишој цени од прописане.

С друге стране, у већини капиталистичких земаља, иако штетни за спровођење одређене привредне политике или за привредне интересе земље уопште, деликти које врше припадници владајуће класе нису добијале увек

⁴⁸ Ђорђевић, М. (1964). *op. cit.*, стр. 408–409.

⁴⁹ Чејовић, Б. (1987). *op. cit.*, стр. 17.

⁵⁰ Ивошевић, Д. (1973). *op. cit.*, стр. 34.

карактер тешких кривичних дела и није долазило до њиховог уношења у кривичне законике, а у оквирима посебног законодавства често су имали карактер административних прекршаја, а не кривичних санкција.⁵¹

Пропашћу нацистичке државе 1945. године, рад на систематизацији кодекса привредних повреда у Немачкој је прекинут. Привреда Западне Немачке је након пораза у Другом светском рату била у веома лошем стању, оптерећена тешким економским проблемима, владала је нестацица прехрамбених производа, индустрија је била уништена или демолирана итд. Наведени проблеми имали су одраз и на привредно кривично право. Релевантан пропис из ове области СР Немачкој усвојен је 1949. године – Привредни казнени законик.⁵² У Русији, Кривични законици савезних република усвајани су у периоду од 1959. до 1961. године, након чега су сви имали посебне главе које су укључивале и норме о кривичној одговорности за кривична дела против привреде. Ова кривична дела била су прописана у глави VI Кривичног кодекса Руске Совјетске Федеративне Социјалистичке Републике (РСФСР). Кривично дело трговачког посредништва било је предвиђено одредбом члана 153 Кривичног законика РСФСР, које се огледало у различитим делатностима попут приватног посредовања робом, производима или другим предметима у циљу богаћења.⁵³ Предвиђена казна за овај облик кривичног дела била је казна затвора до пет година и одузимање имовине или новчана казна у износу од двеста до хиљаду рубаља.

Одредбом члана 154 овог Кодекса било је предвиђено кривично дело шпекулације, која се остваривала куповином и препродајом робе или предмета у циљу стицања добити. Предвиђена казна за ово кривично дело била је казна затвора на одређено време до две године са или без одузимања имовине, или казна обавезног рада до две године или новчана казна до петсто рубаља. За ситне шпекулације које је учинила особа два пута у истој години, предвиђена казна је била обавезни рад у трајању од једне године или новчана казна од сто до триста рубаља. Тежи облик овог кривичног дела постојао је када је шпекулација била учињена више пута или у великом обиму. Казна за овај облик

⁵¹ Ђорђевић, М. (1964). *op. cit.*, стр. 408–409.

⁵² Schmidt, E. (1950). *Das Neue Westdeutsche Wirtschaftsrecht*. Tübingen. Наведено према: Ивошевић, Д. (1973). *op. cit.*, стр. 41–42.

⁵³ Кригер, Г. А., Куринов, Б. А., Ткаченски, Ј. М. (ред.). (1982). *Советское уголовное право – посебни део*. Москва, стр. 232 и 236. Наведно према: Косановић, С. (2010). *op. cit.*, стр. 25.

кривичног дела била је казна затвора од две до седам година са одузимањем имовине.⁵⁴ Најтежи облик овог кривичног дела постојао је када се оно вршило у посебно великим размерила или када га је учинила особа која је претходно осуђивана за шпекулације, а предвиђена казна је била казна затвора од пет до десет година и одузимање имовине.⁵⁵

Одредбом члана 155, Кривичног кодекса РСФСР из 1962. године, била је прописана казна за нелегалну употребу туђег жига, обавезни рад у трајању од шест месеци или новчана казна до триста рубаља. Чланом 156 истог Кодекса било је предвиђено кривично дело обмане купаца. Ово кривично дело се извршавало лажним мерењем, прекорачењем утврђене малопродајне цене у продавницама и другим трговинским или угоститељским објектима. Предвиђена казна за ово кривично дело била је обавезни рад до две године или новчана казна до четиристо рубаља. Тежи облик овог кривичног дела био је прописан ставом 2 и постојао је када су исте радње биле учињене од стране групе лица или у великом обиму или од особа које су претходно биле осуђиване за иста кривична дела. Казна за овај облик кривичног дела била је затвор у трајању од две до седам година са или без одузимања имовине или лишавања права бављења трговачким услугама од две до пет година.

Одредбом члана 156-3 било је предвиђено кривично дело кршиње правила трговања, које се извршавало продајом робе из складишта, магацина или трговинских предузећа опште исхране или скривањем робе од купаца и које је било учињено из себичног или другог личног интереса. Предвиђена казна за ово кривично дело био је обавезни рад у трајању до једне године, као и лишење права на бављење одређених активности у трговинским предузећима и предузећима која се баве јавном исхраном или новчаном казном до сто рубаља. Тежи облик овог кривичног дела био је прописан ставом 2 и подразумевао је извршење исте радње више пута, а предвиђена казна за овај облик кривичног дела била је казна затвора у периоду до три године и новчана казна до петсто рубаља.

⁵⁴ Члан 154, став 2 Уголовный Кодекс Российской Федерации од 1961. године, Доступно на: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_2950/c51ce19e40436da09b87db4de139a1db0f9736ff/, посећено: 08.07.2021. године.

⁵⁵ Члан 154, став 3. Ibid.

3.2 Развој кривичноправне заштите привредних односа у Србији

У току Другог светског рата, управљање привредом од стране државе, у још већој мери је добило на значају, што је условило и појачавање кривичноправне заштите привредних односа. Економске прилике након Другог светског рата, са тешким последицама које је рат оставио, не само да су захтевале одржавање многих привредних мера, које су донете за време његовог трајања, него су подразумевале и доношење нових прописа, чак и уколико су неки прописи из периода ратне привреде изгубили значај или су измењени или укинута. Наиме, у овом периоду се не може замислити одсуство државног регулисања у области привредног живота.⁵⁶ Развијање социјализма, као и специфичност друштвеног и економског поретка у свету, утицале су на ниво кривичноправне заштите привредних односа.

Евидентно је да у пракси долази до појаве "сиве" привреде која се одређује као вршење свих видова економске активности против или мимо релевантних законских норми. "Сива" привреда обухвата широк спектар нелегалних активности, од разних облика кријумчарења, спекулативног чувања резерви робе, лажних декларација о пореклу робе, па до веома опасних криминалних радњи, као што су трговина опојним дрогама, трговина оружјем итд.⁵⁷

3.3 Развој кривичноправне заштите производње и трговине у Србији

Након Другог светског рата, институт царине у Југославији постепено добијао све већу улогу и значај, а све то као последица све развијеније и разноврсније спољнотрговинске размене, промена у економском систему и сл.

⁵⁶ *Ibid.*, стр. 401.

⁵⁷ Аџић С. (2008). *Привредни систем и економска политика*. Суботица: Економски факултет, стр. 85.

Тако је царина добијала на значају и остала веома важан регулатор спољне трговине. Правилна примена царинско-облигационог дела института царине у пракси зависи од процедура које су дефинисане царинским правом. У том периоду, велики број различитих фактора довео је до експанзије кријумчарења разне робе. Трговина је била неорганизована, а све се више осећао недостатак многих добара, посебно оних елементарних. Поред тога, изражене миграције становништва, то јест избеглица и ратних заробљеника с једног краја света на други, као и општа конфузија услед последица Другог светског рата, допринели су стварању идеалних услова за развој кријумчарења и то не само професионалног, него и аматерског, који је достигао невероватне размере. Брз развој превозних средстава допринео је да елемент раздаљине не представља препреку, што је утицало на то да се развију многе криминалне организације које се баве кријумчарењем широм света.⁵⁸

У земљама које су увеле високе увозне царине, управо то представља веома снажан подстицај за кријумчаре, који организују канале за превоз робе без плаћања царинских дажбина. У пракси је такође потврђено да, што су веће царинске стопе, веће су побуде да се мањи, лако преносиви и скупи страни производи прокријумчаре у земљу. Ове активности кријумчару могу да донесу велику зарату, а посебно уколико је реч о нарочито траженим производима и уколико се ово дело обавља у виду организованог криминалитета.⁵⁹

Између правног система предратне и послератне Југославије, не постоји правни континуитет, из разлога што су то два система базирана на различитим идејно-политичким концепцијама и израз су различитих система друштвеног уређења. Од почетка Другог светског рата, па све до краја, на нашем простору нису важили прописи који су донесени пре почетка овог рата. Одлуком председништва АВНОЈ-а од 3. фебруара 1945. године, формално су укинута правни прописи који су били на снази за време окупације. Ова одлука је потврђена Законом привремене Народне скупштине о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. године и за време непријатељске окупације 23. априла 1946. године, којим се, између осталог, констатује да су сви прописи, па према томе и прописи кривичног права, који су важили у Југославији пре

⁵⁸ Ницевић, М., Ивановић, А. (2013). *Привредни криминалитет*. Нови Пазар: Универзитет, стр. 191.

⁵⁹ Кулић, М. (1999). *op. cit.*, стр. 236.

6. априла 1941. године „изгубили правну снагу“. Међутим, иако је укинута, кривично законодавство је у одређеној мери служило као оријентација у изрицању кривичних санкција⁶⁰ у постојећим условима, односно услед непостојања нових кривичноправних одредаба. Иако судови своје пресуде и друге одлуке нису заснивали непосредно на одредбама ранијег кривичног законодавства, примењивали су правна правила садржана у том законодавству, уколико она нису била у супротности са интересима борбе, а касније са уставом, законом и осталим прописима, који су донети од надлежних органа нове власти. У вези са наведеним, треба поменути да је одређени утицај на развитак новог кривичног законодавства имао Кривични законик из 1929. године⁶¹ у делу који се односи на неке опште институте и на одређивање кривичних дела из области тзв. класичног криминалитета.⁶² У нашој земљи се питање привредног криминалитета појавило у веома оштрој форми, након завршетка Другог светског рата. Појавне облике ове врсте криминалитета, у тадашњим условима, карактеришу последице окупације земље и покушаји да се нова власт дестабилизује на економском пољу. Познато је да је тада читава привреда наше земље била разорена, да су срушени мостови, фабрике, као и да је владала несташница робе широке потрошње итд. У оваквој ситуацији, једни су из егоистичких мотива хтели да се обогате на рачун заједнице, док су други у стварању збрке на тржишту и у онемогућавању обнове, настојали да поврате оно што су у току рата изгубили, односно власт своје, буржоаске класе. Међутим, интервенција нове власти у привреди била је веома оштра и темељна.⁶³ Наиме, у ситуацији непосредно после рата, када је било потребно обновити разорену и порушену земљу, као и упоредо са тим, успоставити нови друштвени систем, било је неопходно што пре донети прописе којима ће бити заштићене најзначајније друштвене вредности. С обзиром на непостојање систематизованог кривичног кодекса, као и на дуг процес и време које је потребно за његово доношење, проблем је решаван доношењем привремених,

⁶⁰ Више о развоју кривичних санкција видети у: Бингулац, Н., Драгојловић, Ј. (2017). Развој кривичних санкција у Републици Србији у периоду након Другог светског рата до данас. *Култура полиса*, 14(33), 275–289.

⁶¹ *Службене новине*, бр. 33 – XVI од 9. фебруара 1929. године.

⁶² Бачић, Ф. (1978). *Коментар Кривичног закона Социјалистичке Федеративне Републике Југославије*. Београд: Савремена администрација, стр. 14–15.

⁶³ Срзентић, Н. (1954). *op. cit.*, стр. 338.

тренутно најпотребнијих мера.⁶⁴ Тако је најпре донет низ прописа о расподели робе за широку потрошњу, али и прописа о трговини. Један од првих донесених закона био је Закон о сузбијању недопуштене шпекулације и привредне саботаже,⁶⁵ који је одређивао строге казне за привредну шпекулацију и разне видове саботаже, с тим да није предвиђао одређене казне за учиниоце појединих дела, него је омогућавао суду да сам изрекне казну према тежини дела. Ипак, на основу одредбе члана 1 овог закона, недвосмислено произилази смисао и задатак инкриминисања одређених понашања, јер исти гласи: „Као недопуштена шпекулација сматраће се свака привредна делатност која има за циљ да се искоришћавањем ванредних прилика насталих услед ратног стања и последица фашистичке окупације постигне несразмерна имовинска корист на штету народних маса.“ Даље, законодавац прецизније означава радњу овог кривичног дела које се може састојати у нагомилавању, прикривању или повлачењу робе из промета, непријављивању залиха са циљем да се повећају цене, у прекорачењу одређених цена, продавању или производњи робе, противно важећим прописима са циљем постизања неоправдане користи итд. Указом Президијума Народне скупштине ФНРЈ бр. 353 од 11. јула 1946. године овај закон је новелиран и носио је назив - Закон о сузбијању недопуштене трговине, недопуштене шпекулације и привредне саботаже.⁶⁶ У овом закону, одредбом члана 1, инкриминисана је недопуштена трговина, те се на тај начин врши разграничење између кривичних дела недопуштене шпекулације и недопуштене трговине. Тиме је кривично дело недопуштене шпекулације (члан 3), уже и прецизније одређено и с обзиром на запрећену казну, одређује се као теже дело.⁶⁷ Као критеријум за увођење кривичног дела недопуштене трговине у овај закон, узело се да је ово кривично дело, с обзиром на своја обележја, мање

⁶⁴ Чејовић, Б. (2006). *op. cit.*, стр. 38.

⁶⁵ *Службени лист ДФЈ*, бр. 26/45.

⁶⁶ *Службени лист ФНРЈ*, бр. 56/46.

⁶⁷ У том смислу, одредбом члана 4 Закона о сузбијању недопуштене трговине, недопуштене шпекулације и привредне саботаже прописано је: „За дела недопуштене шпекулације казниће се лишењем слободе најмање шест месеци, а ако дело изазове теже друштвене последице, лишењем слободе с принудним радом најмање годину дана са делимичном или потпуном конфискацијом имовине, према Закону о врстама казни. За дела недопуштене шпекулације могу се као споредне казне изрећи губитак политичких права и забрана бављења одређеном делатношћу и занатом, према Закону о врстама казни. Дело недопуштене шпекулације са тежим друштвеним последицама, извршено за време рата или ратне опасности, може се казнити и смртном казном. Предмет недопуштене шпекулације конфисковаће се у корист државе.“

друштвено опасно, због чега је за њега предвиђена блажа казна.⁶⁸ Према тексту Закона, недопуштена трговина се јавља као привредна делатност противна постојећим прописима којима се регулише трговина. У ширем смислу, трговина је схваћена тако да обухвата, не само посредовање између потрошача и произвођача, него и сваку продају од стране произвођача робе, као на пример, продаја занатских производа од стране самог занатлије и продаја животних намирница од стране земљорадника, који је намирнице произвео. Прописи којима је регулисана трговина и који су најчешће примењивани у том временском периоду били су: Уредба о регулисању унутрашњег промета робом,⁶⁹ Уредба о трговини на велико живином,⁷⁰ Уредба о откупу житарица у економској 1946/47. години,⁷¹ Уредба о товљењу, ценама и промету свиња у економској 1946/47. години⁷² и други.

Привредном саботажом, у смислу члана 5, Закона о сузбијању недопуштене трговине, недопуштене шпекулације и привредне саботаже, сматрала се свака радња или пропуштање, која се спроводи у циљу ометања или онемогућавања или довођења у опасност правилног и брзог пословања привредних и саобраћајних предузећа, радњи и пољопривредних газдинстава, као и свака радња која има за циљ оштећивање народне привреде или угрожавање државне привредне политике. Као привредна саботажа нарочито се сматрала: оштећивање, уништавање или уклањање уређаја, средстава за производњу, сировина, полупрерађевина и готових производа, измена или стављање ван употребе саставних делова уређаја, средстава за производњу и саобраћај, оштећивање или уништавање усева, жетве или културе уопште на пољопривредним газдинствима итд.⁷³ За дело привредне саботаже предвиђене су веома строге казне, укључујући и смртну казну.⁷⁴

⁶⁸ Предвиђена казна за кривично дело недопуштене трговине јесте принудни рад без лишења слободе у трајању од највише годину дана, новчана казна највише до 20.000 динара, лишење слободе највише до три године, забрана бављења одређеном делатношћу или занатом у трајању од највише шест месеци, као и делимична конфискација имовине. Члан 2 Закона о сузбијању недопуштене трговине, недопуштене шпекулације и привредне саботаже.

⁶⁹ *Службени лист ДФЈ*, бр. 40/45.

⁷⁰ *Службени лист ФНРЈ*, 86/45.

⁷¹ *Службени лист ФНРЈ*, бр. 35/46.

⁷² *Службени лист ФНРЈ*, бр. 56/47.

⁷³ Видети члан 5 Закона о сузбијању недопуштене трговине, недопуштене шпекулације и привредне саботаже, *op. cit.*

⁷⁴ Видети члан 6, *Ibid.*

Затим, донет је и Закон о заштити народних добара и њиховом управљању,⁷⁵ који је предвиђао кривична дела, која су извршена расипањем и уништавањем народне имовине и прописивао је казне за поједина кривична дела. Касније је овај закон добио назив Закон о заштити општенародне имовине под управом државе,⁷⁶ а одредбом члана 7 инкриминисао је крађу, утају, несавесно пословање и неовлашћено располагање, имајући циљ да заштити општенародну имовину. За наведена кривична дела био је предвиђен широк спектар казни лишења слободе, укључујући и смртну казну.

Када је реч о обележјима појединих кривичних дела, Закон о кривичним делима против општенародне имовине задружних и других друштвених организација⁷⁷ прецизније их одређује, те се може рећи да представља корак напред у развоју нашег кривичног права. У оквиру овог закона, инкриминисани су: крађа, утаја, противправно присвајање, уништење, оштећење и прикривање општенародне имовине и имовине задружних и других друштвених организација (чл. 3), крађа, утаја, противправно присвајање, уништење, оштећење и прикривање приватне имовине одређене за друштвену употребу (чл. 4); тешка дела крађе, утаје, противправних присвајања, уништења, оштећења и прикривања општенародне имовине, имовине задружних и других друштвених организација и приватне имовине одређене за друштвену употребу (чл. 5); ситна дела крађе, утаје, противправног присвајања, уништења, оштећења, прикривања општенародне имовине, имовине задружних и других друштвених организација и приватне имовине одређене за друштвену употребу (чл. 6); превара на штету општенародне имовине, имовине задружних и других друштвених организација и приватне имовине одређене за друштвену употребу (чл. 7) итд. Казне по овом закону кретале су се од 6 месеци до 6 година лишења слободе са принудним радом или без њега, а у одређеним „нарочито тешким случајевима“ била је предвиђена и смртна казна, као и конфискација имовине. Законодавац се доносећи овај закон држао става да социјалистичка својина и приватна имовина, када служе за друштвене потребе, имају основни значај за успостављање нових друштвено-економских односа и даљи развитак новог социјалистичког привредног система. Из тог разлога се и кривична дела

⁷⁵ *Службени лист ДФЈ*, бр. 36/45.

⁷⁶ *Службени лист ФНРЈ*, бр. 86/46, 105/46.

⁷⁷ *Службени лист ФНРЈ*, бр. 87/48.

управљена против општенародне имовине, имовине задружних и других друштвених организација и приватне имовине одређене за друштвену употребу у овом периоду могу третирали као привредна кривична дела.⁷⁸

У том периоду, интензивно се радило на изради општег дела кривичног права, те је 4. фебруара 1947. године донет Кривични законик (општи део),⁷⁹ који је ступио на снагу 12. фебруара 1948. године и представљао је прву систематску целину општег дела кривичног права. У даљој фази развијања социјалистичких друштвених односа, донесен је Кривични законик 2. марта 1951. године,⁸⁰ у којем је садржан целовит систем кривичних дела, а глава XIX садржи кривична дела која за заштитни објект имају кривична дела против народне привреде, што значи да је законодавац у систему кривичних дела издвојио она кривична дела, која за заштитни објект имају народну привреду. Инкриминације садржане у овој глави носе обележја времена у којем су настала, то јест обележја административног управљања привредом. Нека од кривичних дела предвиђена главом XIX Кривичног законика из 1951. године била су: несавесно пословање у привреди (чл. 213), производња неупотребљивих производа (чл. 214), стављање у промет рђавих производа (чл. 215), лажно обележавање робе (чл. 225), недозвољена трговина и производња (чл. 228), недозвољена трампа и купопродаја (чл. 229), недозвољена шпекулација (чл. 233) итд.⁸¹ Врло брзо након ступања на снагу Кривичног законика из 1951. године на привредном подручју су наступиле промене у виду напуштања административног руковођења привредом, услед предаје привредних предузећа на управљање радним колективима. Наведене промене, као и економско осамостаљење привредних организација, наметнуле су потребу за ревидирањем одредаба о кривичним делима против народне привреде. Наиме, многа кривична дела против народне привреде изгубила су економску подлогу за своје егзистирање, док су се, с друге стране, у зависности од новог привредно-финансијског система и промена на том подручју, појављивали потпуно нови облици друштвено опасних дела, које је било неопходно обухватити адекватним инкриминацијама. Поред тога, дошло је и до значајних

⁷⁸ Ивошевић, Д. (1973). *op. cit.*, стр. 26.

⁷⁹ *Службени лист ФНРЈ*, бр. 106/47.

⁸⁰ *Службени лист ФНРЈ*, бр. 18/51.

⁸¹ Укупно је било предвиђено 33 кривична дела против народне привреде.

промена у друштвено-политичким односима, што је додатно утицало на потребу за ревизијом Кривичног законика, што је и учињено Законом о изменама и допунама Кривичног законика од 30. јуна 1959. године, који је ступио на снагу 1. јануара 1960. године.⁸² У овом законуку уведена су нова кривична дела: проузроковање принудне ликвидације (чл. 213а), оштећење поверилаца (чл. 213б), злоупотреба овлашћења у привреди (чл. 213б), противправно заузимање земљишта у друштвеној својини (чл. 218а), неовлашћена употреба туђе фирме (чл. 225а), недозвољена производња (чл. 226а), неовлашћено искоришћавање радне снаге (чл. 226б), издавање и стављање у промет чека без покрића (чл. 232а) и шумска крађа (чл. 246а). С друге стране, укинута су одређена кривична дела: производња неупотребљивих производа (чл. 214), стављање у промет рђавих производа (чл. 215), штетно трговинско пословање (чл. 216), повреда забране промета непокретности (чл. 219), недозвољена трампа и купопродаја (чл. 229), усклађивање или закидање обезбеђења снабдевања (чл. 230), неизвршење обавезних пољопривредних производа (чл. 236), давање лажних података у вези са испоруком и вештачко повећање тежине испоруке (чл. 237), запуштање обраде земљишта и подизање стоке (чл. 238), штеточинство у пољопривреди (чл. 239), подривање задруге (чл. 240) и повреда добровољности чланства у задрузи (чл. 241). Измене или допуне односе се на обележја самог кривичног дела или на казну.⁸³

Након измена и допуна извршених 1959. године уследило је још пет измена и допуна Кривичног законика, и то прва 1962. године,⁸⁴ а односиле су се како на општи, тако и на посебни део. Основне измене у овом законуку односиле су се на поопштрење кривичних санкција за кривична дела против народне привреде, против службене дужности и против имовине. Затим су уследиле измене Кривичног законика 1967. године, 1969. године и 1973. године.

⁸² Лазаревић, Љ. (2000б). *Кривично право – општи део*. Београд: Савремена администрација, стр. 64.

⁸³ Подгрупу кривичних дела у вези с производњом и трговином према Закону о изменама и допунама Кривичног законика из 1959. године чинила су следећа кривична дела: обмањивање купаца (чл. 225), недозвољена производња (чл. 226а), недозвољена трговина (чл. 226), кршење прописа о ценама (чл. 227), повлашћивање купаца (чл. 228), неисправно мерење (чл. 231), прављење и употреба лажних мера и тегова (чл. 232), прављење и употреба лажних знакова за обележавање робе (чл. 224), неовлашћена употреба туђе фирме (чл. 225а), изазивање поремећаја у производњи или на тржишту (чл. 233) и неовлашћено искоришћавање туђе радне снаге (чл. 226б).

⁸⁴ Закон о изменама и допунама Кривичног законика ФНРЈ из 1962. године. *Службени лист ФНРЈ*, бр. 31/62.

Важно је нагласити да је Кривични законик из 1951. године представљао значајан кодификаторски рад, који је позитивно оцењен, како у нашој, тако и у иностраној литератури. Он је омогућио вођење ефикасне борбе против криминалитета и био је подстицајан за развијање кривичноправне праксе. Поред тога, послужио је као основа, како Кривичног закона СФРЈ,⁸⁵ тако и свих републичких и покрајинских закона. Петрић⁸⁶ наводи да се у том периоду код нас под привредним криминалом сматрао сваки напад на друштвену својину, без обзира на то каква је врста напада у питању, ко је нападач и какав је однос извршиоца према имовини. На основу таквог приступа, одређен број кривичних дела предвиђених у Кривичном законнику СФРЈ и кривичним законима република и покрајина аутоматски је уврштен у привредни криминал. Међутим, поставља се питање да ли је тако утврђен и одређен привредни криминал адекватно класификован. Тако су сва кривична дела предвиђена у глави против привреде сваког кривичног закона република и покрајина била убројана у привредни криминал, без обзира на то да ли су она то објективно или нису. Поред тога и низ кривичних дела из Кривичног законика СФРЈ аутоматски су уврштена у круг тих кривичних дела, само због тога што се налазе у Глави XVIII, односно у глави која садржи кривична дела против привреде и јединства југословенског тржишта. Потврда да аутоматизам у класификацији нема логике јесте пример кривичног дела прављења, набављања и отуђивања средстава за фалсификовање, који је био прописан одредбом члана 170 Кривичног законика СФРЈ. Несумњиво је да је ова инкриминација била неопходна, али је питање у којој мери је она представљала привредни криминал. Исти је случај и са кривичним делом знакова за обележавање робе, мера и тегова, који је био прописан одредбом члана 171 Кривичног законика СФРЈ, а који је инкриминисао само прављење знакова у намери употребе.

Посебно поглавље у развоју нашег кривичног законодавства припада домену надлежности, те се поставља питање разграничења законодавне надлежности између федерације и федералних јединица у свим областима, као и у области материјалног кривичног права. На који начин ће бити подељена законодавна функција између федерације и федералних јединица зависило од

⁸⁵ *Службени лист СФРЈ*, бр. 44/76.

⁸⁶ Петрић, Б. (1982). О привредном криминалу. *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, (4), стр. 478–479.

низа економских, политичких, социолошких, историјских, правних и других елемената. Бачић наводи да су од свих наведених елемената, чије је деловање узајамно, приоритетни политички елементи, јер се у суштини на основу њих одређују односи између федерације и федералних јединица, што потврђује и развитак нашег федералног система.⁸⁷ Уставним променама у Србији 1990. године⁸⁸ важење републичког кривичног закона добија јединствену примену на целој територији Републике, док Устав СР Југославије из 1992. године⁸⁹ задржава подељену законодавну надлежност у области кривичног права, те материја привредних кривичних дела остаје подељена између савезног и републичких закона, каква је и пре тога била. Привредна кривична дела у Кривичном закону СРЈ⁹⁰ налазила су се у глави која је носила назив Кривична дела против привреде и јединства југословенског тржишта, док су се у Кривичном закону Републике Србије⁹¹ ова дела налазила у глави која је носила назив Кривична дела против привреде.⁹² У овом периоду, поједина кривична дела против привреде, претрпела су одређене измене, а прописани су и нови облици ових дела. За овај период је карактеристично и то да поред кривичних дела са елементима насиља доминирају и кривична дела из области јавних прихода.⁹³

Конкретно, када је реч о кривичном дело неовлашћена употреба туђе фирме, оно је било прописано одредбом члана 165 Кривичног законика СФРЈ⁹⁴ и представљало је један од облика нелојалне конкуренције, који је био одређен чланом 8, став 1, тачка 9 Закона о сузбијању нелојалне утакмице и монополистичких споразума.⁹⁵ Надлежност федерације да одреди ово кривично

⁸⁷ Бачић, Ф. (1978). *op. cit.*, стр. 19.

⁸⁸ Устав Републике Србије, *Службени лист РС*, бр. 1/90.

⁸⁹ Видети члан 77 Устава СРЈ који предвиђа подељену надлежност, *Службени лист СРЈ*, бр. 1/92.

⁹⁰ *Службени лист СФРЈ*, бр. 44/76, 36/77, 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 45/90, 54/90 и *Службени лист СРЈ*, бр. 35/92, 16/93, 37/93 и 24/94.

⁹¹ *Службени гласник СРС*, бр. 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 44/89, 21/90 и *Службени гласник РС*, бр. 16/90, 26/91, 75/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/97, 17/95 и 44/98.

⁹² У Кривичном законнику РС из 1994. године инкриминисана су следећа кривична дела у вези са производњом и трговином: недозвољена трговина (чл. 147), недозвољена производња (чл. 148), обмањивање купаца (чл. 146), кршење прописа о ценама (чл. 151), повлашћивање купаца (чл. 152) и неисправно мерење (чл. 153). *Ibid.*

⁹³ Кулић, М. (2010). *Пореска кривична дела*. Београд: Фин такс центар, стр. 46.

⁹⁴ *Службени лист СФРЈ*, бр. 44/76.

⁹⁵ *Службени лист СФРЈ*, бр. 24/74.

дело произилазило је из члана 281, став 1, тачке 5 Устава СФРЈ,⁹⁶ према којем федерација уређује и обезбеђује мере заштите од монопола и нелојалне конкуренције. Ово кривично дело одговарало је кривичном делу, које је било предвиђено одредбом члана 255а Кривичног законика из 1959. године, с тим што је у њему ово дело имало два облика: основни облик, који није садржавао намеру обмањивања купаца или корисника услуга, и тежи облик, за чије је постојање била потребна таква намера.⁹⁷ Кривични законик СФРЈ садржао је само тежи облик овог кривичног дела, који је био и једини облик, док је основни, то јест лакши облик изостављен. Разлог за то јесте што је лакши облик овог кривичног дела Законом о сузбијању нелојалне утакмице и монополистичких споразума био предвиђен као привредни преступ, уколико је учињен од стране организације удруженог рада или другог правног лица, односно одговорног лица у тој организацији или правном лицу,⁹⁸ односно као прекршај, ако је дело учињено од стране лица, које врши привредну делатност личним радом средствима у својини грађана.⁹⁹

Многе промене које су се догодиле на тлу бивше Југославије утицале су и на стање кривичног права. Трансформисање СРЈ у државну заједницу СЦГ утицало је на то да Србија и Црна Гора донесу своје кривичне законике, а 2003. године је Кривични законик СРЈ новелиран кроз Закон о изменама и допунама Кривичног законика, када му је промењен назив у Основни кривични законик.¹⁰⁰ Ипак, важење двојног кривичног законодавства у Државној заједници СЦГ, као и присуство застарелих законских решења, потреба декриминализације одређених, постојећих, кривичних дела, као и инкриминација нових, само су неки од разлога који су утицали да се у Србији донесе целовити кривични законик усклађен са потребама савременог кривичног права.¹⁰¹ Наведено је утицало на доношење новог Кривичног законика 2005. године,¹⁰² који је ступио на снагу 1. јануара 2006. године. У овом

⁹⁶ *Службени лист СФРЈ*, бр. 9/74.

⁹⁷ Више о кривичном делу неовлашћена употреба туђе фирме према одредби 255а Кривичног законика из 1959. године видети на стр. 69–70.

⁹⁸ Члан 24 Закона о сузбијању нелојалне утакмице и монополистичких споразума, *op. cit.*

⁹⁹ Члан 25, *Ibid.*

¹⁰⁰ *Службени гласник РС*, бр. 39/03.

¹⁰¹ Више у: Јоксић, И. (2019). *Кривично право – општи део*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе, стр. 48–50.

¹⁰² *Службени гласник РС*, бр. 85/05.

законику, у Глави XXII садржана су кривична дела против привреде, од члана 223 до члана 245. Када је усвојен поменути законик, поставило се питање, није ли циљ сваког кодекса да у потпуности регулише одређену област? Ипак, сматра се оправданим да одређен број кривичних дела буде регулисан у оквиру других, некривичних закона. Као разлог за то наводи се чињеница да су неке области друштвеног живота подложније променама од других, што захтева измену легислативе којом се та област уређује. Такође, круг потенцијалних учинилаца ограничен је на веома мали број људи у некој посебној области или је њихов бланкетни карактер толико изражен, у смислу да су нераскидиво везане за норме закона који регулише одређену област, па се не би ништа добило њиховим пребацивањем у Кривични законик. Из наведених разлога је целисходније да се нека кривична дела нађу у казним одредбама некривичних закона, јер би у противном, промена тог закона, морала водити и ка промени Кривичног законика. С обзиром на потребу обезбеђивања што већег степена правне сигурности, као и на осетљивост материје кривичног права, честе измене Кривичног законика нису пожељне, те управо у наведеном треба видети разлог за постојање споредног кривичног законодавства.¹⁰³ У вези са наведеним, релевантно је нагласити да је до доношења Кривичног законика, кривично дело кријумчарења било предвиђено у споредном законодавству, односно у члану 330 Царинског закона¹⁰⁴ из којег је уз одређене модификације и преузет. Кривичним делом кријумчарење, које је било прописано Царинским законом 1992. године,¹⁰⁵ нису били обухваћени сви облици кријумчарења, него је за постојање кривичног дела било потребно да се лице бави преношењем робе преко царинске линије, избегавајући мере царинског надзора. Међутим, поменути закон ово кривично дело није именовао као кријумчарење. Изменама и допунама Царинског закона 2003. године¹⁰⁶ уводи се кривично дело под називом кријумчарење, са измењеном садржином у односу на претходно кривично дело, тако да за његов основни облик лице не мора да се бави тиме,

¹⁰³ Турањанин, В. (2019). *Анатомија привредних кривичних дела*. Крагујевац: Правни факултет Универзитета, Институт за правне и друштвене науке, стр. 16; Стојановић, З. (2005). Карактеристике предлога Кривичног законика Србије. *Бранич*, 117(1–2), стр. 6.

¹⁰⁴ *Службени гласник РС*, бр. 73/03 и 61/05.

¹⁰⁵ *Службени лист СРЈ*, бр. 45/92.

¹⁰⁶ *Службени гласник РС*, бр. 73/03.

него је довољно само да преноси робу преко царинске линије, избегавајући мере царинског надзора и контроле.

С друге стране, Закон о изменама и допунама Кривичног законика из 2016. године донео је новине које се односе и на кривична дела у вези с производњом и трговином.¹⁰⁷ Дошло је до декриминализације кривичног дела обмањивање купаца. Данас је обмањивање купаца, то јест потрошача, како је наведено у Закону о заштити потрошача,¹⁰⁸ прописано чланом 19 (обмањујућа пословна пракса), чланом 20 (пропуштање којим се обмањују потрошачи), чланом 21 (облици пословне праксе који се сматрају обмањујућом пословном праксом), чланом 22 (насртљива пословна пракса) и чланом 23 (облици пословне праксе који се сматрају насртљивом пословном праксом). Законом о заштити потрошача за поменута дела предвиђене су прекршајне санкције.

¹⁰⁷ Релевантно је навести да је обмањивање купаца било инкриминисано одредбом члана 244 Кривичног законика, те је и ово дело припадало групи кривичних дела у вези с производњом и трговином. Члан 244 је гласио: „Ко у намери обмањивања купаца ставља у промет производе са ознаком у коју су унети подаци који не одговарају садржини, врсти, пореклу или квалитету производа или ставља у промет производе који по својој количини или квалитету не одговарају ономе што се редовно претпоставља код таквих производа или ставља у промет производе без ознаке о садржини, врсти, пореклу или квалитету производа кад је оваква ознака прописана или се при стављању у промет производа служи очигледно лажном рекламом, казниће се затвором до три године и новчаном казном.“

¹⁰⁸ *Службени гласник РС*, бр. 62/14, 6/16 – др. закон и 44/18 – др. закон.

ГЛАВА ТРЕЋА

КАРАКТЕРИСТИКЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ПРИВРЕДЕ И ПОЛОЖАЈ КРИВИЧНИХ ДЕЛА У ВЕЗИ С ПРОИЗВОДЊОМ И ТРГОВИНОМ У СИСТЕМУ ОВИХ ДЕЛА

Кривична дела против привреде, уперена су против привреде, односно против друштвених односа који владају у процесу производње и расподеле. Регулисање односа који владају у привреди је веома разноврсно, јер су засновани на разликама у привредном систему, у друштвено-економском уређењу, као и различитим условима привређивања и различитим интересима који се тим регулисањем заштићују у појединим земљама. Групи кривичних дела против привреде у законодавству наше земље придаје се одговарајући значај и она су предвиђена као посебна група кривичних дела. Кривична дела из ове групе управљена су против привреде као целине или против појединих њених грана, као и против друштвених односа у привреди, који су засновани на принципима постојећег привредног система.

1. КАРАКТЕРИСТИКЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ПРИВРЕДЕ

У савременом кривичном праву, привредна кривична дела имају посебан значај и њиховом прописивању се поклања посебна пажња. Специфичности кривичних дела у привреди, као појаве у друштву, условљавају и потребу адекватних правних решења у области кривичноправне заштите од ове врсте криминалитета. Полазна претпоставка за разумевање кривичних дела против привреде јесу уставни принципи на којима се заснивају привредни односи. У том смислу, према одредби члана 82 Устава Републике Србије¹⁰⁹ „економско уређење у Републици Србији почива на тржишној привреди, отвореном и слободном тржишту, слободи предузетништва, самосталности привредних субјеката и равноправности приватне и других облика својине. Република Србија је јединствено привредно подручје са јединственим тржиштем роба, рада, капитала и услуга. Утицај тржишне привреде на социјални и економски положај запослених усклађује се кроз социјални дијалог између синдиката и послодаваца.“ У нашем законодавству, кривична дела против привреде предвиђена су као посебна група кривичних дела. Кривична дела су без сваке сумње друштвено опасна дела и по одредби 14 актуелног Кривичног законика, кривично дело је оно дело које је законом предвиђено као такво, које је противправно и које је скривљено, док кривично дело не постоји уколико је искључена противправност или кривица, иако постоје сва обележја кривичног дела одређена законом. Срзентић¹¹⁰ наводи да су у савременом кривичном законодавству, привредна кривична дела веома разноврсна, а таква су била и у претходним периодима, што утиче на то да су прописи којима се ова кривична дела одређују подложни честим изменама. Наведено је последица потребе да се у различитим променљивим условима привредног живота који постоје у појединим земљама, утврде адекватни облици кривичноправне заштите одређених друштвених односа у привреди, што се и остварује кроз заштиту

¹⁰⁹ *Службени гласник РС*, бр. 98/06.

¹¹⁰ Срзентић, Н. (1974). *op. cit.*, стр. 502.

одређеног привредног система и његовог правилног функционисања у привредном животу одређене земље.

Велика динамика у развоју и кретању привредних и својинских промена односа, мора имати свог одраза на динамику и структуру друштвено опасних напада на привреду. Ово захтева и промену инкриминација кривичних дела против привреде, кроз промене описа неких од већ постојећих кривичних дела или до инкриминација нових видова напада на привреду или да се неке превазиђене форме напада, које су изгубиле на значају и друштвеној опасности – декриминализују. Важно је нагласити да је процес приступних преговора са Европском унијом, у оквиру Поглавља 23, створио низ реформских задатака који су актуелизовали одређена питања, на која је стручна и научна јавност указивала годинама.¹¹¹ Један од реформских захтева односи се на ревизију кривичних дела против привреде у Кривичном законнику, што је и учињено Законом о изменама и допунама Кривичног законика из 2016. године, који је донео значајне новине у Глави XXII. Код одређених кривичних дела против привреде, постојала је потреба за концепцијски другачијим приступом, као и за другачијим законским прописивањем појединих кривичних дела. Уведено је више нових кривичних дела, док су нека декриминализована. Група кривичних дела против привреде која је обухватала 25 кривичних дела повећана је на 29 кривичних дела против привреде. У том смислу, дата је нова систематика кривичних дела против привреде, то јест њихов распоред и груписање извршени су према одређеним критеријумима, од којих је најважнији њихова сродност. Значајна измена у овој глави јесте декриминализација одређених кривичних дела, и то: злоупотреба овлашћења у привреди, издавање чекова и коришћење картица без покрића, злоупотреба монополистичког положаја и обмањивање купаца, као и нехатни облик кривичног дела изазивање стечаја. У оквиру ове групе кривичних дела додате су нове инкриминације: превара у обављању привредне делатности (сада чл. 223 КЗ), превара у осигурању (нови чл. 223а КЗ), проневера у обављању привредне делатности (сада чл. 224 КЗ), злоупотреба поверења у обављању привредне делатности (сада чл. 224а КЗ), злоупотреба у поступку приватизације (нови чл. 228а КЗ), закључење

¹¹¹ Колаковић Бојовић, М. (2017). Привредна кривична дела и Поглавље 23. У И. Стевановић и В. Чоловић (прир.), *Привредна кривична дела* (стр. 95–106). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право, стр. 95.

рестриктивног споразума (сада чл. 229 КЗ), примање мита у обављању привредне делатности (сада чл. 230 КЗ), давање мита у обављању привредне делатности (сада чл. 231 КЗ).¹¹² Тањевић наводи да се сматра, да нова кривична дела заправо и нису нова, него се ради о инкриминацијама, које су постојале у групи кривичних дела против имовине и против службене дужности и да се у ствари ради о увођењу посебних облика постојећих дела.¹¹³ Законски опис више кривичних дела против привреде је у значајној мери промењен и код неких је то само последица тога што се више не прописује да извршилац може бити одговорно лице, него свако лице које оствари радњу извршења и остала обележја кривичног дела. С тим у вези, код кривичног дела злоупотреба положаја одговорног лица – које је уведено Законом о изменама и допунама Кривичног законика из 2012. године¹¹⁴ уместо кривичног дела несавесног рада у привредном пословања, било је неопходно разграничити одговорност службеног и одговорног лица, из разлога што се ради о два субјекта са различитим овлашћењима у различитим областима.¹¹⁵ Законодавац је препознао да је неопходно раздвојити кривична дела корупције у јавном и приватном сектору, те је зато осим кривичног дела проневере у обављању привредне делатности (чл. 224) прописао и кривична дела примања мита у обављању привредне делатности (чл. 230), као и давање мита у обављању привредне делатности (чл. 231).¹¹⁶ Структурне економске промене у свету у 21. веку повећале су и могућности организованог криминалитета и у области превара у

¹¹² Више у: Коларић, Д. (2017). Преглед на Закон о изменама и допунама Кривичног законика (кривична дела против привреде). У И. Стевановић и В. Чоловић (прир.), *Привредна кривична дела* (стр. 35–46). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право.

¹¹³ Тањевић, Н. (2018). Привредни криминал у Републици Србији – стање и изазови. У Ј. Костић и А. Стевановић (уред.), *Финансијски криминалитет* (стр. 237–253). Београд: Институт за упоредно право и Институт за криминолошка и социолошка истраживања, стр. 241.

¹¹⁴ Закон о изменама и допунама Кривичног законика, *Службени гласник РС*, бр. 122/12.

¹¹⁵ Више у: Кулић, М. (2017). Злоупотреба положаја одговорног лица у судској пракси у РС. У М. Бејатовић (уред.), *Независност правосуђа – зборник радова* (стр. 45–56). Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду; Драгојловић, Ј., Грујић, Г. (2018). Кривично дело злоупотребе положаја одговорног лица. *Право – теорија и пракса*, 35(4–6), 30–44.

¹¹⁶ О анализи ових кривичних дела више у: Драгојловић, Ј., Милошевић, И. (2018). Кривична дела давања и примања мита у обављању привредне делатности. *Култура полиса*, 15(35), 383–392; Шкулић, М. (2017). Злоупотреба положаја одговорног лица – *ratio legis* и неки недостаци постојеће инкриминације. У И. Стевановић и В. Чоловић (прир.), *Привредна кривична дела* (стр. 69–94). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право.

осигурању, те је из тог разлога и оправдано прописивање овог кривичног дела, као посебног кривичног дела.¹¹⁷

Поред тога што је Кривични законик претрпео поменуте велике промене у систематици, која се односи на кривична дела против привреде, у нашем праву је присутна тенденција даљег повећања и ширења инкриминације кривичних дела против привреде, у споредном или допунском кривичном законодавству.¹¹⁸ Споредно кривично законодавство чине кривичноправне одредбе које се налазе у посебним законима, који узети у целини нису кривични закони, него регулишу различите области и заједно са Посебним делом Кривичног законика, чине целину посебног дела кривичног права наше земље. Неуношење кривичних дела из споредног кривичног законодавства у Кривични законик, последица је тога што је број тих дела релативно мали, као и чињеница да је материја која је регулисана тим законима, као на пример, у законима из области привреде, подложна чешћим променама, те уколико би се ова дела унела у Кривични законик, честе промене у привредном законодавству, подразумевале би и честе промене у Кривичном законнику. Ово се у принципу избегава из разлога што кривични законици садрже материју, која је релативно стабилна и није подложна честим променама.¹¹⁹ Турањанин наводи да иако у споредном кривичном законодавству постоје бројна кривична дела против привреде, у пракси се скоро и не појављују. Међутим, само њихово постојање указује на потребу разјашњавања појединих одредаба, које често нису довољно јасне.¹²⁰ Кривична дела против привреде из споредног кривичног законодавства предвиђена су у следећим законима: у Закону о привредним друштвима,¹²¹

¹¹⁷ Више у: Тошић, И. (2017). Превара у осигурању и њене врсте. У И. Стевановић и В. Чоловић (прир.), *Привредна кривична дела* (стр. 269–282). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право.

¹¹⁸ Јовашевић, Д. (2017). *Кривично право – посебни део*. Београд: Досије, стр. 148.

¹¹⁹ Ђорђевић, Ђ., Коларић, Д. (2020). *Кривично право – посебни део*. Београд: Криминалистичко-полицијски универзитет, стр. 2.

¹²⁰ Више у: Турањанин, В. (2017). Привредна кривична дела из споредног кривичног законодавства. У И. Стевановић и В. Чоловић (прир.), *Привредна кривична дела* (стр. 203–214). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право.

¹²¹ Видети: члан 581 – давање изјаве неистинитог садржаја, члан 582 – закључење правног посла или предузимање радње у случају постојања личног интереса, члан 583 – повреда дужности избегавања сукоба интереса и члан 584 – повреда дужности заступника да поступа у складу са ограничењима овлашћења за заступање, *Службени гласник РС*, бр. 36/11, 99/11, 83/14 – др. закон, 5/15, 44/18, 95/18 и 91/19.

Закону о осигурању,¹²² Закону о тржишту капитала,¹²³ Закону о стечају,¹²⁴ Закону о преузимању акционарских друштава,¹²⁵ Закону о поступку регистрације у привредне регистре,¹²⁶ Закону о банкама,¹²⁷ Закону о добровољним пензијским фондовима и пензијским плановима¹²⁸ итд. Проблем споредног кривичног законодавства готово да се своди на област привреде у ширем смислу. Споредно кривично законодавство углавном предвиђа кривична дела у различитим областима привреде.¹²⁹

Кривична дела против привреде су многобројна и садржајно су различита, због чега постоји дилема да ли се уопште може говорити о њиховим заједничким карактеристикама.¹³⁰ С обзиром на то да би појам кривичног дела против привреде требало одредити преко групног заштитног објекта, може се поставити питање, какав модел привреде треба штитити, јер управо од тога зависи које ће инкриминације у овој области бити прописане. Стојановић наводи да је доминантан став, да би то требало да буде тржишна привреда, то јест привреда којој је основно полазиште и фундаментални елемент за њено обликовање слободно тржиште, што значи да би и приликом кривичноправне заштите у први план требало ставити слободу и равноправност привређивача, а не заштиту привредних односа самих по себи.¹³¹ Ипак, имајући у виду поједина кривична дела против привреде, учача се да се штите и неки посебни

¹²² Видети: члан 256 – неовлашћено обављање делатности осигурања, члан 257 – давање лажних мишљења и извештаја и члан 258 – давање лажне процене, *Службени гласник РС*, бр. 139/14.

¹²³ Видети: члан 281 – забрана манипулације на тржишту, члан 282 – коришћење, откривање и препоручивање инсајдерских информација, 283 – неовлашћено пружање инвестиционих услуга, *Службени гласник РС*, бр. 31/11, 112/15, 108/16, 9/20 и 153/20.

¹²⁴ Видети: члан 205 – располагање имовином стечајног дужника после отварања стечајног поступка, члан 206 – лажно приказивање и прикривање чињеница у унапред припремљеном плану реорганизације, *Службени гласник РС*, бр. 104/09, 99/11 – др. закон, 71/12 – одлука УС, 83/14, 113/17, 44/18 и 95/18.

¹²⁵ Видети: члан 44 – нуђење или обећање поклона, услуга или других користи, члан 45 – злоупотреба привилегованих информација и члан 46 – објављивање неистинитих података, *Службени гласник РС*, бр. 46/06, 107/09, 99/11 и 108/16.

¹²⁶ Видети члан 45, *Службени гласник РС*, бр. 99/11, 83/14 и 31/19.

¹²⁷ Видети чланове 135, 136 и 136а (неименована кривична дела), *Службени гласник РС*, бр. 107/05, 91/10 и 14/15.

¹²⁸ Видети члан 72 – оглашавање проспекта са неистинитим подацима и члан 72а – недозвољено обављање делатности друштва за управљање и недозвољено пословање, *Службени гласник РС*, бр. 85/05 и 31/11.

¹²⁹ Стојановић, З. (2019). *Коментар Кривичног законика од 1. децембра 2019. године и према стању законодавства од 21. маја 2019. године*. Београд: Службени гласник, стр. 737.

¹³⁰ Лазаревић, Љ. (2000а). *op. cit.*, стр. 259–260.

¹³¹ Стојановић, З. (2008). Кривична дела против привреде у КЗ Србије. У А. Радованов, С. Ного и В. Лакићевић (уред.), *Промене у правном систему Републике Србије: зборник радова* (стр. 109–122). Нови Сад: Привредна академија стр. 109.

привредни интереси, и то пре свега интереси државе у одређеним привредним областима (у областима банкарског, девизног, царинског, пореског система итд.). Не негирајући потребу да се у одређеним осетљивим сегментима привреде интервенише и кривичним правом, Стојановић сматра да то не треба да буде доминантна оријентација приликом прописивања инкриминација у овој области. Мишљења је да би у овој области привреде, требало кривичним правом пружити додатну заштиту, којом би се обезбедили једнаки услови привређивања за све привредне субјекте, то јест обезбедити у довољној мери широк простор, у оквиру којег ће деловати економски и тржишни механизми, а пре свега закон понуде и потражње, слободна конкуренција привредних субјеката, која за све чланове друштва треба да има позитивне ефекте.¹³² Извршилац кривичних дела против привреде може бити свако лице, али се код неких од њих као извршилац појављује одговорно лице у предузећу или другом субјекту привредног пословања. У правном смислу, одговорним лицем према одредби члана 112, став 5 Кривичног законика сматра се „лице које на основу закона, прописа или овлашћења врши одређене послове управљања, надзора или друге послове из делатности правног лица, као и лице коме је фактички поверено обављање тих послова. Одговорним лицем сматра се и службено лице кад су у питању кривична дела код којих је као извршилац означено одговорно лице, а у овом закону нису предвиђена у глави о кривичним делима против службене дужности, односно као кривична дела службеног лица.“ Субјектом привредног пословања према одредби члана 112, став 21 Кривичног законика „сматра се привредно друштво, друго правно лице које обавља привредну делатност и предузетник. Правно лице које поред своје основне делатности обавља и привредну делатност сматра се субјектом привредног пословања само када врши ту делатност.“

Специфичност нашег казненог права огледа се кроз постојање више врста казних дела. Међу тим делима налазе се и таква дела којима се повређује или угрожава привредни или финансијски систем, а која нису предвиђена у кривичном законодавству. Реч је о привредним преступима и привредним прекршајима, који заједно са привредним кривичним делима чине

¹³² *Ibid.*, стр. 109–110.

привредну делинквенцију.¹³³ Кривично дело јесте противправно скривљено учињено дело, које је законом одређено као кривично дело, док је прекршај противправно дело, које је законом или другим прописом надлежног органа прописано као прекршај и за које је прописана прекршајна санкција. Разлика између ове две врсте јавноправних деликата заснована је на формалним елементима, то јест карактеру прописа који их одређује и дефинише. Сумарно, уколико је законом одређено противправно и скривљено понашање прописано као кривично дело, тада постоји ова врста деликата, и обрнуто.¹³⁴ Привредни преступи су друштвено штетне делатности правних лица, њихових одговорних лица и предузетника којима се повређују правила о привредном и финансијском пословању и којима се могу проузроковати теже последице по привреду и привредне односе.¹³⁵

Последице кривичних дела против привреде су различите и остварују се на различитим објектима радње. Састоје се у повреди или угрожавању заштићених добара, а њихово испољавање се манифестује кроз неизвршење појединих привредних задатака, изазивање поремећаја у производњи и расподели, уништавање или оштећење природних богатстава и сл. Кроз остварење појединачних последица долази до проузроковања и опште последице, која је карактеристична за кривична дела против привреде, а то је угрожавање постојећих привредних односа у држави.¹³⁶ С тим у вези, за кривична дела против привреде, карактеристично је да су подложна честим изменама, те из тих разлога, динамичност друштвених односа који се њима штити, изискује да се облици кривичноправне заштите благовремено прилагођавају честим променама, које се дешавају у привредним делатностима и њиховом правном регулисању.¹³⁷

С обзиром на постојање велике међусобне различитости кривичних дела против привреде, неопходно је утврдити њихове заједничке карактеристике и одредити критеријуме на основу којих се ова дела могу систематизовати, што ће бити предмет анализе у оквиру следећег потпоглавља.

¹³³ Јовашевић, Д. (2017). *op. cit.*, стр. 149.

¹³⁴ Јовашевић, Д., Миладиновић Стефановић, Д. (2018). *Прекршајно право*. Ниш: Правни факултет, стр. 23.

¹³⁵ Јовашевић, Д. (2017). *op. cit.*, стр. 149.

¹³⁶ Мрвић Петровић, Н. (2016). *op. cit.*, стр. 220.

¹³⁷ Лазаревић, Љ. (2000а). *op. cit.*, стр. 261.

2. ПОЛОЖАЈ КРИВИЧНИХ ДЕЛА У ВЕЗИ С ПРОИЗВОДЊОМ И ТРГОВИНОМ У СИСТЕМУ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ПРИВРЕДЕ

Привреда као заштитни објект кривичних дела, означава непосредни процес обављања привредне делатности, из чега произилази да кривична дела против привреде, подразумевају напад на привреду као свакодневну привредну активност. И поред тога што могу довести до тежих последица, кривична дела против привреде немају за циљ подривање економске основице земље, јер би се у том случају радило о кривичном делу против уставног уређења и безбедности. Аналогно наведеном, код извршилаца кривичних дела против привреде не постоји намера подривања економске основице земље, те можемо закључити да постоји субјективна и објективна разлика између кривичних дела против привреде и кривичних дела против уставног уређења и безбедности земље.¹³⁸

Питање једне релативно свеобухватне главе кривичног законика о кривичним делима против привреде или поделе инкриминација на више глава, не представља само питање законодавне технике и целисходности, него и принципијелно питање. Реч је о томе да је потребно утврдити, који је методолошки приступ приликом формирања појединих глава посебног дела кривичног законика најлогичнији и најпримеренији, како би одговорио својој сврси, како у погледу систематике посебног дела у целини, тако и у оквиру унутрашње систематике појединих глава. Ипак, за унутрашњу систематику кривичних дела против привреде, сами објективни елементи нису довољни за релативно прецизна разграничења, зато што се они могу испреплитати, а и понашања привредних субјеката нису једнородна. Из тог разлога, Кобе сматра да се кривична дела против привреде могу сврстати у следеће групе:

- дела уперена против друштвено-економских односа и у складу са адекватним принципима привреде, као и дела која проузрокују или би могла да проузрокују теже поремећаје у привредном животу;

¹³⁸ Чејовић, Б., Кулић, М. (2014). *Кривично право*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе, стр. 463.

- дела са последицом оштећења друштвене имовине од стране одговорних лица, којима је поверено управљање овом имовином;
- дела код којих субјект у привредном пословању жели да задовољи туђе или своје индивидуалне жеље и прохтеве из егоистичких побуда, и то незаконито и противправно на штету властите радне организације;
- дела исте врсте и из истих побуда на штету друге организације или ако су таква дела учињена у корист властите организације;
- дела код којих субјект у привредном пословању жели да обезбеди незакониту и противправну корист за властиту организацију, а на штету шире друштвене заједнице.¹³⁹

Привредна кривична дела могу се разликовати и с обзиром на својство учиниоца, те се према том критеријуму могу систематизовати у две групе – привредна кривична дела, која може да изврши свако лице и привредна кривична дела, која може да изврши само одређено лице, то јест лице са посебним, специјалним својством, као на пример службено или одговорно лице, представник, заступник или сл. Такође, привредна кривична дела могу се систематизовати с обзиром на облик кривице учиниоца са којим предузима радњу извршења. У том смислу, разликују се умишљајна привредна кривична дела, која су бројнија и у оквиру којих се издвајају кривична дела, која се предузимају са директним умишљајем и нехатна привредна кривична дела, која се предузимају са нехатом као блажим обликом кривице, као на пример одавање пословне тајне.¹⁴⁰ За кривична дела против привреде, карактеристично је да имају бланкетни карактер, што значи да је за њихову примену неопходно узети у обзир друге правне норме, које могу бити садржане у законима, као и у подзаконским актима.¹⁴¹

За систематику посебног дела кривичног права најзначајнија је подела према заштитном објекту, која омогућава поделу и груписање кривичних дела у

¹³⁹ Кобе, Р. (1975). Кривична дела против привреде. *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, (4), стр. 600–601.

¹⁴⁰ Милетић, В. (2017). Привредна кривична дела у праву Републике Србије. *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања*, 36(2), стр. 118.

¹⁴¹ Више у: Лукић, Н. (2014). Појам и карактеристике привредног кривичног права. У Ђ. Игњатовић (уред.), *Казнена реакција у Србији: тематска монографија. Део 4.* (стр. 268–284). Београд: Правни факултет Универзитета, стр. 278–279.

већи број група, обухватајући у свакој групи кривична дела, која су у неком смислу сродна и која су управљена према истом заштитном објекту.¹⁴² Полазећи од заштитног објекта, који се најчешће узима као заштитни основ за унутрашњу класификацију кривичних дела против привреде, иста се могу сврстати у неколико основних група, у зависности од тога у којим областима привредних односа се врше. Одређена кривична дела се могу вршити у свим областима, то јест у било којој грани привреде, и она се називају општа кривична дела против привреде. Другу групу чине посебна кривична дела против привреде, која се одликују одређеним заједничким специфичностима, с обзиром на грану привреде у којој се врше, то јест која могу да се изврше само у одређеним гранама привреде. Чејовић и Кулић¹⁴³ кривична дела против привреде деле на општа и посебна кривична дела против привреде. При томе наводе да у општа кривична дела против привреде спадају следећа кривична дела: злоупотреба монополистичког положаја (чл. 232), злоупотреба положаја одговорног лица (чл. 234), злоупотреба у вези са јавном набавком (чл. 234а), проузроковање стечаја (чл. 235), проузроковање лажног стечаја (чл. 236), оштећење повериоца (чл. 237), злоупотреба овлашћења у привреди (чл. 238), нарушавање пословног угледа и кредитне способности (чл. 239) и одавање пословне тајне (чл. 240). Исти аутори посебна кривична дела деле на подгрупе с обзиром на грану привреде у којој се иста врше:

- кривична дела у вези са производњом и трговином: недозвољена производња (чл. 242), недозвољена трговина (чл. 243), обмањивање купаца (чл. 244), неовлашћена употреба туђе фирме (чл. 233), кријумчарење (чл. 230) и
- кривична дела против државних финансија: фалсификовање новца (чл. 223), фалсификовање хартија од вредности (чл. 224), фалсификовање и злоупотреба платних картица (чл. 225), фалсификовање знакова за вредност (чл. 226), фалсификовање знакова, односно државних жигова за обележавање робе, мерила и предмета од драгоцених метала (чл. 245), прављење, набављање и давање другом средстава за фалсификовање (чл.

¹⁴² У материји посебног дела кривичног права оваква систематика кривичних дела је најчешће прихваћена у савременим кривичним законцима и у науци кривичног права. Ђорђевић, Ђ., Коларић, Д. (2020). *op. cit.*, стр. 5.

¹⁴³ Чејовић, Б., Кулић, М. (2014). *op. cit.*, стр. 464.

227), издавање чека и коришћење платних картица без покрића (чл. 228), пореска утаја (чл. 229), онемогућавање вршења контроле (чл. 241), неуплаћивање пореза по одбитку (чл. 229а), прање новца (чл. 231).¹⁴⁴

С друге стране, Мрвић Петровић¹⁴⁵ класификује кривична дела против привреде на основу посебних заштитних објеката и разлика у радњи извршења на следећи начин:

- кривична дела којима се нарушава монетарни систем, угрожавају јавне финансије и прикрива незаконито порекло имовине,
- кривична дела којима се крше правила у вези са законитим пословањем у привреди и поштенем тржишном утакмицом и
- кривична дела у вези с производњом и прометом робе или услуга.¹⁴⁶

Према систематици Ђорђевића и Коларићеве,¹⁴⁷ која се такође врши према групном заштитном објекту, односно према привредном систему и његовом функционисању, кривична дела против привреде класификована су на:

- кривична дела против финансија – пореска утаја (чл. 225), неуплаћивање пореза по одбитку (чл. 226), кријумчарење (чл. 236), фалсификовање новца (чл. 241), фалсификовање хартија од вредности (чл. 242), фалсификовање и употреба платних картица (чл. 243), фалсификовање знакова за вредност (чл. 244), прављење, набављање и давање другом средстава за фалсификовање (чл. 244б) и прање новца (чл. 245);
- кривична дела несавесног рада и злоупотребе у привредном пословању – преваре у обављању привредне делатности (чл. 223), превара у осигурању (чл. 223а), проневера у обављању привредне делатности (чл. 224), злоупотреба поверења у обављању привредне делатности (чл. 224а), злоупотреба положаја одговорног лица (чл. 227), злоупотреба у вези са јавном набавком (чл. 228), злоупотреба у поступку приватизације (чл.

¹⁴⁴ Наведена подела је према Кривичном законнику, *Службени гласник РС*, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09, 111/09, 121/12 и 104/13.

¹⁴⁵ Мрвић Петровић, Н. (2016). *op. cit.*, стр. 219–220.

¹⁴⁶ Наведена систематизација је у складу са Кривичним закоником, *Службени гласник РС*, бр. 85/05, 88/05 – исправка, 107/05 – исправка, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14. Детаљнију класификацију видети у: *Ibid.*

¹⁴⁷ Ђорђевић, Ђ., Коларић, Д. (2020). *op. cit.*, стр. 125–126.

228a), закључење рестриктивног споразума (чл. 229), примање мита у обављању привредне делатности (чл. 230), давање мита у обављању привредне делатности (чл. 231), проузроковање стечаја (чл. 232), проузроковање лажног стечаја (чл. 232а), оштећење поверилаца (чл. 233), онемогућавање вршења контроле (чл. 237), неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга (чл. 238), нарушавање пословног угледа и кредитне способности (чл. 239) и одавање пословне тајне (чл. 240).

- кривична дела против производње и трговине – недозвољена производња (чл. 234), недозвољена трговина (чл. 235) и фалсификовање знакова, односно државних жигова за обележавање робе, мерила и предмета од драгоцених метала (чл. 244а).

Из приказаног, можемо закључити да развој привреде доводи до промена у области инкриминације кривичних дела против привреде, тако да временом нека од њих одумиру, мењају облике, као и видове испољавања, док нека нова настају, што указује на велику динамику у погледу инкриминација у овој области. Исто се односи и на кривична дела у вези с производњом и трговином у нашем кривичном законодавству, те ћемо у следећем поглављу детаљно приказати која су кривична дела у вези с производњом и трговином заступљена данас у законодавству Републике Србије, као и карактеристике истих.

ГЛАВА ЧЕТВРТА

КРИВИЧНА ДЕЛА У ВЕЗИ С ПРОИЗВОДЊОМ И ТРГОВИНОМ

По одредбама актуелног Кривичног законика, кривична дела у вези с производњом и трговином¹⁴⁸ чине:¹⁴⁹ кријумчарење (чл. 230), недозвољена производња (чл. 234), недозвољена трговина (чл. 235) и неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга (чл. 238).¹⁵⁰ У оквиру овог поглавља биће анализирана наведена кривична дела са аспекта законске легислативе и судске праксе.

1. КРИЈУМЧАРЕЊЕ

Кривично дело кријумчарење прилагодило се свим променама, како на унутрашњем, тако и на међународном плану, те је постало у још већој мери

¹⁴⁸ Мрвић Петровић ова кривична дела назива „кривична дела у вези са производњом и прометом робе или услуга“. Мрвић Петровић, Н. (2016). *op. cit.*, стр. 220.

¹⁴⁹ Чејовић, Б., Кулић, М. (2014). *op. cit.*, стр. 464.

¹⁵⁰ Од значаја је навести да Ђорђевић и Коларић у кривична дела против производње и трговине убрајају: недозвољену производњу, недозвољену трговину, фалсификовање знакова, односно државних жигова за обележавање робе, мерила и предмета од драгоцених метала, док кривично дело кријумчарење сврставају у групу кривичних дела против финансија, а кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга у групу кривичних дела несавесног рада и злоупотребе у привредном пословању. Ђорђевић, Ђ., Коларић, Д. (2020). *op. cit.*, стр. 125–126.

опасније за економију, али и за безбедност заједнице у целини. Ипак, у правној доктрини сам појам кријумчарења није прецизно одређен. Тако се реч кријумчарење семантички и функционално веома често идентификује са речима шверц, контрабанда, црна берза и сл. Међутим, сви наведени појмови у суштини значе недозвољену трговину предметима и робом, чији је промет ограничен или забрањен.¹⁵¹

1.1 Појам кривичног дела кријумчарење

Кријумчарење је облик професионалног криминалитета, недозвољена трговина, илегално преношење робе ван царинског надзора, преко границе,¹⁵² избегавање царинског надзора камуфлажом робе, корупцијом овлашћених надзорних лица или коришћењем илегалних граничних прелаза.¹⁵³ Кријумчарење се састоји у уношењу или изношењу робе страног или домаћег порекла, преко границе и ван царинског надзора.¹⁵⁴ Начин извршења кријумчарења указује на то да је роба унета у земљу или изнета из ње на тајни или прикривени начин, преко одређеног места на граничној црти преко које се врши уношење или изношење робе или ван таквог одређеног места, да би се избегле царинске дажбине или да се унесе или изнесе роба чије је уношење, односно изношење забрањено.¹⁵⁵ Лончаревић, са чијим наводима се слажемо,

¹⁵¹ Милошевић, Г., Никач, Ж. (2011). Кријумчарење – нормативни и оперативни аспекти сузбијања у Републици Србији. У С. Мијалковић, Д. Субошић и З. Вукашиновић Радојчић (уред.), *Супротстављање савременом организованом криминалу и тероризму – књ. 1*, (стр. 145–155). Београд: Криминалистичко-полицијска академија, стр. 145.

¹⁵² Царинска линија позната је и под називима царинска граница, царинска међа и царинска црта. У нашем позитивном законодавству усвојен је израз царинска линија. Она представља границу између домаћег (националног) царинског подручја и царинских подручја других земаља и као таква, она чини основу за примену националних и ратификованих комерцијалних прописа о царинском надзору и царинењу робе. Поповић, М. (1974). *Царинско пословање*. Београд: Виша економска школа, стр. 14. Међутим, у новом Царинском закону (Службени гласник РС, бр. 95/18, 91/19 – др. закон и 144/20), нема посебне одредбе којом би се одредио појам царинске линије, али је то према овом закону неспорно. Одређујући појам царинског подручја Републике Србије, одредба члана 3 прописује шта представља царинску линију. Члан 3 Царинског закона гласи: „Царинско подручје Републике Србије обухвата територију и унутрашње воде Републике Србије, као и ваздушни простор изнад Републике Србије и ограничено је царинском линијом која је истоветна с границом Републике Србије.“

¹⁵³ Бошковић, М. (1999). *Криминолошки лексикон*. Нови Сад: Матица Српска и Универзитет, стр. 150.

¹⁵⁴ Милошевић, Г. (2003). Кријумчарење. *Безбедност*, 45(4), стр. 601.

¹⁵⁵ Татомировић, Д. (1982). *Кријумчарење – схватање и сузбијање*. Београд: Републички секретаријат за унутрашње послове СР Србије, стр. 11.

истиче да је кријумчарење повреда правно заштићеног интереса државе, да се роба која прелази државну границу не пушта у слободан промет без знања царинских власти.¹⁵⁶ Алексић и Миловановић на сличан начин дефинишу кријумчарење, и то као илегално преношење робе веће вредности преко државне границе на организован начин у виду занимања појединца или организоване групе професионалних учинилаца кривичних дела. При томе, наглашавају да се кријумчарење састоји у уношењу, али и у изношењу робе домаћег или страног порекла ван царинске контроле, преко државне границе.¹⁵⁷

Кривично дело кријумчарење прописано је одредбом члана 236 Кривичног законика Републике Србије и гласи:

„(1) Ко се бави преношењем робе преко царинске линије избегавајући мере царинског надзора или ко избегавајући мере царинског надзора пренесе робу преко царинске линије наоружан, у групи или уз употребу силе или претње, казниће се затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном.

(2) Ко се бави продајом, растурањем или прикривањем неоцарињене робе или организује мрежу препродаваца или посредника за растурање такве робе, казниће се затвором од једне до осам година и новчаном казном.

(3) Роба која је предмет дела из ст. 1. и 2. овог члана одузеће се.

(4) Превозно или друго средство чија су тајна или скривита места искоришћена за пренос робе која је предмет дела из става 1. овог члана или које је намењено за извршење тих кривичних дела одузеће се ако је власник или корисник возила то знао или је могао и био дужан да зна.“¹⁵⁸

Циљ прописивања кривичног дела кријумчарење јесте заштита царинског система, а у одређеној мери и тржишта на којем се могу изазвати одређени поремећаји нелегалним увозом робе,¹⁵⁹ као и сузбијање нелегалног увоза робе.¹⁶⁰ У Републици Србији су најважнији прописи из области царине

¹⁵⁶ Лончаревић, Ј. (1908). *Кривична дела у царинском закону – докторска теза*. Београд: Штампарија Раденка Раденковића и Комп., стр. 20.

¹⁵⁷ Алексић, Ж., Миловановић, З. (1991). *Криминалистика*. Београд: Правни факултет, стр. 115–116.

¹⁵⁸ Кривично дело кријумчарење је до 1. марта 2018. регулисано одредбама члана 230 овог Кривичног законика. Из тог разлога се у судској пракси помињу управо ове одредбе.

¹⁵⁹ Стојановић, З. (2019). *op. cit.*, стр. 791.

¹⁶⁰ Ђорђевић, Ђ., Коларић, Д. (2020). *op. cit.*, стр. 136.

Царински закон и Закон о царинској тарифи.¹⁶¹ Циљ царињења робе јесте заштита економских, фискалних и финансијских интереса Републике Србије, заштита Републике Србије од незаконите и илегалне трговине, безбедност и заштита људи и животне средине, и олакшавање међународне трговине.

Веома често кријумчарење је повезано и са другим кривичним делима, као што су прикривање и фалсификовање исправе, а поред тога представља веома повољно подручје и за развој организованог криминалитета.¹⁶²

1.2 Елементи кривичног дела кријумчарење

Елементи кривичног дела кријумчарења су: објекат заштите, објекат напада, радња извршења, последица и квалификовани облик дела.

Објект заштите јесте царински систем, док је објект напада царинска роба. Наиме, непосредни објект кривичноправне заштите код кривичног дела кријумчарење јесте царински систем који представља један од фактора функционисања тржишта, то јест тржишне привреде земље.¹⁶³ Царински систем одређене земље представља саставни део привредног система те земље, чији се развој не може замислити без развоја царинског система, а нарочито ако се ради о земљи отвореној за међународну трговинску размену, као предусловом за савремену државу. Ни у економском, као ни у политичком смислу, не може постојати просперитет, ако држава не негује отворену међународну сарадњу, међународну робну размену са више земаља, јер то омогућава даљи развој производње и подизање продуктивности рада у самој земљи. Поред тога, увоз и међународна размена између више земаља доприносе јачању развоја производње и у земљи у коју се та роба уноси.¹⁶⁴

Сходно законској формулацији, кривично дело кријумчарење има два облика – основни и тежи. Радња основног облика може се остварити преношењем робе преко царинске линије, избегавајући мере царинског надзора или преношењем робе од стране наоружаног лица, у групи или уз употребу силе

¹⁶¹ *Службени гласник РС*, бр. 62/05, 61/07, 5/09, 95/18 – др. закон и 91/19.

¹⁶² Стојановић, З. (2019). *op. cit.*, стр. 791.

¹⁶³ Делић, Н. (2010). *op. cit.*, стр. 477.

¹⁶⁴ Станковић, М. (1987). *Царински систем и царинске политике*. Београд: Научна књига. стр. 23.

или претње. Извршилац дела може бити свако лице, док је у погледу кривице потребан умишљај. За ово дело кумулативно је прописана казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна, уз коју се учиниоцу дела обавезно изриче и мера безбедности одузимање предмета, то јест неоцарињене робе.

Радња извршења другог, тежег облика кривичног дела кријумчарење јавља се у два вида. На првом месту, радња извршења овог кривичног дела састоји се у бављењу продајом, растурањем или прикривањем неоцарињене робе, док на другом месту, радња овог облика кривичног дела постоји у случају организовања мреже препродаваца или посредника за растурање неоцарињене робе. Тежи облик кривичног дела кријумчарења, постоји у случају када се учинилац бави продајом, растурањем или прикривањем неоцарињене робе, што значи да се ради о колективном кривичном делу, које се састоји у предузимању виšekратних делатности, у дужем временском периоду и на ширем простору и када учинилац организује мрежу препродаваца или посредника за растурање неоцарињене робе.¹⁶⁵ За ово кривично дело кумулативно је прописана казна затвора у трајању од једне до осам година.¹⁶⁶ Из описа овог кривичног дела произилази да извршилац не мора да поступа виšekратно, него је довољно једнократно поступање и довољно је да извршилац створи мрежу препродаваца или посредника за растурање неоцарињене робе, а даља продаја те робе представља друго кривично дело.¹⁶⁷ Детаљнија анализа наведених елемената кривичног дела кријумчарење следи у даљем тексту.

1.2.1. Објект кривичног дела

Објект напада кривичног дела кријумчарење обухвата царинске и друге увозне дажбине прописане законодавством Републике Србије. Објект заштите овог кривичног дела јесте економски систем и безбедност грађана једне земље. Пре свега се штите царине, али и друге дажбине које се плаћају на промет и приходи који настају по основу увоза и извоза робе – порез на додату вредност, порез на добит правних лица, акцизе, порез на доходак грађана, као и друге

¹⁶⁵ Јовашевић, Д. (2017). *op. cit.*, стр. 163.

¹⁶⁶ Члан 236, став 2 Кривичног законика, *op. cit.*

¹⁶⁷ Решење Апелационог суда у Новом Саду, Кж. 5974/10.

увозне и извозне дажбине.¹⁶⁸ Царина представља јавну дажбину која се огледа у обавези власника робе да, када она доспе на граничну линију, плати прописан износ новца у корист буџета државе. Ова врста дажбине наплаћује се, када се роба увози из иностранства (увозна царина), када се превози или преноси преко државне границе (транзитна царина) или извози у иностранство (извозна царина). Елементи за обрачун дажбина су стопа царине и износ дажбина у складу са Царинском тарифом и сврставањем робе по тарифи, као и порекло робе, царинска вредност робе, количина и врста робе.¹⁶⁹ Царинска тарифа је уређена Законом о царинској тарифи, који садржи правила о обрачунавању царине, као и систем назива робе која се увози, уноси или прима у царинско подручје Републике Србије, односно извози, износи или шаље из царинског подручја Републике Србије итд.¹⁷⁰ Како би се применила царинска тарифа, роба се систематизује у тарифне бројеве и тарифне подбројеве у складу са Законом.

Царина се може дефинисати као посредан порез.¹⁷¹ Увођење царине као облика посредног пореза у систем јавних прихода, извршено је из фискалних циљева, како би се обезбедило довољно средстава за алиментирање, односно пружање потпоре јавним потребама.¹⁷² Царине, као инструмент спољнотрговинске политике, могу да делују на формирање и мењање односа трошкова и цена на домаћем тржишту, а преко цена и на увоз и извоз, равнотежу трговинског и платног биланса, убрзање или успоравање одређене гране или привреде у целини, запосленост, тражњу и потрошњу и сл.¹⁷³

Овим кривичним делом штити се и трговина као облик привредне делатности, којом се врши купопродаја робе и других добара намењених

¹⁶⁸ Кулић, М., Минић, М. (2012). Кривично дело кријумчарења у кривичном праву Србије. У С. Ного (уред.), *Релевантна питања примене међународног кривичног права у националном праву: тематски међународни научни скуп* (стр. 299–310). Београд: Интермекс, стр. 300.

¹⁶⁹ У Југославији су се царинске тарифе почеле примењивати од 26. јула 1965. године. Царинска тарифа заснована је на Међународној конвенцији о хармонизованом систему назива и шифарских ознака робе, коју је Југославија ратификовала и која се примењује од 1. јануара 1988. године, а која је данас усклађена са Комбинованом номенклатуром Европске уније. Кузмановић, М. (2004). *Српска Царинска тарифа*. Београд: Службени гласник, стр. 105.

¹⁷⁰ Члан 1 Закона о Царинској тарифи, *op. cit.*

¹⁷¹ Поповић, Д. (1997). *Наука о порезима и пореско право*. Београд: Савремена администрација, стр. 854.

¹⁷² У периоду између 15. и 18. века царине су имале функцију регулатора спољнотрговинске размене, док је у првих тридесетак година прошлог века економска улога царина постала доминантна у свим земљама. Раковић, М. (2007). *Јавне финансије и финансијско право*. Бања Лука: Правни факултет, стр. 289.

¹⁷³ Раичевић, Б. (2005). *Јавне финансије*. Београд: Економски факултет, Центар за издавачку делатност, стр. 238.

употреби и потрошњи. Од тога на који начин трговина функционише у великој мери зависе многе производне и друге привредне делатности. Добро организован промет робе јесте важна претпоставка за успешно привредно пословање. Из тог разлога је важно да функционисање промета робе буде правно регулисано и заштићено, посебно од појавних облика његовог незаконитог вршења.¹⁷⁴ Значајна улога царина огледа се и у заштити развоја домаће производње, на тај начин што повећањем царине на увоз одређених производа, ти производи постају много скупљи него домаћи, те се на тај начин домаћим производима обезбеђује пласман на тржишту, повећава им се производња и њихово усавршавање, на основу чега постају конкурентнији на тржишту, а као последица стимулације производње, омогућава се и веће запошљавање. Заштитне царине се уводе и код производње, која не може да издржи конкуренцију стране робе. Такође, царином могу да се регулишу цене на домаћем тржишту, као и да се врши прерасподела националног дохотка зато што заштићена грана производње постаје привлачнија за инвестиције у односу на незаштићене гране.¹⁷⁵

Објект радње кривичног дела кријумчарење јесте роба која се преноси преко царинске линије, а то може бити сва роба, и то без обзира да ли је њен увоз допуштен, забрањен или ограничен. Ипак, потребно је нагласити да објекти радње кривичног дела кријумчарење могу бити само покретне ствари, то јест ствари које се могу физички преносити преко царинске линије. Објект радње код овог кривичног дела може бити роба чији су промет и производња дозвољени, као и производи чија је производња због очувања јавног поретка, заштите здравља људи, спречавања биљних и сточних болести, заштите јавног морала и из других оправданих разлога – забрањена или строго ограничена, као и предмети чији су промет, увоз, извоз или превоз забрањени или ограничени.¹⁷⁶ У том смислу, кријумчарење цигарета и резаног дувана датира од 2012. године, када је нагло повећана акциза на дуванске производе, а путеви кријумчарења цигарета и резаног дувана воде из Црне Горе и Босне и Херцеговине, и крећу се

¹⁷⁴ Кулић, М., Минић, М. (2012). *op. cit.*, стр. 301.

¹⁷⁵ Кулић, М. (1999). *op. cit.*, стр. 183.

¹⁷⁶ Милошевић, Г. (2003). *op. cit.*, стр. 602–603.

ка земљама Европске уније, где се Србија појављује као транзитна земља.¹⁷⁷ Објект радње могу бити и нелегално изношене и уношене девизе. У складу са Законом о девизном пословању¹⁷⁸ царински службеници контролишу изношење и уношење у Републику Србију ефективног страног новца,¹⁷⁹ динара, чекова и хартија од вредности у путничком, робном и поштанском саобраћају, при чему имају могућност за привремено одузимање наведених предмета, који су у већем износу од онога који је прописан актом Народне банке Србије.¹⁸⁰ С друге стране, царинском робом се не сматрају: јавне исправе, писмоносне пошиљке које не садрже царинску робу, трговачка кореспонденција, пословне књиге и правна, робна и финансијска документација, менице, чекови, обвезнице, акције и ефективни новац.¹⁸¹

Непосредни објект кривичноправне заштите кривичног дела кријумчарење јесте царински систем, који представља један од фактора функционисања тржишта.¹⁸² Царине представљају посебну врсту јавних прихода коју држава наплаћује приликом преласка робе преко државне границе и на тај начин чине један од најзначајнијих инструмената спољнотрговинског промета. Царине могу имати фискалне економске и социјалне циљеве. Фискални циљеви се огледају кроз прикупљање одговарајућих финансијских средстава, док се економским штити домаћа привреда, то јест одређена грана од спољне конкуренције. Кроз социјалне циљеве се утиче на цене одређених производа, који су од интереса за животни стандард одређених социјалних група, на тај начин што се делује на стимулисање потрошње преко снижавања цена одређене групе производа.¹⁸³

¹⁷⁷ Николић, Ђ., Чудан, А., Ђорђевић, Б. (2016). Царински органи у функцији сузбијања сиве економије. *НБП – Наука, безбедност, полиција*, 21(2), стр. 171.

¹⁷⁸ *Службени гласник РС*, бр. 62/06, 31/11, 119/12, 139/14 и 30/18.

¹⁷⁹ Царинници су пронашли преко 70.000 непријављених евра у јакни страног држављанина на прелазу Батровци. У истом периоду, породица француских држављана у пртљагу је крила чак 400.000 непријављених евра. Један од најекстремнијих забележених покушаја кријумчарења девиза догодио се 2004. године на Градини, када су царинници испод тапацирунга једног аутомобила пронашли чак 3.150.000 евра. Маринковић, Л. (2019). *Царина Србије – шверц цигарета, дроге, новца и робе на најочигледнијим и најчуднијим местима*. Доступно на: <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-49131625>, посећено: 10.11.2020.

¹⁸⁰ Члан 47 и 48 Закона о девизном пословању, *op. cit.*

¹⁸¹ Чејовић, Б. (2008). *Кривично право у судској пракси – посебни део*. Крагујевац: Лион Макс, стр. 575.

¹⁸² Делић, Н. (2010). *op. cit.*, стр. 477.

¹⁸³ Раичевић, Б. (2005). *op. cit.*, стр. 238.

Следствено поменутом, Кулић наводи да су у вези са улогом царина у економском и финансијском систему мишљења подељена и у том смислу, наводи да аутори који оспоравају улогу царине као инструмента финансијске, економске и социјалне политике, истичу да царине ограничавају развој међународне трговине, успоравају раст продуктивности рада, развој технике и технологије, воде одржавању високих трошкова производње и теже погађају сиромашне слојеве становништва него богатије, због чега су неправедне и сл. С друге стране, заступници другачијег мишљења, са којим се слажемо и који оправдавају царине као важан инструмент економске политике, сматрају да се царинама ефикасно може штитити и потпомагати национална економија, утицати на односе са другим државама, бранити економска самосталност земље, релативно брзо, лако и јефтино доћи до новца за финансирање државних потреба, вршити утицај на домаће произвођаче, на раст или пад цена и сл.¹⁸⁴

Према основној економској функцији, царине могу бити фискалне или заштитне (економске). Циљ увођења фискалних царина јесте да се обезбеде приходи за покриће јавних расхода и најчешће се уводе на луксузне производе. Увођењем економских царина штити се домаћа производња. Њиховом применом повећава се цена увозне робе чиме се утиче на смањење њене конкурентности на домаћем тржишту.¹⁸⁵

Међутим, релевантно је навести да царинска политика представља интегрални елемент укупне економске политике једне државе и као таква чини саставни део националне заштитне политике у међународним економским односима. Царинска политика једне земље подразумева свесно усмеравање развоја домаће производње, која је од интереса за привреду једне земље, уз помоћ друштвених инструмената и института који су у вези са царинском заштитом.¹⁸⁶ Царинска политика представља део економске политике једне државе и условљена је њом, посебно делом који се односи на привредни развој, домаћу производњу, цене и спољнотрговинску размену. Од ње се очекује да осигура усклађеност токова развоја царинске заштите и континуитет у развоју царинске заштите, што се првенствено постиже дугорочним актима царинске

¹⁸⁴ Кулић, М. (2012). *Пореско право*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе, стр. 422.

¹⁸⁵ *Ibid.*, стр. 423.

¹⁸⁶ Станковић, М. (1987). *op. cit.*, стр. 139.

заштите, као што су Царински закон и Закон о царинској тарифи и утврђених инструмената. Основни инструменти царинске политике су дугорочни – царинске стопе, царинска основица и царински преференцијали, док помоћне инструменте чине царински контингенти, сезонске царинске стопе, повраћај царине итд. Путем ових инструмената омогућава се благовремено и ефикасно дејство царинске политике, најчешће у краћем периоду, чиме се улога царине прилагођава текућим привредним кретањима.¹⁸⁷

Иако се савремени царински системи уређују аутономно, веома често су прожети низом међународних решења и прописа који су у њега инкорпорирани ратификацијом низа међународних решења, што је и разумљиво када се има у виду све већа међународна привредна сарадња између држава, као и стварање низа међународних организација, чији је циљ унапређивање међународне трговине и смањење царинске и ванцаринске препреке у тој трговини, што доводи и до преношења низа правила у национални царински систем. Наведено је корисно из разлога што унифицирање одређених решења у царинским системима више држава доводи до ефикаснијег реализовања низа института из области царина.¹⁸⁸

С обзиром на то да извршење кривичног дела кријумчарења има својих последица, које се пре свега односе на фискални систем, то јест буџет, претежни облик заштите, како је већ наведено, представља фискални систем. Ипак, неопходно је узети у обзир да ће придруживање Републике Србије Европској унији утицати на то да ће се кривичним делом кријумчарење штитити пре свега финансијски интереси Европске уније. У том смислу и Конвенција о заштити финансијских интереса Европске уније¹⁸⁹ предвиђа обавезу за земље чланице да својим националним законодавствима пропишу санкције, али и затворске казне за кривична дела којима се угрожавају финансијски интереси Европске уније, што се односи не само на понашања којима се спречава трошење средстава из фондова Европске уније, него и на понашања којима се спречава прилив тих средстава у буџет. Имајући у виду наведено, Костић и Зиројевић су мишљења да је у потпуности оправдан став да се сва кривична дела која су економске

¹⁸⁷ Богићевић, Т. (2002). *Царинска тарифа*. Београд: Желнид, стр. 13.

¹⁸⁸ Чукаловић, Ј. (2005). Царински поступак, појам, врсте и реализација у судској пракси. *Право – теорија и пракса*, 22(5–6), стр. 4.

¹⁸⁹ Convention of the protection of the European Communities financial interests, *Official Journal C* 316 of 27.11.1995.

природе пропишу у једној групи – групи кривичних дела против економије или групи економских кривичних дела.¹⁹⁰

1.2.2. Радња извршења

Кривично дело кријумчарење, у складу са законском формулацијом, има два облика – основни¹⁹¹ и тежи.¹⁹² Радња извршења основног облика кријумчарења има два облика: бављење преношењем робе преко царинске линије, уз избегавање мера царинског закона и преношење робе преко царинске линије избегавајући мере царинског надзора, ако је окривљени наоружан, у групи или уз употребу силе или претње. У првом случају ради се о бављењу преношењем робе преко царинске линије, док је у другом случају довољно да то буде учињено само једном.¹⁹³

Како би постојало кривично дело кријумчарење, неопходно је да се преношење робе преко царинске линије врши избегавањем мера царинског надзора. Царински надзор обухвата мере којима се спречава неовлашћено поступање са царинском робом и обезбеђење њене истовестности, док се не спроведе царински поступак. Царински надзор нарочито обухвата чување и преглед царинске робе, стављање царинских обележја, претрес и преглед пртљага, путника и лични преглед путника и сл. Овом надзору подлежу царинска роба, путници, посада превозних и преносивих средстава.¹⁹⁴

Радња извршења бављење преношењем робе подразумева вишекратно понављање законом предвиђене делатности, при чему учинилац показује спремност, односно тежњу да се и даље бави овим делатностима. Анализирајући шта се подразумева под изразом „бављење преношењем робе“ наша судска пракса углавном заступа став да кривично дело кријумчарење „спада у тзв. колективна кривична дела и да се у конкретном случају кривично

¹⁹⁰ Костић, Ј., Зиројевић, М. (2017). Објект заштите кривичних дела против привреде. У И. Стевановић и В. Чоловић (прир.), *Привредна кривична дела* (стр. 257–268). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право, стр. 266.

¹⁹¹ Члан 236, став 1 Кривичног законика, *op. cit.*

¹⁹² Члан 236, став 2 *Ibid.*

¹⁹³ При томе је неопходно узети у обзир одредбу члана 112, став 30 Кривичног законика која гласи: „Кад је радња кривичног дела одређена трајним глаголом сматра се да је дело учињено, ако је радња извршена једном или више пута.“

¹⁹⁴ Чејовић, Б. (2008). *op. cit.*, стр. 575–576.

дело може учинити предузимањем две или више радњи извршења, за разлику од тзв. кривичних дела са индиферентним бројем чињења или проузроковања, код којих је радња означена трајним глаголским обликом и која се сматрају учињеним, ако је радња извршена једном или више пута.¹⁹⁵ Следствено томе, у Решењу Апелационог суда у Новом Саду наведено је да „уколико се радња учиниоца састоји у бављењу, то подразумева да се ради о колективном кривичном делу са одговарајућом садржином објективних и субјективних елемената, чије постојање суд мора утврдити и образложити.“¹⁹⁶

Када је реч о колективном кривичном делу¹⁹⁷ неопходно је истаћи да је оно представља законску конструкцију јединственог кривичног дела, код којег се више поновљених чињења истог дела сматра једним кривичним делом, због посебног психичког односа учиниоца према вршењу ових дела. Како би постојало колективно кривично дело, мора постојати истоветност учињених дела – радње, временског континуитета њиховог предузимања, као и посебан психички однос учиниоца према вршењу тих дела. Најупадљивија карактеристика колективног кривичног дела јесте посебан психички однос учиниоца према вршењу дела, односно радњи које улазе у састав колективног кривичног дела, што истовремено представља и најважнији основ повезивања тих дела у јединствено колективно кривично дело. Овај однос се може манифестовати кроз вршење дела у виду заната, занимања или из навике, а с обзиром на карактеристике наведених односа, могу се разликовати три врсте колективног кривичног дела, и то: кривично дело у виду заната, кривично дело у виду занимања и кривично дело из навике.¹⁹⁸ Петровић и Јовашевић наводе да је овај облик кривичног дела кријумчарење облик привидног реалног стицаја у виду колективног кривичног дела из заната. За његово извршење је важно испуњење још два услова: да је радња извршења предузета на одређеном месту, то јест преко царинске линије и да је радња извршења предузета на одређени начин, односно избегавањем мера царинског надзора, што значи на скривени

¹⁹⁵ Пресуда Окружног суда у Суботици Кж-241/07 од 12. септембра 2007. године.

¹⁹⁶ Решење Апелационог суда у Новом Саду, Кж I 762/10 од 18.1.2011. године.

¹⁹⁷ Конструкција колективног кривичног дела, то јест њена три облика у виду заната, занимања и из навике настала је у немачкој судској пракси крајем 19. века. Jescheck, H. H. (1978). *Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil*. Berlin: Duncker & Humblot, p. 349. Наведено према: Делић, Н. (2010). Кривичноправни аспект кријумчарења. *Право и привреда*, 47(4–6), стр. 480.

¹⁹⁸ Срзентић *et al.* (1995). *op. cit.*, стр. 239.

начин, те се на тај начин избегавају мере за спречавање неовлашћеног поступања са царинском робом или за обезбеђење њене истоветности, док се не спроведе царински поступак.¹⁹⁹ С друге стране, Срзентић, Стајић и Лазаревић заступају став, са којим се слажемо, да се кривична дела код којих је радња извршења описана у закону као бављење одређеном делатношћу, не могу сматрати колективним кривичним делима, као и да за њихово постојање није довољно једном извршити радњу, и то без обзира на евентуалну спремност извршиоца да овакве радње и даље врши, као што је то случај код свих облика колективног кривичног дела, па и код дела занимања.²⁰⁰ Кулић подржава наведено мишљење, истичући разлоге због којих то чини. Као прво, кривична дела код којих је радња извршења описана као бављење одређеном делатношћу представљају вид привидног реалног стицаја, за који је потребно да постоје бар два кривична дела, то јест бар две инкриминисане радње. Други разлог јесте да конструкција привидно реалног стицаја настаје у интересу извршиоца кривичног дела, зато што му се на тај начин изриче једна казна за више инкриминисаних радњи. У случају прихватања става да се ова кривична дела могу извршити и предузимањем само једне радње извршења и уколико се из других околности може закључити да код извршиоца постоји намера и спремност да радњу кривичног дела понавља, значило би да се извршилац кажњава и због тога што има намеру да убудуће врши инкриминисане радње, иако те радње није извршио, што је у супротности са основним принципима кривичног права. Из наведених разлога, исти аутор сматра да овај облик кривичног дела кријумчарење не може постојати када је радња дела извршена само једанпут, него је неопходно да се најмање два пута предузимају делатности којима се врши преношење робе преко царинске линије избегавајући мере царинског надзора.²⁰¹ Тако на основу пресуде Основног суда у Нишу²⁰² и Решења Апелационог суда у Нишу²⁰³ кривично дело кријумчарења из члана 230, став 1 Кривичног законика може бити извршено једном радњом, ако се утврди постојање умишљаја код окривљеног, то јест његово хтење да се бави радњама

¹⁹⁹ Петровић, Б., Јовашевић, Д. (2006). *Извршно кривично/казнено право*. Сарајево: Правни факултет, стр. 87–88.

²⁰⁰ Срзентић *et al.* (1995). *op. cit.*, стр. 215.

²⁰¹ Кулић, М. (1999). *op. cit.*, стр. 186–187.

²⁰² 15К.бр.4440/10 од 10.11.2010. године.

²⁰³ 7Кж.1.бр.1059/11 од 27.2.2012. године.

које представљају обележје овог кривичног дела. „Разлози првостепеног суда, дати у образложењу пресуде, који се односе на одлуку суда о непостојању кривичног дела које се окривљеној ставља на терет нејасни су зато што првостепени суд тумачењем одредбе чл. 230 ст. 1 Кривичног законика закључује да је радња извршења овог кривичног дела одређена трајним глаголским обликом, због чега налази да се ово кривично дело не може извршити једном радњом, него предузимањем две или више радњи извршења.

Међутим, првостепени суд при томе није имао у виду садржину одредбе чл. 112 Кривичног законика, којом је у ст. 30 прописано да, када је радња кривичног дела одређена трајним глаголом, сматра се да је дело учињено ако је радња извршена једном или више пута. Из наведеног произилази да су нејасни разлози првостепеног суда који закључује да се кривично дело које се окривљеном ставља на терет не може извршити једном радњом, с обзиром да је радња извршења одређена трајним глаголским обликом 'ко се бави преношењем', јер то не произилази из наведене законске одредбе.

Поред тога, у оваквој ситуацији постојања једне радње, било је потребно утврдити на основу одговарајућих доказа да ли је код окривљене постојао умишљај, односно њено хтење да се бави радњама, које представљају обележје овог кривичног дела.

Како се стога основано жалбом Основног јавног тужиоца у Нишу побија првостепена пресуда због учињене битне повреде одредаба кривичног поступка, због чега је првостепена пресуда морала бити укинута.“

Мотив остваривања кривичног дела кријумчарење јесте остваривање прихода, али учиниоцу ово не мора бити главно занимање, нити једини извор прихода. За извршење радње овог кривичног дела није од важности да ли се преношење робе преко царинске линије врши преко царинског, то јест граничног прелаза или ван њега, односно илегалног граничног прелаза. Поред тога, није од значаја ни на који начин се роба преноси, да ли је то аутомобил, воз, авион итд. или неко друго превозно средство или пак сопствена снага извршиоца овог кривичног дела.²⁰⁴

Важно је нагласити да је неопходно доказати да је одређена особа учинила кривично дело кријумчарење, јер ће у супротном бити ослобођено

²⁰⁴ Кулић, М., Минић, М. (2012). *op. cit.*, стр. 303–304.

оптужбе. Тако је нпр. пресудом Основног суда у Краљеву²⁰⁵ окривљени ослобођен оптужбе да је извршио кривично дело кријумчарење из члана 230, став 1 Кривичног законика, а истовремено је одлучено да трошкови кривичног поступка падају на терет буџетских средстава. Такође, Апелациони суд у Крагујевцу²⁰⁶ је одлучујући о жалби утврдио да је окривљеном стављено на терет да је дана 2. августа 2010. године извршио кривично дело кријумчарење, тако што је преношењем робе преко царинске линије избегавајући мере царинског надзора од НН лица купио 31 комад мобилних телефона са опремом. Исте је превозио својим комби возилом, где је на безбедносном пункту Рудница заустављен и контролисан од стране полицијских службеника. Том приликом је наведена количина телефона пронађена и одузета, а потом предата овлашћеним радницима тржишне инспекције. Међутим, изведеним доказима није доказано да се окривљени бавио преношењем робе у виду колективног занимања, што подразумева трајније и чешће предузимање неке делатности које је, по правилу, праћено спремношћу окривљеног да ту делатност понавља. Из наведених разлога, првостепени суд је правилном оценом изведених доказа нашао да током поступка није доказано да је окривљени извршио кривично дело за које је оптужен и правилном применом закона га, сходно члану 355, тачка 2 Законика о кривичном поступку, ослободио оптужбе.

Када је у питању појам „бављења“, по ставу који је заузет у судској пракси, кривично дело кријумчарење из члана 230, став 1 може се извршити једном радњом, ако се утврди постојање умишљаја код окривљеног, то јест његово хтење да се бави радњама које представљају обележје овог кривичног дела. Наведено подржава став Апелационог суда у Новом Саду, да се из околности које произилазе из начина извршења кривичног дела може утврдити да ли неко има намеру да се бави кријумчарењем, чак и уколико је радња извршена само једном. При томе није од утицаја да ли је неко раније кажњаван за царинске прекршаје.²⁰⁷ Као пример можемо навести конкретни случај, када је окривљени РК превозио путнике за Немачку и Аустрију и често долазио у Србију. Критичном приликом превозио је путнике у комби возилу, што

²⁰⁵ ЗК. 2182/10 од 25.5.2010. године.

²⁰⁶ Кж. 1-3787/12 од 29.8.2010. године.

²⁰⁷ Став са седнице Кривичног одељења Апелационог суда у Новом Саду од дана 29. октобра 2014. године.

потврђује сведок СМ, царински службеник који је потврдио да му је окривљени познат. Иако је код окривљеног критичном приликом пронађено 830 паклица цигарета које су биле сакривене и које окривљени није пријавио царинским органима, и поред постојања исказа сведока, полицијског службеника ГС, који је критичном приликом био присутан када су код окривљеног РК пронађене цигарете и који је у исказу навео да му је окривљени познат, то није довољно за несумњиви закључак да се окривљени бавио кријумчарењем, односно преношењем ове робе преко царинске линије избегавајући мере царинског надзора. Суд је у свакој конкретnoj кривичноправној ствари, где је у питању постојање једне радње, дужан да на поузданији начин утврди да ли је код окривљеног постојао умишљај, односно хтеће да се бави радњама које представљају обележје конкретног кривичног дела, зато што само уношење скривене робе преко царинске линије или избегавање мера царинског надзора на друге начине, представља прекршај који прераста у кривично дело, уколико су остварена одређена обележја, а у конкретном случају, околност бављења преношења робе.²⁰⁸ Такође и према мишљењу Врховног касационог суда,²⁰⁹ када се роба преноси само једанпут, бављење може постојати само у случају ако је учинилац имао намеру да се и убудуће бави таквом делатношћу, што је питање чињеничног стања. У конкретном случају, из извештаја Републичке управе царина, несумњиво је утврђено да је окривљени радњу учинио први пут. Осим тога, окривљени није сместио робу у неки посебно направљен простор за смештање исте, него је за то искористио постојећи. Како не постоји ниједан доказ да се окривљени бавио нити да је имао намеру да се и убудуће бави преношењем робе преко царине избегавањем царинског надзора, правилан је закључак првостепеног суда да одсуство таквог обележја дела указује на непостојање једног од битних елемената кривичног дела кријумчарење.

Такође, у пракси се поставља питање када се ради о кривичном делу делу кријумчарење, управо због прве радње основног облика кривичног дела, које се састоји у бављењу преношењем робе преко царинске линије, уз избегавање мера царинског надзора. Тако на пример, у пресуди Врховног касационог суда „побијајући правоснажне пресуде због повреде кривичног

²⁰⁸ Пресуда Основног суда у Сомбору бр. К.194/12 од 29. марта 2013. године и Решење Апелационог суда у Новом Саду, бр. Кж.1-2477/13 од 6. фебруара 2014. године.

²⁰⁹ Кзз 65/11 од 19. октобра 2011. године.

закона из члана 439, тачка 1 ЗКП, браниоци окривљеног у захтеву истичу да дело кријумчарење из члана 230, став 1 КЗ по закону није кривично дело, с обзиром да ово кривично дело може постојати уколико се окривљени бави преношењем робе преко царинске линије избегавајући мере царинског надзора, што представља законско обележје кривичног дела по питању радње извршења, а која радња бављења подразумева трајну несвршену радњу, радњу која се врши у континуитету и која подразумева да је ово кривично дело и раније вршено, а да из изреке правоснажне пресуде произилази да окривљени није вршио трајне радње у континуитету, односно да се није бавио преношењем робе преко царинске линије избегавајући мере царинског надзора.²¹⁰

Изнете наводе захтева, Врховни касациони суд оцењује неоснованим. Наиме, одредбом члана 230, став 1 (сада 236, став 1) КЗ прописано је да ће се затвором од 6 месеци до пет година и новчаном казном казнити онај ко се бави преношењем робе преко царинске линије, избегавајући мере царинског надзора или ко избегавајући мере царинског надзора пренесе робу преко царинске линије наоружан, у групи или уз употребу силе или претње.

Следствено томе, по налажењу Врховног касационог суда из изреке правоснажне пресуде јасно произилази да се окривљени избегавајући мере царинског надзора бавио преносом робе преко царинске линије, коју је неовлашћено набавио. По налажењу овог суда, а посебно из количине и вредности робе од скоро 15.000 евра, јасно произилази да се окривљени бавио преношењем робе преко царинске линије избегавајући мере царинског надзора и да се, следствено томе, у његовим радњама стичу сва законска обележја дела кријумчарење из става 230, став 1 КЗ.

Анализирајући приказан став судске праксе, Делић закључује да став судске праксе није јединствен по овом питању, те да суд није у праву у погледу констатације да је кријумчарење колективно кривично дело, али је исправан став суда да бављење подразумева најмање две радње.²¹¹

Како би постојала радња преношења робе избегавајући мере царинског надзора, неопходно је да буде остварена бар једна од ових околности:²¹²

- ако је при преношењу робе лице наоружано,

²¹⁰ Пресуда Врховног касационог суда Кзз 364/18 од 27. марта 2018. године.

²¹¹ Делић, Н. (2010). *op. cit.*, стр. 481.

²¹² Ђорђевић, Ђ., Коларић, Д. (2020). *op. cit.*, стр. 136.

- ако је преношење извршено у групи и
- ако је при преношењу употребљена сила или претња.²¹³

Имајући у виду наведене околности од којих бар једна мора бити остварена, како би постојало ово кривично дело, преношење робе се по правилу врши ван граничног прелаза, што само по себи указује на то да се избегавају мере царинског надзора.²¹⁴ У свим осталим случајевима, а према Царинском закону, преношење робе преко царинске линије избегавајући мере царинског надзора представља само царински прекршај. С тим у вези, неопходно је разликовати кривично дело од прекршаја из члана 265 Царинског закона, који постоји када учинилац не пријави на прописан начин робу коју уноси у царинско подручје или је износи из царинског подручја или ако изузме робу испод царинског надзора, чиме избегава царинску контролу, као и уколико не допреми робу царинском органу и у декларацији не прикаже сву робу која подлеже царинском поступку. Наиме, сва роба која се увози или извози или преноси преко царинске линије мора се пријавити царинској служби. Дужност путника је да приликом преласка царинске линије пријави и на захтев царинског радника покаже све ствари које носи са собом. Непријављеним стварима сматрају се они предмети које путник није пријавио до тренутка када га је царински радник позвао да то учини. Избегавање мера царинског надзора врши се сакривањем или непријављивањем сакривене робе или самим непријављивањем. Фактичко је питање када се роба сматра сакривеном? Уколико је роба на видном месту онда је реч о непријављеној роби, а не о сакривеној. За постојање кривичне одговорности важно је да се утврди намера да се преношење робе врши са циљем избегавања царинског надзора.²¹⁵

Преношење робе преко царинске линије од стране наоружаног лица чини лице које се не бави овом делатношћу, него наоружан преноси робу преко царинске линије, при чему избегава мере царинског надзора. За постојање овог

²¹³ Разлика између ове радње кривичног дела кријумчарење и радње претходног облика огледа се у томе што се радња код овог облика не врши „бављењем“.

²¹⁴ Стојановић, З., Милорадовић, О., Радисављевић, М., Трешњев, А. (2017). *Приручник за сузбијање привредног криминалитета и корупције*. Београд: Министарство правде САД: Мисија ОЕБС-а у Србији, стр. 98.

²¹⁵ Симић, И. (1994). *Кривична дела из посебних савезних и републичких закона са коментаром*. Београд: Службени гласник, стр. 38.

облика кривичног дела кријумчарење, није потребно да се лице бави кријумчарењем, него је довољно да је радња извршења предузета само једном, али да је приликом преношења робе преко царинске линије уз избегавање мера царинског надзора лице код себе имало неко оружје,²¹⁶ са намером да га искористи у случају потребе. Из наведеног произилази да за постојање дела није нужно да оружје буде употребљено, него је довољно да је приликом преношења робе преко царинске линије, избегавањем мера царинског надзора, лице код себе поседовало оружје.²¹⁷

Основни облик кривичног дела кријумчарење може се извршити преношењем робе преко царинске линије, избегавајући мере царинског надзора од стране групе. Одредбом члана 112, став 22 Кривичног законика групу чине најмање три лица ради трајног или повремениог вршења кривичних дела, при чему ова лица не морају имати дефинисане улоге, нити континуитет чланства или развијену структуру. У овом случају, дело се врши колективно, с тим да лица која га врше могу бити различито организована, са различитим улогама појединаца у групи, а једино је важно да постоји њихово заједничко деловање у вршењу овог кривичног дела.²¹⁸

Кривично дело кријумчарење може се извршити употребом силе или претње. Сила представља употребу снаге према неком лицу и управљена је на неку радњу – чињења или нечињења. Сила се најчешће употребљава у циљу савладавања отпора неког лица, с тим да није од важности да ли је било отпора, довољно је да се он очекивао. При употреби силе, употребљена снага може бити телесна или механичка, а према одредби члана 112, став 12 Кривичног законика силом се сматра и примена хипнозе и омамљујућих средстава. Сила може бити апсолутна или компулзивна. Апсолутна је, ако је услед употребљене снаге, онај према коме је употребљена, био у потпуности лишен могућности да донесе одлуку о чињењу или нечињењу или ако је био спречен да своју одлуку

²¹⁶ Оружјем се сматра свака преносива направа која је израђена или прилагођена да под притиском ваздуха, барутних и других гасова или другог потисног средства може избацити зрно, куглу, сачму или неки други пројектил, то јест распршити гас или течност, као и друга направа која је намењена за самоодбрану или напад, лов или спорт. Оружје може бити ватрено, ваздушно, гасно, распрскавајуће, посебно са тетивом или опругом, конвертибилно, уређаји за изазивање електрошокова и хладно оружје. Видети члан 3 Закона о оружју и муницији, *Службени гласник РС*, бр. 20/15, 10/19 и 20/20.

²¹⁷ Ницевић, М., Ивановић, А. (2013). *op. cit.*, стр. 194.

²¹⁸ Кулић, М., Минић, М. (2012). *op. cit.*, стр. 305.

реализује. Она је апсолутна једино, ако је била неодољива, то јест ако се присиљени није могао супротставити сили. Неодољивост силе се процењује у сваком посебном случају с обзиром на објективну ситуацију и субјективне могућности лица на коме се примењује. С друге стране, сила је компулзивна, када услед употребе снаге, лице није било лишено могућности да донесе одлуку, али је дејством силе његова одлука била изнуђена. Непосредна компулзивна сила се употребљава према оном лицу које се принуђава на одређено чињење или нечињење, док се посредна сила употребљава према неком трећем лицу, углавном према блиским сродницима принуђеног лица, а изузетно и према стварима, како би се на тај посредан начин утицало на вољу лица које се принуђава.²¹⁹ Одредбом члана 21, став 1 Кривичног законика прописано је да „није кривично дело оно дело које је учињено под дејством неодољиве силе.“

Претњом се означава стављање у изглед неког зла, то јест непријатности неком лицу, које је такве природе и значаја да подобно утиче на лице коме се прети у правцу предузимања одређене радње. Претњом се једном лицу наговештава наношење извесних непријатности, с тим да је то наговештавање такве природе да може да утиче на слободу одлучивања лица коме се прети. Како би се могла сматрати основом која искључује кривицу, претња треба да буде озбиљна, стварна и остварива, посебно са гледишта лица коме се прети.²²⁰ Затим, претња треба да буде неотклоњива, односно да се није могла избећи ни на један начин. Околност да је кривично дело учињено под утицајем претње од значаја је као околност приликом одмеравања казне, у смислу олакшавајуће околности.²²¹ Наведено је потврђено одредбом члана 21, став 2 Кривичног законика да, уколико је дело учињено под дејством претње, учиниоцу се казна може ублажити.

У вези са кривичним делом кријумчарење, поставља се питање стицаја са кривичним делом фалсификовања исправе из члана 355 Кривичног законика, уколико је у исправе унет лажан податак или преиначен истинит податак, у погледу количине робе која подлеже царинском надзору, те услед тога

²¹⁹ Лазаревић, Љ. (2000). *op. cit.*, стр. 149.

²²⁰ „Претња упирањем пластичног пиштоља у оштећену за који је она веровала да је прави, представља квалификовану претњу којом се ставља у изглед напад на живот и тело.“ Пресуда Врховног суда Србије, Кж-953/05 од 9. маја 2006. године.

²²¹ Чејовић, Б., Кулић, М. (2014). *op. cit.*, стр. 199–200.

учинилац буде ослобођен плаћања царине, иако роба која се заиста преноси подлеже царинењу. Стога се може поставити питање, да ли у овом случају постоји једно кривично дело или су остварена бића оба кривична дела. На ово питање одговара Лазаревић, наводећи да у овом случају учинилац одговара за извршење оба кривична дела. Поред тога, сматра да уколико је усред употребе силе или претње одговорно лице на царинској граници спречено у вршењу својих службених послова, постојаће стицај овог кривичног дела и кривичног дела спречавање службеног лица у вршењу службене дужности из члана 322 Кривичног законика.²²²

Кривично дело кријумчарење је довршено онда када је роба пренета преко царинске линије. Покушај овог кривичног дела је могућ, што потврђује и пресуда Врховног суда Србије у којој се наводи да су неосновани наводи осуђених у поднетом захтеву да није могућ покушај кривичног дела из члана 230, став 1 Кривичног законика. Такође, правоснажном пресудом утврђено је да су осуђени избегавајући мере царинског надзора започели преношење робе преко царинске линије које нису довршили, јер су у томе били спречени од стране овлашћених службених лица. С обзиром на то да се радња кривичног дела састоји у преносу робе преко царинске линије избегавањем мера царинског надзора, начелно је могућ покушај овог кривичног дела, када пренос робе преко царинске линије није довршен, како је и утврђено у правоснажној пресуди. При томе је Суд имао у виду Законом запрећену казну за наведено кривично дело (од шест месеци до пет година затвора и новчана казна), као и да је одредбом члана 30, став 1 Кривичног законика, прописано кажњавање за покушај кривичног дела за које се по Закону може изрећи казна затвора од пет година или тежа казна, те су из тог разлога неосновани наводи у захтеву да покушај наведеног кривичног дела није могућ.²²³ Међутим, како је кријумчарење двоактно кривично дело, постоје одређени проблеми код разграничења покушаја са довршеним делом, као и са некажњивим припремним радњама. За довршено дело је потребно да роба буде пренета преко царинске линије, а да су при томе предузете и одређене радње – чињење или пропуштање – које су

²²² Лазаревић, Љ. (2011). *Коментар Кривичног законика*. Београд: Правни факултет Универзитета Унион, стр. 752.

²²³ Из образложења пресуде Врховног суда Србије у Београду, Кзп. 379/08 од 28. октобра 2008. године.

управљене на то да се избегне царински надзор. Покушај би постојао, уколико роба још није пренета преко царинске линије, али су предузете одређене радње које су усмерене на то да се избегне царински надзор. С обзиром на то да је царинска линија истоветна са државном границом, поставља се питање када је започета радња прелажења царинске линије, то јест границе. Уколико је неко са робом ухваћен од стране припадника надлежних органа на територији Републике Србије, то јест ако је већ прешао границу уз избегавање мера царинског надзора, што ће увек бити случај, ако се граница пређе ван граничног прелаза, ради се о довршеном, а не о покушаном делу. Међутим, уколико је особа била спречена или је из неког разлога одустала пре него што је прешла границу, поставља се питање од којег момента се ради о припремним радњама, а од када почиње покушај извршења кривичног дела кријумчарење. Критеријум за покушај извршења овог кривичног дела може бити улазак у гранични појас. Такође се поставља питање просторног важења, зато што се у том случају наше право не би могло примењивати по територијалном принципу, док би евентуална примена нашег права применом неког другог принципа просторног важења отворила низ правних и фактичких питања.²²⁴ Тако је према чињеничном опису датом у изреци правоснажне пресуде Вишег суда у Шапцу²²⁵ окривљени М.Н. у урачунљивом стању и са умишљајем у време и на месту ближе описаном у изреци правоснажне пресуде „у групи покушао да избегавајући мере царинског надзора пренесе робу преко царинске линије из Републике Србије у БиХ.“ Према чињеничном опису, окривљени М.Н. је критичном приликом, са умишљајем, у групи покушао да избегавајући мере царинског надзора пренесе робу (телад) преко царинске линије и на тај начин, по оцени Врховног касационог суда, покушао да изврши једну од четири алтернативно предвиђених кривичноправних радњи „преношење у групи“, које поред осталих елемената чини кривично дело кријумчарење у покушају из члана 230, став 1 у вези са чланом 30 Кривичног законика. С обзиром на то да је Суд неоспорно утврдио да је окривљени М.Н. покушао да избегавајући мере царинског надзора пренесе робу преко царинске линије у групи, што је у супротности са указивањем браниоца окривљеног у смислу да дело постоји,

²²⁴ Стојановић, З. (2019). *op. cit.*, стр. 792.

²²⁵ Кж 206/14 од 9. фебруара 2015. године.

само ако је кријумчарена роба пренета преко граничне линије, оцењена као неоснована. Врховни касациони суд налази да из чињеничног описа дела у изреци правоснажне пресуде јасно произилазе сва битна обележја кривичног дела из члана 230, став 1 у вези са чланом 30 Кривичног законика, за које је окривљени проглашен кривим и то како за објективна обележја која се односе на радњу „преношења у групи“ робе преко царинске линије избегавајући мере царинског надзора, тако и за субјективна обележја која се тичу умишљаја окривљеног, којима је започето извршење кривичног дела, али није довршено јер роба није пренета преко царинске линије (због интервенције полицијских службеника).²²⁶

Уколико се ради о уношењу робе преко граничног прелаза уз избегавање мера царинског надзора, као што је скривање робе, непријављивање и сл., а да је учинилац откривен од стране надлежних органа, то јест припадника царинске или граничне полиције, по правилу се ради о довршеном кривичном делу, што значи да је роба пренета преко царинске линије. У наведеној ситуацији био би могућ покушај једино друге радње извршења овог кривичног дела – избегавање мера царинског надзора.²²⁷

1.2.3. Последица

Код кривичног дела кријумчарење последица није посебно наглашена у самом опису дела. Дело је извршено самим организовањем растурања неоцарињене робе преко мреже посредника или препродаваца, када се сматра да је наступила и последица, што значи да последица овог дела настаје у моменту извршења радње дела.²²⁸

Последица кривичног дела кријумчарења појединих предмета и робе је најпре економска нестабилност изазвана нелојалном конкуренцијом на тржишту робе и услуга, као и неплаћањем царинских и пореских обавеза (буџетски дефицит).²²⁹ Наиме, кријумчарење представља опасност по друштвено-економски систем једне или више земаља, у зависности од правца у

²²⁶ Пресуда Врховног касационог суда, Кзз 598/15 од 2. септембра 2015. године.

²²⁷ Стојановић, З. (2019). *op. cit.*, стр. 792.

²²⁸ Кулић, М. (1999). *op. cit.*, стр. 196.

²²⁹ Милошевић, Г. (2003). *op. cit.*, стр. 602.

којем се кријумчарење одвија. Узимајући у обзир врсту робе која представља предмет кријумчарења, иста се може поделити на робу, чијим се кријумчарењем угрожава економска безбедност одређене друштвене заједнице и на робу, чијим се кријумчарењем угрожава социјална, национална, појединачна, здравствена и еколошка безбедност у друштвеној заједници. Кријумчарењем одређене врсте робе, то јест избегавањем плаћања царинских и пореских обавеза, долази до појаве нелојалне конкуренције, што доводи до економске нестабилности државе. Роба чијим се кријумчарењем изазива економска нестабилност углавном је злато, затим следе племенити метали, технички производи, аутомобили, роба широке потрошње итд., док кријумчарење робе као што су муниција, оружје и дрога представља узрок вршења других кривичних дела попут разбојништва, убиства, оружане побуне и сл. Вршењем ових кривичних дела угрожава се безбедност земље и њених грађана.²³⁰ Такође се догађа да поједине фирме и поред царинске контроле узму робу без царинског надзора, што значи и без плаћања царине и пореза на додату вредност, те исту пласирају на домаћем тржишту, чиме постају конкурентнији. Последица оваквог поступка јесте поремећај тржишта и стварање сивог тржишта. Тако је у Царинарници Ниш једна фирма из Врања испод царинског надзора преузела робу у вредности од 285.000 евра, док је фирма из Ниша која се бави активним оплемењивањем метала узела испод надзора робу у вредности од 600.000 евра. Према анкетама и процени Уније послодаваца Србије, добијени подаци указују да кријумчарење робе представља један од великих проблема и узрока сиве економије. При томе се наводи да на годишњем нивоу црно тржиште текстилне робе остварује приход од чак 700 милиона евра.²³¹

С друге стране, кријумчарење дивљом флором и фауном представља најуноснија кривична дела у свету, а покреће га веома висока потражња за производима од дивље флоре и фауне, нарочито у Азији. Због посебно ниског нивоа свести и благих санкција ово тржиште је посебно занимљиво мрежама организованог криминала у Европској унији, али и у другим деловима света. Због повећане потражње, у последњих десет година се чак удвостручио број незаконито убијених слонова. Такође и криволов носорога је у порасту, посебно

²³⁰ Ницевић, М., Ивановић, А. (2013). *op. cit.*, стр. 192.

²³¹ Николић, Ђ., Чудан, А., Ђорђевић, Б. (2016). *op. cit.*, стр. 172.

у Јужној Африци, где се рог носорога продаје за 40.000 евра по килограму. Због кријумчарења биљака и дивљих животиња многим маргинализованим заједницама на свету ускраћује се могућност одрживог начина живота. Повезаност кријумчарења са корупцијом и незаконитим новчаним токовима, као што је прање новца, такође нарушава владавину права и добро управљање. Кријумчарењем се подстиче и регионална нестабилност у централној Африци, где одређене паравојне групе финансирају своје активности приходима од кријумчарења дивљом флором и фауном. Поред тога, нарушава се и биоразличитост, што представља претњу за одржавање екосистема.²³²

1.2.4. Извршилац

Извршилац кривичног дела кријумчарење може бити свако лице које са робом прелази царинску линију. Када је реч о радњи тежег облика кривичног дела кријумчарење, оно се, како смо већ навели, јавља у два облика. На првом месту, радња овог кривичног дела састоји се у бављењу продајом, растурањем или прикривањем неоцарињене робе. На другом месту, радња кривичног дела кријумчарење постоји у случају организовања мреже препродаваца или посредника за растурање неоцарињене робе. У погледу извршилаца, кријумчари за своје сараднике бирају углавном особе из релативно ближег окружења, са којима су завичајно повезани или пак своје рођаке. У том ланцу кријумчарења, сарадници као награду за услуге добијају део кријумчарене робе, те се тако и они претварају у продавце исте робе.²³³ Лазаревић сматра да су препродавци и посредници саизвршиоци у кривичном делу кријумчарење, наводећи да су то лица која су међусобно повезана, да делују јединствено и да сваки од учесника предузима неку од радњи извршења усмерену на нелегалан прелаз робе преко граничне царинске линије.²³⁴ С друге стране, Стојановић, Милорадовић, Радисављевић и Трешњев сматрају да продавци или посредници нису извршиоци кривичног дела кријумчарење, него кривичног дела злочиначко удруживање из члана 346 Кривичног законика или кривичног дела прикривања

²³² Како се борити против кријумчарења дивљих биљака и животиња?. Доступно на: <http://europa.rs/kako-se-boriti-protiv-krijumcarenja-divljih-biljaka-i-zivotinja/>, посећено: 22.11.2020.

²³³ Милошевић, Г., Никач, Ж. (2011). *op. cit.*, стр. 146.

²³⁴ Лазаревић, Љ. (2011). *op. cit.*, стр. 752.

из члана 221 Кривичног законика.²³⁵ При томе, поменути аутори наглашавају да препродавци и посредници не могу бити саизвршиоци у кривичном делу кријумчарење, него само помагачи, што и произилази из самог смисла кривичног дела, с тим да ни то не могу бити увек, што зависи од околности конкретног случаја.

Веома често се као извршилац кривичног дела кријумчарење појављује царински дужник, под којим се подразумева свако лице које је дужно да плати царински дуг. Дужник је декларант, то јест лице које подноси декларацију у своје име или лице у чије се име подноси декларација. Уколико се ради о посредном заступању, дужник је и лице за чији је рачун декларација поднета. Уколико су у декларацији приказани нетачни подаци, због чега увозне дажбине нису обрачунате и наплаћене у потпуности или делимично, дужником се сматра лице које је дало податке наведене у декларацији, а које је знало или могло да зна да ти подаци нису истинити.²³⁶

Релевантно је навести да се кријумчарење, према томе ко га може реализовати, манифестује у два основна облика – масовно и појединачно кријумчарење без одређеног модуса операнди и групно и организовано са посебним модусом операнди зависно од робе која се кријумчари. Масовно и појединачно кријумчарење врше појединци који користе погодне ситуације, уносећи или износећи из земље веће количине робе избегавајући мере царинског надзора. Ови појединци кријумчаре робу ради њене препродаје или у циљу задовољења личних потреба.²³⁷ Ову врсту кријумчарења практикују наши држављани који су привремено запослени у иностранству, као и занатлије попут златара, јувелира, часовничара, трговаца, аутомеханичара и пословођа трговинских и комисионих радњи. Поред тога, они се јављају и као откупљивачи и прикривачи такве робе.²³⁸ Групно и организовано кријумчарење врше професионални кријумчари, који по унапред помно и вешто осмишљеном и припремљеном плану преносе велике количине разне робе, избегавајући мере царинског надзора, коју потом преко мреже препродаваца даље продају, то јест растурају. Реч је о добро организованим кријумчарским групама, које су

²³⁵ Стојановић *et al.* (2017). *op. cit.*, стр. 99–100.

²³⁶ Кулић, М., Минић, М. (2012). *op. cit.*, стр. 307.

²³⁷ Попадић, В. (1989). *Сузбијање кријумчарења*. Београд: Економика, стр. 56.

²³⁸ Ђурђић, В., Здравковић, Љ. (2011). *Криминалистика*. Ниш: Висока школа струковних студија за криминалистику и безбедност, стр. 254.

састављене од великог броја лица са прецизно утврђеним задацима у кријумчарској делатности. Припадници ових група одликују се затвореношћу и неповерљивошћу према непознатим лицима и веома добро разрађеним методама за остваривање контаката са евентуалним купцима. Пренос робе преко граничних прелаза врше на основу добре припреме групе и претходног праћења рада царинских служби, као и техничке опремљености граничног прелаза и других околности које ће им омогућити безбедан пренос кријумчарских предмета.²³⁹ Професионални кријумчари способни су да се у време контроле прилагоде тренутку, од тога да буду претерано предусретљиви или незаинтересовани, да нуде поклоне, да буду претерано ужурбани или привидно поспани. Веома често путују ноћу, у време примопредаје смене на граничном прелазу, имају већи број резервних гума од уобичајеног, отиске прљавих руку на аутомобилу и сл.²⁴⁰ Карактеристично за извршиоце ових кривичних дела јесте и да када буду откривени, не признају своју делатност и имају унапред припремљену причу, како су се стицајем околности у конкретной криминалној ситуацији нашли без своје воље и без знања да се у одређеном превозном средству налази роба која је намењена кријумчарењу.²⁴¹

Лица која се професионално баве кријумчарењем имају организациону шему²⁴² рада које се придржавају. Од великог значаја је познавати ову шему, то јест начин уношења кријумчарене робе у земљу, као и путеве и канале који се при томе користе, како би се деликт спречио.

1.2.5. Кривица

У погледу кривице код кривичног дела кријумчарење, потребан је умишљај који обухвата свест да се преношење робе преко царинске линије

²³⁹ Милошевић, Г. (2003). *op. cit.*, стр. 608.

²⁴⁰ Милошевић, Г., Никач, Ж. (2011). *op. cit.*, стр. 153.

²⁴¹ Ницевић, М., Ивановић, А. (2013). *op. cit.*, стр. 198.

²⁴² Шема кријумчарског рада састоји се од кријумчарског центра, кријумчарског пункта и мреже посредника и препродаваца. У кријумчарском центру се организује набавка робе која ће бити кријумчарена, обезбеђују се средства за финансирање кријумчарења те робе и организује се њено преношење преко царинске линије, избегавајући мере царинског надзора. Кријумчарски пункт служи за прихватање кријумчарене робе и дистрибуцију у мрежи посредника, који исту преузимају и врше даљу продају крајњим купцима, то јест потрошачима. *Ibid.*

врши избегавајући мере царинског надзора, да се то чини наоружано, у групи²⁴³ или уз употребу силе или претње, што значи да се ради о директном умишљају. Тако је пресудом Општинског суда у Новом Пазару „окривљени С.К. оглашен кривим да је учинио кривично дело кријумчарење из чл. 230, став 1 КЗ и осуђен на казну затвора у трајању од три месеца, као и на новчану казну у износу од 30.000 динара коју је дужан да плати у року од три месеца од дана правноснажности пресуде. У изреци првостепене пресуде наведено је да је окривљени преносио робу преко царинске линије и то подручја АП КиМ, коју је купио у Липљану, за Нови Пазар, чиме је изреку пресуде учинио неразумљивом, а у образложењу пресуде није дао разлоге о одлучној чињеници која се тиче преласка границе са подручја Аутономне покрајине Косова и Метохије у Републику Србију.“²⁴⁴

1.2.6. Санкције

За кривично дело кријумчарење из основног облика прописана је казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна,²⁴⁵ док је за тежи облик овог кривичног дела прописана казна затвора од једне до осам година затвора и новчана казна.²⁴⁶ Поред тога, учиниоцу овог кривичног дела обавезно се изриче и мера безбедности одузимање предмета, односно неоцарињене робе. Овом мером безбедности одузима се и превозно или друго средство, чија су тајна или скривита места искоришћена за пренос робе или које је намењено за извршење кривичног дела кријумчарење, под условом да је власник или корисник возила знао или могао и био дужан да зна за постојање тајног или скривитог места у возилу, то јест да је возило намењено за вршење кријумчарења.²⁴⁷ У односу на кријумчарену и неоцарињену робу²⁴⁸ обавезно се примењује мера безбедности

²⁴³ Према одредби члана 112, став 2 Кривичног законика, групу чини најмање три лица, која су повезана ради трајног или повремених вршења кривичних дела, која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру.

²⁴⁴ Решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж. бр. 2585/10 од 2. септембра 2010. године.

²⁴⁵ Видети члан 236, став 1 Кривичног законика, *op. cit.*

²⁴⁶ Видети члан 236, став 2 *Ibid.*

²⁴⁷ Јовашевић, Д. (2017). *op. cit.*, стр. 163.

²⁴⁸ Видети члан 236, став 1 и 2 Кривичног законика, *op. cit.*

одузимања предмета из члана 87 Кривичног законика. Стојановић²⁴⁹ наводи да у одређеној мери може бити спорно, да ли је реч о предметима који могу бити употребљени или који су настали извршењем кривичног дела. Ипак, предмети у свом физичком облику свакако не настају извршењем овог кривичног дела, али добијају своје битно својство нелегално увезене робе. Међутим, практични значај наведеног је мали, јер се не доводи у питање обавезни карактер мере безбедности одузимање предмета. Када се ради о одузимању предмета из члана 236, став 4 Кривичног законика, несумњиво је да је у питању предмет који је употребљен или намењен за извршење кривичног дела. У том случају, Стојановић²⁵⁰ наводи да су за изрицање мера безбедности предвиђена два услова – субјективни и објективни. Субјективни услов је испуњен, уколико је власник или корисник возила знао или је могао и био дужан да зна да је возило искоришћено или намењено за кријумчарење робе, док се објективни огледа у томе да вредност кријумчарене робе прелази једну трећину вредности превозног или другог средства којим је роба кријумчарена. Поред наведеног, објективни услов представља и то што се то средство може одузети само уколико су искоришћена његова тајна или скривита места. Ипак, потребно је и доказати да је одређена роба била предмет кријумчарења, што у пракси и није увек случај. У прилогу наведеном је пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, према којој „Стоји чињеница да радња кривичног дела кријумчарење из члана 230, став 2 представља бављење продајом, растурањем или прикривањем неоцарињене робе или организовање мреже препродаваца или посредника за растурање такве робе, те је самим стварањем те мреже кривично дело довршено, а да објект радње овог кривичног дела јесте неоцарињена роба, што значи да иста не мора бити кријумчарена. Међутим, сама количина и вредност текстилне робе која је критичном приликом пронађена, супротно жалбеним наводима тужиоца, а имајући у виду изведене доказе на главном претресу, није довољно за закључак да су окривљени имали претходни договор и да су се заједнички бавили продајом, растурањем и прикривањем неоцарињене робе и да су организовали мрежу препродаваца и посредника за растурање такве робе, како правилно закључује првостепени суд, а код чињенице да је окр. у претходном

²⁴⁹ Стојановић, З. (2019). *op. cit.*, стр. 737.

²⁵⁰ *Ibid.*

периоду имао радњу која се бавила комисионом продајом, те да је набавку робе могао вршити на бувљацима, па је код таквог стања ствари, правилно примењен кривични закон, када је на основу одредбе чл. 423 тач. 2 ЗКП, окривљени ослобођен од оптужбе, с обзиром да у спроведеном поступку није доказано да су у саизвршилаштву извршили кривично дело кријумчарење из чл. 230 ст. 2 у вези чл. 33 КЗ.²⁵¹

1.3 Квалификовани облик кривичног дела кријумчарења

Квалификовани облик кривичног дела кријумчарење прописан је одредбом члана 236, став 2 и постоји у два случаја: када се учинилац бави продајом, растурањем или прикривањем неоцарињене робе и када учинилац организује мрежу препродаваца или посредника за растурање неоцарињене робе. У првом случају, радња овог кривичног дела је алтернативно одређена, што значи да се овај облик кривичног дела може извршити бављењем било које од наведених радњи: продајом, растурањем или прикривањем неоцарињене робе. Под продајом неоцарињене робе подразумева се размена такве робе за новац, док растурање ове робе обухвата њено превозење, преношење или предају другим лицима ради даље продаје, посредовања или непосредног коришћења. Под прикривањем неоцарињене робе сматра се њено тајно складиштење, чување или скривање.

Други случај се огледа у набављању неоцарињене робе, у циљу њене продаје или посредовања у трговинским делатностима од стране више лица, за рачун учиниоца дела. Учинилац овог кривичног дела је лице које је организовало мрежу препродаваца или посредника за растурање неоцарињене робе. При томе се под мрежом сматра организација већег броја лица, која су, по правилу, дислоцирана на одређеном подручју и која имају одређену улогу у остваривању истог циља, а да би се радило о овом облику кријумчарења, сматра се да је довољно да организованој мрежи чине најмање три препродавца, то јест посредника. Под препродавцем, у смислу овог кривичног дела, подразумева се лице које купује неоцарињену робу у циљу њене даље продаје, по већој цени

²⁵¹ Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж. 1-1386/16 од 19. октобра 2016. године.

него што је набавна, док посредник представља лице које се својом делатношћу укључује у ланац посредника између лица која су организовала уношење робе, избегавајући мере царинског надзора и потрошача, са циљем да таквом делатношћу за организатора мреже, као и за себе, оствари имовинску корист.²⁵²

Из описа овог кривичног дела произилази да извршилац не мора да поступа виšekратно, него је довољно једнократно поступање и да извршилац створи мрежу препродаваца или посредника за растурање неоцарињене робе, док даља продаја те робе представља друго кривично дело.²⁵³ Из наведеног се закључује да је самим стварањем мреже препродаваца и посредника ово кривично дело довршено. Међутим, у теорији су заступљени и ставови да препродавци и посредници учествују у кривичном делу кријумчарење у својству саизвршилаца, те би у том смислу требало да одговарају као помагачи у извршењу кривичног дела, ако су испуњени одговарајући субјективни елементи.²⁵⁴ С друге стране, присутни су и ставови по којима препродавци или посредници не чине кривично дело кријумчарење, него кривично дело злочиначког удруживања, из члана 346 Кривичног законика или кривично дело прикривања, из члана 221 Кривичног законика, ако је дошло до продаје, то јест растурања неоцарињене робе.²⁵⁵ Разлог за наведено може да се припише томе да препродавци и посредници уопште не учествују у радњи извршења кривичног дела кријумчарење, то јест у стварању мреже, као и да они не учествују у стварању мреже која по својој природи претпоставља предузимање одговарајућих организационих делатности.²⁵⁶

²⁵² Кулић, М., Минић, М. (2012). *op. cit.*, стр. 308.

²⁵³ Решење Апелационог суда у Новом Саду, Кж 5974/2010.

²⁵⁴ Лазаревић, Ј. (2006). *Коментар Кривичног законика Републике Србије*. Београд: Савремена администрација, стр. 627; Кулић, М., Минић, М. (2012). *op. cit.*, стр. 309.

²⁵⁵ Стојановић, З. (2019). *op. cit.*, стр. 793; Делић, Н. (2010). *op. cit.*, стр. 485.

²⁵⁶ Делић, Н. (2010). *op. cit.*, стр. 485.

2. НЕОВЛАШЋЕНА УПОТРЕБА ТУЂЕГ ПОСЛОВНОГ ИМЕНА И ДРУГЕ ПОСЕБНЕ ОЗНАКЕ РОБЕ ИЛИ УСЛУГА

Кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга, предвиђено је одредбом члана 238 Кривичног законика, садржи три облика извршења и јавља се као посебна врста нелојалне конкуренције, којом су погођени и интереси купаца или корисника услуга.²⁵⁷ За ово кривично дело релевантни су Закон о жиговима,²⁵⁸ Закон о ознакама географског порекла,²⁵⁹ Закон о привредним друштвима²⁶⁰ и Закон о трговини.²⁶¹

2.1 Појам кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга

Кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга прописано је одредбом члана 238 Кривичног законика и оно гласи:

„(1) Ко се у намери да обмане купце или кориснике услуга послужи туђим пословним именом, туђом географском ознаком порекла, туђим жигом или туђом другом посебном ознаком робе или услуга или унесе поједина обележја ових ознака у своје пословно име, своју географску ознаку порекла, свој жиг или у своју другу посебну ознаку робе или услуга, казниће се новчаном казном или затвором до три године.

(2) Ко у сврху продаје у већој количини или вредности набавља, производи, прерађује, ставља у промет, даје у закуп или складишти робу из

²⁵⁷ Стојановић, З. (2019). *op. cit.*, стр. 795.

²⁵⁸ Службени гласник РС, бр. 6/20.

²⁵⁹ Службени гласник РС, бр. 18/10 и 44/18 – др. закон.

²⁶⁰ Службени гласник РС, бр. 36/11, 99/11, 83/14 – др. закон, 5/15, 44/18, 95/18 и 91/19.

²⁶¹ Службени гласник РС, бр. 52/19.

става 1. овог члана или се бави пружањем услуга неовлашћено користећи туђе ознаке, казниће се затвором од шест месеци до пет година.

(3) Ако је учинилац из става 2. овог члана организовао мрежу препродаваца или посредника или је прибавио имовинску корист која прелази износ од милион и петсто хиљада динара, казниће се затвором од једне до осам година.

(4) Предмети из ст. 1. до 3. овог члана одузеће се.“

У ранијим законским решењима ово кривично дело је носило назив неовлашћена употреба туђе фирме и било је прописано одредбом члана 233 Кривичног законика. Стари назив овог кривичног дела, измењен је Изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године. Разлог за ову измену јесте чињеница да је постојао несклад између назива кривичног дела и садржине бића кривичног дела, односно из назива дела произишло је да се ради само о заштити туђе фирме, док су у самом бићу дела осим фирме, као објекта заштите постојали и географска ознака порекла, жиг, заштитни знак и посебна ознака робе. Законском новелом поменути несклад је отклоњен, те је данас из измењеног назива јасно да је код овог кривичног дела релевантна не само заштита пословног имена, него и других посебних роба и услуга. У самом називу, као и у бићу овог кривичног дела употребљава се термин пословно име уместо термина фирма, зато што актуелни Закон о привредним друштвима за разлику од ранијег Закона о предузећима уместо термина фирма²⁶² употребљава термин пословно име.²⁶³ Сходно наведеном, законодавац је ускладио терминологију важећег Кривичног законика са терминологијом актуелног Закона о привредним друштвима.

²⁶² Фирма је предмет правне заштите која је прописана Законом о предузећима из 1989. године, *Службени лист СФРЈ*, бр. 77/88, 40/89.

²⁶³ Више о ранијим законским решењима видети у: Мићовић, М. (1997). Заштита фирме и судска пракса. *Право и привреда*, 35(11–12), 66–75; Марковић, С. (1995). Заштита и правна природа фирме. *Право и привреда*, 33(3–6), 551–559.

2.2 Елементи кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга

Кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга чини лице које се у намери да обмане купце или кориснике услуга послужи туђим пословним именом, туђом географском ознаком порекла, туђим жигом или туђом посебном ознаком робе или услуга или унесе поједина обележја ознаке у своје пословно име, своју ознаку порекла, жиг или заштитни знак или своју другу посебну ознаку робе или услуга.

Објект заштите су: туђе пословно име, туђа географска ознака порекла, туђи жиг, заштитни знак или посебна ознака робе. Овом инкриминацијом се штите интереси носилаца права на пословно име, географску ознаку порекла, жиг, заштитни знак или другу посебну ознаку робе.

Основни облик кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга има две алтернативно постављене радње извршења, и то:

- употребу туђег пословног имена, географске ознаке порекла, жига, заштитног знака или посебне ознаке робе и
- уношење појединих обележја туђег пословног имена, жига, заштитног знака, посебне ознаке у своје пословно име, жиг, заштитни знак или посебну ознаку.

Извршилац овог кривичног дела може бити свако лице, али из природе дела произилази да су извршиоци она лица која се баве производњом или прометом робе или вршењем услуга. Кривично дело је свршено предузимањем неке од наведених делатности, док је за кривицу потребан умишљај. Осим умишљаја, потребно је да код учиниоца постоји намера обмањивања купаца или корисника услуга, с тим што не мора доћи до остварења те намере. За ово кривично дело предвиђена је новчана казна или затвор до три године.

Тежи облик овог кривичног дела предвиђен је чланом 238, став 2 Кривичног законика, који постоји када учинилац у сврху продаје у већој количини или вредности набавља, производи, ставља у промет, даје у закуп или складишти робу наведену у ставу 1 овог члана или се бави пружањем услуга

неовлашћено користећи туђе ознаке. Предвиђена казна за овај облик кривичног дела јесте од шест месеци до пет година затвора.

Најтежи облик овог кривичног дела обухвата две квалификаторне околности.²⁶⁴ Прва је уколико је учинилац дела из става 2 овога члана организовао мрежу препродаваца или посредника, а друга уколико је он тим делом прибавио имовинску корист која прелази износ од милион и петсто хиљада динара. Прописана казна за овај облик кривичног дела јесте затвор од једне до осам година.

Одредбом члана 238, став 4 прописана је обавезна примена мере безбедности, односно одузимање робе која је означена туђим ознакама или сопственим ознакама у које су унета обележја туђих ознака, као и саме такве ознаке уколико нису интегрисане у роби.

2.2.1. Објект кривичног дела

Објект заштите овог кривичног дела су: туђе пословно име, туђа географска ознака порекла, туђи жиг, заштитни знак или посебна ознака робе. С обзиром на то да се овде ради о кривичном делу чија је диспозиција бланкетног карактера, указаћемо на значење појмова који чине објект заштите, и то пословног имена, географске ознаке порекла, жига или друге посебне ознаке роба или услуга у смислу Закона о привредним друштвима, Закона о ознакама географског порекла, Закона о жиговима и Закона о трговини.

Пословно име привредног друштва представља примарни елемент идентификације једног привредног друштва. Одредбом члана 22, став 1 Закона о привредним друштвима, пословно име је дефинисано као име под којим привредно друштво послује и учествује у правном промету и које је као такво предмет уписа у регистар. Ипак, пословном имену привредног друштва није једина сврха да индивидуализује одређено привредно друштво, него има и функцију административно-техничког разликовања и конкурентску функцију. Функција која се тиче административно-техничког разликовања повезана је са јавним интересом, у циљу да се спречи забуна о идентитету привредних

²⁶⁴ Најтежи облик кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга прописан је одредбом члана 238, став 3 Кривичног законика.

друштва. Наиме, у тржишним привредним односима, привредно друштво има стварни интерес да свој пословни имиџ гради и кроз своје персоналне карактеристичне елементе којим ће бити разликован у пословном свету, препознатљив клијентели, то јест корисницима својих услуга и конзументима истих. Сходно наведеном, елементи индивидуализације имају вишеструки значај, који се огледа у обезбеђивању интереса самог привредног друштва, затим заштите интереса потрошача и корисника услуга, као и ради сигурности правног промета.²⁶⁵

Конкурентска функција пословног имена пословног друштва састоји се у томе што оно у савременим условима постаје вредност по себи, из разлога што на основу пословног имена, потрошачи и пословни партнери привредног друштва суде о укупном бонитету тог друштва.²⁶⁶ Такође, пословно име привредног друштва мора да буде одређено, тако да није замењиво са пословним именованог другог привредног друштва, као и да не изазива забуну о привредном друштву, нити о његовој делатности.²⁶⁷ На овај начин, пословно име привредног друштва постаје први спољашњи показатељ његове пословне репутације. Конкурентском функцијом се првенствено штите приватни интереси конкурената на тржишту.²⁶⁸ Из наведених функција, евидентан је значај пословног имена привредног друштва, те је и материја која се тиче пословног имена детаљно регулисана у нашем праву. Назив привредног друштва дефинисан је као карактеристичан део пословног имена по којем се друштво разликује од других друштава.²⁶⁹ Релевантно је навести да су новим Законом о привредним друштвима разграничени појмови пословно име и назив,²⁷⁰ те је пословно име шири појам који у себи садржи назив, као један од својих обавезних елемената. Стога би предмет заштите требало да буде назив привредног друштва, а не пословно име у целости, зато што је сам назив

²⁶⁵ Васиљевић, М. (1995). *Трговинско право (привредно право)*. Београд: Савремена администрација, стр. 204.

²⁶⁶ Марковић, С. (1995). *op. cit.*, стр. 552.

²⁶⁷ Кнежевић, М. (2007). Елементи индивидуализације привредног друштва. *Право – теорија и пракса*, 24(9–10), стр. 77.

²⁶⁸ Турањанин, В., Михајловић, Б. (2013). Заштита пословног имена привредног друштва. *Анали пословне економије*, 5(8), стр. 111.

²⁶⁹ Члан 22, став 3 Закона о привредним друштвима, *op. cit.*

²⁷⁰ Разлог за наведену дистинкцију јесте то што су се веома често појмови пословно име и назив поистовећивали, чему је доприносила и дефиниција пословног имена које је према Закону о привредним друштвима из 2004. године дефинисано као назив под којим привредно друштво послује.

довољно карактеристичан, специфичан и дистинктиван елемент да би могао бити предмет заштите.²⁷¹ Други обавезан елемент пословног имена јесте ознака правне форме, која се односи на означавање организационог облика друштва. У пословном имену може се користити пуна или скраћена ознака правне форме друштва, као на пример акционарско друштво или а.д. Обавезни елемент пословног имена привредног друштва јесте и место у којем је седиште друштва. Седиште представља место на територији Републике Србије из којег се управља пословањем друштва и које је као такво одређено оснивачким актом или одлуком скупштине.²⁷² Према седишту друштва, одређује се месна надлежност регистра, судска надлежност, коме ће друштво плаћати порезе и меродавно право које се примењује на уговоре које друштво закључује. И пословна комуникација се најчешће обавља преко седишта друштва, иако је Законом о привредним друштвима дозвољено да друштво има и посебну адресу за пријем поште, која је различита од адресе седишта друштва.²⁷³ Из наведеног произилазе разлози због којих је неопходно да се трећа лица путем пословног имена информишу о томе које је место одређено као седиште друштва. Законом о привредним друштвима прецизирано је да је обавезни елемент пословног имена само место у којем је седиште друштва, што значи да обавезни елемент није комплетна адреса друштва, то јест улица и број.²⁷⁴

Законодавац предвиђа и факултативни елемент привредног друштва, а то је опис предмета пословања.²⁷⁵ У правној теорији, предмет пословања сматра се ширим појмом, него појам делатности, зато што он обухвата све делатности које једно привредно друштво обавља.²⁷⁶ Поред тога, законодавац је факултативно одредио да се у пословно име може унети и низ других елемената, као што су цртежи, скице, година оснивања, ознаке да друштво припада некој пословној групацији и сл.²⁷⁷ С друге стране, Законом о привредним друштвима предвиђени су и неки забрањени елементи пословног имена привредног друштва, те пословно име не може бити такво да вређа јавни морал нити да

²⁷¹ Турањанин, В. (2019). *op. cit.*, стр. 269.

²⁷² Члан 19, став 1 Закона о привредним друштвима, *op. cit.*

²⁷³ Видети члан 20, став 2, *Ibid.*

²⁷⁴ Стефановић, З., Станивук, Б. (2012). *Коментар Закона о привредним друштвима*. Београд: Параграф Цо; Нови Сад: Параграф Лекс, стр. 35.

²⁷⁵ Члан 22, став 7 Закона о привредном пословању, *op. cit.*

²⁷⁶ Мићовић, М. (2012). *Привредно право*. Крагујевац: Правни факултет, стр. 39.

²⁷⁷ Турањанин, В., Михајловић, Б. (2013). *op. cit.*, стр. 113.

изазива заблуду у погледу правне форме или претежне делатности друштва.²⁷⁸ Уколико се ипак појаве одређени забрањени елементи, законом је предвиђен и други степен заштите у ситуацији у којој пословно име вређа јавни морал, а у случају да дође до ове ситуације, републички јавни правобранилац може тужбом надлежном суду, против друштва које врши ту повреду, захтевати промену назива тог друштва.²⁷⁹ Пресуду којом се налаже промена назива друштва прекршиоца, суд по правоснажности доставља регистру привредних субјеката ради регистрације. Уколико друштво прекршилац у року од 30 дана од правоснажности пресуде не изврши промену назива, регистар привредних субјеката по службеној дужности покреће поступак принудне ликвидације друштва.²⁸⁰

У праву Републике Србије, заштита назива привредног друштва првенствено је регулисана Законом о привредним друштвима. На темељу овог закона постоје два основна облика заштите назива привредног друштва. Прва је заштита коју обавља регистратор по службеној дужности, а друга је заштита по тужби, у поступку пред надлежним судом. Закон о привредним друштвима предвиђа да назив друштва не сме бити истоветан са називом другог друштва, као и да се назив друштва мора разликовати од назива другог правног лица, тако да не изазива заблуду о идентитету са другим друштвом.²⁸¹ Приликом регистрације пословног имена, регистратор је тај који увидом у базу података о привредним друштвима утврђује да ли је назив који друштво жели да региструје већ регистрован од стране неког другог привредног друштва. Уколико у регистру постоји идентичан назив, оном који неко друго друштво жели да региструје, регистратор ће одбити регистрацију таквог назива. С друге стране, ако постоје две пријаве истог назива, регистратор ће регистровати онај назив који је први пријављен у складу са начелом *prior tempore potior iure*. Међутим, може се поставити питање шта ће регистратор учинити уколико је предложени назив само сличан неком већ постојећем називу. Законодавац је једино прописао да се називи два привредна друштва морају разликовати у том смислу да не изазивају заблуду о међусобном идентитету, што у ствари регистратору даје

²⁷⁸ Члан 27, став 1 Закона о привредним друштвима, *op. cit.*

²⁷⁹ Члан 27, став 3, *Ibid.*

²⁸⁰ Члан 27, став 6, *Ibid.*

²⁸¹ Члан 28, став 1 и 2, *Ibid.*

велико дискреционо овлашћење да сам процени да ли се два назива разликују у довољној мери да оба могу постојати у правном промету. Иако законом није прецизирано, јасно је да ће регистратор као значајан критеријум процењивања дистинктивности узети чињеницу да ли два привредна друштва са сличним називима обављају исту или сродну делатност.²⁸² Уколико се ради о конкурентним друштвима, регистратор би као услов регистрације требало да захтева већи степен дистинктивности назива.²⁸³ У том смислу, Мићовић наводи да је у судској пракси заузет став да на тржишту не може да дође до забуне о идентитету привредних друштава, која обављају различите делатности, с обзиром на то да се из тих делатности види да се ради о различитим субјектима, наводећи да је у једном случају пресуђено да угоститељско предузеће и трговинско предузеће за промет алкохолним пићем могу да се региструју под сличним називом, будући да точење алкохолних пића нема карактер трговине, него карактер давања услуга.²⁸⁴

Законом о привредним друштвима регулисана је и заштита привредног друштва по тужби. Без обзира на то што у пракси овај облик заштите све више губи значај, јер је регистар привредних субјеката јединствена, централна јавна електронска база за територију целе Републике Србије, те регистратор увидом у исту, лако може утврдити да ли постоји исти или сличан назив у односу на онај који је неко привредно друштво пријавило, законодавац оставља могућност да дође до потребе за заштитом по тужби. Претпоставља се да је разлог за ову врсту заштите евентуални пропуст регистратора, који може регистровати два идентична назива или два слична назива, иако то у ствари нису.

Заштита пословног имена привредног друштва регулисана је и Законом о трговини,²⁸⁵ и то кроз институт непоштене тржишне утакмице, односно нелојалне конкуренције, која представља радњу трговца или пружаоца услуге усмерену против другог трговца, пружаоца услуге, то јест конкурента, којом се крше кодекси пословног морала и добри пословни обичаји и којом се

²⁸² С друге стране, овај критеријум је био изричито прописан одредбом члана 37, ставом 1 Закона о предузећима из 1996. године, који гласи: „Предузеће које има оправдани пословни интерес може пред надлежним судом тражити заштиту регистроване фирме од другог предузећа са истом или сличном фирмом, исте или сродне делатности, доцније пријављене за регистрацију код истог или другог суда који води регистар.“ *Службени лист СРЈ*, бр. 29/96.

²⁸³ Турањанин, В. (2019). *op. cit.*, стр. 272.

²⁸⁴ Мићовић, М. (1997). *op. cit.*, стр. 69–70.

²⁸⁵ *Службени гласник РС*, бр. 52/19.

проузрокује или се може проузроковати штета другом трговцу, односно пружаоцу услуге (конкуренту).²⁸⁶ Законодавац затим наводи радње које се сматрају радњама непоштене тржишне утакмице, међу којима је наведена и продаја робе са ознакама, подацима или обликом којим се оправдано ствара забуна код потрошача у погледу извора, квалитета и других својстава те робе, као и изношење података о другом трговцу или његовој роби или услузи, који су усмерени на нарушавање угледа и пословања тог трговца итд. Нелојална конкуренција изричито је забрањена законом, а трговац који претрпи штету због радње непоштене тржишне утакмице има право на накнаду штете.²⁸⁷ Заштита пословног имена привредног друштва, по основу нелојалне конкуренције, има одређене специфичности у односу на остале облике заштите пословног имена привредног друштва. Релевантно је то што овај облик заштите није заснован на регистрацији, него на начелу употребе пословног имена, што значи да се не захтева да је тужилац извршио регистрацију пословног имена, него да је то име први употребио у правном промету.²⁸⁸ Такође, тужилац је тај који доказује да тужени користи његово пословно име и на тај начин крши кодексе пословног морала и пословних обичаја, чиме се њему наноси или може нанети штета. Тужени субјект не мора бити искључиво привредно друштво, већ то може бити било који други привредни субјект (на пример, власник радње). Акт нелојалне конкуренције није ограничен само на изазивање забуне или опасности од забуне о идентитету привредног друштва, него се може односити и на сваку другу повреду оправданог конкурентског интереса који је у вези са привредним друштвом, као што је на пример срозавање његовог угледа. Начин повреде није ограничен само на употребу сличног или истог пословног имена, него и на употребу других имена и ознака у промету.²⁸⁹

Како смо раније навели, објект заштите кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга представљају и ознаке географског порекла, жиг и друга посебна ознака робе или услуга.

²⁸⁶ Члан 41, став 1 Закона о трговини, *op. cit.*

²⁸⁷ Члан 41, став 2 и 3, *Ibid.*

²⁸⁸ Васиљевић, М. (1996). *Коментар Закона о привредним друштвима*. Београд: Удружење правника у привреди СРЈ, стр. 47.

²⁸⁹ Марковић, С. (1995). *op. cit.*, стр. 558.

У правном смислу, област ознака географског порекла отвара бројна питања. Њихова правна заштита која укључује и обим заштите различито је регулисана у државама, а уједначавање правних прописа из ове области још увек није извршено, али су присутна два главна концепта заштите – један се остварује на основу правила о сузбијању нелојалне конкуренције, чији је циљ да спречи преварно означавање робе или услуге географском ознаком, док се други остварује на основу посебних прописа за заштиту географских ознака.²⁹⁰ Наиме, институт ознаке географског порекла развио се из грађанскоправних норми, којима се уређује нелојална конкуренција, као и из одредаба кривичног права о забрани преваре. Развој тржишта и конкурентских односа наметнуо је потребу детаљнијег регулисања ознака географског порекла и у оквиру права интелектуалне својине.²⁹¹ У нашој земљи, ознака географског порекла регулисана је Законом о ознакама географског порекла, којим се уређује начин стицања и правна заштита ознака географског порекла.²⁹²

Ознаком географског порекла сматра се име порекла и географска ознака. Наиме, у смислу Закона о ознакама географског порекла, име порекла представља „географски назив земље, региона или локалитета, којим се означава производ који одатле потиче, чији су квалитет и посебна својства искључиво или битно условљени географском средином, укључујући природне и људске факторе и чија се производња, прерада и припрема у целини одвијају на одређеном граничном подручју.“²⁹³ Географска ознака представља ознаку којом се „идентификује одређени производ као производ пореклом са територије одређене земље, региона или локалитета са те територије, где се одређени квалитет, репутација или друге карактеристике производа суштински могу приписати његовом географском пореклу и чија се производња и/или, прерада и/или припрема одвијају на одређеном ограниченом подручју.“²⁹⁴ Поред наведеног, ознака географског порекла представља и назив који није географски назив одређене земље, региона или локалитета, али је дугом

²⁹⁰ Марковић, С. (2000). *Право интелектуалне својине*. Београд: Службени гласник, стр. 166.

²⁹¹ Јовановић, Р. (2006). Заштита географских назива производа. *Правни живот*, 55(11), стр. 940.

²⁹² Прекретницу у регулисању заштите географских ознака на просторима наше земље представљао је Закон о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања из 1981. године, *Службени лист СФРЈ*, бр. 34/1981.

²⁹³ Члан 3 Закона о ознакама географског порекла, *op. cit.*

²⁹⁴ Члан 4, *Ibid.*

употребом у промету постао општепознат као традиционални назив који потиче са одређеног подручја. То може бити и историјски назив одређеног подручја, уколико су испуњени услови из члана 3 и 4 Закона о ознакама географског порекла. Заштита тзв. хомонимних назива²⁹⁵ биће призната свим лицима која су заинтересована, а која испуњавају услове прописане Законом о ознакама географског порекла, и то на основу равноправног и праведног третирања произвођача на тржишту, као и истинитог обавештавања потрошача. Изузетак представља ситуација када то може да изазове забуну у јавности о тачном географском пореклу производа. У Републици Србији заштита ознака географског порекла углавном се односи на пољопривредне прехранбене производе. Укупно имамо 57 домаћих и 14 међународно заштићених ознака порекла,²⁹⁶ што би могло да послужи као веома снажно средство за подршку раста конкурентности агрокомплекса одређених региона, па и читаве земље, јер ознаке географског порекла имају колективно власништво и оне представљају одређену врсту националног ресурса.²⁹⁷

Жиг²⁹⁸ представља искључиво имовинско право индустријске својине. Углавном се дефинише као субјективно право на знак којим се врши индивидуализација робе и услуга у привредном промету. Жиг представља право на основу којег је његовом носиоцу загарантована ексклузивност у погледу коришћења робног или услужног знака заштићеног жигом за означавање својих производа или услуга, што подразумева и овлашћење да другим лицима забрани неовлашћено коришћење истог или сличног робног и услужног знака за означавање исте или сличне врсте роба или услуга. Жиг је правно заштићен знак којим се обележавају робе и услуге, како би потрошачи могли да их

²⁹⁵ То су идентични називи два или више места одакле производ потиче, или готово идентични, у писаном или изговореном облику.

²⁹⁶ Списак ознака географског порекла регистрованих у Заводу за интелектуалну својину. Доступно на: <http://www.zis.gov.rs/prava-intelektualne-svojine/oznake-geografskog-porekla/spisak-ogr.953.html>, посећено: 20.12.2020. године.

²⁹⁷ Више у: Јовићевић-Симин, М., Јовићевић, П., Новаковић, С. (2016). Ознаке географског порекла као генератор конкурентности националне привреде. *Економика пољопривреде*, 63(2), стр. 567–583.

²⁹⁸ Поповић је мишљења да реч жиг у лексичком и етимолошком смислу нема оно значење, које му наше право од свог настанка константно придаје, зато што та реч не означава симбол, то јест појам који представља робу – „њену марку“. Из тог разлога сматра да би законом требало прописати усвајање термина *марка*, чије значење више одговара духу српског језика и у знатној мери је погоднији за употребу у савременом животу. Поповић, С. (1969). *Заштита робних и услужних жигова у југословенском праву – са освртом на међународно и упоредно право и судску праксу*. Београд: Институт за упоредно право, стр. 21–22.

разликују од истоветне или сличне робе и услуга које на тржишту нуди неко други.²⁹⁹ Жигом се штити знак који служи за разликовање робе или услуга у промету и који се може графички представити знаковима који се могу састојати од речи, бројева, слика, цртежа, одређеног распореда, тродимензионалних облика или од комбинације тих знакова, као и од музичких фраза које се могу графички приказати.³⁰⁰

У том смислу је и одредбом члана 1 Закона о жиговима, прописано да је жиг право којим се штити знак, који у промету служи за разликовање робе, то јест услуга једног физичког или правног лица од исте или сличне робе, односно услуга другог физичког или правног лица. Поред тога, жигом се у смислу овог закона сматра и жиг који је међународно регистрован за територију Републике Србије на основу Мадридског аранжмана о међународном регистровању жигова.³⁰¹

Носилац жига има искључиво право да знак који је заштићен жигом користи за обележавање робе, односно услуга на које се тај знак односи.³⁰² Одредбом члана 49, став 2 Закона о жиговима законодавац је прописао да носилац жига има право да другим лицима забрани да неовлашћено користе „знак који је истоветан са његовим раније заштићеним знаком у односу на робе, односно услуге које су истоветне роби, односно услугама за које је тај жиг регистрован“ као и „знак који је истоветан његовом раније заштићеном знаку за сличну врсту робе, односно услуга ако постоји вероватноћа да због те истоветности, односно сличности настане забуна у релевантном делу јавности, која обухвата и вероватноћу довођења у везу тог знака са његовим раније заштићеним знаком.“ У смислу става 2 овог члана, носилац жига има право да забрани и:

- стављање заштићеног знака на робу, њено паковање или средства за обележавање робе – етикете, затвараче, налепнице и сл.,
- нуђење робе, њено стављање у промет или њено складиштење у те сврхе или нуђење или обављање услуга под заштићеним знаком,

²⁹⁹ Ницевић, М., Ивановић, А. (2013). *op. cit.*, стр. 260.

³⁰⁰ Лукиновић, М., Стаматовић, М., Шаркић, Н. (2017). *Иновације – правно економски аспекти*. Београд: Службени гласник: Правни факултет Универзитета Унион, стр. 59.

³⁰¹ Члан 1 став 3 Закона о жиговима, *op. cit.*

³⁰² Члан 49, став 1, *Ibid.*

- увоз, извоз, претовар, складиштење или транзит робе под заштићеним знаком, без обзира на то да ли је роба намењена домаћем тржишту,
- коришћење заштићеног знака у пословној документацији и реклами и
- употребу заштићеног знака у компаративном оглашавању на начин противан прописима.

Сваки жиг има заштиту само у односу на оне робе и услуге за које је регистрован, а све те робе и услуге сврстане су у одговарајуће класе у складу са системом класификације установљеним Ничанским споразумом о међународној класификацији роба и услуга ради регистравања жигова.³⁰³ Релевантно је навести да је данас присутан и специфичан облик овог кривичног дела, а то је повреда жига на интернету.³⁰⁴ Одговорност за повреду жига на интернету у праву Републике Србије регулисана је Законом о електронској трговини.³⁰⁵ Између осталог, овим законом је предвиђена активна улога хостинг провајдера³⁰⁶ и то превасходно као облик реакције на постављени недозвољени садржај, укључујући и повреду права на жиг.

Друга посебна ознака робе или услуга обухвата тзв. трговачки назив робе или услуга, односно називе, знакове, симболе којима произвођач, односно пружалац услуга означава одређену врсту производа, односно услуга, као и робну марку или име, симбол, израз, облик или њихову комбинацију, која је намењена препознавању услуга или производа од услуга или производа конкурената.³⁰⁷

³⁰³ Члан 15, став 1 Закона о жиговима. Ничански споразум о међународној класификацији роба и услуга ради регистравања жигова од 15. јуна 1957. године ревидиран је у Стокхолму 14. јула 1967. године и Женеви 13. маја 1977. године, а измењен 28. септембра 1979. године (*Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 19/10).

³⁰⁴ Теранић, Ј. (2017). Правни оквир одговорности за повреду жига на интернету у Европској унији и Републици Србији. У И. Стевановић и В. Чоловић (прир.), *Привредна кривична дела* (стр. 35–46). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право, стр. 189.

³⁰⁵ *Службени гласник РС*, бр. 41/09, 95/13 и 52/19.

³⁰⁶ Под холдингом се подразумева услуга складиштења података у електронској форми, а хостинг провајдер изнајмљује одређени електронски простор кориснику, у који се складиште електронски подаци које корисник изабере. Теранић, Ј. (2017). *op. cit.*, стр. 189.

³⁰⁷ Ницевић, М., Ивановић, А. (2013). *op. cit.*, стр. 261.

2.2.2. Радња извршења

Кривични Законик одредбом члана 238, став 1 и 2 прописује два основна облика и квалификован облик другог основног облика кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга у ставу 3 истог члана.

Основни облик кривичног дела има две алтернативно постављене радње извршења:

- употребу туђег пословног имена, географске ознаке порекла, жига, заштитног знака или посебне ознаке робе и
- уношење појединих обележја туђег пословног имена, жига, заштитног знака, посебне ознаке у своје пословно име, жиг, заштитни знак или посебну ознаку.

Обе радње извршења, а посебно прва, по природи ствари подразумевају да су туђе ознаке, односно сопствене са обележјима туђих ознака стављене на одређену робу. У пракси се радња овог облика кривичног дела врши тако што један привредни субјект на свој производ ставља туђе пословно име, туђу географску ознаку порекла, туђ жиг или друге туђе посебне ознаке робе. Радња овог облика кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга може се извршити и приликом рекламирања, оглашавања или нуђења робе или услуга, тако што произвођач, продавац, односно понуђач, приликом обављања ових делатности, нуди туђе пословно име, односно наводи туђу ознаку порекла, туђ жиг или друге посебне ознаке робе или услуга, како би обмануо купце, односно кориснике услуга. Кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга постоји у случају извршења једне од ове две наведене радње, с тим да би додатни услов био тај да описане туђе ознаке треба да буду стављене на одређену робу, али ни то није неопходно.³⁰⁸ За постојање основног облика потребно је да се поменуте радње предузму у намери обмањивања купаца, односно корисника услуга, а да притом није нужно да је намера и

³⁰⁸ Лазаревић, Љ. (2011). *op. cit.*, стр. 757; Стојановић, З. (2007). *Коментар Кривичног законика Србије*. Београд: Службени гласник, стр. 526.

остварена, него само да се учинилац у тој намери неовлашћено послужио туђим пословним именом, географском ознаком порекла, жигом или другом посебном ознаком робе или услуга.

На овом месту се може поставити важно питање које се тиче намерног делимичног мењања и стављања таквог пословног имена, географске ознаке порекла, жига, заштитног знака или посебне ознаке на робу. У пракси је могућа појава да извршилац овог кривичног дела, уместо да употреби потпуно исто пословно име или неки други атрибут који се штити овим кривичним делом, стави делимично измењено име, односно неку другу наведену ознаку. Иако на први поглед може изгледати да је у законском тексту предвиђена употреба потпуно истог имена или друге ознаке, требало би сматрати да је кривично дело извршено и у случају измењеног имена, с обзиром на то да је извршилац остварио радњу кривичног дела, како би обмануо купца или корисника услуге. Имајући у виду наведено, Стојановић сматра да за постојање овог кривичног дела није важан ни квантитет ни квалитет измене, зато што она у сваком случају постоји.³⁰⁹ Исти аутор наводи да, ако је инкриминисана употреба само појединих обележја, то јест уношење тих обележја у сопствено пословно име, заштитни знак или посебну ознаку, тиме је инкриминисано и уношење сопствених елемената, односно обележја у туђе пословно име, жиг, заштитни знак или посебну ознаку са циљем обмане купаца или корисника.³¹⁰

2.2.3. *Последица*

Последица извршења кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга састоји се у штети која се наноси правом власнику пословног имена, као и власнику других посебних ознака робе или услуга.³¹¹ Када се региструју привредна друштва, међу којима постоји битна сличност графичких и вербалних решења из којих се жигови састоје, као и битна сличност производа и услуга на које се ти жигови односе, постоји могућност стварања забуне у промету, која може потрошаче да доведе у

³⁰⁹ Стојановић, З. (2007). *op. cit.*, стр. 556.

³¹⁰ Стојановић, З. (2019). *op. cit.*, стр. 796.

³¹¹ Чејовић, Б. (2006). *op. cit.*, стр. 558.

заблуду. Заблуда која настаје као резултат сличности жигова своди се на то да потрошач, који је у заблуди, верује да одређени производ потиче од једног привредног субјекта, док заиста потиче од неког другог.³¹² Последица извршења овог кривичног дела огледа се кроз заблуду просечног потрошача, а то је лице које је просечно добро обавештено и које у промету наступа са просечном пажњом. Правни стандарди *просечна обавештеност* и *просечна пажња* имаће различит садржај у зависности од карактера производа и услуга на које се жигови односе. Ниво софистицираности просечног потрошача биће нижи, уколико се ради о роби широке потрошње, као што су хлеб, млеко и сл., а виши, уколико се ради о производима намењеним образованијим слојевима друштва, као што су софтвер, медицинска опрема итд. Такође, пажња са којом просечни потрошач купује у промету, зависи од вредности производа или услуга које у промету конзумира. Што је роба вреднија, линеарно расте и пажња просечног потрошача који такву робу купује, и обрнуто. Поред тога, уобичајено се сматра да се фармацеутски производи купују са повећаном пажњом зато што грешка при куповини, а касније и при конзумирању таквог производа, може да има озбиљне последице по здравље потрошача, док се јефтинији производи, попут цигарета, купују са повећаном пажњом због привржености потрошача одређеном жигу. Заблуда у погледу правног порекла производње означених производа или вршења услуга, може да настане у свакој ситуацији, у којој просечан потрошач може доћи у контакт са одређеним жигом. Ово се може догодити у току продаје робе која је означена спорним жигом, пре него што она доспе на тржиште и након њене продаје. Разлог за наведено јесте то што просечан потрошач није само крајњи купац, него је то и сваки други учесник у производњи и дистрибуцији одређеног производа.³¹³

Наиме, у савременим условима потрошње, психолошка функција робних и услужних жигова се проширује, тако да они добијају својства културних икона. У том смислу, потрошачи у све већој мери бирају одређени производ зато што се његовом ознаком указује на начин живота и скуп идеја. Стога поседовање производа обележених појединим робним и услужним знаковима, може да има значај статусног симбола, па и друштвеног престижа у погледу

³¹² Марић, В. (2009). *Сличност жигова*. Београд: Правни факултет Универзитета Унион, стр. 13.

³¹³ *Ibid.*, стр. 13–14.

оних врста које се свакодневно користе. Данас компаније не стварају вредност својим производима, већ робним и услужним знацима, јер не продају производе него представу о производу. Чувени робни и услужни знакови данас могу да служе и као симболи националних, па и цивилизацијских вредности у зависности од подручја са којег потиче понуђач означених роба и услуга.³¹⁴

Када је реч о употреби жига на интернету могуће је експлоатисање на сајтовима за аукцијску продају робе у циљу привлачења купаца. Комерцијални резултати претраге могу да изазову забуну код потрошача, што се најчешће дешава у ситуацијама када конкурент одабере ознаку која је истоветна са жигом свога ривала (конкурента). Ово може скренути кориснике интернета ка сајту конкурента, а тиме и ка његовим производима или услугама,³¹⁵ што за последицу има штету која се наноси стварном власнику одређеног жига или друге посебне ознаке робе или услуга.

2.2.4. Извршилац

Извршилац кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга у начелу може бити свако лице, али из природе дела произилази да су то она лица која се баве производњом или прометом робе или вршењем услуга.³¹⁶ Наиме, по правилу се ради о лицима која на било који начин долазе у додир са туђим привредним друштвом, односно његовим пословним именом, као и са туђом географском ознаком порекла, туђим жигом или туђом другом посебном ознаком робе или услуга. Пре свега се мисли на одговорна правна лица, али и на лица која се баве неком привредном делатношћу по неком другом питању.³¹⁷

У вези са питањем тежине, за прва два подоблика у основном облику овог кривичног дела, може се рећи да су подједнако тешка, што се види из запређене казне. За извршење кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга предвиђена је новчана

³¹⁴ Миладиновић, З., Варга, С. (2013). Разлози за одбијање захтева за признање жига. *Зборник Матице српске за друштвене науке*, 63(145), стр. 610.

³¹⁵ Ђеранић, Ј. (2017). *op. cit.*, стр. 188.

³¹⁶ Лазаревић, Љ. (2011). *op. cit.*, стр. 758.

³¹⁷ Чејовић, Б. (2008). *op. cit.*, стр. 579.

казна или казна затвора до три године. На основу запрећене казне, у наведеном распону, огледа се озбиљност која је посвећена овој материји.

Извршилац тежег облика кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга може да буде и лице које пружа услуге, уколико неовлашћено користи туђе ознаке. За постојање тежег облика овог кривичног дела предвиђена је казна затвора од шест месеци до пет година, док је за најтежи облик предвиђена казна затвора од једне до осам година.

2.2.5. Кривица

Код извршиоца кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга мора постојати умишљај, као и намера, који представљају субјективна обележја бића кривичног дела и кривице, при чему се намера огледа у обмањивању купаца или корисника услуга, а да ли је она заиста и реализована, није од важности за остварење бића овог кривичног дела.³¹⁸ Тако је у судској пракси забележено да се учинилац у намери да обмане купце, послужио туђим заштитним знаком, тако што је вињак и пелинковац неовлашћено производио и сипао у коришћену амбалажу са етикетом вињака „Рубин“, а пелинковац у амбалажу предузећа *SIS Company* из Суботице, те је оригиналним чеповима затварао флаше и продавао такву робу. Окривљени је поред кривичног дела недозвољена трговина оглашен кривим и за кривично дело неовлашћена употреба туђе фирме, јер се послужио туђим заштитним знаком предузећа „Рубин“ из Крушевца и предузећа *SIS Company* из Суботице.³¹⁹ Умишљај представља најважнији, најчешћи, па и основни облик кривице. Уколико се пође од тога да је кривично дело понашање које проузрокује одређену последицу и које се састоји од повреда одређених правних норми, онда се те повреде правних норми најчешће огледају кроз понашање учинилаца, које је умишљајно предузето.³²⁰ Као пример можемо навести хапшење Г.М. из Суботице због постојања сумње да је извршила

³¹⁸ Турањанин, В. (2019). *op. cit.*, стр. 277.

³¹⁹ Пресуда Окружног суда у Београду, Кж. 2405/05 од 30. новембра 2005. године и Пресуда Четвртог Општинског суда у Београду, К. 1282/04 од 18. јануара 2005. године.

³²⁰ Чејовић, Б., Кулић, М. (2014). *op. cit.*, стр. 175.

кривично дело недозвољена производња и кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга и која је са умишљајем направила илегалну лабораторију за производњу парфема у којој је пронађено 330 литара готових парфема, као и 139 парфема упакованих у амбалажу са ознакама брендираних произвођача и других сировина и машина намењених прављењу парфема.³²¹

2.2.6. Санкције

Применом мера безбедности треба да се оствари општа сврха кривичноправних санкција, односно сузбијање друштвено опасних делатности којима се повређују или угрожавају друштвене вредности заштићене кривичним законодавством, што значи да је сврха мера безбедности елиминисање узрока, који су непосредно утицали на вршење кривичног дела.³²² Једна од предвиђених мера безбедности јесте и одузимање предмета, а садржи и елементе имовинске казне. Када се ради о предметима који су употребљени за извршење кривичног дела, одузимање предмета се врши у циљу спречавања учиниоца да и даље врши кривична дела. У овом случају, одузимање предмета има карактер мере безбедности. С друге стране, када се ради о одузимању предмета који су настали извршењем кривичног дела, може се радити и о предметима који нису намењени вршењу кривичних дела, то јест о предметима који не представљају никаква опасна средства, односно оруђе. У тим случајевима, одузимање предмета је веома слично делимичној конфискацији имовине, као казни имовинске природе. Како би се изрекла мера безбедности одузимање предмета, неопходно је да буду испуњени и одређени услови. Пре свега, потребно је да постоје одређени предмети, односно предмети који су искоришћени за извршење кривичног дела или предмети који су били намењени извршењу кривичног дела или предмети који су намењени извршењу кривичног дела. У првом случају се ради само о припремању кривичног дела, то јест о припремним радњама, док је у другом случају реч о извршеном кривичном

³²¹ Откривена илегална лабораторија за производњу парфема, Политика од 23.10.2019. Доступно на: <http://www.politika.rs/scc/clanak/440436/Hronika/Otkrivena-ilegalna-laboratorija-za-proizvodnju-parfema>, посећено: 27.12.2020. године.

³²² Лазаревић, Љ. (2000б). *op. cit.*, стр. 402.

делу. Релевантно је да између предмета који се одузимају и извршеног кривичног дела, то јест дела које је требало извршити, треба да постоји узрочна веза, што значи да се без тих предмета кривично дело није могло извршити или да су ти предмети настали управо извршењем кривичног дела. Мера безбедности одузимање предмета углавном је факултативне природе, јер постоје и одређени изузеци, када је одузимање предмета обавезно.³²³ Ти изузеци су посебно предвиђени Законом. Тако је одредбом члана 238, став 4 Кривичног законика, прописана обавезна примена мере безбедности која се огледа кроз обавезно одузимање робе која је означена туђим ознакама, потпуно или делимично, односно робе која је означена својим ознакама у које су унета туђа обележја, те такве ознаке које нису инкорпорисане у робу.³²⁴

2.3 Квалификовани облици кривичног дела неовлашћене употребе туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга

Када је реч о кривичном делу неовлашћене употребе туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга, законодавац је инкриминисао два квалификована облика извршења овог кривичног дела. Тежи облик извршења кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга, састоји се из две алтернативно предвиђене радње извршења.³²⁵ У првој радњи се као извршилац јавља лице које у сврху продаје у већој количини или вредности набавља, прерађује, производи, ставља у промет, даје у закуп или складишти робу која је предмет заштите овог кривичног дела. Под набавком се подразумева куповина, трампа, примање на поклон и сл. робе са туђим ознакама, док се под производњом у смислу овог облика кривичног дела подразумева прављење, то јест израда робе са туђим ознакама у сврху продаје такве робе. Прерађивање је базирано на измени, вршењу дораде или преправке над робом која носи туђе ознаке. Стављање у промет овакве робе значи њену продају на тржишту. Под давањем у закуп

³²³ Чејовић, Б., Кулић, М. (2014). *op. cit.*, стр. 358.

³²⁴ Стојановић, З. (2007). *op. cit.*, стр. 557.

³²⁵ Члан 238, став 2 Кривичног законика, *op. cit.*

овакве робе подразумева се делатност у којој закуподавац предаје робу са туђим ознакама на употребу неком другом лицу, односно закупцу, док му он заузврат плаћа одређену накнаду, односно закупнину по основу коришћења те робе, с тим да је у обавези да врати робу по истеку одређеног времена. Складиштење робе обухвата посао одржавања и управљања робом у складиштима, која представљају простор за ускладиштење робе у расутом, то јест ринфузном стању или у амбалажи, са намером да након одређеног временског периода та роба буде укључена у даљи транспорт, производњу, дистрибуцију или потрошњу.³²⁶ Наведене радње извршења постављене су алтернативно, тако да за постојање овог кривичног дела није од важности која је од предвиђених радњи конкретно извршена. Међутим, како би постојао овај облик кривичног дела нужно је да се ради о већој количини или вредности, што ће зависити од конкретног случаја. У другој предвиђеној радњи извршења, као извршилац се може јавити лице, које се бави пружањем услуга неовлашћено, користећи туђе ознаке. Турањанин³²⁷ наводи да је у овом случају реч о трајном кривичном делу, што значи да је неопходно да је радња учињена више од једанпут, то јест најмање два пута, на шта нас и наводи термин „бављења“ пружањем услуга. За постојање овог облика кривичног дела није релевантна околност на који начин је учинилац дела набавио робу, односно да ли је набавио од лица која су до робе дошла такође извршењем овог кривичног дела или је набављена куповином од државних органа који су овлашћени да је изложе продаји. Тако је правоснажном пресудом утврђено да је окривљена, власница трговинске радње, у току 2005. године и 2006. године набављала робу која је носила ознаке одређених робних марки и при томе је, знајући да је реч о неоригиналној роби, исту изложила продаји, доводећи тиме купце у заблуду. Поред тога, у поступку је неоспорно утврђено да је окривљена набављала робу или преко Управе царина или од продаваца који су је купили на исти начин и исту платила. Окривљена је знала да набављена роба није оригинална и да се може набавити само од неовлашћених дистрибутера, те је тиме извршила кривично дело.³²⁸

³²⁶ Ницевић, М., Ивановић, А. (2013). *op. cit.*, стр. 263–264.

³²⁷ Турањанин, В. (2019). *op. cit.*, стр. 266.

³²⁸ Пресуда Окружног суда у Чачку, Кж 205/2008 од 2. априла 2008. године.

Најтежи облик кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга³²⁹ обухвата две квалификаторне околности. Прва постоји ако је учинилац дела из члана 238, став 2, организовао мрежу препродаваца или посредника, а друга ако је тим делом прибавио имовинску корист која прелази износ од милион и петсто хиљада динара. Прва радња се састоји у организовању мреже препродаваца или посредника, чије се организовање огледа у набављању робе са туђом ознаком у циљу њене продаје или у посредовању у трговинским делатностима од стране више лица, за рачун учиниоца дела. Учинилац овог кривичног дела је лице које је организовало мрежу препродаваца или посредника за растурање робе са туђом ознаком. Под мрежом се подразумева организација већег броја лица која су, по правилу, дислоцирана на одређеном подручју и која имају одређену улогу у остваривању заједничког циља. У том смислу, да би се радило о овом облику кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга, сматра се да је довољно да организованој мрежи чине најмање три препродаваца, односно посредника. При томе се под препродавцем у смислу овог кривичног дела подразумева лице које купује робу са туђим ознакама у циљу њене даље продаје, док посредник представља лице које се својом делатношћу укључује у ланац посредника између лица која су организовала набавку робе са туђим ознакама и потрошача, са циљем да таквом делатношћу за организатора мреже, а и за себе остваре имовинску корист у већој количини или већој вредности.³³⁰

Друга радња извршења најтежег облика кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга огледа се у прибављеној имовинској користи која мора прелазити милион и петсто хиљада динара. Уколико је реч о имовинској користи у нижем износу, радиће се о основном облику извршења кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга.

Прља, Ивановић и Рељановић наглашавају да развој компјутерске технологије утиче на то да се радња овог кривичног дела може извршити и путем интернета, и то на познатим сајтовима на којима се развија својеврсно

³²⁹ Најтежи облик је прописан одредбом члана 238, став 3 Кривичног законика, *op. cit.*

³³⁰ Ницевић, М., Ивановић, А. (2013). *op. cit.*, стр. 264–265.

тржиште роба и услуга, а у пракси се извршење овог дела појављује када се као средство или објект извршења користе рачунари, рачунарске мреже, системи и подаци, али и њихови производи у материјалном и електронском облику, ако број ауторских примерака прелази 2.000 или материјална штета прелази 1.000.000 динара.³³¹ Тако је Министарство унутрашњих послова 2018. године објавило да је ухапшено седам особа које су извршиле кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга, тако што су на друштвеној мрежи Фејсбук објављивали разне наградне игре познатих привредних друштава и брендова, те су од учесника тражили да им доставе податке из личних докумената, а све у циљу њихове даље злоупотребе.³³²

3. НЕДОЗВОЉЕНА ПРОИЗВОДЊА

Кривично дело недозвољена производња било је прописано одредбом члана 226а³³³ Кривичног законика из 1959. године, као и одредбом члана 148 Кривичног законика из 1994. године. Према одредбама наведених чланова, кривично дело недозвољена производња је постојало када је извршилац производио или прерађивао робу, чија је производња или прерада била забрањена. Ово је био једини прописани облик кривичног дела недозвољена производња, док је данас одредбом члана 234, став 1 Кривичног законика, законодавац инкриминисао још један облик овог кривичног дела, и то производњу или прераду робе за чију је производњу или прерађивање потребно одобрење надлежног органа.

³³¹ Прља, Д., Ивановић, З., Рељановић, М. (2011). *Кривична дела високотехнолошког криминала*. Београд: Институт за упоредно право, стр. 133.

³³² Хапшење због неовлашћене употребе туђег пословног имена. Доступно на: <https://www.srbija.gov.rs/vest/348536/hapsenja-zbog-neovlascene-upotrebe-tudjeg-poslovnog-imenam.php>, посећено: 10.12.2021. године.

³³³ У Кривичном законнику из 1951. године ово кривично дело било је инкриминисано одредбом члана 226, и то као недозвољена трговина и производња.

3.1 Појам кривичног дела недозвољена производња

Кривично дело недозвољена производња прописано је одредбом члана 234 Кривичног законика и оно гласи:

„(1) Ко неовлашћено производи или прерађује робу за чију је производњу или прерађивање потребно одобрење надлежног органа, казниће се новчаном казном или затвором до две године.

(2) Ко производи или прерађује робу чија је производња или прерађивање забрањено, казниће се затвором до три године.

(3) Роба и средства за производњу или прерађивање одузеће се.“³³⁴

Кривично дело недозвољена производња састоји се у неовлашћеној производњи или преради робе за чију је производњу или прераду потребно одобрење надлежног органа.³³⁵ Поред наведеног, под недозвољеном производњом подразумева се и производња или прерада робе чија је производња или прерада забрањена.³³⁶

Кривично дело недозвољена производња је супсидијарне природе, што значи да ће постојати када предузетом радњом нису остварена обележја другог кривичног дела за које је прописана тежа казна.³³⁷

3.2 Елементи кривичног дела недозвољена производња

С обзиром на радњу извршења, кривично дело недозвољена производња јавља се у два облика:

1. производња или прерада робе за чију је производњу или прерађивање потребно одобрење надлежног органа и
2. производња или прерада робе чија је производња или прерада забрањена.

³³⁴ Кривично дело недозвољена производња је до 1. марта 2018. године било регулисано одредбом члана 242 овог законика.

³³⁵ Члан 234, став 1 Кривичног законика.

³³⁶ Члан 234, став 2, *Ibid.*

³³⁷ Петровић, Б., Јовашевић, Д. (2005). *Кривично право II – кривично право посебни дио*. Сарајево: Правни факултет Универзитета, стр. 86.

Радња извршења јесте неовлашћена производња или прерада робе. Објект радње из става 1 јесте роба чија се производња или прерада одобрава, док је објект радње из става 2 роба чија је производња или прерада забрањена. Оба облика могу се извршити само са умишљајем, који мора да обухвати свест о томе да се роба производи или прерађује без одобрења надлежног органа, односно чија је производња и прерада забрањена. Извршилац овог кривичног дела може да буде свако лице.

За кривично дело недозвољена производња, прописана је новчана казна или казна затвора до две године, док је за други облик из става 2 прописана казна затвора до три године. Поред тога, законодавац је прописао и обавезну меру безбедности одузимање предмета – роба и услуга.

3.2.1. Објект кривичног дела

Кривично дело недозвољена производња састоји се у неовлашћеној производњи или преради робе за чију је производњу или прерађивање потребно одобрење надлежног органа. Објект кривичноправне заштите су законита производња и прерада као облик привредне делатности, док је објект напада роба за чију је производњу или прерађивање потребно одобрење надлежног органа, што указује на бланкетни карактер овог кривичног дела.³³⁸ У сваком конкретном случају мора се утврдити да ли се ради о роби за чију је производњу или прераду потребно одобрење надлежног органа. Код овог кривичног дела објект кривичноправне заштите је право и фискални интерес државе да контролише производњу.

За постојање овог кривичног дела, неопходно је да се ради о роби чија је производња и прерада забрањена, а то може бити роба чија је производња забрањена уопште, односно за сва лица, или роба чија је производња или прерада дозвољена само одређеним субјектима, на основу посебног овлашћења и у одређеном поступку. С обзиром на то да се ради о бланкетном кривичном делу, за његово постојање је неопходно постојање посебних прописа о забрани

³³⁸ Јовашевић, Д. (2019). *op. cit.*, стр. 159.

производње одређене робе, односно њеног прерађивања у одређене супстанце или полуфабриканте уопште, или прописа о забрани производње или прераде одређене робе без поседовања посебног одобрења надлежног органа. Предмети чија је производња забрањена су отрови, оружје, експлозивна, запаљива или распршавајућа средства, загушљиви гасови и сл.³³⁹ Тако је у Републици Србији донет Правилник о ограничењима и забранама производње, стављања у промет и коришћења хемикалија³⁴⁰ којим се прописују ограничења и забране производње, стављања у промет и коришћења хемикалија.

3.2.2. Радња извршења

Радња извршења основног облика кривичног дела недозвољена производња одређена је двојачко – као производња и као прерада. Под производњом, у смислу овог кривичног дела, сматра се стварање и прављење неке робе од природних или синтетичких сировина.³⁴¹ При томе се подразумева производња у већем броју или количини, у циљу стављања у промет. Израда може да буде серијска, као на пример, у индустријским погонима или занатска, односно појединачна.³⁴² Прерађивање такође представља један облик производње, који подразумева да се од једне робе, која се додавањем или одузимањем неких састојака мења, добија нова роба другачијег квалитета,³⁴³ која може да има и нови облик, а и нову употребну намену.³⁴⁴ У овом случају, ради се о роби коју може да производи свако ко испуњава одређене услове. Тако је производња дувана регулисана посебним законским прописом. „У захтеву за заштиту законитости браниоца окривљеног З.С., указује се да је на правилно и потпуно утврђено чињенично стање у првостепеној пресуди погрешно примењен закон, будући да је област производње, прераде и промета дувана и дуванских производа регулисан Законом о дувану, па је првостепени суд морао применити овај закон, као *lex specialis*, а не Кривични законик, и радње

³³⁹ Петровић, Б., Јовашевић, Д. (2005). *op. cit.*, стр. 86.

³⁴⁰ *Службени гласник РС*, бр. 90/13, 25/15, 2/16, 44/17, 36/18 и 9/20.

³⁴¹ Лазаревић, Љ. (2011). *op. cit.*, стр. 771.

³⁴² Мрвић Петровић, Н. (2016). *op. cit.*, стр. 237.

³⁴³ Лазаревић, Љ. (2011). *op. cit.*, стр. 771.

³⁴⁴ Мрвић Петровић, Н. (2016). *op. cit.*, стр. 237.

окривљеног квалификовати као прекршај, а не као кривично дело, као и да је у време пресуђења примењена законска одредба из Закона о дувану, која је била брисана претходним изменама.

Изнете наводе захтева Врховни касациони суд оцењује неоснованим. Наиме, наводе садржане у захтеву за заштиту законитости бранилац окривљеног З.С., истицао је и у жалби изјављеној против првостепене пресуде, а другостепени суд је нашао да су ти жалбени наводи неосновани и у образложењу пресуде је дао јасне и довољне разлоге да првостепеном пресудом није учињена повреда закона и да се у радњама окривљеног З.С. стичу сви сујективни и објективни елементи кривичног дела из члана 242. став 1. КЗ и из члана 243. став 3. КЗ, за која је првостепеном пресудом оглашен кривим, које Врховни касациони суд у свему прихвата и у смислу члана 491. став 2. ЗКП на њих упућује.³⁴⁵

Такође, када окривљени произведени лист дувана исече ножем, у његовим радњама нема елемената кривичног дела неовлашћена производња. Тако је пресудом првостепеног суда окривљени ослобођен оптужбе да је извршио кривично дело неовлашћена производња из члана 242, став 1 Кривичног законика. За постојање кривичног дела неовлашћена производња из члана 242, став 1 Кривичног законика неопходно је да се неовлашћено производи или прерађује роба, за чију је производњу или прерађивање потребно одобрење надлежног органа. У конкретном случају није спорно да је окривљени за производњу дувана био овлашћен, јер је имао уговоре са наведеним предузећем, те је нејасно зашто је у оптужном акту наведено да је неовлашћено производио дуван. Сама околност да је вршено ручно резање дувана не може се сматрати прерађивањем у смислу одредбе члана 2, став 1, тачка 2 Закона о дувану.³⁴⁶

Роба се производи како би се ставила у промет. За постојање кривичног дела недозвољена производња довољно је да је до производње дошло, без обзира на то што роба није стављена у промет. Кривично дело недозвољена производња свршено је самом производњом или прерађивањем робе без одобрења надлежног органа. Уколико извршилац робу, коју је произвео или

³⁴⁵ Пресуда Врховног касационог суда, Кзз 709/2015 од 26. јануара 2016. године.

³⁴⁶ Пресуда Вишег суда у Ужицу, Кж 210/16 од 28. децембра 2016. године.

прерадио без одобрења надлежног органа, стави у промет, постојаће кривично дело недозвољена трговина из члана 243 Кривичног законика.³⁴⁷

3.2.3. *Последица*

Под производњом уопште подразумева се делатност којом људи стварају предмете, прилагођавају делове материјалне природе својим потребама, присвајају предмете природе, а при томе користе свој рад и материјална средства. Као резултат усмерене друштвене делатности, настаје производ као материјално добро, који су људи створили својим радом у одређеном временском периоду. Производња представља основну привредну делатност којом се стварају нове вредности и стога је она од велике важности за привреду одређене земље. Поред тога, она је услов задовољења људских потреба, као и услов њихове егзистенције, те су последице извршења кривичног дела недозвољена производња вишеструке. У данашњим условима производње, постоје карактеристични облици криминалитета, који су углавном последица деловања сиве економије. Сива економија се најчешће дефинише као скуп текућих нерегистрованих активности које доприносе званичном бруто домаћем производу одређене земље.³⁴⁸ Сива економија се може појавити и кроз облике производње која није дозвољена или је прописаним условима ограничена, као и кроз дозвољену производњу која се реализује, без обзира на то што нису обезбеђене адекватне дозволе.³⁴⁹ На овај начин се врши илегална производња, при чему је онемогућена спољна контрола. Поред тога, наведено доводи и до неевидентирања одређене количине производа, чиме се избегава плаћање пореских дажбина држави.³⁵⁰ Тако је у инспекцијским надзорима установљена појава значајног броја случајева, када послодавци организују производну делатност у приватним кућама, гаражама и сл., те је исту веома тешко

³⁴⁷ Више о кривичном делу недозвољена трговина видети у наредном поглављу.

³⁴⁸ Schneider, F. (2011). *The Shadow Economy and Shadow Economy Labor Force: What Do We (Not) Know*. In *Discussion Paper Series* (pp. 2–58). Bonn: Bonn Graduate School of Economics, pp. 2–3.

³⁴⁹ Бошковић, М. (2005). *op. cit.*, стр. 303.

³⁵⁰ Бановић, Б. (2002). *Обезбеђење доказа у криминалистичкој обради кривичних дела привредног криминалитета*. Земун: Виша школа унутрашњих послова, стр. 65.

открити.³⁵¹ Недозвољена производња представља један од облика сиве економије, која узрокује и непоштовање прописаних стандарда рада, избегавање пословања у складу са прописаним процедурама, као и појаву тржишних поремећаја.³⁵² Тржиште је један од фундаменталних економских феномена и присутно је у свакој савременој привреди.³⁵³

Релевантно је навести да проблем недозвољене производње повлачи за собом и феномен скривене радне снаге. Тако, на пример, поједина производна предузећа, нарочито приватна, запошљавају одређени број радника без формалног заснивања радног односа, чиме се избегава њихово пријављивање, односно плаћање одговарајућих доприноса држави. Ове раднике исплаћују најчешће на месечном нивоу или у краћим интервалима, не евидентирајући исплате у пословним књигама, то јест мимо прописа о начину исплате радницима, а затим их замењују другим, те на тај начин избегавају контролу и доказивање криминалне активности.³⁵⁴ Непријављивање радника и прикривање дохотка у циљу избегавања пореза на доходак доводи и до избегавања плаћања доприноса за социјално осигурање. Из тог разлога су производи ових предузећа јефтинији, те представљају конкуренцију на тржишту легално произведеној роби.³⁵⁵

3.2.4. Извршилац

Извршилац кривичног дела недозвољена производња може бити свако лице, при чему се до сазнања о извршиоцима кривичног дела недозвољена производња долази путем самоиницијативне оперативне делатности,

³⁵¹ *Ефикасно сузбијање сиве економије.* (2010). Стално радно тело Савета за економска питања и Секретаријат Савета (прир.). Београд: Социјално-економски савет Републике Србије и Swiss Labour Assistance и Радничка штампа, стр. 68.

³⁵² Маџар, Ј. (2013). Сива економија у Србији у светлу тенденција у европским земљама. *Школа бизниса*, (3–4), стр. 56.

³⁵³ Под тржиштем се у најопштијем смислу подразумева целокупност свих аката куповине и продаје робе током којих она прелази из руку продаваца у руке купаца, претварајући се од неупотребних у употребне вредности, како би задовољиле одређене потребе појединих чланова друштва. У општем смислу, тржиште представља скуп веза свих робно-новчаних веза које се успостављају између економских субјеката подразумевајући и коначне потрошаче. Буквић, Р. (2007). *Основи микроекономије за правнике.* Београд: Правни факултет Универзитета Унион, стр. 77–78.

³⁵⁴ Бановић, Б. (2002). *op. cit.*, стр. 64.

³⁵⁵ Бошковић, М. (2005). *op. cit.*, стр. 303.

непосредним увидом, у склопу криминалистичке контроле и путем лица која се ангажују у својству информатора, то јест путем сарадничке мреже. У првом случају, службеници полиције могу у току обављања редовних активности, као што је на пример, појачана контрола, расветљавање и доказивање кривичних дела путем увиђаја или претреса, утврдити да је у том тренутку непознато или познато лице извршило кривично дело недозвољена производња, за чије постојање службеници полиције нису знали. Такође, полиција може и на посредан начин доћи до сазнања за постојање овог кривичног дела, ангажујући одређена лица у својству информатора, то јест путем тзв. сарадничке мреже. Поред тога, као извор сазнања о извршиоцима кривичног дела недозвољена производња, као и сазнања о самом постојању овог кривичног дела може се доћи и путем анонимних пријава грађана.³⁵⁶

3.2.5. Кривица

За постојање основног облика овог кривичног дела захтева се постојање умишљаја на страни учиниоца, која обухвата и свест да се роба производи или прерађује без одобрења надлежног органа. За овај облик кривичног дела недозвољена производња може се изрећи новчана казна или казна затвора до две године. И за тежи облик кривичног дела недозвољена производња неопходно је постојање умишљаја. Наиме, производњу, односно прераду одређене врсте робе, која је забрањена, законодавац третира као тежу повреду прописа и из тог разлога је прописао строжу казну за извршење овог облика кривичног дела недозвољена производња. За овај облик запређена је казна затвора до три године. Међутим, покушај извршења кривичног дела недозвољена производња није кажњив.³⁵⁷

³⁵⁶ Ницевић, М., Ивановић, А. (2013). *op. cit.*, стр. 311.

³⁵⁷ Видети члан 234, став 1 и 2 Кривичног законика, *op. cit.*

3.2.6. Санкције

Приликом криминалистичког истраживања кривичног дела недозвољена производња, најпре је потребно утврдити да ли се у конкретном случају ради о неовлашћеној производњи или преради робе за чију је производњу или прерађивање потребно одобрење надлежног органа или о роби чија су и производња прерађивање забрањени. Неопходно је утврдити о којој врсти робе је реч, који је орган надлежан за давање одобрења за њену производњу или прерађивање, као и којим прописом је забрањена њена производња или прерађивање. Након утврђивања ових чињеница потребно је утврдити време, место и начин извршења овог кривичног дела, као из којих је сировина, односно материјала направљена оваква роба, односно која је роба неовлашћено прерађена, помоћу којих средстава је направљена или прерађена и од кога су набављена та средства и сировине за неовлашћену производњу овакве робе итд.³⁵⁸ Робу која је неовлашћено произведена потребно је одузети, као и средства за производњу или прерађивање овакве робе. У том смислу, одредбом члана 242, став 3 Кривичног законика, законодавац је прописао меру безбедности обавезног одузимања недозвољено произведене или прерађене робе, као и средстава којима је та роба произведена, односно прерађена. Као кључни докази, приликом доказивања кривичног дела недозвољена производња, углавном се појављују материјални докази, и то управо у виду пронађене и одузете робе која је неовлашћено произведена. Обезбеђивање доказа врши се применом истражних радњи претресања, привременог одузимања предмета и вештачењем. У вези са наведеним од велике је важности да се ове радње спроведу у складу са тактичким и процесним правилима, како ваљаност доказа не би била доведена под сумњу у даљем току кривичног поступка.³⁵⁹

³⁵⁸ Ницевић, М., Ивановић, А. (2013). *op. cit.*, стр. 311.

³⁵⁹ *Ibid.*, стр. 312.

3.3 Квалификовани облик кривичног дела недозвољена производња

Одредбом члана 234, став 2 Кривичног законика, прописан је тежи квалификовани облик кривичног дела недозвољена производња, који постоји када се производи или прерађује роба, чија је производња или прерада забрањена. Код овог облика, квалификаторну одговорност представља тежа повреда прописа, која се огледа у томе што се врши производња, односно прерада чија је производња, односно прерада забрањена. Ипак, може се поставити питање да ли је тежи облик из става 2 потребно тумачити као апсолутну забрану, с обзиром на то да су веома ретки случајеви у којима таква забрана постоји, а њено кршење представља неко друго кривично дело, као на пример, кривично дело недозвољена производња, промет и држање оружја чија је употреба забрањена.³⁶⁰ Неопходно је узети у обзир да је у питању забрана у односу на коју су дозвољени веома рестриктивно постављени изузеци и то тако да се ипак под одређеним условима само одређеним субјектима може дозволити прерада неке робе, као на пример, производња оружја или опојних дрога. За разлику од наведеног, робу која је објект радње из става 1 могу производити и прерађивати сви субјекти који задовоље одређене прописане услове, после одобрења надлежног органа, као што је на пример, производња лекова.³⁶¹ У случају дела из члана 234, став 1, није у питању кршење забране, него обављање одређене привредне делатности без одобрења надлежног органа, док се код дела из става 2 ради о кршењу забране производње, то јест прераде одређене робе.

³⁶⁰ Видети члан 377 Кривичног законика, *op. cit.*

³⁶¹ Стојановић, З. (2019). *op. cit.*, стр. 786.

4. НЕДОЗВОЉЕНА ТРГОВИНА

Трговина у савременим привредним условима заузима посебно место као веома значајна привредна и друштвена грана. Трговина је у ствари облик привреде путем које се врши купопродаја робе и других производа и добара намењених употреби и потрошњи. Трговина се појављује као неопходна спона између производње у разним облицима и потрошње, из чега и произилази њен огроман значај за привреду једне земље у целини, па и за међународну привреду. Узимајући у обзир посебан значај трговине за привреду и привредне токове, у нашем правном систему је посвећена нарочита пажња облицима заштите трговине од различитих видова и облика противправног понашања којима би се она могла повредити или угрозити.³⁶² Тако се у нашем Кривичном закону међу кривичним делима којима се штити трговина, истиче кривично дело недозвољена трговина, прописано одредбом члана 235.³⁶³

Недозвољена трговина припада оној групи кривичних дела чије су форме и извршења веома подложне променама, које са собом носи друштвено-економски развитак и свакодневна животна пракса. Ове промене константно доводе до нових појавних облика кривичног дела недозвољене трговине, а они до неуједначености у судској пракси. Из тог разлога, ово кривично дело поставља пред јавна тужилаштва и судове деликатан задатак разграничења између делатности које чине и које не чине ово кривично дело, као и између оних који заслужују кривичноправну репресију и оних које, с обзиром на низак ниво друштвене опасности, стварно не представљају криминал.³⁶⁴

³⁶² Јовашевић, Д. (1997). Карактеристике кривичног дела недозвољене трговине. *Судска пракса*, 17(6), стр. 49.

³⁶³ Кривично дело недозвољена трговина је до 1. марта 2018. године било регулисано одредбама члана 243 Кривичног законика Републике Србије. Такође, кривично дело недозвољена трговине било је прописано одредбом члана 147 према одредбама Кривичног законика из 1995. године, *Службени гласник СРС*, бр. 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 44/89, 21/90 и *Службени гласник РС*, бр. 16/90, 26/91, 75/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/97, 17/95. Из тог разлога се у судској пракси помињу управо ове одредбе.

³⁶⁴ Миладиновић, В. (1971). Сложеност, разноликост и променљивост видова недозвољене трговине. *Зборник Правног факултета у Нишу*, (10), стр. 209.

Недозвољена трговина је специфично кривично дело са више законских облика испољавања, под које се могу подвести актуелни појавни облици криминалитета у овој области.³⁶⁵

4.1 Појам кривичног дела недозвољена трговина

Недозвољена трговина представља неовлашћено бављење трговином, које под одређеним условима може да представља кривично дело.³⁶⁶ Кривично дело недозвољена трговина прописано је одредбом члана 235 Кривичног законика и оно гласи:

„(1) Ко немајући овлашћење за трговину, набави робу или друге предмете у већој вредности у сврху продаје, или ко се неовлашћено и у већем обиму бави трговином или посредовањем у трговини или се бави заступањем организација у унутрашњем или спољнотрговинском промету робе и услуга, казниће се новчаном казном или затвором до две године.

(2) Ко се бави продајом робе чију је производњу неовлашћено организовао, казниће се затвором од три месеца до три године.

(3) Казном из става 2. овог члана казниће се и ко неовлашћено продаје, купује или врши размену робе или предмета чији је промет забрањен или ограничен.

(4) Ако је учинилац дела из ст. 1. до 3. овог члана организовао мрежу препродаваца или посредника или је прибавио имовинску корист која прелази износ од четрестопедесет хиљада динара, казниће се затвором од шест месеци до пет година.

(5) Роба и предмети недозвољене трговине одузеће се.“

Недозвољену трговину према Кривичном законикау чини свако ко немајући овлашћења за трговину набави робу или друге предмете у већој вредности, у сврху продаје или ко се неовлашћено и у већем обиму бави

³⁶⁵ Кресоја, М. (2006). *Криминалистика за основно полицијско образовање*. Темерин: YugoPirs. стр. 485.

³⁶⁶ Благојевић, Б. (гл. редактор) (1985). *Правна енциклопедија*. Књ. 2. Београд: Савремена администрација, стр. 888.

трговином или посредовањем у трговини или се бави заступањем организација у унутрашњем или спољнотрговинском промету роба и услуга.³⁶⁷ Недозвољена трговина спада у једно од кривичних дела привредног криминалитета које карактеришу прикривеност, променљивост, висок степен друштвене опасности, мноштво појавних облика и начина извршења, интернационализација и веома честа повезаност са другим коруптивним кривичним делима.³⁶⁸ По Бошковићу, недозвољена трговина је деликт привредног криминалитета, неовлашћено бављење трговином или трговина забрањеном робом. При томе, наводи да се недозвољена трговина може појавити у више облика: као нелојална конкуренција, као набављање робе или вредности (у већим количинама) ради препродаје, а без овлашћења за купопродају, затим као неовлашћено посредовање у трговини, као неовлашћено заступање организација у промету робе и услуга – у промету робе чија је производња неовлашћена и у купопродаји робе чија је продаја ограничена или забрањена.³⁶⁹ Бављење недозвољеном трговином се може одредити на различите начине, али се у основи сва мишљења и ставови о томе могу сврстати у две групе.³⁷⁰ У том смислу, према ставовима Лазаревића и Бачића, бављење недозвољеном трговином је трајна делатност и обухвата више трговинских активности у континуитету. При чему, све предузете активности, иако по садржају различите, треба да укажу на то да се извршилац кривичног дела неовлашћено бави трговином.³⁷¹ С друге стране, према ставовима Радовановића, Ђорђевића и Златарића, кривично дело недозвољене трговине постоји и онда када је извршена само једна трговинска активност, ако се из других околности може закључити да је учинилац имао намеру да се и даље бави трговином. Према њиховом схватању, реч је о

³⁶⁷ Члан 235 Кривичног закона, *op. cit.*

³⁶⁸ Лештанин, Б. (2017). Кривичноправни и криминалистички аспекти кривичног дела недозвољена трговина. У Б. Симеуновић-Патић (уред.), *Полиција и правосудни органи као гаранти слободe и безбедности у правној држави: тематски зборник радова* (стр. 291–307). Крагујевац: Правни факултет Универзитета, стр. 291.

³⁶⁹ Бошковић, М. (1999). *Криминолошки лексикон*. Нови Сад: Матица српска и Универзитет, стр. 150.

³⁷⁰ Косановић, С. (2010). *Недозвољена трговина*. Београд: Правни факултет Универзитета Унион, стр. 64.

³⁷¹ Лазаревић, Љ. (1981). *Кривично право – посебни део*. Београд: Савремена администрација, стр. 505; Бачић, Ф. (1979). *Кривично право – посебни дио*. Загреб: Правни факултет, стр. 136.

колективном кривичном делу.³⁷² Исти став заступају и Чејовић и Кулић, наводећи да сам назив кривичног дела (недозвољена трговина), које означава бављење трговином, упућује на закључак да се овде ради о колективном кривичном делу у виду занимања.³⁷³

4.2 Елементи кривичног дела недозвољена трговина

Инкриминација кривичног дела недозвољена трговина превасходно има за циљ заштиту трговине као привредне делатности.

Кривично дело недозвољена трговина садржи четири облика: основни, два тежа и најтежи облик. Законодавац је прописао три алтернативно постављене радње извршења основног облика и то: набављање робе или других предмета у већој вредности у сврху продаје, бављење у већем обиму трговином или посредовањем у трговини и бављење заступањем организација у унутрашњем или спољнотрговинском промету робе или услуга.³⁷⁴ Кривично дело се код све три радње може учинити једино са умишљајем, с тим што је код набављања робе у сврху продаје потребна и намера да се роба прода. Извршилац кривичног дела може да буде свако лице, а прописана је новчана казна или затвор до две године.

Први тежи облик кривичног дела недозвољене трговине постоји у случају када се извршилац бави продајом робе, чију је производњу неовлашћено организовао. Извршилац дела је лице које је неовлашћено организовало производњу, а касније произведену робу продавало. У погледу кривице, прописани су исти услови као и код основног облика дела, док је за овај облик кривичног дела недозвољена трговина прописана казна затвора од три месеца до три године.³⁷⁵

Други тежи облик овог кривичног дела постоји у случају када се неовлашћено продаје, купује или врши размена робе или предмета чији је

³⁷² Радовановић, М., Ђорђевић, М. (1975). *Кривично право – посебни део*. Београд: Савремена администрација, стр. 217; Златарић, Б. (1958). *Кривични законик у практичној примјени – посебни дио*. Загреб: Народне новине, стр. 290.

³⁷³ Чејовић, Б., Кулић, М. (2014). *op. cit.*, стр. 476.

³⁷⁴ Члан 235, став 1 Кривичног законика, *op. cit.*

³⁷⁵ Члан 235, став 2, *Ibid.*

промет забрањен или ограничен. Овај облик кривичног дела недозвољене трговине је бланкетног карактера, те је потребно да судија примени нарочите прописе, којима је одређено за коју је робу и предмете промет забрањен или ограничен, с тим да и код овог облика кривичног дела, извршилац може бити свако лице, док се у погледу кривице одговара само за умишљајно предузету радњу, а предвиђена казна је од три месеца до три године затвора.³⁷⁶

Најтежи облик кривичног дела недозвољена трговина постоји, ако је учинилац дела из члана 235, став 1 до 3, организовао мрежу препродаваца или посредника или је постигао имовинску корист која прелази износ од 450.000 динара. За овај облик кривичног дела недозвољена трговина прописана је казна затвора од шест месеци до пет година.³⁷⁷

4.2.1. Објект кривичног дела

Заштитни објект овог кривичног дела јесте трговина као привредна грана, односно обављање ове важне привредне делатности у складу и у оквиру законских овлашћења. Наиме, трговина је облик привредне делатности којом се врши купопродаја робе и других добара намењених употреби и потрошњи. Трговином се повезује производња и потрошња и из тог разлога проистиче њен велики значај за привреду у целини, јер од тога на који начин је трговина организована и како функционише, у великој мери зависе многе производне и друге привредне делатности.³⁷⁸ Трговина постаје претпоставка за успешно пословање целокупне привреде, те је од нарочитог значаја за свако друштво да трговина, односно промет роба и услуга буду добро организовани и функционално повезани, као и да њено функционисање буде правно регулисано, уређено и заштићено, посебно од појаве неовлашћеног и уопште незаконитог поступања.³⁷⁹

Кривичним делом недозвољена трговина индиректно се штети и државни буџет, јер се његовим кршењем, по правилу, ускраћује порез на промет робе.

³⁷⁶ Члан 235, став 3, *Ibid.*

³⁷⁷ Члан 235, став 4, *Ibid.*

³⁷⁸ Јовашевић, Д. (1999). Теоријски и практични аспекти кривичног дела недозвољене трговине. *Право – теорија и пракса*, 15(5–6), стр. 11.

³⁷⁹ Јовашевић, Д. (1997). *op. cit.*, стр. 49.

С тим у вези, Лазаревић³⁸⁰ наглашава да се може рећи, да је добро организован промет робе, једна од основних претпоставки за успешно привредно пословање уопште. Управо из тог разлога је од нарочитог значаја да организација трговине и њено функционисање буду правно регулисани и заштићени, посебно од појава њеног неовлашћеног или другог незаконитог вршења. У том смислу се остварује и кривичноправна заштита. Објект заштите јесте законито одвијање трговине, а за њено регулисање је од посебног значаја Закон о трговини,³⁸¹ којим су прописани услови под којима неко физичко или правно лице може да се бави трговином. Закон о трговини примењује се на сва лица која обављају трговину у Републици Србији, с тим да се не примењује на пружање услуга које су уређене посебним законом.³⁸² Према одредби члана 10, став 1 Закона о трговини, трговина је привредна делатност која представља скуп пословних активности у вези са набавком и продајом робе, као и пружања услуга са циљем остваривања добити. Трговину могу да обављају правна лица и предузетници, као и пољопривредници, регистровани у складу са прописима којима се уређује пољопривреда, лица која врше продају уловљене дивљачи, рибе, гљива, дивље флоре и фауне и осталих шумских плодова, у складу са посебним прописима о лову, рибљем фонду, ветерини, заштити природе и шумама, и физичка лица која у виду занимања обављају делатност слободне професије уређену посебним прописима.³⁸³ За обављање трговине морају бити испуњени минимални технички услови који се односе на простор, опрему и уређаје.³⁸⁴

Објект радње кривичног дела недозвољена трговина може бити разна роба, али је то углавном она роба за којом на тржишту постоји потражња или која се нуди по нижим ценама од цена у легалној продаји. Роба је сваки производ људског рада који се размењује на тржишту, а која ће роба бити обухваћена недозвољеном трговином, веома често зависи и од економске ситуације у земљи, то јест од понуде и потражње на тржишту. Ипак, у највећој мери, у области недозвољене трговине присутна је она роба која доноси највећу зараду и то су најчешће делови за возила, грађевински материјал, текстилни и прехранбени производи, разна техничка роба (мобилни телефони, телевизори,

³⁸⁰ Лазаревић, Љ. (2000). *op. cit.*, стр. 274–275.

³⁸¹ *Службени гласник РС*, бр. 52/19.

³⁸² Члан 2 Закона о трговини, *op. cit.*

³⁸³ Члан 25 *Ibid.*

³⁸⁴ Члан 26 *Ibid.*

камере, фото-апарати итд.), спортска опрема, алкохол, нафта и нафтни деривати, као и разна друга роба широке потрошње.³⁸⁵ Објект радње могу бити и други предмети, и то они који имају прометну вредност, као што су улазнице за представе, концерте или спортске приредбе.³⁸⁶ Робу и друге предмете који представљају објект радње овог кривичног дела треба схватити најшире могуће. У том смислу и Високи савет судства истиче да појам ствари код кривичног дела недозвољена трговина треба схватити шире него у грађанском праву.³⁸⁷ Један став Врховног суда Србије потврђује да: „Кривични законик инкриминише продају свих предмета, без обзира на то да ли је реч о покретној или непокретној ствари. И непокретности могу бити предмет кривичног дела, а сваки поједини случај треба оцењивати кроз утврђивање елемената тог кривичног дела, а нарочито утврђивање намере мешетарења³⁸⁸ у сврху продаје.“³⁸⁹

4.2.2. Радња извршења

Из законске дефиниције, произилази да кривично дело недозвољена трговина има три основна и три тежа квалификована облика испољавања.

Радња извршења основног облика састоји се од више алтернативно предвиђених делатности:

1. набављање робе и других предмета у већој вредности у сврху продаје,
2. бављење трговином или посредовањем у трговини у већем обиму и
3. бављење заступањем организација у унутрашњем или спољнотрговинском промету роба или услуга.³⁹⁰

Набављање робе и других предмета у већој вредности у сврху продаје, као први начин извршења овог облика кривичног дела недозвољена трговина, подразумева предузимање оних делатности којима се долази, по неком правном

³⁸⁵ Кресоја, М. (2006). *op. cit.*, стр. 485.

³⁸⁶ Мрвић Петровић, Н. (2016). *op. cit.*, стр. 241.

³⁸⁷ Стојановић *et al.* (2017). *op. cit.*, стр. 91.

³⁸⁸ Под мешетарењем се подразумевају посредничке услуге. Више у: Миладиновић, В. (1971). *op. cit.*, стр. 212–213.

³⁸⁹ Став са седнице Кривичног одељења Врховног суда Србије од 28. септембра 1963. године.

³⁹⁰ Члан 235, став 1 Кривичног законика, *op. cit.*

основу, до робе или предмета (куповина, узимање у залог, замена, позајмица, трампа и сл.).³⁹¹ Тако се под набављањем могу подразумевати веома различити начини којима се долази до робе, то јест предмета. С тим у вези, у једној пресуди Врховног суда Србије наведено је: „Бранилац оптуженог у жалби сматра да добијање предмета на поклон из иностранства не значи набављање робе у оном смислу како је то предвидео пропис Кривичног законика, те да како се ради о чистом поклону робе коју је оптужени примио из иностранства и са којом, према томе, може да располаже према својој вољи, у радњи оптуженог нема елемената кривичног дела. Међутим, сматрамо да је овакво становиште неприхватљиво. Онај ко у иностранству купује робу у већој количини и зна да та роба треба да буде продата у земљи, у ствари иступа као представник продаваца у земљи. У конкретном случају, очигледно је, с обзиром на вредност и количину робе која је купљена у иностранству, да је купац у иностранству знао да сва та роба није потребна оптуженом и да ће је оптужени препродати. Према томе, у овом конкретном случају, добијање поклона у суштини значи набављање робе у сврху продаје. Наиме, свака набавка робе путем споразума, па било то и путем поклона ради касније продаје те робе, јесте набављање робе ради продаје.“³⁹² За извршење овог облика кривичног дела недозвољене трговине битно је да је набављање извршено на правно дозвољен начин. Релевантно је навести да се у пракси наших судова поставило питање, на који начин је потребно третирати случајеве, када је неко лице набавило робу или предмете па их је касније продавао, али с обзиром на то да је извршило одређену дораду, прераду или обраду таквог предмета или робе, чиме је свакако дошло до побољшања квалитета, вредности или употребљивости предмета или робе. У том смислу, судска пракса нам даје занимљиве примере. Када индивидуални произвођач набави робу, коју затим својим радом и улагањем додатног рада у вредности већој од купљене робе обради и прода, у његовој делатности нема законских елемената кривичног дела недозвољене трговине, уколико се код обраде и продаје робе ради о дозвољеној делатности.³⁹³ Код утврђених и неоспорних чињеница да су првооптужени као шеф рачуноводства станице за заштиту биља и другооптужени као пословођа пољопривредне

³⁹¹ Ницевић, М., Ивановић, А. (2013). *op. cit.*, стр. 313.

³⁹² Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 416/63 од 5. априла 1963. године.

³⁹³ Пресуда Врховног суда Србије, Кж I 57/77.

апотеке својим сопственим новцем у своје име и за свој рачун од приватних лица купили утврђене количине робе ради њене даље препродаје, коју су и остварили продајом трећим лицима преко пољопривредне апотеке и сву зараду узели за себе и свој рачун – ради се о кривичном делу недозвољена трговина, а не о кривичном делу злоупотреба службеног положаја.³⁹⁴

Наиме, приликом процене да ли се ради о набављању робе или предмета у већем износу или већој количини, потребно је узети у обзир степен прераде, ко је радио, колико је рада и средстава уложено и колики је однос вредности робе пре прераде или дораде и вредности нових предмета. Уколико се роба купује у иностранству, а ради продаје у нашој земљи, преовладава схватање да као стварну вредност такве робе треба узети ону која се као тржишна одређује у нашој земљи, без обзира на њену тржишну вредност у иностранству и без обзира на њену цену под којом је набављена. Неопходно је да је неко лице набавило робу или предмете у већој количини или вредности, с тим што се већа количина одређује према укупном броју предмета који су набављени, а већа вредност према њиховој укупној вредности.³⁹⁵ Примера ради, 90 боксова цигарета представља већу количину робе у смислу овог кривичног дела,³⁹⁶ док се количина робе од 49 боксова цигарета, која није тешка ни десет килограма и за коју није потребан организован транспорт посебним превозним средством, не може сматрати робом веће количине или веће вредности.³⁹⁷ С друге стране, Пресудом Окружног суда у Чачку закључено је: „Битан елемент кривичног дела недозвољене трговине је набављање веће количине робе, а то је релативан појам који се утврђује од случаја до случаја. За време проглашења ратног стања у СР Југославији у мају 1999. године и неспорне несташнице цигарета на тржишту, већом количином робе се има сматрати и 25 боксова цигарета, пет килограма резаног дувана и 10.000 листића цигаретног папира.“³⁹⁸ Такође, „количина од 50 женских мајица и 35 мушких мајица које су у контроли од стране радника СУП

³⁹⁴ Пресуда Врховног суда Србије, Кж I 188/78.

³⁹⁵ Правно схватање усвојено на седници Кривичног одељења Врховног суда Србије од 9. новембра 1994. године.

³⁹⁶ Решење Окружног суда у Београду, Кж. 643/96 од 9. маја 1996. године.

³⁹⁷ Пресуда Врховног суда Србије, Кзз. 56/96 од 10. јануара 1997. године.

³⁹⁸ Пресуда Окружног суда у Чачку, Кж. 206/99 од 25. јуна 1999. године.

Ђаковица одузете од оптуженог представља већу количину робе, тако да у радњама оптуженог стоје елементи поменутог кривичног дела.³⁹⁹

С друге стране, сакупљање напуштених ствари не може се сматрати набављањем у смислу кривичног дела недозвољена трговина. Такође, противзаконито долажење до робе или предмета, извршењем кривичног дела или привредног преступа, односно привредног прекршаја, не улази у појам радње извршења овог вида кривичног дела. Наведено потврђује и пресуда Врховног суда Србије према којој „Набављањем робе или других предмета могу се сматрати само оне делатности којима се до робе или других предмета долази по неком правном основу, а не извршењем кривичног дела. Из описа радње извршења оптуженом се ставља на терет што је семенску пшеницу, до које је дошао извршењем кривичног дела преваре немајући овлашћење за трговину sukcesивно стављао у промет и на тај начин прибавио противправну имовинску корист у утврђеном износу. Радња извршења кривичног дела недозвољене трговине се састоји у набављању робе или других предмета у већој количини или вредности без овлашћења за трговину, а у сврху продаје. Првостепени суд се не бави питањем шта се сматра набавком. Наиме, под набављањем се сматрају оне делатности којима се до робе или предмета долази по неком правном основу (куповина, размена, узимање на зајам). Противправне радње којима се долази до одређене робе или предмета (крађа, превара) не могу се сматрати набављањем у смислу овог кривичног дела. Због тога се продаја украдене ствари до које се дошло преваром или другим кривичним делом не може сматрати кривичним делом недозвољене трговине.“⁴⁰⁰

За постојање кривичног дела недозвољена трговина важно је да се радња предузима без овлашћења за трговину, то јест неовлашћено.⁴⁰¹ Тако се окривљени неовлашћено и у већем обиму бавио трговином, тако што је набавио и у својој гаражи ускладиштио већу количину делова за аутомобил марке југо, коју је након тога продавао на пијаци у Бубањ Потоку, иако није имао

³⁹⁹ Пресуда Општинског суда у Ђаковици, К. 817/94 од 22. јула 1996. године и Пресуда Окружног суда у Пећи, Кж. 272/96 од 11. децембра 1996. године.

⁴⁰⁰ Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 10/98 од 26. фебруара 1998. године.

⁴⁰¹ Јовашевић наводи да је ово припремна радња која је добила карактер самосталне радње извршења због испољеног степена опасности. Јовашевић, Д. (2017). *op. cit.*, стр. 160.

овлашћење надлежних органа за промет робом.⁴⁰² Иако је покренут поступак за добијање дозволе за трговину, продаја робе пре добијања исте представља кривично дело недозвољене трговине. Наведено потврђује и пример из судске праксе где је „окривљеној стављено на терет да је немајући овлашћење за трговину набавила грађевински материјал у већој количини и вредности у сврху продаје и да је исти продавала на закупушеном стоваришту. Окривљена је у својој одбрани навела да је припремала отварање свог предузећа за трговину грађевинским материјалом и да је у том циљу, најпре закључила уговор о закупу стоваришта, а затим поднела захтев општини за регистрацију СТР која би се бавила трговином грађевинске опреме. Брани се да је процедура око регистрације потрајала дуже него што је очекивала, па је стога морала да почне да испуњава обавезе у погледу закупа и из тих разлога је пре него што је формално добила дозволу део набављене робе продала. Другостепеном одлуком потврђена је пресуда, јер је првостепени суд правилно оценио да је у конкретном случају битно да је роба набављена и продавана без овлашћења за трговину.“⁴⁰³

Такође, набавка веће количине сребра ради продаје или замене за неку другу врсту робе представља кривично дело недозвољене трговине. У образложењу пресуде наведено је: „Првостепеном и другостепеном пресудом осуђени је оглашен кривим за кривично дело недозвољене трговине са образложењем да је набавио 43 килограма сребра у виду сребрног новца, одливака од сребра и других предмета од сребра, које је сакрио у своје путничко возило и тако сакривене покушао да из Југославије пренесе у Бугарску ради замене за шест кожних бунди. Врховни суд је одбио као неоснован захтев осуђеног за ванредно преиспитивање правоснажне пресуде. Правилно је првостепени суд поступио када је радње осуђеног квалификовао као кривично дело недозвољене трговине, јер се у овим радњама осуђеног, које се састоје у набавци ради продаје – замене 43 килограма сребра у виду сребрног новца, одливака и других предмета од сребра, дакле веће количине робе, без овлашћења за трговину, стичу сва обележја кривичног дела недозвољене

⁴⁰² Пресуда Окружног суда у Београду, Кж. 781/09 од 23. марта 2009. године и пресуда Другог општинског суда у Београду, К. 603/08 од 10. децембра 2008. године.

⁴⁰³ Пресуда Окружног суда у Београду, Кж. 1547/02 од 28. августа 2002. и пресуда Првог општинског суда у Београду, К. 1579/01 од 1. априла 2002. године.

трговине. Не постоји повреда кривичног закона на штету осуђеног на коју се у захтеву осуђени позива да се сребро на тржишту налази под посебним третманом, јер су ове чињенице без значаја за постојање кривичног дела недозвољене трговине, с обзиром да оне не утичу на чињеницу да је сребро роба и да због тога оно може бити предмет извршења кривичног дела недозвољене трговине.⁴⁰⁴

Важан елемент овог облика кривичног дела недозвољене трговине јесте набављање робе у већој вредности у сврху продаје, а не набављање робе у већој количини у сврху продаје, као што је то био случај у ранијим законским решењима овог кривичног дела.⁴⁰⁵ Која је то већа вредност, представља фактичко питање које судско веће решава у конкретном случају. Према правном схватању Кривичног одељења Врховног суда Србије „већа вредност“ постоји када вредност прелази износ од 300.000 динара.⁴⁰⁶ Занимљиво је навести да је према правном схватању поменутог органа из 1994. године процењено да је та већа вредност била свака она вредност која је у време извршења кривичног дела прелазила износ од 5.000 нових динара.⁴⁰⁷ На основу става Врховног суда Југославије, неовлашћено набављање робе или других предмета у већој количини или вредности и бављење трговином у већем обиму постоји када њихова количина, вредност и обим прелазе износ од 3.000 динара.⁴⁰⁸

За постојање овог облика недозвољене трговине неопходно је и да су роба или предмети набављени у сврху продаје, што значи да је извршилац овог дела већ приликом набављања робе или предмета имао намеру да их прода, односно да их је у том циљу и набавио. Међутим, за постојање овог облика кривичног дела није од значаја да су роба или предмети заиста и продати, што значи да је за постојање дела без значаја да ли је учинилац на овај начин прибавио себи неку имовинску корист.⁴⁰⁹ Како би постојало ово кривично дело, једна од чињеница која се мора утврдити јесте да је роба набављена ради даље

⁴⁰⁴ Пресуда Врховног суда Војводине, КЗП 109/85.

⁴⁰⁵ Тако је у Кривичном законнику из 1959. године одредбом члана 226 прецизирано да дело постоји само уколико се ради о предметима у већој количини или вредности. Више у: Керпел, Г. (1965). Примена члана 226. КЗ. *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, 14(1), стр. 9–13.

⁴⁰⁶ Правно схватање Кривичног одељења Врховног суда Србије, заузето на седници одржаној 17. априла 2006. године.

⁴⁰⁷ Правно схватање усвојено на седници Кривичног одељења Врховног суда Србије 9. новембра 1994. године.

⁴⁰⁸ Наведено према: Миладиновић, В. (1971). *op. cit.*, стр. 212.

⁴⁰⁹ Мрвић Петровић, Н. (2016). *op. cit.*, стр. 341.

продаје, при чему је сврха трговине остваривање разлике између набавне и продајне цене робе.⁴¹⁰ Питање постојања овакве намере јесте фактичко питање које се утврђује у сваком конкретном случају. За довршено кривично дело недозвољена трговина, потребно је да роба буде и фактички набављена јер, у противном, постоје само припремне радње или покушај (у зависности од предузетих радњи), што код овог кривичног дела није кажњиво.⁴¹¹ Наиме, када окривљени немајући овлашћење за трговину у сврху продаје, наручи већу количину робе тако што телефонским путем уговори куповину и преузимање робе, али до тога не дође, јер је приликом транспорта робе до места преузимања иста одузета од стране припадника полиције, тиме је кривично дело недозвољена трговина остало у покушају који није кажњив. „Првостепеним решењем одбијен је оптужни предлог јавног тужиоца поднет против окривљеног због кривичног дела недозвољене трговине из члана 147 став 1 КЗС, јер кривично дело које се окривљеном ставља на терет није кривично дело у смислу члана 274 став 1 тачка 1 ЗКП. Окружни суд је нашао да треба одбити као неосновану жалбу јавног тужиоца из следећих разлога:

Сматрамо да је првостепени суд правилно поступио, испитујући оптужни предлог и у смислу члана 441 став 1 ЗКП, нашао да окривљени према опису чињеничног стања, које је тужилац означио у оптужном предлогу никада није дошао у посед робе, да исту није набавио, а што је неопходно за постојање кривичног дела недозвољене трговине из члана 147 став 1 КЗС.

Ово „набављање“ остало је у покушају, јер је спречено интервенцијом полиције, па је тиме евентуално кривично дело недозвољене трговине остало у покушају. Како покушај кривичног дела недозвољене трговине из члана 147 став 1 КЗС није кажњив, то у конкретном случају и нема кривичног дела у смислу члана 274 став 1 тачка 1 КЗС, јер предмет оптужбе није кривично дело.“⁴¹²

Бављење трговином или посредовањем у трговини у већем обиму представља други начин извршења основног облика кривичног дела недозвољене трговине. Бављење подразумева трајну делатност, те овај облик

⁴¹⁰ Пресуда Окружног суда у Краљеву К. број 69/08 од 22.09.2008. године.

⁴¹¹ Стојановић, З. (2019). *op. cit.*, стр. 788.

⁴¹² Решење Окружног суда у Београду, Кж. 3233/04 од 29. децембра 2004. године и решење Првог општинског суда у Београду, К. 219/04 од 13. новембра 2004. године.

недозвољене трговине обухвата предузимање више трговинских послова, као што је купопродаја, посредништво и сл. Посредовање представља врсту привредних услуга код које посредник доводи у везу заинтересована правна и физичка лица, у овом случају продавца и купца. Суштина је да се посредовање врши на недозвољен начин, односно противправно. Дело је свршено предузимањем било које делатности која се може означити као трговина, то јест као посредовање у трговини.⁴¹³

Лазаревић⁴¹⁴ и Стојановић⁴¹⁵ наводе да бављење подразумева вишекратну континуирану делатност, а у смислу овог кривичног дела то је предузимање више трговачких делатности. С друге стране, Ницевић и Ивановић⁴¹⁶ наглашавају да је потребно навести да су у правној теорији присутна мишљења да се из извршења само једне трговинске делатности може донети закључак да се учинилац „бави“ трговином, односно посредовањем у трговини, ако све околности указују на то да би он наставио са таквим делатностима. Да би постојао овај облик кривичног дела недозвољене трговине потребно је да се бављење трговином, то јест посредовање у трговини врши у већем обиму. Постојање „већег обима“ мора се узети према количини и вредности обављених трговинских послова, односно посредништва у њима. Појам „трговине у већем обиму“ пре свега треба одређивати с обзиром на количину робе и предмета који су предмет трговине, као и према учесталости њеног бављења, просторном развијеношћу и сл. Лазаревић⁴¹⁷ истиче да је основни смисао овог услова да се искључе из кривичног дела случајеви спорадичне, ситне неовлашћене трговине, чији су предмет ствари мале вредности, односно у малој количини. За постојање овог облика није неопходно да се продаје роба коју је учинилац набавио куповином. То може бити роба до које је дошао на други начин или која припада другим лицима. Ово дело ће постојати и у случају када је предмет трговине роба која је добијена на поклон, ако је она у већој количини и ако је испуњен услов у погледу бављења.⁴¹⁸ Постојање већег обима бављења зависиће од околности конкретног случаја, те

⁴¹³ Стојановић, З. (2002). *op. cit.*, стр. 257.

⁴¹⁴ Лазаревић, Љ. (2011). *op. cit.*, стр. 773.

⁴¹⁵ Стојановић, З. (2019). *op. cit.*, стр. 788.

⁴¹⁶ Ницевић, М., Ивановић, А. (2013). *op. cit.*, стр. 313.

⁴¹⁷ Лазаревић, Љ. (2000). *op. cit.*, стр. 275–276.

⁴¹⁸ *Ibid.*

ће се тумачити према количини и вредности у промету робе и услуга.⁴¹⁹ Као пример можемо навести пресуду Врховног касационог суда у којој „Бранилац окривљеног Д.М. у захтеву наводи да је окривљени предметна возила набављао првенствено ради дораде, а тек их потом продавао, из чега произилази да возила нису набављена у сврху продаје, из чега произилази да дело за које је окривљени оглашен кривим није кривично дело. Бранилац у свом захтеву даље наводи да у конкретном случају не постоји ни битан елемент кривичног дела за које је окривљени оглашен кривим, јер не постоји набавка робе веће вредности, с обзиром да је улажући своја средства окривљени увећао вредност робе коју је касније продавао, а наведени трошкови се не могу додавати вредности возила, јер одређена вредност возила мора бити обухваћена намером окривљеног у моменту набављања возила. На наведени начин, према наводима захтева за заштиту законитости браниоца окривљеног Д.М. учињена је повреда закона из члана 439. тачка 1 ЗКП. Изнете наводе захтева Врховни касациони суд оцењује неоснованим. Наиме, наводе садржане у захтеву за заштиту законитости, бранилац окривљеног Д.М. истицао је и у жалби изјављеној против првостепене пресуде, а другостепени суд је нашао да су жалбени наводи неосновани и у образложењу пресуде је дао јасне и довољне разлоге да се у радњама окривљеног Д.М. стичу сви субјективни и објективни елементи кривичног дела недозвољене трговине из члана 243. став 1 КЗ за које је окривљени побијаним пресудама оглашен кривим, које је Врховни касациони суд у свему прихвата у смислу члана 491. став 2 ЗКП на њих упућује.“⁴²⁰

Трећи начин извршења основног облика кривичног дела недозвољене трговине јесте бављење заступањем организација у унутрашњем или спољнотрговинском промету робе или услуга.⁴²¹ У ранијем кривичном законодавству неовлашћено посредовање или заступање у пословима спољнотрговинског пословања представљало је посебан облик кривичног дела предвиђен одредбом члана 166 Кривичног законика СРЈ. Међутим, данас је новелираном законском одредбом проширен круг организација и на стране организације, те се дело остварује заступањем организација у унутрашњем и спољнотрговинском промету. У правној теорији, под уговором о трговинском

⁴¹⁹ Лазаревић, Јб. (2011). *op. cit.*, стр. 773.

⁴²⁰ Пресуда Врховног касационог суда, Кзз 1106/2015 од 22. децембра 2015. године.

⁴²¹ Члан 235, став 1 Кривичног законика, *op. cit.*

заступању⁴²² подразумева се правни посао којим се једна странка, то јест трговински заступник, обавезује да у трговинским пословима заступа другу странку, то јест комитента, и да по добијеном овлашћењу закључује уговоре и обавља радње предвиђене уговором са трећим лицем у име налагаодавца и за његов рачун, док се налагаодавац обавезује да за то плати накнаду.⁴²³ Садржина овлашћења која је дата у прописима представља претпоставку за дозвољено вршење заступничке делатности. Инкриминисана заступничка делатност код кривичног дела недозвољена трговина односи се на вршење послова у име и за рачун организација. На тај начин се кривичним законом поставља граница допуштене активности, а подручје регулисања је сужено на трговинску област и на делатност појединаца, који немајући овлашћења, врше послове заступања.⁴²⁴

Радња извршења јесте бављење заступањем у виду виšekратно предузетих делатности у дужем временском периоду и на ширем простору. При томе, учинилац показује тенденцију да понавља ове делатности. Јовашевић⁴²⁵ наводи да и овај облик кривичног дела недозвољене трговине представља колективно кривично дело у виду заната. Релевантни су наводи Чејовића и Кулића⁴²⁶ који истичу да сам назив кривичног дела упућује на закључак да се ради о колективном кривичном делу у виду занимања. Заступање је у ствари обављање правних делатности у туђе име и за туђ рачун, те из тог разлога такво бављење производи имовинске ефекте на туђој имовини. Како последице наступају у односу на заступано лице и имовински ефекти се остварују управо на имовини заступаног лица. С обзиром на то да је смисао инкриминације обезбеђење заштите и нормалног функционисања привредног живота, за постојање овог облика кривичног дела недозвољене трговине од важности је да се делатност заступања реализује на противправан начин. Заступање се може остварити на различите начине: давањем понуде, прихватањем понуде,

⁴²² Уговор о трговинском заступању уређен је одредбама чланова 790–812 Закона о облигационим односима. *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/03 – Уставна повеља и *Службени гласник РС*, бр. 18/20.

⁴²³ Више у: Стефановић, З. (2008). *Привредно уговорно право*. Београд: Правни факултет Универзитета Унион и Службени гласник, стр. 164–172.

⁴²⁴ Косановић, С. (2010). *op. cit.*, стр. 73.

⁴²⁵ Јовашевић, Д. (2017). *op. cit.*, стр. 161.

⁴²⁶ Чејовић, Б., Кулић, М. (2014). *op. cit.*, стр. 476.

закључивањем уговора или предуговора и сл.⁴²⁷ За постојање овог облика кривичног дела недозвољене трговине важно је да се ове радње предузимају неовлашћено и да се заступање предузима у унутрашњем или спољнотрговинском промету роба или услуга. Релевантно је навести да ово кривично дело постоји и када је учинилац у циљу остварења зараде закључивао уговоре са организацијама и установама о ангажовању естрадних уметника за извођење уметничког програма.⁴²⁸

4.2.3. *Последица*

Сви облици недозвољене трговине присутни су и на нашем тржишту и представљају трговину ван закона, зато што се одвијају у домену „сиве економије“ без плаћања царина, пореза и других дажбина.⁴²⁹ Последице извршења кривичног дела недозвољена трговина усмерене су на стицање економске користи којом се наноси финансијска и друга штета, пре свега држави, али и оним субјектима који послују у складу са прописима. Појаву недозвољене трговине у кривичноправном смислу у нашим условима сусрећемо пре свега у производњи и промету акцизних производа.⁴³⁰ Без обзира на најразличитије појавне облике кривичног дела недозвољене трговине, сви се они код предузећа у основи свде на неплаћање или плаћање у смањеном обиму пореза, акциза, царина, као и доприноса који прате исплате запослених. Штету која настаје као последица недозвољене трговине не би требало сводити само на утају државних прихода, зато што она може бити много већа, односно може да угрози читав економски систем и његово функционисање.⁴³¹

⁴²⁷ Мрвић Петровић, Н. (2016). *op. cit.*, стр. 341.

⁴²⁸ Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 125/83.

⁴²⁹ Бошковић, М. (2005). *op. cit.*, стр. 356.

⁴³⁰ Наш законодавац пружа кривичноправну заштиту у промету акцизних производа. Кривично дело недозвољеног промета акцизних производа уређено је у споредном законодавству, то јест одредбом члана 176 Закона о пореском поступку и пореској администрацији, *Службени гласник РС*, бр. 80/02, 84/02 – испр., 23/03 – испр., 70/03, 55/04, 61/05, 85/05 – др. закон, 62/06 – др. закон, 63/06 – испр. др. закона, 61/07, 20/09, 72/09 – др. закон, 53/10, 101/11, 2/12 – испр., 93/12, 47/13, 108/13, 68/14, 105/14, 91/15 – аутентично тумачење, 112/15, 15/16, 108/16, 30/18, 95/18, 86/19 и 144/20. Више у: Кулић, М. (2019). Кривичноправна заштита промета акцизних производа. У М. Кулић (уред.), *Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе* (стр. 302–318). Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе.

⁴³¹ Бошковић, М., Марковић, М. (2015). *op. cit.*, стр. 226.

У том смислу, прописивањем недозвољене трговине као кривичног дела, законодавац обезбеђује редовно обављање трговинских активности, што је од великог економског значаја. Инкриминисањем овог кривичног дела спречавају се различите недопуштене шпекулативне радње, које могу довести до поремећаја у свакодневним токовима промета робе, предмета и услуга на тржишту. Ипак, не спречава се сва трговина, него се одређују услови под којима иначе дозвољене делатности у области трговине добијају карактер недопуштених. Како би се редовно обављала трговинска делатност, захтева се да исту врше овлашћени субјекти, да су роба и предмети у промету у одређеним границама по количини и вредности, као и да се не тргује предметима за које важе режими ограничавања и забране, него оним чији је промет дозвољен. Кроз наведене услове до изражаја долазе захтеви друштвене заједнице да се обезбеде жељене вредности у области трговине и да се као дозвољене сматрају одређене врсте делатности и одређени начини њиховог вршења. Из тог разлога се као последица кривичног дела недозвољене трговине јавља апстрактна опасност за трговину. Код сваког облика недозвољене трговине ова опасност се огледа у могућности наступања нежељених ефеката у токовима промета робе и предмета између произвођача и потрошача, као и у области услуга између далаца услуга и њихових корисника. Оваквим одређивањем последице сужава се обим заштите одређених вредности у области трговине.⁴³² С друге стране, подручје заштите било је шире постављено у првим послератним прописима. Тако је Законом о сузбијању недопуштене трговине, недопуштене шпекулације и привредне саботаже⁴³³ била обухваћена и заштита цена, а као недопуштене биле су прописане и одређене шпекулативне активности са вишковима хране и предметима обавезне предаје.⁴³⁴ Одредбом члана 3 поменутог закона, било је прописано да се под недопуштеном шпекулацијом сматра „свака привредна делатност која има за циљ да се нагомилавањем или препродајом животних намирница или предмета масовне потрошње постигне несразмерна имовинска корист.“ Шири домен заштите је и разумљив с обзиром на то да се у том периоду развијала послератна привреда. Подручје инкриминације код недозвољене трговине временом је сужено, с тим да су све вредности које се

⁴³² Косановић, С. (2010). *op. cit.*, стр. 57.

⁴³³ *Службени лист ФНРЈ*, бр. 56/46, 74/46 и 105/46.

⁴³⁴ Више у: Ивошевић, Д. (1973). *op. cit.*, стр. 23–24.

тичу ове области пронашле своју заштиту кроз друге одредбе кривичног закона које се односе на друга кривична дела.⁴³⁵

4.2.4. Извршилац

Извршење првог облика кривичног дела недозвољене трговине врши онај ко немајући овлашћења за трговину набави робу или друге предмете у већој вредности у сврху продаје, или ко се неовлашћено и у већем обиму бави трговином или посредовањем у трговини или се бави заступањем организација у унутрашњем или спољнотрговинском промету робе или услуга. Активни субјект, односно извршилац овог облика кривичног дела недозвољене трговине може бити свако лице које изврши неку од наведених делатности, без одговарајућег овлашћења. Када је реч о неовлашћеном набављању робе или предмета у већој количини или вредности у сврху продаје, неопходно је да учинилац кривичног дела буде свестан противправности свог дела, то јест да зна да радњу кривичног дела предузима неовлашћено. За овај облик кривичног дела предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.⁴³⁶ На основу пресуде Врховног касационог суда за кривична дела учињена из користољубља, у која спада и кривично дело недозвољене трговине из члана 243, став 1 (данас је то члан 235, став 1) Кривичног законика „новчана казна као споредна може се изрећи када није прописана законом или када је законом прописано да ће се учинилац казнити казном затвора или новчаном казном, а суд као главну казну изрекне казну затвора.“ У конкретном случају, у образложењу пресуде стоји: „како је окривљеном А.А. због извршеног кривичног дела из користољубља из члана 243, став 1 КЗ изречена условна осуда, којом му је претходно изречена – утврђена казна затвора у трајању од четири месеца, са роком провере од две године, те му је изречена новчана казна, као споредна казна, у износу од 250.000 динара.“⁴³⁷

Извршилац другог тежег облика кривичног дела недозвољене трговине може бити свако лице које неовлашћено организује производњу робе и исто

⁴³⁵ Косановић, С. (2010). *op. cit.*, стр. 57.

⁴³⁶ Члан 235, став 1 Кривичног законика.

⁴³⁷ Пресуда Врховног касационог суда, Кзз-38/19 од 7. фебруара 2019. године.

тако неовлашћено продаје ту робу. Важно је да се ради о лицу које је предузело неку од законом алтернативно предвиђених делатности и то неовлашћено, односно противзаконито. За овај облик кривичног дела прописана је казна затвора од три месеца до три године.⁴³⁸

Извршилац трећег тежег кривичног дела недозвољене трговине прописаног одредбом члана 235, став 3 Кривичног законика може бити свако лице које неовлашћено продаје, купује и размењује робу или предмете чији је промет забрањен или ограничен и које наведене радње извршења предузима неовлашћено. Казна за извршење овог облика кривичног дела недозвољене трговине јесте од три месеца до три године.

Извршилац квалификованог, односно најтежег облика кривичног дела недозвољене трговине може бити свако лице које организује мрежу препродаваца или посредника или које оствари противправну имовинску корист у износу од 450.000 динара, а казна за извршење овог кривичног дела јесте затвор од шест месеци до пет година.⁴³⁹ С обзиром на то да су овим обликом кривичног дела недозвољене трговине предвиђене посебне квалификоване околности, као и тежа казна за извршење овог дела, за кривичну одговорност и тежу казну потребно је да је учинилац свестан основних обележја дела, његових квалификаторних околности, као и да је хтео извршење истог.

Учиниоци овог кривичног дела веома се лако прилагођавају новонасталим условима и веома успешно прате техничка достигнућа у свим секторима, који им могу користити у обављању недозвољене делатности. Поред тога, веома брзо упознају прилике, не само на домаћем, него и на иностраном тржишту, па се на основу тога веома брзо и спретно оријентишу на ону робу на којој се може највише зарадити. Носиоци и организатори кривичног дела недозвољена трговина у све већој мери користе техничка достигнућа и захваљујући томе постају веома покретљиви, то јест мобилни и брже и лакше комуницирају, што отежава њихово ефикасније откривање.⁴⁴⁰ У исто време,

⁴³⁸ Члан 235, став 2 Кривичног законика, *op. cit.*

⁴³⁹ Члан 235, став 4 Кривичног законика.

⁴⁴⁰ Миладиновић, В. (1971). *op. cit.*, стр. 209.

извршиоци овог кривичног дела кроз само дело уносе и перфидне видове подмићивања и корупције.⁴⁴¹

4.2.5. Кривица

У погледу кривице учиниоца, за све облике кривичног дела недозвољене трговине потребан је умишљај учиниоца, који може бити директан или евентуалан. Оно што је важно јесте да умишљај учиниоца мора да обухвати свест о неовлашћеном поступању, свест о бављењу трговином у већем обиму, у већој количини или у већој вредности.⁴⁴² Када је реч о набавци робе ради продаје, поред умишљаја потребно је да постоји и додатно субјективно обележје, односно намера да се роба прода.⁴⁴³ Извршилац кривичног дела недозвољене трговине поступа са умишљајем и мора знати да трговинске делатности предузима неовлашћено, јер је управо та свест о противправности поступања важна компонента његовог умишљаја. Како би постојала недозвољена трговина важно је да се делатност учиниоца оствари у већем обиму. Учиниоца мора имати сазнање о размерама његове недозвољене активности, како би се уопште могло говорити о његовој кривици за ово дело. Покушај кривичног дела недозвољена трговина је могућ, али је кажњив само у трећем основном облику, то јест код трговине робом или предметима чија је производња неовлашћено организована.

4.2.6. Санкције

Одредбом члана 235, став 5 законодавац је предвидео и обавезно одузимање робе и предмета недозвољене трговине. Међутим, као спорно се појављује питање да ли се ради о мери одузимања имовинске користи или о мери безбедности из члана 87 Кривичног законика. Стојановић наводи да

⁴⁴¹ Више о корупцији у Лазић, Д. (2014). Корупција – камен спотицања сваког друштва. У М. Кулић (уред.), *Право и изазови XXI вијека* (стр. 107–120). Брчко Дистрикт: Европски универзитет.

⁴⁴² Јовашевић, Д. (1997). *op. cit.*, стр. 55.

⁴⁴³ Мрвић Петровић, Н. (2016). *op. cit.*, стр. 241.

уколико би то било одузимање имовинске користи стечене извршењем кривичног дела недозвољене трговине, онда би одредба из става 5 била сувишна, зато што је то одузимање и према општим одредбама обавезно. С друге стране, уколико се ради о мерама безбедности одузимања предмета, њено изрицање је обавезно само, ако је то код одређеног кривичног дела изричито прописано. Исти аутор истиче да је овде реч о предметима који су намењени или употребљени за извршење кривичног дела, што значи да је у питању мера безбедности одузимања предмета прописана на основу члана 87, став 3 Кривичног законика.⁴⁴⁴

Јовашевић⁴⁴⁵ је мишљења да када је реч о мери одузимања предмета који нису опасни, као што су роба или предмети код недозвољене трговине, њиховим одузимањем се остварују казни ефекти и по својој правној природи представљају казну. С друге стране, Косановић⁴⁴⁶ сматра да се, када се одузимају предмети који су опасни,⁴⁴⁷ постижу ефекти мере безбедности.⁴⁴⁸ Са мишљењима поменутих аутора се не слажемо, те сматрамо да су она погрешна, јер су у Кривичном законнику прецизно наведене казне и мере безбедности.

Како би се могла извршити мера безбедности одузимања предмета, неопходно је да су у питању предмети који имају одређене карактеристике. Могу се одузети само они предмети који су употребљени за извршење кривичног дела, намењени за његово извршење или су настали извршењем кривичног дела.

Предмети употребљени за извршење кривичног дела недозвољена трговина су они предмети, којима је предузета радња извршења кривичног дела или којима је извршен кажњив покушај или кажњиве припремне радње.⁴⁴⁹ То су најчешће предмети који по својој природи могу да послуже као средство за извршење кривичног дела, попут оруђа и разног алата који служе за извршење кривичног дела недозвољена трговина. Такође, то могу бити и они предмети који по својој природи не представљају средства за извршење кривичног дела,

⁴⁴⁴ Стојановић, З. (2019). *op. cit.*, стр. 790.

⁴⁴⁵ Јовашевић, Д. (1997). *op. cit.*, стр. 56.

⁴⁴⁶ Косановић, С. (2010). *op. cit.*, стр. 156.

⁴⁴⁷ Реч је о предметима чији је промет забрањен или ограничен.

⁴⁴⁸ Косановић, С. (2010). *op. cit.*, стр. 155–156.

⁴⁴⁹ Срзентић *et al.* (1995). *op. cit.*, стр. 284.

али могу послужити за његово извршење. Овој групи припадају и они предмети који су опасни и чији је промет због оваквих својстава забрањен или ограничен (отрови или експлозив).⁴⁵⁰

У категорију предмета који су намењени за извршење кривичног дела недозвољена трговина спадају само они предмети који су намењени непосредном извршењу кривичног дела. Међутим, чини се да у доказном поступку објективне околности много прецизније указују на предмете који су употребљени за извршење кривичног дела недозвољена трговина или на предмете који су настали извршењем овог кривичног дела, него на предмете који су намењени извршењу кривичног дела недозвољена трговина. Када је реч о овим предметима, тешко је установити чврсте критеријуме на основу којих се поуздано може направити процена. Из тог разлога утврђивање намере представља веома деликатан задатак, који се може решити само на основу чињеница, које су у вези са целокупним понашањем извршиоца.⁴⁵¹

Када је реч о предметима који су настали извршењем кривичног дела недозвољена трговина са теоријског аспекта, изгледа да није тешко утврдити који су то предмети, јер се под њима подразумевају предмети који су настали као резултат радње извршења дела. У пракси ово питање изазива различите ставове. Тако судска пракса не заузима јединствен став, када је у питању новац који је добијен продајом ствари приликом извршења кривичног дела недозвољена трговина, у смислу да ли се он може одузети изрицањем мере одузимања предмета. Наиме, Врховни суд Југославије је полазио од тога да се у конкретном случају новац не може сматрати предметом који је настао извршењем кривичног дела недозвољена трговина.⁴⁵² С друге стране, Врховни суд Србије је сматрао да када учинилац кривичног дела недозвољена трговина ово дело врши тако што се неовлашћено и у већем обиму бави трговином, те у току бављења трговином буде ухваћен и код њега буде пронађен новац, који је од будућих купаца узео да би им касније испоручио робу, тај се новац има сматрати предметом, који је намењен за извршење кривичног дела и као такав се мора одузети применом мере безбедности.⁴⁵³

⁴⁵⁰ Косановић, С. (2010). *op. cit.*, стр. 158.

⁴⁵¹ *Ibid.*, стр. 162.

⁴⁵² Врховни суд Југославије, Кж 12/65 од 16. децембра 1966. године.

⁴⁵³ Пресуда Врховног суда Србије, Кж I 920/78 од 12. новембра 1978. године.

У практичној примени законских прописа, присутна је одређена дилема, када се ради о одузимању превозних средстава, којима се учинилац довео до места извршења кривичног дела или којим је превозио предмете и робу прибављену овим кривичним делом. С обзиром на то да се код кривичног дела недозвољена трговина до робе и предмета којима се тргује долази на дозвољен начин, а не кривичним делом, коришћење превозног средства није у непосредној вези са радњом извршења кривичног дела. Из тог разлога, у овом случају, не може се применити мера безбедности одузимање предмета.⁴⁵⁴

Када је реч о одузимању имовинске користи, Косановић⁴⁵⁵ и Чејовић⁴⁵⁶ наводе да се она по правној природи може одредити и као мера безбедности, односно да има највише сличности са мерама безбедности које се односе на одузимање предмета. Одузимање имовинске користи уведено је у југословенско кривично законодавство Кривичним закоником из 1951. године, када је оно имало карактер кривичне санкције и када је било сврстано у мере безбедности. У основи, исто решење задржано је и након новеле из 1959. године и то све до доношења Кривичног закона 1976. године, када је из система санкција одузимање имовинске користи, издвојено као посебна мера.⁴⁵⁷ Одузимање имовинске користи има свој основ у ставу који је општеприхваћен у кривичном праву и то да „нико не може задржати имовинску корист стечену кривичним делом.“⁴⁵⁸ Ова мера има за циљ да спречи било какав вид богаћења, који се заснива на извршењу кривичног дела. Поред тога, одузимање имовинске користи има за циљ да обештети лице које је оштећено извршењем кривичног дела.⁴⁵⁹ Одузимање имовинске користи врши се на основу судске одлуке којом је утврђено извршење дела.⁴⁶⁰ Из наведеног става, може се закључити да се мера одузимања имовинске користи, може изрећи у свакој судској одлуци којом је утврђено постојање кривичног дела и то без обзира на то да ли је том приликом

⁴⁵⁴ Косановић, С. (2010). *op. cit.*, стр. 160–161.

⁴⁵⁵ *Ibid.*, стр. 169.

⁴⁵⁶ Чејовић, Б. (1987). *op. cit.*, стр. 516.

⁴⁵⁷ Данас је одузимање имовинске користи прописано одредбама чланова 91–93 Кривичног законика, *op. cit.*

⁴⁵⁸ Члан 91, став 1 Кривичног законика, *op. cit.*

⁴⁵⁹ Други циљ имовинске користи може се остварити само онда када је оштећено лице познато и када је захтевало одштету, то јест враћање својих ствари које је учинилац стекао, односно присвојио извршењем кривичног дела. Чејовић, Б., Кулић, М. (2014). *op. cit.*, стр. 361.

⁴⁶⁰ Члан 92, став 2 Кривичног законика, *op. cit.*

учиниоцу изречена кривична санкција или није.⁴⁶¹ Када је реч о одузимању имовинске користи, неопходно је узети у обзир да није реч о постојећој, него о реализованој имовинској користи. Сагледавајући однос мере одузимања имовинске користи и мере безбедности одузимања предмета, у теорији је прихваћено схватање да мера одузимања имовинске користи у односу на меру безбедности има супсидијарни карактер, што значи ако се мером безбедности одузму предмети, чија вредност одговара висини имовинске користи, имовинска корист се неће одузети. Према наведеном, до одузимања имовинске користи доћи ће „ако корист није одузета већ по којој другој основи, дакле било услијед одузимања предмета, било досуђењем одштетног захтева.“⁴⁶² Тако је и у судској пракси изражен став да ће се одузети имовинска корист, када постоји и поред примене мера безбедности. У том смислу, у судској пракси је прихваћено да је повређен кривични закон, ако није одузета имовинска корист, прибављена извршењем кривичног дела недозвољене трговине, јер је изричито прописано да ће се роба и предмети недозвољене трговине одузети. Правоснажном пресудом окривљени је оглашен кривим за извршење кривичног дела недозвољене трговине. Првостепени суд је повредио кривични закон тиме што није одузео имовинску корист прибављену извршењем кривичног дела недозвољене трговине, где је изричито прописано да ће се роба и предмети недозвољене трговине одузети.⁴⁶³ С друге стране, правилно је примењен Кривични закон када је у пресуди којом је оптужени оглашен кривим за дело недозвољена трговина одлучено да се оптуженом одузме роба која је предмет извршења кривичног дела, а која се у време покретања кривичног поступка налазила у комисиону без обзира на то да ли је та роба касније продата или не.⁴⁶⁴

Ипак, може се поставити питање да ли је увек прихватљиво да се мера одузимања имовинске користи одређује као супсидијарна, у односу на меру безбедности одузимања предмета, нарочито када су у питању предмети настали извршењем кривичног дела, а представљају и имовинску корист стечену кривичним делом, као што је случај са новцем који је стечен прометним

⁴⁶¹ Чејовић, Б., Кулић, М. (2014). *op. cit.*, стр. 362.

⁴⁶² Срзентић *et al.* (1995). *op. cit.*, стр. 338.

⁴⁶³ Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 41/90 од 18. октобра 1990. године.

⁴⁶⁴ Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 1196/ од 25. фебруара 1985. године.

пословима код кривичног дела недозвољене трговине. Суштински посматрано, могуће је применити и меру безбедности одузимања предмета и меру одузимања имовинске користи.⁴⁶⁵ Ипак, мера одузимања имовинске користи не може се изрећи истовремено са мером безбедности одузимања предмета. Ове мере се могу изрећи и кумулативно, уколико постоје услови за њихово изрицање, с тим што је важно нагласити да се не могу односити на исте предмете или исти новчани износ. Уколико би се то догодило, иста вредност или исти новчани износ би се два пута по различитим основама одузимали од учиниоца, што никако не би било оправдано.⁴⁶⁶

Поред законом предвиђених казни, мишљења смо да и мере безбедности одузимање предмета недозвољене трговине и одузимање имовинске користи стечене извршењем овог кривичног дела, у великој мери делују дестимулативно на потенцијалне учиниоце овог кривичног дела против трговине, као најважније привредне делатности. Такође, представљају две веома значајне и ефикасне мере, којима се спречавају и сузбијају сви облици недозвољене трговине.

4.3 Квалификовани облици кривичног дела недозвољена трговина

Законодавац је прописао три тежа, односно квалификована облика испољавања кривичног дела недозвољене трговине. Први, тежи облик кривичног дела недозвољене трговине постоји када се неко бави продајом робе чију је производњу неовлашћено организовао.⁴⁶⁷ Радња овог облика кривичног дела недозвољене трговине састоји се из две неопходно повезане делатности: неовлашћено организовање производње робе или производа и бављење продајом овако произведене робе или производа.⁴⁶⁸ За разлику од претходног, то јест основног облика кривичног дела недозвољене трговине, код којег се ради само о неовлашћеном промету робе, то јест предмета који може производити

⁴⁶⁵ Кокољ, М., Лазин, Ђ. (1986). *Имовинске кривичне санкције и мере у југословенском кривичном праву*. Београд: Научна књига, стр. 198.

⁴⁶⁶ Косановић, С. (2010). *op. cit.*, стр. 197.

⁴⁶⁷ Члан 235, став 2 Кривичног законика, *op. cit.*

⁴⁶⁸ Код овог облика кривичног дела недозвољене трговине постоји стицај са кривичним делом недозвољене производње из члана 234 Кривичног законика.

било ко, овде се као организатор трговине јавља лице које неовлашћено производи ту робу. За постојање овог облика кривичног дела недозвољене трговине потребно је да је учинилац претходно неовлашћено организовао производњу одређене робе, а затим да ту робу продаје. Организовање производње, као радња овог кривичног дела, означава сваку делатност којом се омогућава производња робе која је намењена продаји.⁴⁶⁹ Лазаревић⁴⁷⁰ наводи да би овакав облик недозвољене трговине постојао када би неко предавао занатлијама материјал да му израђују одређене сувенире или друге производе, па их затим продавао. Овај облик кривичног дела постоји када је обућар и власник обућарске радионице, а који повремено ангажује обућаре и обућарске раднике који нису били редовно запослени код њега, те на тај начин долази до одређене количине обуће коју затим продаје у својој радњи. У овом случају обућар је продавао робу чију је производњу неовлашћено организовао.⁴⁷¹ Ово кривично дело може се остварити и продајом песка или шљунка чије је вађење из речног корита неовлашћено организовао учинилац као физичко лице.⁴⁷² И овај облик кривичног дела недозвољене трговине је колективно кривично дело које се обавља у виду занимања. Пример за наведено јесте када неко користи рад на црно кројача и на тај начин долази до повећане количине робе коју продаје у својој радњи.⁴⁷³ Међутим, законодавац не истиче да је неопходно да се производња робе врши у већој количини, као и да се неко бави „у већем обиму“ продајом тако произведене робе, као што је то случај у претходном, то јест основном облику овог кривичног дела. Разлог за то јесте што се овде ради о облику кривичног дела које има две фазе, о тзв. двократном кривичном делу. Прву фазу чини организовање неовлашћене производње, а другу само бављење трговином овако произведене робе. Из наведеног произилази да овај облик кривичног дела недозвољене трговине неће постојати, ако се не ради о продаји робе или предмета чија производња није неовлашћено организована од стране истог лица. Кривично дело недозвољене трговине у овом облику је свршено када је неовлашћено произведена роба постала доступна за продају, односно када је изложена и понуђена на продају заинтересованим лицима. Овом

⁴⁶⁹ Ницевић, М., Ивановић, А. (2013). *op. cit.*, стр. 313.

⁴⁷⁰ Лазаревић, Љ. (2000). *op. cit.*, стр. 276.

⁴⁷¹ Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 362/64 од 29. априла 1964. године.

⁴⁷² Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 1444/84.

⁴⁷³ Мрвић Петровић, Н. (2016). *op. cit.*, стр. 242.

законском одредбом законодавац жели да спречи промет производа чија је производња неовлашћено организована, као и да сузбије делатности које се врше без поштовања законских услова.⁴⁷⁴

Други тежи облик кривичног дела недозвољене трговине постоји када се врши неовлашћена продаја, куповина или размена робе или предмета чији је промет забрањен или ограничен.⁴⁷⁵ И код овог облика кривичног дела, куповина представља начин набављања робе којом учинилац кривичног дела долази у посед робе и за коју плаћа дужну купопродајну цену. Продаја представља облик правног и фактичког престанка власти над робом ранијег носиоца права својине, који за износ купопродајне цене робу продаје другом. Као и код продаје, и код размене се врши промена носиоца права својине, с тим што постоји разлика која се огледа у томе што се промена власништва на роби врши без учешћа новца као општег еквивалента.⁴⁷⁶ Основна разлика у односу на претходне облике кривичног дела недозвољене трговине односи се на робу и предмете, који су објект радње извршења. Предмет куповине, продаје или размене код овог облика кривичног дела су роба или предмети чија је производња забрањена или ограничена, што подразумева строго контролисану робу, односно робу „под посебним режимом“.⁴⁷⁷ Објект овог кривичног дела не може да буде свака роба или предмет чији је промет забрањен или ограничен, зато што је стављање у промет неких предмета посебно инкриминисано.⁴⁷⁸ Из наведеног произилази да ће овај облик кривичног дела недозвољене трговине постојати само ако његовим извршењем није остварено неко друго кривично дело које такође има за предмет стављање у промет робе која не може бити у промету.⁴⁷⁹ Овај облик постоји супсидијарно, што значи само ако у конкретном испољавању нису остварена обележја неког другог кривичног дела. По законском опису, овај облик кривичног дела недозвољене трговине има бланкетну диспозицију, што значи да његово постојање у првом реду зависи од садржине неких других прописа којима се регулише, упућује и контролише производња и промет

⁴⁷⁴ Косановић, С. (2010). *op. cit.*, стр. 76.

⁴⁷⁵ Члан 235, став 3 Кривичног законика, *op. cit.*

⁴⁷⁶ Косановић, С. (2010). *op. cit.*, стр. 78.

⁴⁷⁷ Јовашевић, Д. (1999). *op. cit.*, стр. 18.

⁴⁷⁸ Код овог облика кривичног дела недозвољене трговине неопходно је имати у виду да је стављање у промет одређених предмета посебно инкриминисано, као на пример, неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (чл. 246 Кривичног законика).

⁴⁷⁹ Ницевић, М., Ивановић, А. (2013). *op. cit.*, стр. 315.

предмета и робе под посебним режимом. Наведено је и потврђено у судској пракси јер „Изрека првостепене пресуде којом се окривљени оглашава кривим, да је извршио кривично дело недозвољене трговине из чл. 243 ст. 3 у вези са ст. 2 Кривичног законика, мора да садржи законски пропис на основу кога је промет робе забрањен или ограничен. При томе је у образложењу пресуде наведено да су Пресудом Основног суда у Краљеву окривљени М.Б. и Р.Б. оглашени кривим, да су немајући овлашћење за трговину набавили већу количину цигарета са акцизном маркицом Републике Косово, чији је промет ограничен ради продаје и на тај начин извршили кривична дела недозвољене трговине из чл. 243 ст. 3 у вези са ст. 2 КЗ, а окривљени Р.Б. исто дело у помагању, при чему изрека пресуде не садржи пропис на основу кога је промет робе ограничен.

Кривично дело недозвољене трговине из чл. 243 ст. 3 КЗ је дело са бланкетном диспозицијом, јер је прописано да ће се казнити ко неовлашћено продаје, купује или врши размену робе или предмета чији је промет забрањен или ограничен, па се у сваком конкретном случају мора утврђивати којим законским прописом је ограничен или забрањен промет робе.“⁴⁸⁰

Радња извршења овог облика кривичног дела је специфична, јер се састоји не само у продаји робе или предмета, него и у куповини или размени истих, док је објект радње извршења роба или предмети чији је промет забрањен или ограничен, то јест строго контролисана, а то могу бити отрови, оружје, муниција, експлозивне или запаљујуће материје итд.⁴⁸¹ Тако и петарде представљају робу која је у ограниченом правном промету, па њихова продаја представља кривично дело из члана 235, став 3. Из тог разлога „окривљени је оглашен кривим да је извршио кривично дело недозвољене трговине из чл. 147 ст. 3 КЗС⁴⁸² тако што је продао 20.000 комада петарди. Одредбом члана 3 Закона о експлозивним материјама, запаљивим течностима и гасовима прописано је да се пиротехнички производи сматрају експлозивним материјалом. Под пиротехничким производима сматрају се средства која се употребљавају за ватромет и предмети који садрже експлозивне састојке, праскаве састојке са

⁴⁸⁰ Пресуда Основног суда у Краљеву, К-368/10 од 9. фебруара 2010. године и решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж.1.3627/10 од 22. јула 2010. године.

⁴⁸¹ Јовашевић, Д. (2017). *op. cit.*, стр. 161.

⁴⁸² Сада важећи члан 235, став 3 Кривичног законика, *op. cit.*

дејством експлозива и друге састојке који служе за постизање ефеката пуцања или дима, у шта петарде несумњиво спадају.

Одредбом члана 13 истог закона прописано је да се производњом и прометом експлозивних материја могу бавити само организације и предузећа која су за то регистрована, у коју категорију окривљени не спада. Стога је суд окривљеног огласио кривим за извршење овог кривичног дела.⁴⁸³

Лазаревић⁴⁸⁴ наводи да овај облик кривичног дела чини, како онај ко продаје, тако и онај ко купује овакве предмете, односно замењује их за друге, те закључује да се у овом случају и не ради о трговини у правом смислу речи. Код овог облика кривичног дела законодавац не тражи да се учинилац „бави“ наведеним делатностима, него је довољно да је предузета било која делатност продаје, куповине или размене и то само једном приликом, па да постоји овај облик кривичног дела. С друге стране, то не значи да ће постојати више извршених кривичних дела, ако исто лице предузима више аката продаје, куповине или размене зато што њихово сукцесивно предузимање опет чини само једно кривично дело. У оваквим случајевима нема стицаја, него постоји привидни стицај. Ипак, ове околности су у сваком случају значајне приликом одмеравања казне.

Овај облик кривичног дела недозвољене трговине свршен је предузимањем и једне делатности која значи трговину, продају или размену наведене робе или предмета, али и више сукцесивно предузетих радњи. У вези са наведеним, значајна је једна пресуда Врховног суда Србије у којој је наведено: „Када учинилац у апотекама купује лекове у већој количини немајући овлашћење за трговину, чини кривично дело недозвољене трговине, јер је промет лекова ограничен зато што се обавља под посебним законским прописима.“ При томе, „првостепени суд није учинио повреду на којој се неосновано указује у жалби браниоца да је изрека пресуде противуречна сама себи, због околности да је оптужени осуђен за куповину лекова чији је промет ограничен, а истовремено је у изреци наведено да је лекове куповао у апотекама која су легална места регистрована за куповину лекова. Ова околност, да су апотеке овлашћене за промет лекова, није у супротности са чињеницом да је

⁴⁸³ Пресуда Окружног суда у Београду, Кж. 3437/03 од 27. новембра 2003. године и пресуда Првог општинског суда у Београду, К. 908/03 од 24. септембра 2003. године.

⁴⁸⁴ Лазаревић, Љ. (2000). *op. cit.*, стр. 276.

промет те врсте ограничен, у смислу да се обавља под посебно законом и другим прописима предвиђеним условима. Оптужени је куповао лекове у сврху продаје истих, а да за ту продају нема овлашћења. Самим тим је постојала свест о противправности ових деловања, а куповина лекова чији промет се обавља под посебним законом прописаним условима вршио је ради остварења недозвољене имовинске користи, па је његов умишљај у односу на сва битна обележја кривичног дела за која је оглашен кривим, несумњиво утврђен.⁴⁸⁵

Уколико је са више континуираних радњи предвиђених у члану 235, став 1–3 остварено обележје кривичног дела недозвољена трговина, постојаће привидни стицај по основу консумпције. Лазаревић наводи да је у теорији и пракси спорно да ли постоји стицај између кривичног дела недозвољена трговина и кривичног дела прикривање из члана 221 Кривичног законика, у случају када учинилац у циљу продаје набавља или продаје робу и предмете за које зна да су прибављени кривичним делом. По једном схватању, постоји стицај између ова два дела, уколико су испуњени сви услови за друго кривично дело, док према другом схватању постоји само кривично дело прикривања, зато што кривично дело недозвољена трговина претпоставља да роба којом се тргује није набављена на илегалан начин, а посебно не извршењем дела. Исти аутор, са чијем се мишљењем слажемо, истиче да су прикривање и недозвољена трговина два одвојена кривична дела, чије вршење није нужно повезано. Стицај између ова два дела постоји када се прикривањем долази до веће количине робе којом се касније недозвољено тргује.⁴⁸⁶

Одредбом члана 235, став 4 инкриминисан је квалификовани, односно најтежи облик кривичног дела недозвољене трговине, који постоји када је први, други или трећи облик кривичног дела недозвољене трговине извршен од стране лица које је организовало мрежу препродаваца или посредника или је постигло имовинску корист чији износ прелази износ од 450.000 динара.⁴⁸⁷ Први, најтежи облик кривичног дела квалификован је посебним околностима извршења дела путем постојања, односно организовања мреже препродаваца или посредника. Мрежа препродаваца или посредника постоји када више лица

⁴⁸⁵ Пресуда Врховног суда Србије, Кж 469/00. од 4. маја 2000. године и Пресуда окружног суда у Београду, К. 275/99. од 26. октобра 1999. године.

⁴⁸⁶ Лазаревић, Љ. (2011). *op. cit.*, стр. 774–775.

⁴⁸⁷ Према одредбама члана 147, став 4 Кривичног законика из 1998. године новчани износ је био 70.000 нових динара, *Службени гласник РС*, бр. 44/98.

на ширем подручју набавља робу или друге предмете у циљу продаје или врши друге трговинске делатности, укључујући и посредовање у њима, за рачун учиниоца дела.⁴⁸⁸ У том смислу, Стојановић⁴⁸⁹ наводи да је спорно да ли постоји мрежа препродаваца или посредника када је реч о два лица. При томе наводи да је према једном схватању за мрежу довољно постојање више лица, а према ставу судске праксе подразумева се постојање најмање два лица.⁴⁹⁰ Мишљење поменутог аутора у потпуности подржавамо, да не треба прихватити наведени став судске праксе из разлога што наводи да сам појам мреже подразумева већи број лица, која су организована за вршење неке делатности. При томе, наглашава да уколико је законодавац имао у виду два лица, не би користио израз „мрежа“, него „више лица“. У смислу кривичног дела недозвољена трговина, мрежом се сматра низ успостављених мрежа и односа између организатора и других лица, препродаваца или посредника, поводом извршења овог кривичног дела. Битан елемент мреже представљају везе и односи који се успостављају између организатора, препродаваца и посредника, који по форми и садржини могу бити различити у зависности од тога који је облик извршења кривичног дела у питању. У зависности од субјеката, однос се може остварити између једног и другог организатора, између организатора и препродаваца и посредника, као и између препродаваца и посредника међусобно.⁴⁹¹ Мрежа посредника и препродаваца постоји када више лица и на ширем подручју набавља робу или друге предмете у циљу продаје, продаје их или врши друге облике недозвољене трговине и то за рачун учиниоца овог кривичног дела или посредује у недозвољеној трговини.⁴⁹² Међутим, не може се узети да постоји организована мрежа препродаваца или посредника, а тиме ни кривично дело недозвољене трговине, ако више учинилаца међусобно неовлашћено купује и продаје робу у оквиру својих самосталних радњи. Наиме, првостепеном пресудом, сва три оптужена, као саизвршиоци, оглашени су кривим за једно

⁴⁸⁸ Лазаревић, Љ. (2011). *op. cit.*, стр. 774.

⁴⁸⁹ Стојановић, З. (2019). *op. cit.*, стр. 789.

⁴⁹⁰ Тако је и на седници Одељења Високог савета судства 31. маја 1993. године закључено да под изразом „више лица“ треба сматрати најмање два лица, па би сходно том схватању било довољно да су организована два препродаваца или два посредника. Стојановић, З. (2002). *op. cit.*, стр. 259.

⁴⁹¹ Косановић, С. (2010). *op. cit.*, стр. 81.

⁴⁹² Лазаревић, Љ. (2000). *op. cit.*, стр. 277.

кривично дело недозвољене трговине из члана 147, став 4 у вези са ставом 3⁴⁹³ КЗ СР Србије, зато што су неовлашћено куповали и продавали робу чији је промет ограничен, организујући притом мрежу препродаваца и посредника. Само организовање мреже препродаваца и посредника, као квалификовани облик наведеног кривичног дела, првостепени суд је утврдио на основу чињенице да су оптужени међусобно продавали један друге пиштољску муницију, а двојица од њих и другим лицима. Против ове пресуде жалбе су изјавили окружни јавни тужилац, само због одлуке о казни, а оптужени и њихови браниоци и због повреде кривичног закона. Врховни суд није прихватио правно становиште првостепеног суда да су оптужени учинили кривично дело недозвољена трговина из члана 147, став 4, у вези са ставом 3 КЗ СР Србије (данас је то члан 235 Кривичног законика), већ је нашао да су извршили по једно кривично дело недозвољене трговине из става 3. У том смислу је преиначио првостепену пресуду, јер је на штету оптужених повређен кривични закон.⁴⁹⁴

Косановић⁴⁹⁵ наводи да у погледу одговорности организатора мреже може постојати дилема, која се огледа у томе да ли он осим одговорности за тежи облик, треба да одговара и за кривична дела која изврше она лица која припадају мрежи препродаваца и посредника. По овом питању, мишљења у теорији су различита. Исти аутор наводи да организатор не би могао да одговара за кривична дела, која изврше лица у оквиру мреже препродаваца зато што организовање мреже не спада у организовање злочиначког удружења. С друге стране, по другом мишљењу, код организовања мреже препродаваца и посредника постоји минимални степен организованости, тако да се може говорити о злочиначком удруживању. Стога се у погледу дилеме, да ли између остварених кривичних дела постоји привидни стицај, може рећи да је у одређеним случајевима у питању привидни стицај на основу супсидијаритета. Када је реч о одговорности извршилаца кривичног дела недозвољена трговина, основни став је да за тежи облик одговара само организатор мреже, док извршиоци одговарају за основне облике. Наведено је вероватно последица

⁴⁹³ Данас је то члан 235 Кривичног законика.

⁴⁹⁴ Пресуда Врховног суда Србије, Кж I 1221/81 од 9. фебруара 1982. године.

⁴⁹⁵ Косановић, С. (2010). *op. cit.*, стр. 85.

законске формулације с обзиром на то да се у закону говори о кажњавању у случају када је учинилац организовао мрежу препродаваца и посредника.⁴⁹⁶

Други, најтежи облик кривичног дела недозвољене трговине квалификован је тежом последицом која је изражена у новчаном износу од 450.000 динара. Стога, имовинска корист која се тражи за постојање овог облика кривичног дела недозвољене трговине треба заиста да буде остварена. Наиме, постигнута имовинска корист код недозвољене трговине у смислу овог облика кривичног дела не представља последицу, него квалификаторну околност дела и ако није постигнута и нема овог кривичног дела, него се ради о свршеном делу из става 1, члана 147 КЗ РС⁴⁹⁷ (сада члана 235 Кривичног законика). Исти закључак доноси и Врховни касациони суд, који налази да покушај квалификованог облика кривичног облика недозвољене трговине из члана 234, став 4 (сада члан 235, став 4) није могућ, уколико није постигнута имовинска корист од 450.000 динара, што значи да, ако у конкретном случају није остварена имовинска корист која прелази наведени износ, неће постојати ни покушај овог кривичног дела, зато што постигнута имовинска корист не представља последицу него квалификаторну околност дела, па ако иста није постигнута нема ни тог кривичног дела, што и одговара наведеном језичком тумачењу наведене законске одредбе.⁴⁹⁸

У вези са овим обликом кривичног дела недозвољене трговине, поставља се питање шта се све сматра имовинском коришћу. По мишљењу Врховног суда Босне и Херцеговине „Имовинска корист представља чисту добит која се састоји у вишку имовине постигнутом извршењем кривичног дела. Стога при утврђивању износа те користи, треба узети у обзир одређене нужне издатке које је учинилац имао у вези са остварењем те користи, при чему се не може узети у обзир лични труд учиниоца који представља радњу извршења кривичног дела.“⁴⁹⁹ Из наведене пресуде закључује се да извршилац кривичног дела може имати одређене издатке приликом вршења недозвољене трговине. Међутим, поставља се питање које од тих трошкова суд треба да му призна као стварне трошкове и да њихов износ одбије од постигнуте користи, како би на тај начин

⁴⁹⁶ *Ibid.*

⁴⁹⁷ Пресуда Окружног суда у Београду, Кж 721/83.

⁴⁹⁸ Пресуда Врховног касационог суда, Кзз 1365/19 од 18. јуна 2020. године.

⁴⁹⁹ Пресуда Врховног суда Босне и Херцеговине, Кж. 1016/74 од 15. новембра 1974. године.

добрио стварни износ постигнуте користи?⁵⁰⁰ Одговор на постављено питање смо пронашли у судској пракси. Тако је на пример, у пресуди Врховног суда Србије заступљено мишљење да се издаци учињени за набавку робе, царину и комисиони проценат, морају узети у обзир као трошкови који умањују имовинску корист остварену извршењем овог кривичног дела.⁵⁰¹ Такође, у обзир се морају узети и трошкови поштарине, уколико се ради о транспорту робе преко ПТТ саобраћаја,⁵⁰² а „као нужни издаци, који умањују имовинску корист остварену кривичним делом недозвољене трговине приватном аутопревознику се могу признати трошкови превоза предмета недозвољене трговине властитим возилом, али не и очекивана зарада коју би он остварио да је тај превоз извршио обављајући редовну аутопревозничку делатност.“⁵⁰³ Приликом утврђивања имовинске користи постигнуте извршењем кривичног дела недозвољена трговина од остварене разлике у цени, могу се учиниоцу одбити и трошкови складиштења робе која је предмет овог кривичног дела, само ако су трошкови били нужни.⁵⁰⁴ С друге стране, трошкови исхране и преноћишта не могу се признати оптуженом приликом утврђивања висине постигнуте имовинске користи код извршења кривичног дела недозвољене трговине.⁵⁰⁵

Из изложеног закључујемо да постоје различите ситуације, у којима су судови својим одлукама настојали да утврде објективне критеријуме за разграничавање трошкова које је учинилац могао имати за извршење квалификованог облика кривичног дела недозвољене трговине. Суд је признавао одређене трошкове и умањивао износ постигнуте имовинске користи. На овај начин се долази до износа имовинске користи остварене кривичним делом недозвољена трговина.

⁵⁰⁰ Чејовић, Б. (2008). *op. cit.*, стр. 602.

⁵⁰¹ Пресуда Врховног суда Србије Кж. 858/64 од 17. априла 1964. године.

⁵⁰² Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 4462/63 од 13. марта 1964. године,

⁵⁰³ Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 20/82 од 16. марта 1982. године.

⁵⁰⁴ Правно схватање усвојено на седници Кривичног одељења Врховног суда Србије од 1982. године.

⁵⁰⁵ Пресуда Врховног суда Србије Кж. 1252/86, од 13. јануара 1987. године.

ГЛАВА ПЕТА

АНАЛИЗА СТАТИСТИЧКИХ ПОДАТАКА КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА ПРИЈАВЕ, ОПТУЖЕЊА И ОСУДЕ ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА У ВЕЗИ С ПРОИЗВОДЊОМ И ТРГОВИНОМ

У циљу свеобухватне и прецизне анализе проучаване тематике, у оквиру овог потпоглавља, изложили смо и анализирали статистичке податке који се односе на структуру кривичних дела у вези с производњом и трговином за временски период од 2015. до 2019. године, према подацима Републичког завода за статистику Републике Србије.

1. ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Важна особеност привредног криминалитета јесте његова велика тамна бројка,⁵⁰⁶ што значи да званични статистички подаци не приказују праву слику

⁵⁰⁶ „Тамна бројка“ у ствари представља разлику између стварно извршеног и званично евидентираног криминалитета. У криминалистици, „тамна бројка“ представља непознати, односно неоткривени криминалитет. При томе је важно нагласити да „тамна бројка“ криминалитета није исто што и „сива бројка“ криминалитета, јер она представља укупан број пријављених кривичних дела која касније нису расветљена, то јест није пронађен њихов

обима привредног криминалитета. Алексић и Шкулић⁵⁰⁷ наводе да званични статистички подаци више служе за указивање на степен (не)ефикасности у супротстављању том облику криминалне активности, при чему наглашавају да је разлика у броју званично евидентираних и заиста извршених кривичних дела, која спадају у привредни криминалитет, нарочито велика у бурним временима значајнијих друштвено-економских промена. Ипак, сматрамо да се кривична дела у вези с производњом и трговином могу изучавати на основу статистичких података о стању и кретању наведених кривичних дела и политике кажњавања за иста, нарочито ако се прате у дужем временском периоду. Иако се на тај начин прате само одређени елементи друштвене акције на спречавању и сузбијању незаконитих појава у привреди, које се тичу поменутих кривичних дела, а и без обзира на релативно ограничење прецизнијег анализирања и интерпретирања података, добијамо веома важне показатеље друштвене ангажованости, а донекле и ефикасности које карактеришу наше репресивно супротстављање једном од најштетнијих и опасних друштвених феномена. Стога ћемо у оквиру предмета истраживања, а ради свеобухватног сагледавања питања гоњења и кажњавања за кривична дела у вези с производњом и трговином – кријумчарења, неовлашћене употребе туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга, недозвољене производње и недозвољене трговине, приказати податке о пријавама, оптужењима и осудама за наведена кривична дела. Поред наведеног, приказаћемо и заступљеност поменутих кривичних дела у вези с производњом и трговином, према регионима у Републици Србији. Циљ овог истраживања јесте да се кроз статистичку анализу прати заступљеност кривичних дела у вези с производњом и трговином у Републици Србији.

починилац. Више у: Гојковић, В., Фајгељ, С. (2006). *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања*. 25 (1/2), стр. 41–62; Вуковић, М. (1993). "Сива економија" - "тамна бројка" криминалитета, *Безбедност*, 35(1), стр. 98–104.

⁵⁰⁷ Алексић, Ж., Шкулић, М. (2007). *Криминалистика*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду и ЈП Службени гласник, стр. 328.

2. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање је спроведено на основу статистичких података Републичког завода за статистику. Сматрамо да су статистички подаци релевантни, јер приказују проучавана кривична дела на основу чињеница познатих органа гоњења и кажњавања, а о којима је по важећим материјалним одредбама и по прописаној процедури вођен поступак код тих органа. У том смислу, вредност статистичких података не може се доводити у питање, без обзира на основане претпоставке да статистички подаци не приказују стварно стање ствари. До примарних резултата истраживања и релевантних закључака дошли смо сагледавањем броја:

- пријављених пунолетних лица према кривичном делу од 2015. до 2019. године,
- пријављених пунолетних лица за кривична дела у вези с производњом и трговином од 2015. до 2019. године,
- оптужених пунолетних лица према кривичним делима у вези с производњом и трговином, врсти одлуке и полу од 2015. до 2019. године,
- осуђених пунолетних лица према кривичним делима у вези с производњом и трговином, полу и изреченим кривичним санкцијама од 2015. до 2019. године,
- изречених казни затвора према кривичним делима у вези с производњом и трговином и висини затворске казне од 2015. до 2019. године,
- изречених новчаних казни према кривичним делима у вези с производњом и трговином и висини новчане казне од 2015. до 2019. године и
- пријављеним пунолетним лицима према кривичним делима у вези с производњом и трговином према регионима у Републици Србији од 2015. до 2019. године.

3. ИСТРАЖИВАЊЕ

У оквиру истраживања о стању кривичних дела у вези с производњом и трговином, анализирали смо податке који су објављени у издањима Билтена Републичког завода за статистику, за период од 2015. до 2019. године.

Табела 1. Пријављена пунолетна лица према кривичном делу 2015–2019. године

	2015	2016	2017	2018	2019
кривична дела против привреде	3526	3333	2939	2767	2461
кривична дела против живота и тела	3818	3451	3278	3084	3064
кривична дела против слобода и права човека	3874	4046	4052	4264	4390
кривична дела против изборних права	8	30	17	36	31
кривична дела против права по основу рада	212	193	202	220	194
кривична дела против части и угледа	53	41	37	65	43
кривична дела против полне слободе	352	367	338	435	498
кривична дела против брака и породице	7891	10190	10561	10729	10063
кривична дела против интелектуалне својине	98	85	57	81	62
кривична дела против имовине	58741	44000	40443	40595	38713
кривична дела против здравља људи	3731	3687	4574	5546	6693
кривична дела против животне средине	2205	2507	2187	2550	2425
кривична дела против опште сигурности људи и имовине	1284	1220	1135	1285	1291
кривична дела против безбедности јавног саобраћаја	7856	7805	7724	8437	8701
кривична дела против рачунарских података	14	16	20	11	5
кривична дела против уставног уређења и безбедности	31	62	13	28	34
кривична дела против државних органа	3713	3702	2659	2474	3893
кривична дела против правосуђа	1114	1039	994	974	1048
кривична дела против службене дужности	2642	2764	2612	1815	1429
кривична дела против јавног реда и мира и правног саобраћаја	6241	6167	5318	6317	6390
кривична дела против Војске Србије	12	9	12	13	11
кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом	49	52	36	65	61
остала кривична дела из посебних закона	1294	1471	1140	1083	1297
Укупно	108759	96237	90348	92874	92797

Извор: Билтен – пунолетни учиниоци кривичних дела у Р. Србији, 2020,⁵⁰⁸ стр. 13

⁵⁰⁸ Билтен – пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2019, пријаве оптужења и осуде. (2020). Ковачевић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику (у даљем тексту: Билтен, 2020. година).

У Табели 1 је приказан број пријављених пунолетних лица према различитим групама кривичних дела за посматрани период. На основу података из ове табеле, можемо закључити да учешће кривичних дела против привреде у укупном криминалитету у посматраним годинама није прелазило 4%. Највећи број пријављених пунолетних лица забележен је 2016. године (3,5%) док је најмања заступљеност била 2019. године (2,7%).

Табела 2. Пријављена пунолетна лица⁵⁰⁹ за кривична дела у вези с производњом и трговином за 2015. годину

	укупно познати учиниоци	жене	непознати учиниоци	одбачене кривичне пријаве	обустаљена истрага	подигнута оптужница
кријумчарење	151	13	4	29	-	122
неовлашћена употреба туђег п.и. ⁵¹⁰	108	43	3	79	-	29
недозвољена производња	86	12	1	20	3	63
недозвољена трговина	407	48	3	181	-	226
Укупно	752	116	11	309	3	440

Извор: Билтен – пунолетни учиниоци кривичних дела у Р. Србији, 2016,⁵¹¹ стр. 16–17.

Подаци из Табеле 2 показују да у структури пријављених кривичних дела у вези с производњом и трговином за 2015. годину, доминира кривично дело недозвољена трговина. За ово дело пријављено је укупно 407 познатих учинилаца, од којих је 48 жена. Управо је за ово кривично дело и највећи број подигнутих оптужница (226), али и највећи број одбачених кривичних пријава

⁵⁰⁹ У предметним табелама, појам пунолетни учинилац кривичног дела одређује Републички завод за статистику на следећи начин: „Под 'пунолетним учиниоцем кривичног дела' подразумева се учинилац кривичног дела који је у време извршења дела имао навршених 18 година живота а кривично дело је учинио као извршилац, саизвршилац, подстрекач или помагач. Као 'пријављено лице' сматра се пунолетни учинилац кривичног дела против кога су поступак по кривичној пријави и претходни поступак завршени одлуком којом је: одбачена пријава, прекинута истрага, обустаљена истрага или поднета оптужница – оптужни предлог.“ *Саопштење 189 (66) од 15.07.2016. године.* (2016). Живковић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику, стр. 1.

⁵¹⁰ За кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга у табеларном приказу користимо наведену скраћеницу.

⁵¹¹ *Билтен – пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2015, пријаве оптужења и осуде.* (2020). Ковачевић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику. У даљем тексту: Билтен, 2016.

(181). С друге стране, најмањи број пунолетних лица у 2015. години пријављен је за кривично дело недозвољена производња, укупно 86 познатих учинилаца, од којих је 12 жена. Одбачених кривичних пријава за ово кривично дело било је 20, у три случаја је била обустављена истрага, док је у 63 подигнута оптужница. За кривично дело кријумчарење је укупно било пријављено 151 познатих учинилаца, од којих је 13 жена. Број подигнутих оптужница за кривично дело кријумчарење био је 122, док је одбачених кривичних пријава било 29. Укупно пријављених и познатих лица за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга било је 108, од којих је 43 жена. Узимајући у обзир број пријављених лица за кривична дела у вези с производњом и трговином, закључујемо да је највећи број жена пријављен за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга. Ипак, велик је број одбачених пријава за ово кривично дело – чак 79, док је само 29 подигнутих оптужница.

Табела 3. Оптужена пунолетна лица према кривичним делима у вези с производњом и трговиним, врсти одлуке и полу за 2015. годину

	оптужена лица	жене	осуђујућа пресуда - оптужени се оглашава кривим	обустава поступка	одбијајућа пресуда	ослобађајућа пресуда	изречене мере безбедности
кријумчарење	116	6	95	7	10	4	-
неовлашћена употреба туђег п. и.	42	13	32	4	2	2	-
недозвољена производња	31	1	25	-	1	2	-
недозвољена трговина	213	16	181	11	6	15	-

Извор: Билтен, 2016, стр. 40–43.

Највећи број оптужених⁵¹² пунолетних лица у 2015. години, за кривично дело недозвољена трговина био је 213, од којих је 16 жена. Такође је највећи број осуђујућих пресуда за ово кривично дело – 181, али и ослобађајућих – 15. За кривично дело кријумчарење, од укупног броја оптужених лица – 116, од којих је 6 жена, осуђујућа пресуда је донета у 95 случајева, док је ослобађајућа пресуда донета у 4 случаја. Најмањи број осуђујућих пресуда је донесено за кривично дело недозвољена производња – 25, али с обзиром на број оптужених лица, закључујемо да је више од 90% осуђујућих пресуда за ово кривично дело. Када је реч о кривичном делу неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга, од 42 оптужена лица, од којих је чак 13 жена, осуђујућа пресуда је донесена у 32 случаја.⁵¹³

Табела 4. Осуђена⁵¹⁴ пунолетна лица према кривичним делима у вези с производњом и трговином, полу и изреченим кривичним санкцијама за 2015. годину

кривична дела	свега	жене	затвор	новчана казна	условна осуда	кућни затвор	рад у јавном интересу	судска опомена	споредна казна
кријумчарење	95	4	18	2	74	-	-	1	53
неовлашћена употреба туђег п.и.	32	11	4	13	14	1	-	-	-
недозвољена производња	25	-	-	7	18	-	-	-	-
недозвољена трговина	181	15	14	57	110	-	-	-	10
Укупно	333	30	36	79	216	1	-	1	63

Извор: Билтен, 2016, стр. 66–67 и стр. 74–75.

⁵¹² У предметним табелама, појам оптужено лице одређује Републички завод за статистику на следећи начин: „Оптужено лице је пунолетно лице против кога је суду поднета оптужница, оптужни предлог или приватна тужба; против кога је кривични поступак правоснажно завршен одлуком суда којом је: одбачена приватна тужба, обустављен поступак или оптужба одбачена, учинилац ослобођен од оптужбе, оптужба одбијена, према неурачунљивом учиниоцу примењена мера безбедности без изрицања казне или учинилац проглашен кривим (проглашен кривим а ослобођен од казне или проглашен кривим уз изрицање кривичне санкције).“ *Саопштење 189 (66) од 15.07.2016. године.* (2016). *op. cit.*, стр. 1.

⁵¹³ Видети Табелу 3.

⁵¹⁴ У предметним табелама, појам осуђено лице одређује Републички завод за статистику на следећи начин: „Под појмом осуђено лице подразумева се пунолетно лице које је проглашено кривим и према коме су изречене кривичне санкције.“ *Саопштење 189 (66) од 15.07.2016. године.* (2016). *op. cit.*, стр. 1.

Када је реч о кривичним санкцијама, на основу података из Табеле 4, закључујемо да је у 2015. години висок проценат условних осуда за свако кривично дело. Тако је условна осуда изречена у 110 случајева за кривично дело недозвољена трговина, у 74 случаја за кривично дело кријумчарење, 18 за кривично дело недозвољена трговина и 14 за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга. Највећи број споредних казни изречен је за кривично дело кријумчарење – 53, а за кривично дело недозвољена трговина – 10. Новчана казна као самостална кривична санкција била је најчешће изрицана код кривичног дела недозвољена трговина (57) и код кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга (13). Казнена санкција затвора је најчешће изрицана код кривичног дела кријумчарење (18) и кривичног дела недозвољена трговина (14).

Табела 5. Висина изречених казни затвора према кривичним делима у вези с производњом и трговином за 2015. годину

кривична дела	од 3 до 5 година	од 2 до 3 године	од 1 до 2 године	од 6 до 12 месеци	од 3 до 6 месеци	од 2 до 3 месеца	до 2 месеца
кријумчарење	-	10	1	3	2	-	2
неовлашћена употреба туђег п.и	-	-	1	1	1	-	1
недозвољена производња	-	-	-	-	-	-	-
недозвољена трговина	-	1	1	3	6	3	-
Укупно	-	11	3	7	9	3	3

Извор: Билтен, 2016, стр. 67.

На основу приказаних података у Табели 5, имамо увид у то да је казна затвора у току 2015. године најчешће изрицана за кривично дело кријумчарење – 18. При томе, у погледу висине ове казне, закључујемо да преовлађује казна затвора у трајању од 2 до 3 године. С друге стране, за кривично дело недозвољена трговина преовлађује казна затвора у трајању од 3 до 6 месеци, а изречена је у 6 случајева. Казна затвора за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга веома је ретко

изрицана, док за кривично дело недозвољена производња није изречена ниједном.

Табела 6. Висина изречених новчаних казни према кривичним делима у вези с производњом и трговином за 2015. годину

кривична дела	преко 300 000 до 500 00 рсд	преко 200 000 до 300 000 рсд	преко 100 000 до 200 000 рсд	преко 10 000 до 100 000 рсд	до 10 000 рсд
кријумчарење	-	-	-	2	-
неовлашћена употреба туђег п.и.	-	-	-	9	4
недозвољена производња	-	-	4	3	
недозвољена трговина	2	3	7	43	2
Укупно	2	3	11	57	6

Извор: Билтен, 2016, стр. 74.

Из приказаних података у Табели 6, евидентно је да је новчана казна најчешће изрицана за кривично дело недозвољена трговина – 57, док је у најмањем броју случајева изрицана за кривично дело кријумчарење – 2.

Табела 7. Пријављена пунолетна лица према кривичним делима у вези с производњом и трговином према регионима за 2015. годину

кривична дела	укупно	београдски регион	регион Војводине	регион Шумадије и западне Србије	регион јужне и источне Србије
кријумчарење	155	20	108	19	8
неовлашћена употреба туђег п.и.	111	3	41	43	24
недозвољена производња	87	4	14	67	2
недозвољена трговина	410	19	102	217	72

Извор: Саопштење 189 (66) од 15.07.2016. године. 2016, стр. 5

На основу приказа из Табеле 7, закључујемо да је у 2015. години највећи број пријављених пунолетних лица био за кривично дело недозвољена трговина

у региону Шумадије и западне Србије (217), док је у најмањој мери било пријављених пунолетних лица у београдском региону (19). За кривично дело недозвољена производња, највећи број пријављених пунолетних лица био је у региону Шумадије и западне Србије (67), а најмањи број у региону јужне и источне Србије (2). Када је реч о кривичном делу кријумчарење, највећи број пријављених пунолетних лица био је у региону Војводине (108), а најмањи у региону јужне и источне Србије (8). С друге стране, у 2015. години је у подједнакој мери било пријављених пунолетних лица за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга у региону Војводине (41) и у региону Шумадије и западне Србије (43).

Табела 8. Пријављена пунолетна лица за кривична дела у вези с производњом и трговином за 2016. годину

	укупно познати учиниоци	жене	непознати учиниоци	одбачене кривичне пријаве	обушављена истрага	подигнута оптужница
кријумчарење	117	4	4	10	-	107
неовлашћена употреба туђег п.и.	94	25	3	73	3	18
недозвољена производња	62	6	3	16	-	46
недозвољена трговина	440	60	7	154	-	286
Укупно	713	95	17	253	3	457

Извор: Билтен – пунолетни учиниоци кривичних дела у Р. Србији, 2017,⁵¹⁵ стр. 16–17.

Подаци из Табеле 8, приказују да је у 2016. години у највећој мери било заступљено кривично дело недозвољена трговина, са чак 440 познатих учинилаца, од којих је 60 жена. Подигнутих оптужница за ово кривично дело било је 286. Број пријављених познатих пунолетних лица за кривично дело кријумчарење у 2016. години био је 117, од којих су 4 жене, док је број подигнутих оптужница за ово кривично дело био 107. Када је реч о кривичном делу неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга, од укупног броја познатих учинилаца (94) било је чак 25 жена.

⁵¹⁵ Билтен – пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2016, пријаве оптужења и осуде. (2017). Ковачевић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику. У даљем тексту: Билтен, 2017.

Међутим, број подигнутих оптужница је био само 18, док је било чак 73 одбачене кривичне пријаве. Иако је кривично дело недозвољена производња било заступљено у много мањој мери (укупно 62 позната учиниоца), број подигнутих оптужница је био много већи него код претходног кривичног дела – 46.

Табела 9. Оптужена пунолетна лица према кривичним делима у вези с производњом и трговиним, врсти одлуке и полу за 2016. годину

кривична дела	оптужена лица	жене	осуђујућа пресуда - оптужени се оглашава кривим	обустава поступка	одбијајућа пресуда	ослобађајућа пресуда	изречене мере безбедности
кријумчарење	126	8	108	4	3	10	-
неовлашћена употреба туђег п. и.	27	5	24	2	-	1	-
недозвољена производња	70	10	64	1	-	5	-
недозвољена трговина	265	34	243	5	6	8	2
Укупно	488	57	439	11	9	24	2

Извор: Билтен, 2017, стр. 38–39.

На основу приказа из Табеле 9, закључујемо да је у 2016. години од укупног броја оптужених лица за кривично дело кријумчарење (126), осуђујућа пресуда изречена у 108 случајева, а ослобађајућа у 10 случајева. С друге стране, када је реч о кривичном делу неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга, од укупно 27 оптужених лица, осуђујућа пресуда је донета у 24 случаја. Такође, када је реч о кривичном делу недозвољена производња, од укупног броја оптужених лица (70) осуђујућа пресуда је донета у 64 случаја. Највећи број обуставе поступка (5 случајева) и одбијајуће пресуде (6 случајева) био је код кривичног дела недозвољена трговина. Поред тога, за ово кривично дело је у 2016. години било највише оптужених лица – 265, као и осуђујућих пресуда – 243. Укупно изречених мера безбедности за кривична дела у вези с производњом и трговином било је само две, и то за кривично дело недозвољена трговина. Највећи број оптужених

пунолетних учинилаца женског пола био је за кривично дело недозвољена трговина – 34.

Табела 10. Осуђена пунолетна лица према кривичним делима у вези с производњом и трговином, полу и изреченим кривичним санкцијама за 2016. годину

кривична дела	свега	жене	затвор	новчана казна	условна осуда	кућни затвор	рад у јавном интересу	судска опомена	споредна казна
кријумчарење	108	5	8	2	72	26	-	-	69
неовлашћена употреба туђег п.и.	24	4	3	3	18	-	-	-	2
недозвољена производња	64	8	6	28	29	-	-	1	3
недозвољена трговина	243	33	19	57	166	1	-	-	28
Укупно	439	50	36	90	285	27	-	1	102

Извор: Билтен, 2017, стр. 62 и стр. 70–71.

На основу приказаних података у Табели 10, долазимо до сазнања да је условна осуда у највећој мери заступљена код свих кривичних дела у вези с производњом и трговином (укупно 285 изречених). Друга по броју изречених кривичних санкција јесте новчана казна, која је изречена 57 пута када је реч о кривичном делу недозвољена трговина, а 28 пута у случају кривичног дела недозвољена производња. Када је у питању казна затвора, она је најчешће изрицана за кривично дело недозвољена трговина (19), а затим за кривично дело кријумчарење (8). Казна кућног затвора је изречена 26 пута за кривично дело кријумчарење. Споредна казна је најчешће изрицана, када је у питању кривично дело кријумчарење (69), а најређе, када су у питању кривична дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга (2) и недозвољена производња (3).

Табела 11. Висина изречених казни затвора за кривична дела у вези с производњом и трговином за 2016. годину

кривична дела	од 3 до 5 година	од 2 до 3 године	од 1 до 2 године	од 6 до 12 месеци	од 3 до 6 месеци	од 2 до 3 месеца	до 2 месеца
кријумчарење	-	5	1	1	1	-	-
неовлашћена употреба туђег п.и	-	1	-	-	-	-	2
недозвољена производња	1	3	-	1	-	1	-
недозвољена трговина	-	2	-	3	5	3	3
Укупно	1	11	1	5	6	4	5

Извор: Билтен, 2017, стр. 63.

Од укупно изречених казни затвора за кривична дела у вези с производњом и трговином у 2016. години (36) најдужа казна затвора, у трајању од три до пет година, изречена је једанпут и то за кривично дело недозвољена производња. Приказом података у Табели 11, примећујемо да је на казну затвора за кривична дела у вези с производњом и трговином, у трајању од две до три године, осуђено укупно 11 лица и то најчешће за кривично дело кријумчарење (5).

Табела 12. Висина изречених новчаних казни за кривична дела у вези с производњом и трговином за 2016. годину

кривична дела	преко 300 000 до 500 00 РСД	преко 200 000 до 300 000 РСД	преко 100 000 до 200 000 РСД	преко 10 000 до 100 000 РСД	до 10 000 РСД
кријумчарење	-	-	-	2	
неовлашћена употреба туђег п.и.	-	-	-	2	1
недозвољена производња	-	1	9	18	-
недозвољена трговина	1	1	4	47	4
Укупно	1	2	13	69	5

Извор: Билтен, 2017, стр. 70.

Новчана казна за кривична дела у вези с производњом и трговином у 2016. години је у највећем броју случајева (69) била изрицана у износу између

10.000 и 100.000 динара, а у најмањем броју, тачније само једном, за кривично дело недозвољена трговина, у износу између 300.000 и 500.000 динара.⁵¹⁶

Табела 13. Пријављена пунолетна лица према кривичним делима у вези с производњом и трговином према регионима за 2016. годину

кривична дела	укупно	београдски регион	регион Војводине	регион Шумадије и западне Србије	регион јужне и источне Србије
кријумчарење	121	7	80	16	18
неовлашћена употреба туђег п.и.	97	10	26	45	16
недозвољена производња	65	-	14	51	-
недозвољена трговина	447	34	90	245	78

Извор: Саопштење 194 (67) од 14.07.2017. године,⁵¹⁷ 2017, стр. 5.

На основу приказаних података у Табели 13, у вези са пријављеним пунолетним лицима, према кривичним делима у вези са производњом и трговином, а сходно укупном броју кривичних дела, закључујемо да је највише пријављених лица за кривично дело недозвољена трговина у региону Шумадије и западне Србије (245). За кривично дело кријумчарење највећи број пријављених пунолетних лица био је у региону Војводине – 80, а за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга – 45 у региону Шумадије и западне Србије. У истом региону, број пријављених пунолетних лица за кривично дело недозвољена производња био је 51. С друге стране, најмањи број – тачније ниједна пријава пунолетног лица за кривично дело недозвољена производња – забележен је у београдском региону и у региону јужне и источне Србије.

⁵¹⁶ Видети Табелу 12.

⁵¹⁷ Саопштење 194 (67) од 14.07.2017. године. (2017). Живковић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику.

Табела 14. Пријављена пунолетна лица за кривична дела у вези с производњом и трговином за 2017. годину

кривична дела	укупно познати учиниоци	жене	непознати учиниоци	одбачене кривичне пријаве	обустављена истрага	подигнута оптужница
кријумчарење	96	7	-	15	-	81
неовлашћена употреба туђег п.и.	66	17	3	27	-	39
недозвољена производња	71	13	1	20	-	51
недозвољена трговина	364	51	6	145	-	219
Укупно	597	88	10	207	-	390

Извор: Билтен – пунолетни учиниоци кривичних дела, 2018, пријаве оптужења и осуде,⁵¹⁸ стр. 18–19.

Подаци из Табеле 14, показују да је у 2017. години, у структури кривичних дела у вези с производњом и трговином, доминирало кривично дело недозвољена трговина – највише је пријављених пунолетних лица за ово кривично дело (364), као и подигнутих оптужница (219). Од укупно пријављених учинилаца за ово кривично дело, 51 лице је женског пола, док је непознатих учинилаца 6. За кривично дело кријумчарење, укупно пријављених пунолетних познатих учинилаца у 2017. години је било 96, од којих је 7 жена. Примећујемо да је у овој години пријављен најмањи број лица женског пола за ово кривично дело. На основу приказаних података, сазнајемо да је број пријављених лица за кривично дело недозвољена производња био 71, а подигнутих оптужница за ово кривично дело у 2017. години било је 51. Најмањи број познатих пријављених пунолетних лица био је за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга – 66, од којих је чак 17 било жена. С обзиром на то да је најмањи број пријављених пунолетних учинилаца за ово кривично дело, примећујемо да је скоро 40% одбачених кривичних пријава, док је подигнутих оптужница 39.

⁵¹⁸ Билтен – пунолетни учиниоци кривичних дела, 2017, пријаве оптужења и осуде, (2018). Ковачевић, М., (уред.), Београд: Републички завод за статистику. У даљем тексту Билтен, 2018.

Табела 15. Оптужена пунолетна лица према кривичним делима у вези с производњом и трговином, врсти одлуке и полу за 2017. годину

кривична дела	оптужена лица	жене	осуђујућа пресуда - оптужени се оглашава кривим	обустава поступка	одбијајућа пресуда	ослобађајућа пресуда	изречене мере безбедности
кријумчарење	89	6	78	4	1	4	-
неовлашћена употреба туђег п.и.	38	9	32	1	3	2	-
недозвољена производња	41	2	37	3	-	1	-
недозвољена трговина	284	40	251	8	7	18	-
Укупно	452	57	168	16	11	25	-

Извор: Билтен, 2018, стр. 42–43.

На основу података из Табеле 15, долазимо до сазнања да је у 2017. години највећи број оптужених лица био за кривично дело недозвољена трговина – 284, од којих је 40 особа женског пола. Број осуђујућих пресуда за ово кривично дело био је 251, док је ослобађајућих пресуда било 18, што представља највећи број у односу на остала кривична дела у вези с производњом и трговином. С друге стране, број ослобађајућих пресуда био је најмањи за кривично дело недозвољена производња – 1, али је и број оптужених лица за ово кривично дело релативно мали – 41. Још мањи број оптужених пунолетних лица (38) био је за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга, док је број осуђујућих пресуда за ово дело био 32. Број оптужених пунолетних лица за кривично дело кријумчарење у 2017. години био је 89, од којих је осуђујућа пресуда донета у 78 случаја.

Табела 16. Осуђена пунолетна лица према кривичним делима у вези с производњом и трговином, полу и изреченим кривичним санкцијама за 2017. годину

кривична дела	свега	жене	затвор	новчана казна	условна осуда	кућни затвор	рад у јавном интересу	судска опомена	споредна казна
кријумчарење	78	5	8	1	66	3	-	-	54
неовлашћена употреба туђег п.и.	32	7	1	11	20	-	-	-	-
недозвољена производња	37	2	2	14	20	1	-	-	9
недозвољена трговина	251	37	12	46	182	7	3	1	38
Укупно	398	51	23	72	288	11	3	1	101

Извор: Билтен, 2018, стр. 66–67 и стр. 72–73.

Анализом података из Табеле 16, примећујемо да од укупно изречених кривичних санкција доминира условна осуда, која је за кривично дело кријумчарење изречена у 66 случајева, за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга – у 20 случајева, исто толико и за кривично дело недозвољена производња, док је за кривично дело недозвољена трговина изречена чак у 182 случаја. С друге стране, у најмањем броју случајева изречена је судска опомена (1) и рад у јавном интересу (3) за кривично дело недозвољена трговина. Споредна казна је у највећем броју случајева изречена код кривичног дела кријумчарење (54), а у најмањем броју за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга – ниједном. Када је реч о новчаној казни као самосталној кривичној санкцији, она је у најмањем броју случајева изречена за кривично дело кријумчарење (1), а у највећем броју случајева код кривичног дела недозвољена трговина (46). Казна затвора је у 2017. години у највећем броју случајева изречена за кривично дело недозвољена трговина – 12 пута, док је за кривично дело кријумчарење изречена 8 пута. У највећем броју случајева (37) особе женског пола су осуђене за кривично дело недозвољена трговина, а у најмањем за кривично дело недозвољена производња (2).

Табела 17. Висина изречених казни затвора за кривична дела у вези с производњом и трговином за 2017. годину

кривична дела	од 3 до 5 година	од 2 до 3 године	од 1 до 2 године	од 6 до 12 месеци	од 3 до 6 месеци	од 2 до 3 месеца	до 2 месеца
кријумчарење	-	1	-	3	4	-	-
неовлашћена употреба туђег п.и	-	-	-	-	1	-	-
недозвољена производња	-	-	-	-	2	-	-
недозвољена трговина	-	2	-	2	5	2	1
Укупно	-	3	-	5	12	2	1

Извор: Билтен, 2018. стр. 67.

Од укупног броја изречених казни затвора у 2017. години за кривична дела у вези с производњом и трговином, највећи број лица је осуђен на казну затвора у трајању од 3 до 6 месеци (12) – највећи број за кривично дело кријумчарење (4) и за кривично дело недозвољена трговина (5). У погледу висине казне затвора, уочавамо да у 2017. години преовлађују краткотрајне казне, укупно 20, док је на казну затвора у трајању од 2 до 3 године осуђено укупно три лица и то за кривично дело кријумчарење (1) и за кривично дело недозвољена трговина (2).⁵¹⁹

Табела 18. Висина изречених новчаних казни за кривична дела у вези с производњом и трговином за 2017. годину

кривична дела	преко 300 000 до 500 00 РСД	преко 200 000 до 300 000 РСД	преко 100 000 до 200 000 РСД	преко 10 000 до 100 000 РСД	до 10 000 РСД
кријумчарење	-	-	-	1	-
неовлашћена употреба туђег п.и.	-	-	2	9	-
недозвољена производња	-	-	2	12	-
недозвољена трговина	1	1	6	32	6
Укупно	1	1	10	52	6

Извор: Билтен, 2018. стр. 72.

⁵¹⁹ Видети Табелу 17.

Висина новчане казне, као самосталне кривичне санкције у 2017. години, најчешће је изрицана у износу између 10.000 и 100.000 динара, и то за кривично дело недозвољена трговина (32), недозвољена производња (12) и неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга (9). С друге стране, високи износи новчане казне готово да нису изрицани, осим за кривично дело недозвољена трговина.⁵²⁰

Табела 19. Пријављена пунолетна лица према кривичним делима у вези с производњом и трговином према регионима за 2017. годину

кривична дела	укупно	београдски регион	регион Војводине	регион Шумадије и западне Србије	регион јужне и источне Србије
кријумчарење	96	14	45	29	8
неовлашћена употреба туђег п.и.	69	5	7	41	16
недозвољена производња	72	-	12	53	7
недозвољена трговина	370	27	81	199	63

Извор: Саопштење 193 (68) од 16.07.2018. године.,⁵²¹ 2018, стр. 5.

На основу података из Табеле 19, закључујемо да је у 2017. години било најмање пријављених пунолетних лица за кривична дела у вези с производњом и трговином у београдском региону (укупно 46). С друге стране, у региону Шумадије и западне Србије пријављено је највише пунолетних лица за готово сва кривична дела у вези с производњом и трговином (укупно 322). Изузетак је кривично дело кријумчарење, за које је највише пунолетних пријављених лица било у региону Војводине (45).

⁵²⁰ Видети Табелу 18.

⁵²¹ Саопштење 193 (68) од 16.07.2018. године. (2018). Живковић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику.

Табела 20. Пријављена пунолетна лица за кривична дела у вези с производњом и трговином за 2018. годину

	укупно познати учиниоци	жене	непознати учиниоци	одбачене кривичне пријаве	обустављена истрага	подигнута оптужница
кријумчарење	26	1	1	3	-	23
неовлашћена употреба туђег п.и.	66	14	7	30	3	33
недозвољена производња	55	13	2	21	-	34
недозвољена трговина	301	56	84	120	-	180
Укупно	448	84	94	174	3	270

Извор: Билтен, 2019,⁵²² стр. 18–19.

На основу података које садржи Табела 20, имамо увид у то да је укупно познатих учиниоца за кривична дела у вези с производњом и трговином – 448, од којих је 26 за кривично дело кријумчарење, 55 за кривично дело недозвољена производња, 66 за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга, и највише – чак 301, за кривично дело недозвољена трговина. Одбачених кривичних пријава за ова кривична дела је било 174, док је подигнутих оптужница било 270. У односу на укупан број пријављених познатих учинилаца за кривично дело кријумчарење (26), подигнутих оптужница за ово кривично дело је било 23, док је за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга подигнутих оптужница 50% мање (33), у односу на укупан број пријављених пунолетних лица (66). Највећи број пријављених пунолетних лица женског пола у 2018. години био је за кривично дело недозвољена трговина (56), а најмањи за кривично дело кријумчарење (1). Највећи број непознатих учинилаца био је за кривично дело недозвољена трговина (84), а најмањи за кривично дело кријумчарење (1).

⁵²² Билтен – пунолетни учиниоци кривичних дела, 2018, пријаве оптужења и осуде. (2019). Ковачевић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику. У даљем тексту: Билтен, 2019.

Табела 21. Оптужена пунолетна лица према кривичним делима у вези с производњом и трговином, врсти одлуке и полу за 2018. годину

кривична дела	оптужена лица	жене	осуђујућа пресуда - оптужени се оглашава кривим	обустава поступка	одбијајућа пресуда	ослобађајућа пресуда	изречене мере безбедности
кријумчарење	38	2	36	1	1	-	-
неовлашћена употреба туђег п.и.	73	24	54	8	2	8	-
недозвољена производња	105	11	68	11	5	20	-
недозвољена трговина	214	37	189	2	7	10	1
Укупно	430	74	347	22	15	38	1

Извор: Билтен, 2019, стр. 42–43.

Највише осуђујућих пресуда у 2018. години забележено је за кривично дело недозвољена трговина – 189, док је оптужених лица било 214, од којих је 37 женског пола. Ослобађајућих пресуда за ово кривично дело је било 10, док је само једном изречена мера безбедности. Највише ослобађајућих пресуда изречено је за кривично дело недозвољена производња – 20, а оптужених лица за ово кривично дело било је 105, док је осуђено 68 лица. Број осуђујућих пресуда за кривично дело кријумчарење било је 36, док је оптужених лица било 38, од којих су две жене. У односу на број оптужених лица (73), од којих су 24 жене, осуђујућа пресуда је донета у 54 случаја за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга. Ослобађајућа пресуда за ово кривично дело донета је у 8 случајева. Обуставе поступка за ово кривично дело било је у 8 случајева, док је једна пресуда била одбијајућа.⁵²³

⁵²³ Видети Табелу 21.

Табела 22. Осуђена пунолетна лица према кривичним делима у вези с производњом и трговином, полу и изреченим кривичним санкцијама за 2018. годину

кривична дела	свега	жене	затвор	новчана казна	условна осуда	кућни затвор	рад у јавном интересу	судска опомена	споредна казна
кријумчарење	36	1	3	3	28	2	-	-	21
неовлашћена употреба туђег п.и.	54	20	2	12	39	1	-	-	1
недозвољена производња	68	7	11	13	42	2	-	-	8
недозвољена трговина	189	34	12	29	144	4	-	-	28
Укупно	347	62	28	57	253	9	-	-	58

Извор: Билтен, 2019, стр. 67–68 и стр. 72–73.

Највећи број осуђених пунолетних лица женског пола у 2018. години био је за кривично дело недозвољена трговина – 34, затим за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга – 20, а најмање (1) за кривично дело кријумчарење. За сва кривична дела у вези с производњом и трговином, најчешће је изрицана условна осуда. Укупно осуђених пунолетних лица за кривична дела у вези с производњом и трговином у 2018. години било је 347. Условна осуда је изречена у чак 253 случаја, док је казна кућног затвора изречена најмањи број пута (9), казна затвора 28 пута, а новчана казна у 57 случајева.⁵²⁴

⁵²⁴ Видети Табелу 22.

Табела 23. Висина изречених казни затвора за кривична дела у вези с производњом и трговином за 2018. годину

кривична дела	од 3 до 5 година	од 2 до 3 године	од 1 до 2 године	од 6 до 12 месеци	од 3 до 6 месеци	од 2 до 3 месеца	до 2 месеца
кријумчарење	-	1	-	-	2	-	-
неовлашћена употреба туђег п.и.	-	1	-	-	-	-	1
недозвољена производња	-	2	1	4	4	-	-
недозвољена трговина	-	-	1	3	4	3	1
Укупно	-	4	2	7	10	3	2

Извор: Билтен, 2019, стр. 67.

Од укупно изречених казни затвора (28) у 2018. години за извршење кривичних дела у вези с производњом и трговином, најчешће је изрицана казна затвора у висини од 3 до 6 месеци (10), а затим у висини од 6 до 12 месеци (7). Највиша казна, од 2 до 3 године, изречена је у 4 случаја, и то за кривично дело кријумчарење (1), неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга (1) и недозвољена производња (2).⁵²⁵

Табела 24. Висина изречених новчаних казни за кривична дела у вези с производњом и трговином за 2018. годину

кривична дела	преко 300 000 до 500 00 РСД	преко 200 000 до 300 000 РСД	преко 100 000 до 200 000 РСД	преко 10 000 до 100 000 РСД	до 10 000 РСД
кријумчарење	-	-	-	1	2
неовлашћена употреба туђег п.и.	-	-	1	10	1
недозвољена производња	-	1	-	11	1
недозвољена трговина	1	3	6	15	4
Укупно	1	4	7	37	8

Извор: Билтен, 2019, стр. 72.

Приликом изрицања новчане казне за извршена кривична дела у вези с производњом и трговином у 2018. години, доминира казна у износу између

⁵²⁵ Видети Табелу 23.

10.000 и 100.000 динара, која је изречена 37 пута и то у највећем броју случајева за кривично дело недозвољена трговина (15). На другом месту, по броју изречених новчаних казни (8) је најнижа новчана казна, до 10.000 динара.⁵²⁶

Табела 25. Пријављена пунолетна лица за кривична дела у вези с производњом и трговином према регионима за 2018. годину

кривична дела	укупно	београдски регион	регион Војводине	регион Шумадије и западне Србије	регион јужне и источне Србије
кријумчарење	27	7	15	4	1
неовлашћена употреба туђег п.и.	73	11	26	21	15
недозвољена производња	57	6	8	30	13
недозвољена трговина	385	96	87	155	47

Извор: Саопштење 192 (69) од 16.07.2019. године.,⁵²⁷ 2019, стр. 5.

На основу података из Табеле 25, закључујемо да је највећи број пријављених пунолетних лица за кривична дела у вези с производњом и трговином у 2018. години био у региону Шумадије и западне Србије – 210. Ипак, када је реч о кривичном делу кријумчарење, број пријављених лица за ово кривично дело није био највећи у овом региону, него у региону Војводине – 15. Регион Војводине се налази на другом месту по броју пријављених пунолетних лица за кривична дела у вези с производњом и трговином – 136. При томе је највећи број пријављених пунолетних лица био за кривично дело недозвољена трговина (87), а најмањи за кривично дело недозвољена производња (8). С друге стране, најмања заступљеност пријављених пунолетних лица за кривична дела у вези с производњом и трговином била је у региону јужне и источне Србије, укупно 76, а највише за кривично дело недозвољена трговина – 47. У београдском региону је било највише пријављених пунолетних лица за кривично дело недозвољена трговина – 96, а најмање за кривично дело недозвољена производња – 6.

⁵²⁶ Видети Табелу 24.

⁵²⁷ Саопштење 192 (69) од 16.07.2019. године. (2019). Живковић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику.

Табела 26. Пријављена пунолетна лица за кривична дела у вези с производњом и трговином за 2019. годину

	укупно познати учиниоци	жене	непознати учиниоци	одбачене кривичне пријаве	обустављена истрага	подигнута оптужница
кријумчарење	13	1	1	1	-	12
неовлашћена употреба туђег п.и.	91	22	1	50	-	41
недозвољена производња	51	9	1	21	-	30
недозвољена трговина	204	41	57	94	-	110
Укупно	359	73	60	117	-	193

Извор: Билтен, 2020, стр. 18–19.

Укупно пријављених пунолетних лица за кривична дела у вези с производњом и трговином у 2019. години било је 359, од којих су 73 особе биле женског пола, а непознатих учинилаца је било 60. При томе је навећи број пријављених пунолетних лица био за кривично дело недозвољена трговина – укупно 204, од којих је 41 жена, а 57 је непознатих учинилаца. Иако је највећи број оптужница управо за ово кривично дело, закључујемо да је скоро 50% одбачених пријава. Одбачених кривичних пријава је много и када је у питању кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга, укупно 50, док је мањи број подигнутих оптужница – 41. Нешто мањи број одбачених кривичних пријава био је код кривичног дела недозвољена производња, укупно 21, док је подигнутих оптужница било 30. Најмањи број пријављених пунолетних лица био је за кривично дело кријумчарење (14), од којих је укупно познатих 13, једна особа женског пола и један непознати учинилац. Укупан број подигнутих оптужница за ово кривично дело био је 12, док је одбачена једна кривична пријава.⁵²⁸

⁵²⁸ Видети Табелу 26.

Табела 27. Оптужена пунолетна лица према кривичним делима у вези с производњом и трговином, врсти одлуке и полу за 2019. годину

	оптужена лица	жене	осуђујућа пресуда - оптужени се оглашава кривим	обустава поступка	одбијајућа пресуда	ослобађајућа пресуда	изречене мере безбедности
кријумчарење	18	1	17	-	-	1	-
неовлашћена употреба туђег п.и.	55	12	48	4	2	3	-
недозвољена производња	57	9	33	5	6	11	-
недозвољена трговина	137	15	125	1	6	1	-
Укупно	267	37	223	10	14	16	-

Извор: Билтен, 2020, стр. 44–45.

На основу података из Табеле 27, сазнајемо да је у 2019. години за кривична дела у вези с производњом и трговином укупно донето 223 осуђујуће пресуде, а 16 ослобађајућих. При томе је највећи број осуђујућих пресуда донето за кривично дело недозвољена трговина (125), а најмањи за кривично дело кријумчарење (17). Највише ослобађајућих пресуда донето је за кривично дело недозвољена производња – 11, а најмање за кривично дело кријумчарење – 1 и кривично дело недозвољена трговина – 1. Најмањи број оптужених лица био је за кривично дело кријумчарење – укупно 18, док је за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга укупно оптужено 55 лица, а за кривично дело недозвољена производња 57 лица. Највећи број оптужених лица женског пола био је за кривично дело недозвољена трговина – 15, а затим за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга – 12, док је најмањи број жена оптужен за кривично дело кријумчарење – 1.

Табела 28. Осуђена пунолетна лица према кривичним делима у вези с производњом и трговином, полу и изреченим кривичним санкцијама за 2019. годину

кривична дела	свега	жене	затвор	новчана казна	условна осуда	кућни затвор	рад у јавном интересу	судска опомена	споредна казна
кријумчарење	17	1	-	-	16	1	-	-	8
неовлашћена употреба туђег п.и.	48	11	2	7	37	2	-	-	-
недозвољена производња	33	4	3	7	20	3	-	-	6
недозвољена трговина	125	15	10	25	88	1	1	-	17
Укупно	223	31	15	39	161	7	1	-	31

Извор: Билтен, 2020, стр. 70–71 и стр. 78–79.

Условна осуда представља најчешће изричану санкцију у 2019. години. Она је изречена 88 пута за кривично дело недозвољена трговина, 37 пута за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга, 20 пута за кривично дело недозвољена производња, а 16 за кривично дело кријумчарење. Новчана казна је најчешће изрицана код кривичног дела недозвољена трговина – 25, а казна затвора је изречена 10 пута за ово кривично дело. С друге стране, за кривично дело кријумчарење, новчана казна и казна затвора нису ниједном изречене, док је условна осуда изречена у 16 случајева, а споредна казна у 8.⁵²⁹

⁵²⁹ Видети Табелу 28.

Табела 29. Висина изречених казни затвора за кривична дела у вези с производњом и трговином за 2019. годину

кривична дела	од 3 до 5 година	од 2 до 3 године	од 1 до 2 године	од 6 до 12 месеци	од 3 до 6 месеци	од 2 до 3 месеца	до 2 месеца
кријумчарење	-	-	-	-	-	-	-
неовлашћена употреба туђег п.и.	-	-	1	-	1	-	-
недозвољена производња	-	-	-	2	1	-	-
недозвољена трговина	1	1	1	2	1	3	1
Укупно	1	1	2	4	3	3	1

Извор: Билтен, 2020, стр. 71.

На основу података из Табеле 29, долазимо до сазнања да је најчешће изрицана казна затвора у трајању од 6 до 12 месеци (4), док је на казну затвора у трајању од 3 до 6 месеци осуђено 3 лица. Исти број лица је осуђен на казну затвора у трајању од 2 до 3 месеца, док је најмањи број лица, по једно, осуђено на казну затвора у трајању од 3 до 5 година, затим од 2 до 3 године и до 2 месеца.

Табела 30. Висина изречених новчаних казни за кривична дела у вези с производњом и трговином за 2019. годину

кривична дела	преко 300 000 до 500 00 рсд	преко 200 000 до 300 000 рсд	преко 100 000 до 200 000 рсд	преко 10 000 до 100 000 рсд	до 10 000 рсд
кријумчарење	-	-	-	-	-
неовлашћена употреба туђег п.и.	-	-	-	6	1
недозвољена производња	-	-	-	7	-
недозвољена трговина	-	1	3	16	5
Укупно	-	1	3	29	6

Извор: Билтен, 2020, стр. 78.

Од укупног броја изречених новчаних санкција (39) за кривична дела у вези с производњом и трговином у 2019. години, најчешће су биле изрицане у

висини између 10.000 и 100.000 динара – 29. У висини до 10.000 динара новчана казна је изречена у 6 случајева.⁵³⁰

Табела 31. Пријављена пунолетна лица према кривичним делима у вези с производњом и трговином према регионима за 2019. годину

кривична дела	укупно	београдски регион	регион Војводине	регион Шумадије и западне Србије	регион јужне и источне Србије
кријумчарење	14	7	2	-	5
неовлашћена употреба туђег п.и.	92	4	38	22	28
недозвољена производња	52	4	16	24	8
недозвољена трговина	261	57	52	106	46

Извор: Саопштење, 77 (202), од. 23.07.2020. године,⁵³¹ 2020, стр. 5.

Највећи број пријављених пунолетних лица за кривична дела у вези с производњом и трговином у 2019. години био је у региону Шумадије и западне Србије (152), с тим да ниједно пунолетно лице није било пријављено за кривично дело кријумчарење. С друге стране, најмањи број пунолетних лица за ова кривична дела пријављен је у београдском региону, укупно 72, с тим да је највише пријава било за кривично дело недозвољена трговина. У региону Војводине, укупан број пријављених пунолетних лица према кривичним делима у вези с производњом и трговином био је 108. При томе, најчешће су била пријављена пунолетна лица за кривично дело недозвољена трговина (52) и кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга (38). Када је реч о региону јужне и источне Србије, укупан број пријављених пунолетних лица за ова кривична дела био је 87, с тим да су и у овом региону, у највећем броју случајева, пријављена лица за кривично дело недозвољена трговина (46) и неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга (28).⁵³²

⁵³⁰ Видети Табелу 30.

⁵³¹ *Саопштење, 77 (202), од. 23.07.2020. године, (2020).* Живковић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику.

⁵³² Видети Табелу 31.

4. ДИСКУСИЈА

На основу приказаних података за временски период 2015–2019. године, у структури пријављених пунолетних учинилаца за кривична дела у вези с производњом и трговином, сматрамо да доминира кривично дело недозвољена трговина. У посматраном временском периоду, за извршење овог кривичног дела, пријављено је 1.716 пунолетних лица, од којих је 256 жена, а укупно подигнутих оптужница било је 1.021. Иако је у односу на 2015. годину, када је за кривично дело недозвољена трговина било пријављено 407 лица, у 2016. години пријављен је нешто већи број – 440, а након тога број пријављених лица из године у годину опада – ово кривично дело је и даље доминантно у структури кривичних дела у вези с производњом и трговином. С друге стране, најмање пријављених пунолетних лица, у посматраном периоду, било је за кривично дело недозвољена производња – 325, од којих су 53 биле жене. Такође, за кривично дело кријумчарење, приметно је да се из године у годину, драстично смањује број пријављених лица. Тако је у 2015. години било 151 пријављено лице за извршење овог кривичног дела, док је у 2019. години пријављено само 13 лица. Када је реч о непознатим учиниоцима за кривична дела у вези с производњом и трговином, евидентно је да је у посматраном временском периоду њихов број мали, осим за кривично дело недозвољена трговина, када се овај број нагло повећава, тако да је у 2018. године било чак 84 непозната учиниоца, а 2019. године 57. Међутим, од укупног броја пријављених лица за кривична дела у вези с производњом и трговином, мали је број осуђених лица. Тако је на пример, од укупно пријављених познатих пунолетних лица у 2016. години (713) укупно осуђено 439 лица, док је у 2019. години од укупног броја познатих пријављених лица за кривична дела у вези с производњом и трговином (359), укупно осуђено 223 лица. Укупан број осуђених лица женског пола за кривична дела у вези с производњом и трговином, у посматраном периоду био је 224, с тим да је у 2018. години осуђен највећи број жена – 62, а у 2019. години најмањи број – 31. Жене су у највећем броју случајева осуђене за кривично дело недозвољена трговина (134), затим за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или

услуга (53), а у најмањем броју случајева за кривично дело кријумчарење (16). Приметно је да је све мањи број, како пријављених, тако и осуђених лица женског пола за кривично дело кријумчарење, што нам потврђује чињеница да је у 2018. и 2019. години била осуђена само по једна жена за ово кривично дело.

У структури изречених кривичних санкција, у највећем броју случајева је изрицана условна осуда,⁵³³ док су много мање биле заступљене казна затвора и новчана казна. У прилог наведеном су и подаци да је од укупног броја изречених кривичних санкција, у периоду 2015–2019. године, за кривична дела у вези с производњом и трговином, условна осуда изречена чак 1.203 пута, казна затвора 138, а новчана казна 337 пута. При томе, условна осуда преовладава код готово свих кривичних дела у вези с производњом и трговином. У односу на укупан број осуђених лица за кривично дело неовлашћена производња (227), новчана казна је била изречена у 69 случајева, а казна затвора у 22. Такође, изрицање новчане казне било је чешће када су у питању остала кривична дела у вези с производњом и трговином, осим код кривичног дела кријумчарење. Од укупно 304 осуђена лица, новчана казна је изречена у 8 случајева, а казна затвора у 37. Када је у питању висина казне затвора, уочавамо да преовлађују краткотрајне казне затвора. Тако је од укупног броја изречених казни затвора, у посматраном периоду, највећи број осуђен на казну затвора у трајању од 3 до 6 месеци (40), а на затворску казну у трајању од 6 до 12 месеци – 30 лица, док је на казну затвора у трајању од 2 до 3 године осуђено 32 лица и то најчешће за кривично дело кријумчарење – укупно 17 лица. На највишу казну затвора, у трајању од 3 до 5 година, осуђено је само 2 лица – за кривично дело недозвољена производња и кривично дело недозвољена трговина. Оно што је приметно јесте и да је одређен број лица остао у кућном затвору, укупно 60 лица, а највише у 2016. години – 28 лица. У том смислу, Тањевић⁵³⁴ наводи да овај податак није необичан, јер уколико се узме у обзир да је Законом о изменама и допунама Кривичног законика из септембра 2009.

⁵³³ Условна осуда је алтернативна кривична санкција која у ствари представља супститут за краткотрајне казне затвора. Она „подразумева утврђивање учиниоцу кривичног дела одређене казне уз истовремено одређивање да се она неће извршити ако осуђени за време које одреди суд, покаже добро понашање и изврши наметнуте обавезе.“ Драгојловић, Ј. (2016). *Условна осуда у кривичном законодавству Републике Србије – докторска дисертација*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе, стр. 28.

⁵³⁴ Тањевић, Н. (2018). *op. cit.*, стр. 244.

године, законодавац предвидео могућност извршења казне затвора изречене у трајању до једне године, по одлуци суда, и у просторијама у којима осуђени станује,⁵³⁵ и да је највећи број лица осуђен управо на казну затвора до годину дана. С друге стране, уколико се узме у обзир чињеница да се кућни затвор може одредити, ако је суд одмерио казну затвора до једне године, а казну рада у јавном интересу, за дела за која је предвиђена казна затвора до три године,⁵³⁶ статистички подаци говоре у прилог томе да се алтернативне санкције за ова кривична дела не изричу у довољној мери.⁵³⁷ Тако је рад у јавном интересу, у посматраном периоду, укупно изречен само у четири случаја, и то за кривично дело недозвољена трговина. Судска опомена која у ствари представља најблажу меру упозорења, те се зато у пракси посматра као прва линија одбране друштва од криминалитета,⁵³⁸ у посматраном периоду је изречена само два пута. Што се тиче изрицања новчане казне као самосталне санкције, на основу укупног броја изречених новчаних санкција (337), долазимо до сазнања да је она најчешће изрицана код кривичног дела недозвољена производња – 69 и недозвољена трговина – 214. При томе, увиђамо да се висина изречених новчаних казни за кривична дела у вези с производњом и трговином, у највећем броју случајева (244) креће у распону између 10.000 и 100.000 динара. У вези са изрицањем новчаних казни, Ђорђевић⁵³⁹ наводи да је присутан константан пад у проценту њиховог изрицања, што није у складу са савременим тенденцијама, у криминалној политици европских земаља. Наведено, међутим, оправдава

⁵³⁵ Актуелни Кривични законик не предвиђа посебну казну – казну кућног затвора, него се учиниоцу изриче казна затвора која се извршава у просторијама у којима станује. У кривичном поступку, суд је у обавези да индивидуализује кривичну санкцију, тако што цени објективне и субјективне околности, које се односе на учињено кривично дело и на његовог учиниоца. Више у: Дракић, Д. С., Милић, И. Д. (2020). Изрицање и извршење казне затвора која се извршава у просторијама у којима осуђени станује – тзв. кућни затвор. *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 54(3), стр. 999–1022.

⁵³⁶ Видети члан 52 Кривичног законика.

⁵³⁷ У кривично законодавство Републике Србије, као посебно значајна алтернативна кривична санкција, на основу Препоруке Р (99) 16 Савета Европе о европским правилима о санкцијама и мерама у заједници, уведена је казна - рад у јавном интересу. Више у: Јовашевић, Д. (2013). Рад у јавном интересу – теорија, пракса, законодавство. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, (64), стр. 15–32.

⁵³⁸ Судска опомена је као упозоравајућа санкција у наше законодавство уведена новелом Кривичног законика из 1959. године. Она је намењена примарним учиниоцима, који су учинили кривично дело услед сплета различитих ситуационих околности, афективног реаговања, непромишљености на подручју тзв. ситног криминалитета. Више у: Јоксић, И. (2010). Судска опомена у кривичном праву. *Безбедност, Београд*, 52(1), стр. 94–108.

⁵³⁹ Ђорђевић, Ђ. (2016). *Систем кривичних санкција и могућности његове реформе*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија. Наведено према: Тањевић, Н. (2018). *op. cit.*, стр. 246.

економском кризом, падом животног стандарда, као и слабом платежном моћи већег дела становништва, те се изречене новчане санкције чине високим и тешко наплативим, те их из наведених разлога суд избегава.

Када је реч о заступљености пријављених кривичних дела у вези с производњом и трговином, у временском периоду 2015–2019. године, на територији Републике Србије, од укупног броја пријављених (3.055) анализом добијених података, односно пријава, долазимо до сазнања да су у највећем броју ова дела пријављена у региону Шумадије и западне Србије (1.387), затим у региону Војводине 858, па у региону јужне и источне Србије – 475, док су у београдском региону ова дела пријављена у најмањем броју – 335. Такође, неравномеран је број пријава за различита кривична дела у вези с производњом и трговином у регионима. Тако је у 2016. години број пријављених пунолетних лица за кривично дело кријумчарење у региону Војводине био 80, док је у 2017. години за исто кривично дело и у истом региону, број пријављених пунолетних лица био 45.

Сумирајући добијене податке, у оквиру спроведеног истраживања, за посматрани период, уочили смо да је мали број осуђених лица у односу на пријављени број пунолетних лица за кривична дела у вези с производњом и трговином. Анализом казнене политике, у односу на укупан број осуђених лица за наведена кривична дела, закључили смо да је иста била блага. Такође смо уочили да се временом смањио број пријављених пунолетних лица за кривична дела у вези с производњом и трговином, тако да је у 2019. години пријављен најмањи број лица. Ипак, можемо се запитати у којој мери су статистички подаци реалан показатељ стања криминалитета у овај области, с обзиром на то да се ова дела тешко откривају и доказују.

ГЛАВА ШЕСТА

УПОРЕДНО-ПРАВНИ ПРИКАЗ КРИВИЧНОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ПРИВРЕДНИХ ОДНОСА

Посебан положај и издвајање привредних деликата и привредног кривичног права, у систему кривичног права, карактеристичан је за савремени развој кривичног права, док су се привредна кривична дела у великим кодификацијама класичног периода доста ретко дефинисала у оквиру тадашњих законских систематизација. У том смислу, у 20. веку, када је почео да се појављује већи број привредних деликата, било је потребно доста времена да се у законодавствима појединих земаља ова кривична дела издвоје у посебне главе кривичног законика.

У циљу свеобухватније анализе кривичних дела против привреде, са посебним нагласком на кривична дела у вези с производњом и трговином, предмет анализе у оквиру овог поглавља биће законско регулисање одређених кривичних дела у појединим законодавствима – Руске Федерације, Француске, Немачке, Словеније, Црне Горе, Хрватске, Босне и Херцеговине и Северне Македоније.

1. РУСКА ФЕДЕРАЦИЈА

Руска Федерација је јуна 1996. године донела Кривични законик који је до сада више пута мењан.⁵⁴⁰ Данас Кривични законик Русије у поглављу XXII, под називом Кривична дела у сфери економских делатности, предвиђа више кривичних дела у вези с производњом и трговином. Кривично дело названо производња, куповина, складиштење, транспорт или продаја необележене робе и производа (рус. *производство, приобретение, хранение, перевозка или сбыт немаркированных товаров и продукции*) прописано је одредбом члана 171.1 Кривичног законика Руске Федерације. Има један основни и један тежи облик испољавања. Радњу извршења основног облика врши лице које производи, набавља, складишти и транспортује робу која подлеже обавезном обележавању акцизним маркицама, посебним маркама или ознакама, заштићеним од фалсификовања и то у циљу рекламирања или стављања у промет необележене робе и производа, у већој количини или вредности. Предвиђена казна за овај облик кривичног дела је новчана казна до двеста хиљада рубаља или у висини зараде или другог прихода осуђеног у трајању од осамнаест месеци или казном затвора до три године.⁵⁴¹ Тежи облик испољавања прописан је у ставу 2 истог члана и постоји када је радња извршења основног дела предузета од стране организоване групе, употребом силе и то у „нарочито великој количини“ (рус. *особо крупном размере*). Предвиђена казна за овај облик је казна затвора од једне до шест година, са или без новчане казне, у износу од сто хиљада до триста хиљада рубаља или новчана казна у износу плате или другог дохотка осуђеног лица, у периоду од једне до две године или новчана казна у износу од милион рубаља, у износу плате или другог дохотка осуђеног лица у периоду до пет година.

⁵⁴⁰ Уголовный Кодекс Российской Федерации од 13 јуна 1996. г. *Российская газета*, Но 63-ФЗ, с изменением на 24 февраля 2021 года. Доступно на: <https://ug-kodeks.ru/>, посећено: 20.03.2021.

⁵⁴¹ Кривични законик Руске Федерације је специфичан по томе што се вредности казне израчунавају преко минималних износа цене рада и што се извршилац поред новчане казне и казне лишења слободе, може казнити и обавезним радом. Више у: Васиљевна Денисова, А. (2017). Руско кривично право – појам циљеви, задаци и принципи. У Н. Мрвић Петровић, Н. Кршљанин и М. Зиројевић (уред.), *Увод у право Русије* (стр. 137–145). Београд: Институт за упоредно право и Правни факултет.

Одредбом члана 180 прописана је незаконита употреба заштитног знака (рус. *незаконное использование товарного знака*). При томе се под заштитним знаком подразумева жиг, услужна марка, ознака порекла робе или сличних ознака сличне робе. Уколико је ово дело учињено више пута или је проузроковало велику штету, предвиђена је новчана казна у износу до двеста хиљада рубаља или у висини зараде или другог дохотка осуђеног лица за период до осамнаест месеци, или казна обавезног рада у периоду од сто осамдесет до двеста четрдесет сати, или казна поправног рада за период до две године. Тежи облик овог кривичног дела прописан је у ставу 2 и постоји када се ради о незаконитој употреби заштитних знакова или ознака порекла робе, која није регистрована у Руској Федерацији. Уколико је ово дело учињено више пута или је проузроковало већу штету, казниће се новчаном казном у износу до сто двадесет хиљада рубаља или у висини зараде или другог дохотка осуђеног за период до једне године, или казном обавезног рада у периоду од сто двадесет до сто осамдесет сати, или поправног рада до једне године. Дела која су предвиђена првим или другим ставом овог члана, која је починила група лица са умишљајем или организована група, казниће се затвором до шест година, новчаном казном у износу од петсто хиљада до милион рубаља или у износу зараде или било којег другог прихода осуђеног за период до три године.⁵⁴²

Одредбом члана 188 Кривичног законика Руске Федерације прописано је кривично дело кријумчарење (рус. *контрабанда*). Основни облик кривичног дела кријумчарење постоји када се велика количина робе или предмета преноси преко царинске линије Руске Федерације, избегавајући мере царинске контроле или коришћењем лажних докумената или средстава за царинску идентификацију или са непријављивањем или нетачним пријављивањем робе или предмета. За ово кривично дело, предвиђена је новчана казна у износу од сто до триста хиљада рубаља или у износу зараде или било којег другог прихода осуђеног лица, у трајању од једне до две године или затвором до пет година. Први тежи облик овог кривичног дела постоји уколико се роба или предмети, у погледу којих се примењују посебни прописи за преношење преко царинске границе Руске Федерације, преносе преко царинске границе, избегавањем мера царинске контроле. У ову робу или предмете спадају опојна дрога, психотропне

⁵⁴² Трећи став је уведен Савезним законом од 17. новембра 2001, Н 144 –ФЗ.

супстанце, алати и опрема који се користе за производњу опојних дрога и психотропних супстанци, средства јаког дејства, отрови, експлозивне направе, радиоактивне супстанце, нуклеарни материјали, ватрено оружје, муниција, нуклеарно оружје, доставна возила и друга војна возила за која су успостављена посебна правила кретања преко царинске границе Руске Федерације, као и стратешки важне сировине или културне вредности, у односу на које су успостављена посебна правила за кретање преко царинске границе државе Руске Федерације, уколико је ово дело почињено избегавањем царинске контроле или скривањем од царинске контроле или коришћењем лажних докумената или средстава за царинску идентификацију или је повезано са непријављивањем или нетачном декларацијом. За овај облик кривичног дела кријумчарења предвиђена је казна затвора од три до седам година или новчана казна од милион рубаља или у висини зараде или другог прихода осуђеног за период до пет година. Други тежи облик овог кривичног дела постоји, ако су претходно наведени облици извршени вишеструко или од стране службеног лица које је користило свој службени положај или уз употребу насиља над лицем које врши царинску контролу. Предвиђена казна за овај облик кривичног дела је затвор од пет до десет година и новчана казна до милион рубаља или у висини зараде или другог прихода осуђеног за период до пет година. Најтежи облик овог кривичног дела постоји када га учини организована група, а предвиђена казна је затвор од седам до дванаест година и новчана казна до милион рубаља или у висини зараде или другог прихода осуђеног за период до пет година.

2. ФРАНЦУСКА

У Француској су кривична дела у вези с производњом и трговином прописана у споредном законодавству. Тако је Законом о царинама⁵⁴³ прописано кривично дело кријумчарење (чл. 417–422) и оно представља царински прекршај. Под кријумчарењем се подразумева било какав облик уноса

⁵⁴³ Loi sur les douanes, 1986, ch. 1, sanctionné le 13 février 1986, dernière modification le 17 mars 2021.

или износа робе и предмета из земље, који се врши изван царинске граничне линије, као и било каква повреда одредаба и прописа, који се односе на поседовање и пренос робе унутар царинске територије или пренос преко царинске линије забрањених предмета или робе.⁵⁴⁴ За ово кривично дело француски законодавац предвидео је два типа казни, у зависности од тога да ли се ради о лакшем облику овог кривичног дела, који се квалификује као прекршај или о тежем облику. У том смислу, прописане су тзв. главне казне које се разликују од степена, то јест тежине преступа. Оне обухватају новчане казне утврђене у различитим износима, које одговарају вредности спорне робе, кријумчареног или заплењеног предмета и казне затвора у трајању од месец дана до три године, у зависности од тежине учињеног преступа.⁵⁴⁵

Када је реч о заштити ознака географског порекла за пољопривредне и прехранбене производе, вина и алкохолна пића у Европској унији, па тиме и у Француској, она се врши на основу следећих уредби: Уредба 110/2008,⁵⁴⁶ Уредба 1151/2012,⁵⁴⁷ Уредба 1308/2013⁵⁴⁸ и Уредба 251/2014.⁵⁴⁹ Наведеним уредбама је, између осталог, прописано да заштићена ознака ужива заштиту од искоришћавања угледа заштићеног назива, као и од било какве друге лажне ознаке или ознаке која доводи у заблуду у вези са извором, пореклом, природом или битним особинама производа, како на унутрашњем, тако и на спољашњем паковању, на рекламним материјалима или на документима који се односе на дотични производ.

⁵⁴⁴ Члан 417 и 418, *Ibid.*

⁵⁴⁵ Видети чланове 410–417, *Ibid.*

⁵⁴⁶ Regulation (EC) No 110/2008 of the European Parliament and of the Council of 15 January 2008 on the definition, description, presentation, labelling and the protection of geographical indications of spirit drinks and repealing Council Regulation (EEC) No 1576/89.

⁵⁴⁷ Regulations No 1151/2012 of the European Parliament and of the Council of 21 November 2012 on quality schemes for agricultural products and foodstuffs, Official Journal of the European Union, L 343/1.

⁵⁴⁸ Regulation (EU) No 1308/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 establishing a common organisation of the markets in agricultural products and repealing Council Regulations (EEC) No 922/72, (EEC) No 234/79, (EC) No 1037/2001 and (EC) No 1234/2007.

⁵⁴⁹ Regulation (EU) No 251/2014 of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on the definition, description, presentation, labelling and the protection of geographical indications of aromatised wine products and repealing Council Regulation (EEC) No 1601/91.

Уредба (ЕУ) бр. 251/2014 Европског парламента и Савета од 26. фебруара 2014. године о дефинисању, опису, представљању, декларисању и заштити географског порекла ароматизованих производа од вина.

3. НЕМАЧКА

Привредни казнени законик, који је усвојен 1949. године замењен је Законом из 1952. године, а затим 1954. године, чије је ограничено важење неколико пута продужавано. У току наведених новелирања, вршене су знатне измене одговарајућих инкриминација, сходно економској политици, коју је спроводила држава.⁵⁵⁰ Привредни кривични законик почиње набрајањем одредаба чије неиспуњавање и данас представља привредно кривично дело. Тако се истиче одредба која се односи на снабдевање извесним основним намирницама за исхрану. С тим у вези, законодавац је прописао да ће се починилац казнити када „...немилосрдно искориштава изузетно лошу снабдевеност тржишта стварима и услугама од животне важности или шверцује да би остварио високу добит.⁵⁵¹ Уколико починилац кривичног дела тргује из нехата, кажњава се казном затвора до две године или новчаном казном.“⁵⁵² Члан 2 говори о преступима против утврђивања цена, а члан 3 инкриминише недозвољено повећање цена. Поред Привредног кривичног закона, привредна кривична дела садржана су у читавом низу закона, као на пример у Закону о регулисању становања, Закону о економској сигурности, Закону о регулисању истицања цена итд.⁵⁵³ Релевантно је навести да немачко привредно кривично право, прави дистинкцију између кривичних дела и административних прекршаја. У том смислу, Закон о прекршајима административне природе из 1952. године, посебно регулише прекршаје и прописује посебан поступак за њих. Доктрина квалитативне разлике између кривичних дела и административних прекршаја, инспирисана је гледиштем да су кривична дела уперена против правних добара, док су административни прекршаји противни интересима администрације и функционисања институција, којима се

⁵⁵⁰ Schmidt, E. (1950). *Das Neue Westdeutsche Wirtschaftsrecht*. Tübingen. Наведено према: Ивошевић, Д. (1973). *op. cit.*, стр. 41–42.

⁵⁵¹ Предвиђена казна је казна затвора до пет година или новчана казна.

⁵⁵² Члан 1, став 2 Привредног кривичног законика у верзији објављеној 3. јуна 1975. године. Наведено према: Фајферић, Ж. (прир.) (1996). *Савезна Република Немачка – Устав – Кривични законик – Привредни кривични законик*. Шид: С. Константиновић, стр. 223–224.

⁵⁵³ *Ibid.*

недозвољеним понашањем наноси штета.⁵⁵⁴ Поред осталог, административни прекршај се разликује од кривичног дела по томе што је за њега предвиђена административна новчана казна, која варира у зависности од закона. Административни прекршаји су садржани у многим законима, који се односе на транспорт, избеглице, становање, снабдевање, здравље људи, индустрију, социјално право, као и војно-административно право, што значи да прекршаји немају само привредни карактер. Административна новчана казна може бити примењена и према правном лицу, док се кривична казна не може изрећи према правном лицу, јер је она по немачком праву личног карактера.⁵⁵⁵

Када је реч о царинским и пореским кривичним делима, као што су пореска утаја, кријумчарење, кријумчарење робе уз примену силе, организовање мреже кријумчарења, неовлашћено поседовање или продаја робе за коју није плаћен порез или друге дажбине, прописани су Фискалним закоником Немачке.⁵⁵⁶

4. СЛОВЕНИЈА

Кривични законик Републике Словеније⁵⁵⁷ кривична дела против привреде сврстава у главу XXIV под називом Кривична дела против привреде (*Kazniva dejanja zoper gospodarstvo*). У оквиру ове главе, укупно је инкриминисано двадесет шест кривичних дела, међу којима су и кривична дела неовлашћена употреба туђег жига или модела (*neupravičena uporaba tuje oznake ali modela*) – члан 233, обмањивање купаца (*preslepitev kupcev*) – члан 232 и кријумчарење (*tihotapstvo*) – члан 250.

У смисли законика, Кривично дело кријумчарење врши лице које избегавајући мере царинске контроле, преноси робу велике вредности преко

⁵⁵⁴ Ивошевић, Д. (1973). *op. cit.*, стр. 59.

⁵⁵⁵ Ивошевић, Д. (1973). *op. cit.*, стр. 43.

⁵⁵⁶ Више у: Костић, Ж. Ј., Павловић, С. З. (2020). Порески деликти у законодавству Савезне Републике Немачке. *Страни правни живот*, 64(1), стр. 141–153.

⁵⁵⁷ Kazenski zakonik, *Uradni list RS*, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20 in 91/20.

царинске линије Европске уније или је преноси уз употребу силе или претње. Предвиђена казна за овај облик кривичног дела кријумчарење је новчана казна или казна затвора до пет година. Ко се бави преносом робе на царинско подручје Европске уније и на тај начин избегава мере царинске контроле, превози робу на том подручју, нуди складишта или склоништа или остварује продају робе, постижући већу имовинску вредност, казниће се затвором од једне до десет година и новчаном казном. Истом казном, казниће се и службено лице које злоупотребом службеног положаја омогућава кријумчарење робе на царинско подручје Европске уније или транспорт преко ње. Уколико извршилац наведених облика кривичног дела кријумчарење стекне велику материјалну корист или проузрокује опасност по живот или здравље људи или подржава терористичку активност или почини таква дела као члан злочиначког удружења, казниће се затвором од три до петнаест година и новчаном казном. Поред наведене казне, словеначки законодавац предвиђа казну затвора од три до дванаест година и новчану казну за лица која набаве или припреме кријумчарену робу веће имовинске вредности за пренос на царинско подручје Европске уније, а при томе исту прикрију фалсификованим документима или организују складиштење, скривање или продају кријумчарене робе.⁵⁵⁸ Такође, у оквиру члана 250, став 6 прописано је да се претходни случајеви примењују на кривична дела, која су почињена у иностранству, уколико је држава у којој су учињена, попут Републике Словеније, прихватила заједничку међународну правну обавезу да спречи таква кривична дела, без обзира на то где су почињена. Словеначки законодавац прецизира да се вредност робе из овог члана утврђује на основу њене тржишне вредности на територији Републике Словеније, а предвиђа и обавезно одузимање кријумчарене робе.

За кривично дело неовлашћена употреба туђег жига или модела (*neupravičena uporaba tuje oznake ali modela*), казниће се свако ко неоправдано користи компанију, жиг, географску ознаку порекла или другу посебну ознаку за робу или услуге у циљу остваривања комерцијалног пословања или ко унесе поједина обележја ових ознака у своју компанију. Прописана казна за ово кривично дело је затвор до три године. Истом казном казниће се свако ко у пословању неоправдано користи страни модел. Поред наведене казне,

⁵⁵⁸ Члан 250, став 1–5 Кривичног законика Републике Словеније, *op. cit.*

словеначки законодавац је прописао и обавезно одузимање предмета, алата и уређаја који служе за извршење овог кривичног дела.⁵⁵⁹

Кривично дело обмањивање купаца (*preslepitev kupcev*) прописано је одредбом члана 232 Кривичног законика Републике Словеније. За ово кривично дело казниће се свако ко у циљу обмањивања купаца, у већој мери дистрибуира производе са етикетом, која садржи информације које не одговарају садржају, типу, пореклу или квалитету робе или ко дистрибуира производе, који по својој количини или квалитету не одговарају информацији, која се налази на производу, или ко дистрибуира производе без ознаке о садржају, врсти, пореклу, квалитету или трајању производа ако је таква ознака прописана. За ово кривично дело предвиђена је новчана казна или казна затвора до две године. Истом казном казниће се свако ко закључи уговоре који садрже лажне изјаве о року испоруке или о начину испуњавања обавезе као релевантном елементу уговора. Онај ко у циљу обмањивања купаца или корисника услуга лажно објави да је цена робе смањена или да ће цена да расте или користи неки други облик лажне рекламе, казниће се новчано.⁵⁶⁰

5. ЦРНА ГОРА

Кривични законик Црне Горе⁵⁶¹ у глави XXIII Кривична дела против платног промета и привредног пословања убраја тридесет једно кривично дело. Међу овим делима, инкриминисана су и дела у вези с производњом и трговином, и то: кријумчарење (члан 265), неовлашћена употреба туђе фирме (чл. 271), недозвољена производња (чл. 283), недозвољена трговина (чл. 284) и обмањивање купаца (чл. 285).

Кривично дело кријумчарење (чл. 265) предвиђа новчану казну и казну затвора од шест месеци до пет година за лице које се бави преношењем робе преко царинске линије, избегавајући мере царинског надзора или за лице које

⁵⁵⁹ Члан 233 Кривичног законика Републике Словеније, *op. cit.*

⁵⁶⁰ Члан 232, *Ibid.*

⁵⁶¹ *Службени лист РЦГ*, бр. 70/03, 13/04 – испр. и 47/06 и *Службени лист ЦГ*, бр. 40/08, 25/10, 32/11, 64/11 – др. закон, 40/13, 56/13 – испр., 14/15, 42/15, 58/15 – др. закон, 44/17, 49/18 и 3/20.

избегавајући мере царинског надзора, пренесе робу преко царинске линије наоружан, у групи или уз употребу силе или претње. За тежи облик овог кривичног дела, црногорски законодавац предвиђа казну затвора од једне до осам година и новчану казну. Тежи облик кривичног дела кријумчарење постоји када лице пренесе преко царинске линије, избегавајући мере царинског надзора, већу количину оружја или муниције или оружја чије држање је грађанима забрањено или другу робу чија је производња или промет ограничен или забрањен. Иста казна је предвиђена и за лица која се баве продајом, растурањем или прикривањем неоцарињене робе или организују мрежу препродаваца или посредника за растурање такве робе. Такође, законодавац предвиђа и меру безбедности, која се састоји од одузимања робе која је предмет дела.⁵⁶² Превозно средство чија су скривита места искоришћена за пренос робе, која је предмет дела из става 1, члана 265 Кривичног законика Црне Горе или које је намењено за извршење тих кривичних дела, може се одузети уколико је власник или корисник возила то знао или је могао и био дужан да зна и ако вредност робе која је предмет кривичног дела прелази једну трећину вредности превозног средства у време извршења кривичног дела.⁵⁶³

Одредбом члана 271 Кривичног законика Црне Горе, прописано је кривично дело неовлашћена употреба туђе фирме. Ово кривично дело врши ко се у намери да обмане купце или кориснике услуга послужи туђом фирмом, туђом географском ознаком порекла, туђим жигом или заштитним знаком или туђом посебном ознаком робе или унесе поједина обележја ових ознака у своју фирму, свој жиг или заштитни знак или у своју посебну ознаку робе. Извршилац овог кривичног дела може да буде свако лице које неовлашћено изврши неку од наведених активности. За ово кривично дело предвиђена је новчана казна или казна затвора до три године.

Одредбом члана 283 Кривичног законика Црне Горе инкриминисано је кривично дело недозвољена производња. Ово кривично дело састоји се у производњи и преради робе за чију је производњу потребно одобрење надлежног органа. Реч је о производњи или прерађивању робе, у случајевима када је то посебним прописима регулисано. Кривично дело је свршено самом

⁵⁶² Члан 265, став 4 Кривичног законика Црне Горе, *op. cit.*

⁵⁶³ Члан 265, став 5, *Ibid.*

производњом, односно прерадом. Оно се може извршити само са умишљајем, а извршилац може да буде свако лице које организује производњу, односно прераду робе. За овај облик кривичног дела прописана је новчана казна или казна затвора до две године. У ставу 2 овог члана, предвиђен је тежи облик овог кривичног дела, које постоји када се производи или прерађује роба чија је производња или прерађивање забрањено. За овај облик кривичног дела недозвољена производња, прописана је казна затвора до три године. Поред предвиђених казни, законодавац је прописао и обавезно одузимање робе и средстава за производњу.

Кривично дело недозвољена трговина прописано је одредбом члана 284 Кривичног законика Црне Горе, а врши га свако ко немајући овлашћење за трговину, у сврху продаје набави робу или друге предмете опште употребе у вредности која прелази износ од три хиљаде евра или ко се неовлашћено и у већем обиму бави трговином или посредовањем у трговини или заступањем организација, у унутрашњем или спољнотрговинском промету роба или услуга. Извршилац овог кривичног дела може бити свако лице које изврши неку од наведених делатности без одговарајућег овлашћења. За ово кривично дело предвиђена је новчана казна или казна затвора до две године. Други облик овог кривичног дела састоји се у бављењу продајом робе, док се трећи облик састоји у неовлашћеној продаји, куповини или размени робе или предмета, чији је промет забрањен или ограничен. Прописана казна за ове облике је казна затвора од три месеца до три године.⁵⁶⁴ Уколико је учинилац овог кривичног дела организовао мрежу препродаваца или посредника или је постигао имовинску корист, која прелази износ од три хиљаде евра, казниће се затвором од шест месеци до пет година. Уколико је учинилац постигао имовинску корист која прелази износ од тридесет хиљада евра, казниће се затвором од једне до шест година.⁵⁶⁵ У ставу 5 члана 284 Кривичног законика Црне Горе, прописана је одредба по којој ће се у случају извршења кривичног дела, роба и предмети недозвољене трговине одузети.

Кривично дело обмањивање купаца прописано је одредбом члана 285 Кривичног законика Црне Горе. Ово кривично дело се врши у намери

⁵⁶⁴ Члан 284, став 2 и 3, *Ibid.*

⁵⁶⁵ Члан 284, став 4 и 5, *Ibid.*

обмањивања купаца, на тај начин што се у промет стављају производи са ознаком у коју су унети подаци, који не одговарају садржини, врсти, пореклу или квалитету производа или стављањем у промет производа, који по својој количини или квалитету не одговара ономе што се редовно претпоставља код таквих производа или се стављају у промет производи без ознаке о садржини, врсти, пореклу или квалитету производа, када је оваква ознака прописана или се приликом стављања у промет производа служи очигледно лажном рекламом. Овим кривичним делом штите се купци од несавесних поступака продаваца. Извршилац кривичног дела обмањивање купаца може да буде само лице које има право да ставља у промет одређене производе. У погледу кривице, потребан је умишљај, с тим што код извршиоца мора да постоји и намера обмањивања купаца. За кривично дело обмањивање купаца предвиђена је казна затвора до три године и новчана казна.

6. ХРВАТСКА

Казнени закон Републике Хрватске⁵⁶⁶ у глави XXIV, која носи назив Кривична дела против привреде уобраја двадесет кривичних дела. У оквиру поменуте главе, инкриминисана су и кривична дела у вези с производњом и трговином, и то: обмањујуће оглашавање (чл. 255), избегавање царинског надзора (чл. 257), неовлашћена употреба туђе фирме (чл. 261), недозвољена производња (чл. 263) и недозвољена трговина (чл. 264).

Кривично дело обмањујуће оглашавање биће извршено када лице, које у понуди робе или услуга, које су упућене ширем кругу особа, наведе неистините или непотпуне податке, који су важни за склапање уговора и који могу разумног потрошача довести у заблуду. Предвиђена казна за извршење овог кривичног дела је казна затвора до две године.⁵⁶⁷ Објект заштите је економски и привредни систем земље, као и трговац у смислу нарушавања конкуренције. Овом одредбом се штите и потрошачи, јер се обмањујућим оглашавањем, прикривају

⁵⁶⁶ Народне новине, бр. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19.

⁵⁶⁷ Члан 255 Казеног законика Републике Хрватске, *op. cit.*

подаци производа и намерно се ствара лажна слика о производу, те на тај начин долази до обмањивања потрошача.

Одредбом члана 257 Казненог закона Републике Хрватске, прописано је кривично дело избегавање царинског надзора. Ово дело се састоји у преношењу робе, чија је производња или промет ограничен или забрањен преко царинске линије, избегавајући мере царинског надзора. Објект заштите је царински систем, а извршилац овог дела може бити свако лице, док је у погледу кривице потребан умишљај. За ово кривично дело прописана је казна затвора од шест месеци до пет година. Поред ове казне обавезно се изриче и мера безбедности одузимање предмета.

Кривично дело неовлашћена употреба туђе фирме чини лице које неовлашћено употребљава туђу фирму⁵⁶⁸ тако што у њу уноси обележја, која стварају забуну у пословању трговачког друштва и при томе прибавља имовинску корист или проузрокује штету.⁵⁶⁹ Објект заштите овог кривичног дела јесте туђа фирма, а последице овог кривичног дела састоје се у штети која се наноси правом власнику фирме.

Извршилац овог кривичног дела може бити свако лице, с тим што из природе дела произилази да су то лица која се баве одређеном врстом пословања. Прописана казна за ово кривично дело је казна затвора до три године, с тим да је и покушај извршења овог кривичног дела кажњив.

Кривично дело недозвољене производње састоји се у производњи или прерађивању робе или предмета, чија је производња или прерађивање забрањено прописима Републике Хрватске.⁵⁷⁰ Под недозвољеном производњом се подразумева прављење, набављање, извоз или увоз, поседовање опреме, материјала или „твари“ које се могу употребити за недозвољену производњу и за које се зна да су намењени недозвољеној производњи.⁵⁷¹ Објект заштите јесте законита производња или прерада, као облик привредне делатности. Извршилац овог кривичног дела може бити свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај. Кривично дело је свршено производњом или прерадом забрањене

⁵⁶⁸ Фирма је име под којом трговачко друштво послује и под којим суделује у правном промету. Члан 11, став 1 Закона о трговачким друштвима, *Народне новине*, бр. 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19.

⁵⁶⁹ Члан 261 Казненог законика Републике Хрватске, *op. cit.*

⁵⁷⁰ Члан 263, став 1, *Ibid.*

⁵⁷¹ Члан 263, став 2, *Ibid.*

робе или предмета. За кривично дело недозвољена производња прописана је казна затвора до три године, а законодавац је прописао и обавезну меру безбедности, односно одузимање робе и предмета недозвољене производње.

Кривично дело недозвољена трговина састоји се у неовлашћеној куповини, продаји, преносу или размени предмета или робе чији је предмет забрањен или ограничен.⁵⁷² Објект заштите је законита трговина, као привредна грана. Извршилац овог кривичног дела може бити свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај. За ово кривично дело законодавац је прописао казну затвора до три године, као и меру безбедности да се роба и предмети недозвољене трговине обавезно одузимају.

7. БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Кривични закон Босне и Херцеговине⁵⁷³ кривична дела против привреде прописује у XVIII глави, која носи назив Кривична дела против привреде и јединства тржишта те кривична дела из области царина. Објект заштите кривичних дела предвиђених у овој глави одређен је тројако – то су привреда, јединствено тржиште Босне и Херцеговине у смислу несметаног кретања робе, средстава, новца и људи и царински систем као део монетарно-фискалног система.⁵⁷⁴ С тим у вези, Тађевић⁵⁷⁵ наводи да је веома необично да у овој групи кривичних дела нису инкриминисана кривична дела, која се налазе у другим законодавствима, у групи кривичних дела против привреде, као што су: издавање чека и коришћење платне картице без покрића, проузроковање стечаја, злоупотреба платних картица, злоупотреба монополистичког положаја, злоупотреба овлашћења у привреди, несавестан рад у привредном пословању, оштећење поверилаца и нарушавање пословног угледа.

⁵⁷² Члан 264, став 1, *Ibid.*

⁵⁷³ *Службени гласник БиХ*, бр. 3/03, 32/03 – испр., 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 8/2010, 47/14, 22/15, 40/15 и 35/18.

⁵⁷⁴ Петровић, Б., Јовашевић, Д. (2006). *op. cit.*, стр. 73.

⁵⁷⁵ Тађевић, Н. (2012). Проблеми систематике кривичних дела против привреде у републикама бивше Југославије са посебним освртом на Србију. *Страни правни живот*, (3), стр. 427–428 и стр. 423–438.

Групу кривичних дела у вези с производњом и трговином у Кривичном закону Босне и Херцеговине, чине следећа кривична дела: недопуштена трговина (чл. 212), недопуштена производња (чл. 213), кријумчарење (чл. 214) и организовање групе људи или удружења за кријумчарење или растурање неопцирињене робе (чл. 215). Кривично дело недопуштене трговине (чл. 212) састоји се у неовлашћеној продаји, куповини или вршењу размене робе или предмета, чији је промет забрањен или ограничен прописима Босне и Херцеговине или међународним правом. Објект заштите јесте законита трговина, као привредна грана, која представља везу између производње и потрошње. Радња извршења је продаја, куповина или вршење размене робе или предмета, чији је промет забрањен или ограничен. Ово кривично дело је бланкетне природе, што значи да ће његово постојање зависити од постојања прописа Босне и Херцеговине или прописа међународног права, којим се посебно регулише, односно ограничава или забрањује промет појединих роба и предмета. Учинилац овог кривичног дела може бити свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај. За кривично дело недопуштене трговине прописана је казна затвора од једне до десет година, а роба и предмети недопуштене трговине обавезно се одузимају.

Кривично дело недозвољена производња (чл. 213) састоји се у производњи или прерађивању робе, чија је производња или прерађивање забрањено прописима Босне и Херцеговине или међународним правом. Објект заштите је законита производња и прерада, као вид привредне делатности. Радња извршења овог кривичног дела је производња или прерађивање робе. У смислу овог кривичног дела, производња представља израђивање одређених предмета у већем броју или количини, у циљу њиховог стављања у промет. Кривично дело је свршено самом производњом, односно прерадом забрањене робе. Учинилац кривичног дела недозвољена производња може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај. За ово кривично дело прописана је новчана казна или казна затвора до једне године. Роба и средства за њену производњу обавезно се одузимају.

Кривично дело кријумчарење (чл. 214) састоји се у преношењу робе веће вредности или бављењу преношењем робе преко царинске линије, избегавајући мере царинске контроле. Објект заштите јесте царински систем, који уређује

уношење или изношење робе и добара из земље. Радња извршења предвиђена је алтернативно и то као преношење робе веће вредности преко царинске линије и бављење преношењем робе. У првом случају, потребно је да се ради о роби веће вредности, а која је то већа вредност робе, представља фактичко питање, које решава судско веће у сваком конкретном случају. У другом случају, реч је о бављењу преношењем робе, без обзира на њену вредност. Бављење је виšekратно и представља понављање радње преношења, у виду занимања или професије.⁵⁷⁶ Учиниоца кривичног дела кријумчарење може да буде свака особа, а у погледу кривице потребан је умишљај. За ово кривично дело законодавац је прописао новчану казну или казну затвора до три године.⁵⁷⁷ Поред прописане казне, обавезно се изриче и мера одузимања робе, која је предмет кривичног дела. Такође, учиниоцу овог кривичног дела одузима се и превозно средство, чија су тајна или скривита места искоришћена за пренос робе или које је намењено за чињење овог кривичног дела, под условом да је власник или корисник возила то знао или је морао да зна.⁵⁷⁸ Кривично дело кријумчарење има два тежа облика. Први тежи облик чини особа која без одговарајућег одобрења, избегавајући мере царинске контроле, преко царинске линије пренесе робу, чији је увоз или извоз забрањен, ограничен или захтева посебно одобрење или дозволу надлежног органа. По врсти предмета преношења, ово дело је бланкетне природе, из разлога што је другим прописима одеређено, која је то роба чији је увоз или извоз забрањен, ограничен или се налази на режиму посебних дозвола или одобрења. За постојање дела, важно је да се радња предузима без одговарајућег одобрења, то јест противправно, што мора бити обухваћено свешћу учиниоца. За овај облик кривичног дела прописана је казна затвора од шест месеци до пет година.⁵⁷⁹ Други тежи облик постоји, ако предмет кријумчарења представљају предмети, роба или супстанце које су опасне по живот или здравље људи или представљају опасност за јавну сигурност или је то кривично дело учињено употребом оружја, силе или претње. За овај облик кривичног дела прописана је казна затвора од једне до десет година.⁵⁸⁰

⁵⁷⁶ Петровић, Б., Јовашевић, Д. (2006). *op. cit.*, стр. 87.

⁵⁷⁷ Члан 214, став 1 Кривичног закона Босне и Херцеговине, *op. cit.*

⁵⁷⁸ Члан 214, став 5, *Ibid.*

⁵⁷⁹ Члан 214, став 2, *Ibid.*

⁵⁸⁰ Члан 214, став 3, *Ibid.*

Као посебно кривично дело законодавац у Босни и Херцеговини издвојио је кривично дело организовање групе људи или удружења за кријумчарење или растурање неоцарињене робе (чл. 215). Сматрамо да на овај начин законодавац истиче релевантност овог кривичног дела. У поменутом члану, наведено је да ко организује „групу људи или друго удружење за организовано кријумчарење, или мрежу препродаваца или посредника за продају или растурање неоцарињене робе, казниће се казном затвора најмање три године.“ Такође, ко постане члан групе или удружења, казниће се казном затвора најмање једну годину.

8. СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

У Републици Северна Македонија, у примени је Кривични законик који је донет 1996. године, са последњим изменама и допунама 2017. године.⁵⁸¹ Кривична дела против привреде систематизована су у глави XXV, која носи назив Кривична дела против јавних финансија платног промета и економије (*Кривични дела против јавните финансије, платниот промет и стопанството*). У оквиру ове главе, инкриминисана су и кривична дела у вези с производњом и трговином, и то: недозвољена производња (*недозволено производство*) – чл. 276, недозвољена трговина (*недозвољена трговија*) – чл. 277, кријумчарење (*криумчарење*) – чл. 278 и неовлашћена употреба туђе фирме (*неовластена употреба на туѓа фирма*) – чл. 285.

За кривично дело недозвољена производња, казниће се онај ко производи и прерађује робу, чија је производња или прерада забрањена новчаном казном или казном затвора до једне године. Поред наведене казне, македонски законодавац предвиђа и посебну одредбу којом прописује да ће роба и средства за производњу или прераду бити одузета.⁵⁸²

⁵⁸¹ Кривичен законик, *Службени весник на Република Македонија*, бр. 37/96, 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15, 226/15 и 97/17.

⁵⁸² Члан 276 Кривичног законика Северне Македоније, *op. cit.*

Кривично дело недозвољене трговине, састоји се у неовлашћеној куповини, продаји или размени предмета или робе веће вредности, чија је трговина забрањена или ограничена. Предвиђена казна за овај облик кривичног дела недозвољена трговина јесте новчана казна или казна затвора до једне године. Одредбом члана 277, став 2 Кривичног законика Северне Македоније прописано је да се кажњава новчаном казном или казном затвора до три године учинилац кривичног дела недозвољене трговине, ако је организовао мрежу препродаваца или посредника. Предмети и роба незаконите трговине одузеће се.⁵⁸³

Лице које се бави преносом робе кроз царинску линију избегавајући мере царинског надзора, као и лице које избегава царинску контролу преносећи робу веће вредности, врши кривично дело кријумчарење, за чије извршење је македонски законодавац предвидео новчану казну или казну затвора до три године. Онај ко организује групу или неки други облик удруживања, у циљу извршења кривичног дела кријумчарење или ако пренесе робу преко царинске линије наоружан ватреним оружјем или дело врши употребом силе или претње, казниће се затвором од једне до пет година. Македонски законодавац прописује обавезно одузимање робе која је предмет кривичног дела кријумчарење, као и средстава која служе за њихов пренос.⁵⁸⁴

Одредбом члана 285 Кривичног законика Северне Македоније, прописано је кривично дело неовлашћена употреба туђе фирме. Ово кривично дело врши лице које намерава да обмане купце или кориснике услуга служећи се туђом фирмом, туђим заштитним знаком или туђом посебном ознаком роба, производа или услуга и биће кажњено новчаном казном или казном затвора до три године. Истом казном казниће се и лице које намерава да обмане купце уношењем, односно неовлашћеним коришћењем туђих заштитних знакова или појединих обележја на своје производе. Предмети извршења овог кривичног дела биће одузети.

⁵⁸³ Члан 277, став 3, *Ibid.*

⁵⁸⁴ Члан 278, *Ibid.*

ЗАКЉУЧАК

Привредна кривична дела припадају категорији најтежих кривичних дела и из тог разлога, обавеза сваког друштва, односно државе јесте да створи адекватне предуслове, како законске, тако и практичне, у циљу што успешнијег спречавања њиховог вршења. Привредни односи који данас доминирају, нарочито у земљама у транзицији, спадају у ред најдинамичнијих друштвених односа и промена. У складу са променама и инкриминације кривичних дела против привреде се морају мењати и прилагођавати. Прописи којима се уређују кривична дела против привреде подложни су честим изменама, што је последица потребе да се у променљивим условима привредног живота, који постоје у појединим земљама, утврде адекватни облици кривичноправне заштите одређених друштвених односа у привреди.

У Руској Федерацији, у оквиру Кривичног законика, у поглављу XXII, под називом Кривична дела у сфери економских делатности, прописано је више кривичних дела у вези с производњом и трговином. С друге стране, у Француској су кривична дела у вези с производњом и трговином прописана у споредном законодавству, те је на пример Законом о царинама прописано кривично дело кријумчарење, које представља царински прекршај. Немачки законодавац царинска кривична дела, као што су кријумчарење, кријумчарење робе уз примену силе итд. прописује Фискалним закоником, док привредна кривична дела, као што су недозвољено повећање цена, недозвољена трговина итд. инкриминише у Привредном казненом законнику. У државама у окружењу – Словенији, Црној Гори, Хрватској, Босни и Херцеговини и Северној Македонији, кривична дела у вези с производњом и трговином сврстана су у групу кривичних дела против привреде. У кривичним законцима поменута група кривичних дела носи различите називе. Тако се у Кривичном законнику Црне Горе називају „кривична дјела против платног промета и привредног

пословања“, а у Кривичном закону Босне и Херцеговине – кривична дела против привреде и јединства тржишта.

Упоредјујући кривична дела у вези с производњом и трговином, која су инкриминисана у Кривичном закону Републике Србије са истим у државама у окружењу, долазимо до закључка да постоји велики степен поклапања у смислу њихове инкриминације. Тако су у кривичним законима Црне Горе, Хрватске, Босне и Херцеговине и Северне Македоније прописана кривична дела недозвољена производња, недозвољена трговина, кријумчарење и неовлашћена употреба туђе фирме, с тим да се у Хрватској кривично дело кријумчарење назива „избегавање царинског надзора“. Разлика у инкриминацији кривичних дела у вези с производњом и трговином, огледа се у томе што је законодавац у Босни и Херцеговини посебно инкриминисао кривично дело организовање групе људи или удружења за кријумчарење или растурање неоцаришене робе, док је у кривичном законодавству Словеније, Црне Горе и Хрватске предвиђено кривично дело обмањивање купаца, које је до скоро било инкриминисано и у нашем кривичном закону. Учиниоци кривичних дела у вези с производњом и трговином могу бити сва лица, док је у погледу кривице неопходан умишљај. Казне за кривична дела из ове групе, законодавци одређују сразмерно тежини појединих кривичних дела у вези с производњом и трговином. По правилу, одређене су казне затвора у различитом трајању, с тим што је код неких лакших кривичних дела, казна затвора одређена алтернативно са новчаном казном. Тако је у Северној Македонији за кривично дело неовлашћена употреба туђе фирме предвиђена новчана казна или казна затвора до три године, док је у Босни и Херцеговини за кривично дело недозвољена производња прописана новчана казна или казна затвора до једне године. Многа од кривичних дела из ове групе имају и теже облике, са строже прописаном казном. С тим у вези, можемо навести решење словеначког законодавца који за тежи облик кривичног дела кријумчарење предвиђа казну затвора од три до петнаест година и новчану казну, као и законодавац у Босни и Херцеговини, који за тежи облик овог кривичног дела предвиђа казну затвора од једне до десет година. За кривична дела у вези с производњом и трговином, карактеристично је обавезно изрицање мере безбедности, односно одузимање предмета.

Када је реч о Кривичном законнику Републике Србије, који је ступио на снагу 2006. године, он представља синтезу свих теоријских и практичних знања и искустава у прописивању и регулисању кривичних дела против привреде. Законодавац овој групи дела даје назив „кривична дела против привреде“. У овом законнику, прецизније су формулисане поједине инкриминације уношењем нових елемената код појединих дела и прописани су нови облици кривичних дела против привреде. Исто се односи и на кривична дела у вези с производњом и трговином. Промене у развоју привреде, довеле су до промена у области инкриминације ових кривичних дела, тако што су одређена дела нестала, као на пример повлашћивање купаца, неовлашћено искоришћавање туђе радне снаге, кршење прописа о ценама, обмањивање купаца итд. Према одредбама актуелног Кривичног законика, кривична дела у вези с производњом и трговином чине кријумчарење (чл. 230), недозвољена производња (чл. 234), недозвољена трговина (чл. 235) и неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга (чл. 238). Глава XXII, у којој су систематизована наведена кривична дела је једна од најбројнијих глава, јер садржи двадесет девет кривичних дела.

Кривично дело кријумчарење било је предвиђено у споредном законодавству, то јест у члану 330 Царинског закона из којег је и преузето уз одређене модификације, а данас је прописано одредбом члана 236 Кривичног законика. Под кријумчарењем се подразумева уношење или изношење робе преко царинске линије ван царинског надзора, те се на тај начин избегавају царинске дажбине. Ово кривично дело се врши на граничном прелазу или ван граничног прелаза, али је чињеница да се роба у оба случаја преноси преко граничне линије и да је без царинског надзора. Таква роба се не пријављује или се сакрива у превозном средству. Кривично дело кријумчарење има два основна и један квалификовани облик. Основни облик овог кривичног дела постојаће у случају преношења робе преко царинске линије, уз избегавање мера царинског надзора, док ће други облик постојати у случају преношења робе преко царинске линије, избегавањем мера царинског надзора од стране наоружаног лица, у групи или уз употребу силе или претње. Квалификовани, тежи облик кривичног дела кријумчарење постојаће, ако се учинилац бави продајом, растурањем или прикривањем неоцарињене робе или уколико организује мрежу

препродаваца или посредника за растурање такве робе. Законодавац је за овај облик извршења предвидео казну затвора од једне до осам година, као и новчану казну. У том смислу, сматрамо да казна коју је законодавац предвидео за овај облик кривичног дела кријумчарење не представља најбоље решење. Наиме, сматрамо да организовање мреже препродаваца или посредника за растурање неоцарињене робе, представља опаснији вид кријумчарења него што је то индивидуална продаја, растурање или прикривање неоцарињене робе, те би било оправдано да законодавац квалификовани облик подели у два става – први квалификовани облик подразумевао би бављење продајом, растурањем или прикривањем неоцарињене робе, док би други облик био предвиђен ставом 3 и подразумевао би организовање мреже препродаваца или посредника за растурање неоцарињене робе. У овом случају, законодавац би могао да предвиди оштрију казну за овај, по нама, најопаснији вид кријумчарења. Објект заштите кривичног дела кријумчарење јесте, пре свега, царински систем, али и сузбијање нелегалног увоза робе, као и трговина, као облик привредне делатности. Важно је нагласити да кријумчарење константно поприма нове облике испољавања, а и организацијски се стално усавршава, коришћењем савремених техничких средстава, те је нарочито потребно усмерити пажњу на његово правовремено откривање и сузбијање.

У праву Републике Србије, пословном имену привредног друштва обезбеђена је вишеструка правна заштита. У том смислу, Закон о привредним друштвима предвиђа два основна облика заштите пословног имена привредног друштва: заштиту по службеној дужности и заштиту по тужби. Сматрамо да је исправно то што је законодавац предвидео могућност судске заштите пословног имена привредног друштва, иако се, реално, у пракси не очекује велик број оваквих спорова. Ипак, предвиђена могућност је добра, јер је у пракси могуће да регистратор направи пропуст, у смислу процене да ли су називи два привредна друштва у довољној мери дистинктивни, како би оба могла да постоје у правном промету. Заштита пословног имена привредног друштва регулисана је и по основу нелојалне конкуренције из Закона о трговини. Овај облик заштите заснован је на употреби пословног имена у привредном промету, при чему повреда није ограничена само на употребу истог или сличног пословног имена, него и других имена и ознака у промету. Пословно име је заштићено и

Кривичним закоником, и то кривичним делом неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке роба или услуга. Релевантно је нагласити да је стари назив овог кривичног дела – неовлашћена употреба туђе фирме, а законодавац је несклад између назива кривичног дела и његове садржине отклонио прописујући нови назив. При томе је водио рачуна и о усклађивању терминологије са актуелним Законом о привредним друштвима, који уместо ранијег термина „фирма“ користи термин „пословно име“. На основу наведеног, закључујемо како једна грана законодавства прати другу, што је изузетан показатељ усклађености законске легислативе. Објект заштите кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке роба или услуга је како пословно име, тако и друге посебне ознаке роба и услуга. Законодавац прописује три облика извршења овог кривичног дела – основни, тежи и најтежи. Радња извршења основног облика овог кривичног дела састоји се у неовлашћеној употреби туђег пословног имена, туђе географске ознаке порекла, туђег жига или друге ознаке порекла, као и у уношењу појединих обележја туђих ознака у своје пословно име, своју географску ознаку порекла, свој жиг или своју другу посебну ознаку у намери обмањивања купаца или корисника услуга. За постојање овог облика неопходно је да се поменуте радње предузму у намери обмањивања купаца, односно корисника услуга. При томе, није потребно да је намера и остварена, него је довољно да се учинилац у тој намери неовлашћено послужио туђим пословним именом, географском ознаком порекла, жигом или другом посебном ознаком робе или услуга. За овај облик кривичног дела предвиђена је алтернативна новчана казна или казна затвора до три године. Тежи облик кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке роба или услуга састоји се у набављању, производњи, преради, стављању у промет, давању у закуп или складиштењу робе, која је описана у основном облику овог кривичног дела, као и у бављењу пружањем услуга неовлашћеним коришћењем туђе ознаке. Радња овог облика дата је алтернативно, што значи да ће оно постојати, ако је предузета било која од наведених радњи. За тежи облик овог кривичног дела законодавац је предвидео казну затвора од шест месеци до пет година и она представља једини могући вид кажњавања за овај деликт. И коначно, најтежи облик кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге

посебне ознаке роба или услуга постојаће, уколико је учинилац организовао мрежу препродаваца посредника (који набављају робу са туђом ознаком у циљу њене продаје или посредују у њеној продаји) или је прибавио имовинску корист, која прелази износ од милион и петсто хиљада динара. За овај облик кривичног дела, законодавац је предвидео казну затвора од једне до осам година. За све наведене облике прописано је обавезно изрицање мере безбедности одузимање предмета. Са аспекта кривице, за постојање овог кривичног дела потребно је постојање умишљаја, док је код првог основног облика, како смо већ нагласили, неопходно и постојање намере обмањивања купаца или корисника услуга. Прописивањем овог кривичног дела, закључујемо да је законодавац свестан и озбиљности његовог извршења, и последица које ово дело кроз штету може нанети правом власнику пословног имена, односно друге ознаке, као и стварања забуне у промету која потрошаче може довести у заблуду.

Кривично дело недозвољена производња прописано је одредбом члана 234 Кривичног законика. Ово кривично дело било је прописано и у претходним кривичним законцима, с тим да је у њима био прописан само један облик овог кривичног дела, који је постојао када се производила или прерађивала роба, чија је производња или прерада забрањена. Међутим, код овог кривичног дела није било јасно да ли се ради о општим забранама производње или прераде, које важе за свакога или се ради о појединачним забранама. Из тог разлога је ово кривично дело било потребно прецизније одредити у закону, што је и учињено. Тако је данас, поред наведеног облика који представља тежи облик овог кривичног дела, инкриминисан још један облик кривичног дела недозвољена производња, чија се радња састоји у неовлашћеној производњи или преради робе за чију је производњу или прераду потребно одобрење надлежног органа. Дело је свршено самом производњом или прерађивањем робе без одобрења надлежног органа, а извршилац овог облика кривичног дела може бити свако лице. У погледу кривице, неопходан је умишљај који обухвата свест да се роба производи или прерађује без одобрења надлежног органа. За овај облик кривичног дела недозвољена производња предвиђена је новчана казна или казна затвора до две године. Радња тежег облика постоји у случају производње или прераде робе чија је производња или прерада забрањена. На основу наведеног, закључујемо да су код првог облика, производња и прерада дозвољени под

претпоставком да су испуњени одређени услови, односно одобрење надлежног органа. С друге стране, код тежег облика овог кривичног дела, производња или прерада су у потпуности забрањени, с тим да постоји роба која сме да се производи, али је то право припадало само одређеним субјектима и то под прописаним условима, као на пример производња лекова. За тежи облик кривичног дела недозвољена трговина, предвиђена је казна затвора до три године. Законодавац је прописао и обавезну меру безбедности одузимање предмета, односно робе и средстава за производњу и прераду.

Кривично дело недозвољена трговина прописано је одредбом члана 235 Кривичног законика. Објект заштите овог кривичног дела је законита трговина као привредна грана, односно обављање ове важне привредне делатности у складу и у оквиру законских овлашћења. Из законске дефиниције произилази да ово кривично дело има три основна и три тежа квалификована облика испољавања. Основни облик кривичног дела недозвољена трговина може бити извршен на неколико начина: набављањем робе или других предмета у већој вредности у сврху продаје без овлашћења за трговину, неовлашћено и у већем обиму бављење трговином и посредовање у трговини или бављење заступањем у унутрашњем или спољнотрговинском промету робе или услуга. За сва три наведена облика радње извршења, карактеристично је да се оне предузимају неовлашћено, то јест без дозволе надлежног органа. Као што видимо, законодавац је набављање робе или предмета као посебан облик припремне радње ставио у исти ранг са осталим посебним радњама, које су наведене у овом ставу, што сматрамо неприхватљивим. Као разлог за то наводимо да је тежина овог облика, као и степен друштвене опасности много мањи него код осталих облика. Стога смо мишљења да би овај облик кривичног дела недозвољене трговине – набављање робе или других предмета у већој вредности у сврху продаје без овлашћења за трговину – законодавац требало да издвоји као посебан облик, уз прописивање мање казне. Такође, у законском опису овог кривичног дела, законодавац користи изразе „већи обим“ и „већа вредност“, што значи да се оцена, да ли су испуњени услови за извршење овог кривичног дела, углавном доноси произвољно. Стога сматрамо да би законодавац, а и судска пракса, требало да ове категорије прецизније одреде. Кривично дело недозвољена трговина се код све три радње основног облика може учинити

једино са умишљајем, с тим што је код набављања робе у сврху продаје потребна и намера да се роба прода. Извршилац кривичног дела може да буде свако лице, а прописана је новчана казна или казна затвора до две године.

Тежи облик, из става 2 члана 235 Кривичног законика, постоји у случају када се извршилац бави продајом чију је производњу организовао, док други, тежи облик из става 3 истог члана, постоји у случају када се неовлашћено продаје, купује или врши размена робе или предмета чији је промет забрањен или ограничен. Извршилац наведених облика кривичног дела недозвољене трговине може бити свако лице, а прописана је казна затвора од три месеца до три године. У ставу 4 члана 235, законодавац је прописао квалификоване облике недозвољене трговине који постоје, ако је учинилац организовао мрежу препродаваца или посредника или је постигао имовинску корист која прелази износ од четиристо педесет хиљада динара. За овај облик кривичног дела предвиђена је казна затвора од шест месеци до пет година.

На основу спроведене анализе законске легислативе, којом су регулисана кривична дела у вези с производњом, закључујемо да је у Републици Србији усвојена адекватна законска регулатива, којом су прописана кривична дела у вези с производњом и трговином, с тим да има простора за њено побољшање, те није у потпуности потврђена друга хипотеза, која гласи: у Републици Србији је усвојена адекватна законска регулатива којом су прописана кривична дела у вези с производњом и трговином. Наиме, законодавац је препознао релевантност кривичног дела кријумчарење и преузео га из споредног законодавства, то јест Царинског закона, инкриминишући га у Кривичном законнику. Такође, законодавац је инкриминисао нови назив кривичног дела неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке роба или услуга, уместо старог неовлашћена употреба туђе фирме. На тај начин је ускладио назив кривичног дела са његовом садржином, чиме је отклонио ранији несклад, који је у том смислу постојао. Поред тога, водио је рачуна и о усклађивању терминологије са актуелним Законом о привредним друштвима. Када је реч о кривичном делу недозвољена производња, учачамо да је законодавац у односу на ранија законска решења, којима је био инкриминисан само један облик овог кривичног дела, прописао још један облик, чиме је ово кривично дело прецизније одредио у закону. Међутим, мишљења смо да има

простора и за одређена побољшања у смислу поменуте инкриминације два квалификована облика кривичног дела кријумчарење, чиме би, по нашем мишљењу, раздвојио тренутно прописани тежи облик кривичног дела кријумчарења на два облика. Када је реч о инкриминацији основног облика кривичног дела недозвољена трговина, мишљења смо да би законодавац набављање робе или предмета, као посебан облик припремне радње, требало да издвоји као посебан облик, уз прописивање најниже казне.

Реално стање заступљености кривичних дела против привреде, веома је тешко адекватно сагледати, односно истражити, јер је константно присутна тзв. "тамна бројка" криминалитета. Ипак, на основу добијених података који се односе на пријављена пунолетна лица, према одређеној групи кривичних дела од 2015 до 2019. године дошли смо до сазнања да учешће кривичних дела против привреде у укупном криминалитету, у посматраном периоду, није прелазило 4%. Из добијених резултата, дошли смо до закључка да је прва хипотеза, која гласи: Кривична дела против привреде немају велику заступљеност у структури укупног криминалитета, у потпуности потврђена. Међутим, и поред тога што смо на основу истраживања дошли до закључка да кривична дела против привреде немају велику заступљеност у структури укупног криминалитета, сматрамо да то никако не умањује њихов значај.

У настојању да утврдимо кретање савременог привредног криминалитета, односно једног његовог сегмента, анализирали смо статистичке податке оптужења и осуде за кривична дела у вези с производњом и трговином, у временском периоду од 2015. до 2019. године, на основу података Републичког завода за статистику. Анализом добијених резултата, закључујемо да је трећа хипотеза, која гласи: Број осуђених лица за кривична дела у вези с производњом и трговином је знатно мањи у односу на број пријављених лица за та дела, у потпуности потврђена. Сматрамо да активности које је спровела полиција на откривању кривичних дела у вези с производњом и трговином, нису на адекватан начин настављене од стране правосудних органа. У прилог наведеном говори и чињеница да је од 407 пријављених лица у 2015. години за кривично дело недозвољене трговине укупно осуђено 181 лице, као и да је од укупно пријављених 66 лица за кривично дело неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга у 2017. години, укупно

осуђено 32 лица. Можемо рећи да је слична ситуација и са осталим кривичним делима у вези с производњом и трговином код којих, од укупног броја пријављених лица, нешто више од половине није било осуђено. Стога сматрамо да је неопходно прецизно утврдити разлоге који утичу на то да број осуђених лица за кривична дела у вези с производњом и трговином буде знатно мањи у односу на број пријављених лица за ова кривична дела.

Сумирањем казнене политике, у смислу изречених кривичних санкција, у односу на укупан број осуђених лица, закључили смо да је у највећем броју случајева изрицана условна осуда, а у много мањем казна затвора и новчана казна. На основу поменутих резултата истраживања, дошли смо до закључка да је четврта хипотеза, која гласи: Уједначена је казнена политика за кривична дела у вези с производњом и трговином – није потврђена. Такође, када је реч о казни затвора, у највећем броју случајева преовлађују краткотрајне казне затвора. Висина изречених новчаних казни креће се у готово најнижем предвиђеном распону, те на основу наведеног, можемо закључити да је казнена политика блага. Међутим и поред благе казнене политике, закључили смо да се из године у годину смањивао број пријављених пунолетних лица за кривична дела у вези с производњом и трговином. Шта је утицало на ово смањење, не можемо знати. Да ли су се учиниоци „извештили“ па их је теже открити или је у питању нешто друго?

На основу доступних података, пријављена пунолетна лица за кривична дела у вези с производњом и трговином анализирали смо у четири региона: београдски регион, регион Војводине, регион Шумадије и западне Србије и регион јужне и источне Србије. Анализирајући поменуте пријаве за временски период од 2015. до 2019. године, дошли смо до закључка да је број пријављених пунолетних лица за кривична дела у вези с производњом и трговином неравномерно заступљен на територији Републике Србије. Од укупног броја пријављених – 3.055 пунолетних лица, закључили смо да су у највећем броју ова дела пријављена у региону Шумадије и западне Србије – 1.387, затим у региону Војводине – 858, па у региону јужне и источне Србије – 475, док су у београдском региону ова дела пријављена у најмањем броју – 335. Узимајући у обзир поменуте резултате истраживања, дошли смо до закључка да пета хипотеза која гласи: Пријављена кривична дела у вези с производњом и

трговином равномерно су заступљена на територији Републике Србије – није потврђена.

Такође, на основу спроведеног истраживања, закључујемо да је евидентна слаба едукација становништва о штетности појаве кривичних дела у вези с производњом и трговином на привредни живот земље. Разлог који нас наводи на овакав закључак јесте чињеница да у нашем истраживању нисмо пронашли ниједан пример, да се заиста врши едукација становништва о штетности појаве кривичних дела у вези с производњом и трговином. Осим што многи теоретичари наглашавају да је од велике важности наведени вид едукације ширих слојева становништва, у пракси се овакве едукације не спроводе. Ипак, ми смо мишљења да је становништво упознато са чињеницом да кривична дела у вези с производњом и трговином чине одређену штету привредном систему земље, али сматрају да она није значајна. Појачавање казнене политике свакако би утицало на грађане, да развију свест о штетности појаве кривичних дела у вези с производњом и трговином, али смо мишљења да се само кривичноправним мерама не може знатније допринети спречавању извршења ових кривичних дела, јер казнено законодавство, без обзира у којој мери је ригорозно, само по себи не може сузбити извршење кривичних дела, него је заиста потребна едукација шире популације о штетним последицама кривичних дела у вези с производњом и трговином, по привредни систем земље.

ЛИТЕРАТУРА

Књиге

1. Constant, J. (1959). *Les systèmes de répression en matière d'infraction économique*. Luxembourg: Faculté internationale de droit comparé.
2. Jescheck, H. H. (1978). *Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil*. Berlin: Duncker & Humblot.
3. Schmidt, E. (1950). *Das Neue Westdeutsche Wirtschaftsrecht*. Tübingen
4. The Mommsen (1907). *Le droit pénal romain*. Paris: Ancienne librairie Thorin et fis, Albert Fontemoing.
5. Алексић, Ж., Миловановић, З. (1991). *Криминалистика*. Београд: Правни факултет.
6. Алексић, Ж., Шкулић, М. (2007). *Криминалистика*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду и ЈП Службени гласник.
7. Аћимовић, М. (1937). *Кривично право – општи део*. Суботица: Градска штампарија
8. Аџић С. (2008). *Привредни систем и економска политика*. Суботица: Економски факултет.
9. Бановић, Б. (2002). *Обезбеђење доказа у криминалистичкој обради кривичних дела привредног криминалитета*. Земун: Виша школа унутрашњих послова.
10. Бајец, Ј., Јоксимовић Љ. (2001). *Савремени привредни системи*. Београд: Економски факултет
11. Бачић, Ф. (1978). *Коментар Кривичног закона Социјалистичке Федеративне Републике Југославије*. Београд: Савремена администрација.
12. Бачић, Ф. (1979). *Кривично право – посебни дио*. Загреб: Правни факултет.

13. *Билтен – пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2015, пријаве оптужења и осуде.* (2016). Ковачевић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику.
14. *Билтен – пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2016, пријаве оптужења и осуде.* (2017). Ковачевић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику.
15. *Билтен – пунолетни учиниоци кривичних дела, 2017, пријаве оптужења и осуде.* (2018). Ковачевић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику.
16. *Билтен – пунолетни учиниоци кривичних дела, 2018, пријаве оптужења и осуде.* (2019). Ковачевић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику.
17. *Билтен – пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2019, пријаве оптужења и осуде.* (2020). Ковачевић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику.
18. Благојевић, Б. (гл. редактор) (1985). *Правна енциклопедија. Књ. 2.* Београд: Савремена администрација.
19. Богићевић, Т. (2002). *Царинска тарифа.* Београд: Женид.
20. Бошковић, М. (1999). *Криминолошки лексикон.* Нови Сад: Матица српска и Универзитет.
21. Бошковић, М. (2005). *Криминалистика методика.* Београд: Полицијска академија.
22. Бошковић, М. (2006). *Криминологија.* Нови Сад: Правни факултет.
23. Бошковић, М., Марковић, М. (2015). *Криминологија са елементима виктимологије.* Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе.
24. Буквић, Р. (2007). *Основи микроекономике за правнике.* Београд: Правни факултет Универзитета Унион.
25. Васиљевић, М. (1995). *Трговинско право: привредно право.* Београд: Савремена администрација.
26. Васиљевић, М. (1996). *Коментар Закона о привредним друштвима.* Београд: Удружење правника у привреди СРЈ.

27. Драгојловић, Ј. (2016). *Условна осуда у кривичном законодавству Републике Србије. Докторска дисертација*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе.
28. Ђорђевић, Ђ. (2016). *Систем кривичних санкција и могућности његове реформе*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
29. Ђорђевић, Ђ., Коларић, Д. (2020). *Кривично право – посебни део*. Београд: Криминалистичко-полицијски универзитет.
30. Ђорђевић, З. (2006). *Нарко криминалитет – кривичноправни и криминалистички аспект*. Нови Пазар: Интернационални универзитет.
31. *Ефикасно сузбијање сиве економије*. (2010). Стално радно тело Савета за економска питања и Секретаријат Савета (прир.). Београд: Социјално-економски савет Републике Србије и Swiss Labour Assistance и Радничка штампа.
32. Златарић, Б. (1958). *Кривични законик у практичној примјени – посебни дио*. Загреб: Народне новине.
33. Ивошевић, Д. (1973). *Појам привредног кривичног права*. Приштина: Заједница научних установа САП Косова.
34. Јанковић, Д. (1979). *Историја државе и права народа Југославије*. Београд: Научна књига.
35. Јовановић, Љ. (1983). *Кривично право – посебни део*. Београд: Светозар Марковић.
36. Јовашевић, Д. (2017). *Кривично право – посебни део*. Београд: Досије.
37. Јовашевић, Д., Миладиновић Стефановић, Д. (2018). *Прекршајно право*. Ниш: Правни факултет.
38. Јоксић, И. (2019). *Кривично право – општи део*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе.
39. Кандић, Љ. (1992). *Одабрани извори из опште историје државе и права*. Београд: Савремена администрација.
40. Кокољ, М., Лазин, Ђ. (1986). *Имовинске кривичне санкције и мере у југословенском кривичном праву*. Београд: Научна књига.
41. Косановић, С. (2010). *Недозвољена трговина*. Београд: Правни факултет Универзитета Унион.

42. Кресоја, М. (2006). *Криминалистика за основно полицијско образовање*. Темерин: Уго Пирс.
43. Кригер, Г. А., Куринов, Б. А., Ткаченски Ј. М. (ред.). (1982). *Советское уголовное право – посебни део*. Москва.
44. Кркљубш Љ. (2002). *Правна историја српског народа*. Нови Сад: Прометеј.
45. Кузмановић, М. (2004). *Српска Царинска тарифа*. Београд: Службени гласник.
46. Кузмановић, Р. (ур.) (2000). *Душанов законик – 650 година после његовог доношења*. Бања Лука: Академија наука и умјетности Републике Српске.
47. Кулић, М. (1999). *Пореска утаја и кријумчарење*. Београд: БМГ – Београдско машинско-графичко предузеће.
48. Кулић, М. (2010). *Пореска кривична дела*. Београд: Фин такс центар.
49. Кулић, М. (2012). *Пореско право*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе.
50. Кунов, Х. (1958). *Опита привредна историја: преглед привредног развитка од примитивне скупљачке привреде до високо развијеног капитализма. Том 3. Средњовековна феудална привреда у средњој и западној Европи*. Београд: Култура.
51. Лазаревић, Љ. (1981). *Кривично право – посебни део*. Београд: Савремена администрација.
52. Лазаревић, Љ. (2000а). *Кривично право – посебни део*. Београд: Савремена администрација.
53. Лазаревић, Љ. (2000б). *Кривично право – општи део*. Београд: Савремена администрација.
54. Лазаревић, Љ. (2006). *Коментар Кривичног законика Републике Србије*. Београд: Савремена администрација.
55. Лазаревић, Љ. (2011). *Коментар Кривичног законика*. Београд: Правни факултет Универзитета Унион.
56. Лончаревић, Ј. (1908). *Кривична дела у царинском закону – докторска теза*. Београд: Штампарија Раденка Раденковића и комп.

57. Лукиновић, М., Стаматовић, М., Шаркић, Н. (2017). *Иновације – правно економски аспекти*. Београд: Службени гласник: Правни факултет Универзитета Унион.
58. Марић, В. (2009). *Сличност жигова*. Београд: Правни факултет Универзитета Унион.
59. Марковић, С. (2000). *Право интелектуалне својине*. Београд: Службени гласник.
60. Мићуновић, Љ. (1991). *Савремени лексикон страних речи и израза*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
61. Мићовић, М. (2012). *Привредно право*. Крагујевац: Правни факултет.
62. Мрвић Петровић, Н. (2016). *Кривично право – посебни део*. Београд: Правни факултет Универзитета Унион.
63. Ницевић, М., Ивановић, А. (2013). *Привредни криминалитет*. Нови Пазар: Универзитет.
64. Новаковић, С. (1982). *Историја и традиција*. Београд: Српска књижевна задруга.
65. Павловић, М. (2013). *Развитак права – правне историје света*. Крагујевац: Н. Павловић.
66. Петровић, Б., Јовашевић, Д. (2005). *Кривично право II – кривично право посебни дио*. Сарајево: Правни факултет Универзитета.
67. Петровић, Б., Јовашевић, Д. (2006). *Извршно кривично/казнено право*. Сарајево: Правни факултет.
68. Попадић, В. (1989). *Сузбијање кријумчарења*. Београд: Економика.
69. Поповић, Д. (1997). *Наука о порезима и пореско право*. Београд: Савремена администрација.
70. Поповић, М. (1974). *Царинско пословање*. Београд: Виша економска школа.
71. Поповић, С. (1969). *Заштита робних и услужних жигова у југословенском праву – са освртом на међународно и упоредно право и судску праксу*. Београд: Институт за упоредно право.
72. Прља, Д., Ивановић, З., Рељановић, М. (2011). *Кривична дела високотехнолошког криминала*. Београд: Институт за упоредно право.

73. Радовановић, М., Ђорђевић, М. (1967). *Кривично право – посебни део*. Београд: Савремена администрација.
74. Радовановић, М., Ђорђевић, М. (1975). *Кривично право – посебни део*. Београд: Савремена администрација.
75. Раичевић, Б. (2005). *Јавне финансије*. Београд: Економски факултет, Центар за издавачку делатност.
76. Раковић, М. (2007). *Јавне финансије и финансијско право*. Бања Лука: Правни факултет.
77. Самарџија, М. (1978). *Привредни систем Југославије: II део материјална и друштвена структура производње*. Београд: Научна књига.
78. *Саопштење 189 (66) од 15.7.2016. године*. (2016). Живковић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику.
79. *Саопштење 194 (67) од 14.7.2017. године*. (2017). Живковић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику.
80. *Саопштење 193 (68) од 16.7.2018. године*. (2018). Живковић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику.
81. *Саопштење 192 (69) од 16.7.2019. године* (2019). Живковић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику.
82. *Саопштење 77 (202), од 23.7.2020. године*. (2020). Живковић, М. (уред.), Београд: Републички завод за статистику.
83. Симић, И. (1994). *Кривична дела из посебних савезних и републичких закона са коментаром*. Београд: Службени гласник.
84. Срзентић, Н., Стајић, А., Клаус, Б., Лазаревић, Љ., Ђорђевић, М. (1995). *Коментар Кривичног закона Републике Србије*. Београд: Савремена администрација.
85. Станковић, М. (1987). *Царински систем и царинске политике*. Београд: Научна књига.
86. Стефановић, З. (2008). *Привредно уговорно право*. Београд: Правни факултет Универзитета Унион и Службени гласник.
87. Стефановић, З., Станивук, Б. (2012). *Коментар Закона о привредним друштвима*. Београд: Параграф Цо; Нови Сад: Параграф Лекс.
88. Стојановић, З. (2007). *Коментар Кривичног законика Србије*. Београд: Службени гласник.

89. Стојановић, З. (2019). *Коментар Кривичног законика од 1. децембра 2019. године и према стању законодавства од 21. маја 2019. године*. Београд: Службени гласник
90. Стојановић, З., Милорадовић, О., Радисављевић, М., Трешњев, А. (2017). *Приручник за сузбијање привредног криминалитета и корупције*. Београд: Министарство правде САД; Мисија ОЕБС-а у Србији.
91. Татомировић, Д. (1982). *Кријумчарење – схватање и сузбијање*. Београд: Републички секретаријат за унутрашње послове СР Србије.
92. Турањанин, В. (2019). *Анатомија привредних кривичних дела*. Крагујевац: Правни факултет Универзитета и Институт за правне и друштвене науке.
93. Фајферић, Ж. (прир.) (1996). *Савезна Република Немачка – Устав – Кривични законик – Привредни кривични законик*. Шид: С. Константиновић.
94. Царић, М., Матијашевић Обрадовић, Ј. (2017). *Привредни криминалитет*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе.
95. Чејовић, Б. (1987). *Кривично право – општи део*, Београд: Научна књига.
96. Чејовић, Б. (2006). *Кривично право – општи и посебни део*. Београд: Досије.
97. Чејовић, Б. (2008). *Кривично право у судској пракси – посебни део*. Крагујевац: Лион Макс.
98. Чејовић, Б., Кулић, М. (2014). *Кривично право*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе.
99. Шакић, С. (1995). *Средњовековно српско право*. Нови Сад: Матица српска.

Чланци

1. Mulder, A. (1953). Le droit pénal social économique. *Revue internationale de droit pénal*, 24(1).

2. Schneider, F. (2011). The Shadow Economy and Shadow Economy Labor Force: What Do We (Not) Know. In *Discussion Paper Series* (pp. 2–58). Bonn: Bonn Graduate School of Economics.
3. Аличих, С. (2015). Римско антимонополско законодавство. У Г. Марковић (уред.), *Однос права у региону и права Европске уније: зборник радова* (стр. 145–155). Источно Сарајево: Правни факултет.
4. Бингулац, Н., Драгојловић, Ј. (2017). Развој кривичних санкција у Републици Србији у периоду након Другог светског рата до данас. *Култура полиса*, 14(33), 275–289.
5. Васиљевна Денисова, А. (2017). Руско кривично право – појам циљеви, задаци и принципи. У Н. Мрвић Петровић, Н. Кршљанин и М. Зиројевић (уред.), *Увод у право Русије* (стр. 137–145). Београд: Институт за упоредно право и Правни факултет.
6. Вуковић, М. (1993). "Сива економија" - "тамна бројка" криминалитета, *Безбедност*, 35(1). 98–104.
7. Гојковић, В., Фајгељ, С. (2006). *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања*. 25 (1/2), 41–62
8. Делић, Н. (2010). Кривичноправни аспект кријумчарења. *Право и привреда*, 47(4–6), 476–487.
9. Драгојловић, Ј., Грујић, Г. (2018). Кривично дело злоупотребе положаја одговорног лица. *Право – теорија и пракса*, 35(4–6), 30–44.
10. Драгојловић, Ј., Милошевић, И. (2018). Кривична дела давања и примања мита у обављању привредне делатности. *Култура полиса*, 15(35), 383–392.
11. Дракић, Д. С., Милић, И. Д. (2020). Изрицање и извршење казне затвора која се извршава у просторијама у којима осуђени станује – тзв. кућни затвор. *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 54(3), 999–1022.
12. Ђорђевић, М. (1964). Развој и одлике савременог привредног кривичног права. *Анали Правног факултета у Београду*, 12(4), 398–415.
13. Јовановић, Р. (2006). Заштита географских назива производа. *Правни живот*, 55(11), 931–943.

14. Јовашевић, Д. (1997). Карактеристике кривичног дела недозвољене трговине. *Судска пракса*, 17(6), 49–56.
15. Јовашевић, Д. (1999). Теоријски и практични аспекти кривичног дела недозвољене трговине. *Право – теорија и пракса*, 15(5–6), 11–20.
16. Јовашевић, Д. (2013). Рад у јавном интересу – теорија, пракса, законодавство. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, (64), 15–32.
17. Јовашевић, Д. (2016). Основне карактеристике законодавства Карађорђево Србије, *Годишњак Факултета правних наука*, 6(6), 63–74.
18. Јовићевић-Симин, М., Јовићевић, П., Новаковић, С. (2016). Ознаке географског порекла као генератор конкурентности националне привреде. *Економика пољопривреде*, 63(2), 567–583.
19. Јоксић, И. (2010). Судска опомена у кривичном праву. *Безбедност*, Београд, 52(1), 94–108.
20. Керпел, Г. (1965). Примена члана 226. КЗ. *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, 14(1), 9–13.
21. Кнежевић, М. (2007). Елементи индивидуализације привредног друштва. *Право – теорија и пракса*, 24(9–10), 73–77.
22. Кобе, П. (1969). Привредна кривична дела у кривичном законнику и у споредном кривичном законодавству, као и нови облици ових кривичних дела. *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, (4), 541–552.
23. Кобе, П. (1975). Кривична дела против привреде. *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, (4), 585–610.
24. Колаковић Бојовић, М. (2017). Привредна кривична дела и Поглавље 23. У И. Стевановић и В. Чоловић (прир.), *Привредна кривична дела* (стр. 95–106). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право.
25. Коларић, Д. (2017). Преглед на Закон о изменама и допунама Кривичног законика (кривична дела против привреде). У И. Стевановић и В. Чоловић (прир.), *Привредна кривична дела* (стр. 35–46). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право.

26. Костић, Ж. Ј., Павловић, С. З. (2020). Порески деликти у законодавству Савезне Републике Немачке. *Страни правни живот*, 64(1), 141–153.
27. Костић, Ј., Зиројевић, М. (2017). Објект заштите кривичних дела против привреде. У И. Стевановић и В. Чоловић (прир.), *Привредна кривична дела* (стр. 257–268). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право.
28. Кулић, М. (2017). Злоупотреба положаја одговорног лица у судској пракси у РС. У М. Бејатовић (уред.), *Независност правосуђа – зборник радова* (стр. 45–56). Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду.
29. Кулић, М. (2019). Кривичноправна заштита промета акцизних производа. У М. Кулић (уред.), *Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе*. (стр. 302–318). Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе.
30. Кулић, М., Минић, М. (2012). Кривично дело кријумчарења у кривичном праву Србије. У С. Ного (уред.), *Релевантна питања примене међународног кривичног права у националном праву: тематски међународни научни скуп* (стр. 299–310). Београд: Интермекс.
31. Лазић, Д. (2014). Корупција – камен спотицања сваког друштва. У М. Кулић (уред.), *Право и изазови XXI вијека* (стр. 107–120). Брчко Дистрикт: Европски универзитет.
32. Лештанин, Б. (2017). Кривичноправни и криминалистички аспекти кривичног дела недозвољена трговина. У Б. Симеуновић-Патић (уред.), *Полиција и правосудни органи као гаранти слободe и безбедности у правној држави: тематски зборник радова* (стр. 291–307). Крагујевац: Правни факултет Универзитета.
33. Лукић, Н. (2014). Појам и карактеристике привредног кривичног права. У Ђ. Игњатовић (уред.), *Казнена реакција у Србији: тематска монографија. Део 4.* (стр. 268–284). Београд: Правни факултет Универзитета.
34. Марковић, С. (1995). Заштита и правна природа фирме. *Право и привреда*, 33(3–6), 551–559.

35. Матијашевић-Обрадовић, Ј., Илић, Д. (2018). Кривична дела против привреде – кривична регулатива као значајан фактор привредне стабилности. *Пословна економија*, 12(1), 92–109.
36. Маџар, Ј. (2013). Сива економија у Србији у светлу тенденција у европским земљама. *Школа бизниса*, (3–4), 56–77.
37. Миладиновић, В. (1971). Сложеност, разноликост и променљивост видова недозвољене трговине. *Зборник Правног факултета у Нишу*, (10), 209–215.
38. Миладиновић, З., Варга, С. (2013). Разлози за одбијање захтева за признање жига. *Зборник Матице српске за друштвене науке*, 63(145), 609–622.
39. Милетић, В. (2017). Привредна кривична дела у праву Републике Србије. *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања*, 36(2) 111–120.
40. Милошевић, Г. (2003). Кријумчарење. *Безбедност*, 45(4), 600–620.
41. Милошевић, Г., Никач, Ж. (2011). Кријумчарење – нормативни и оперативни аспекти сузбијања у Републици Србији. У С. Мијалковић, Д. Субошић и З. Вукашиновић Радојчић (уред.), *Супротстављање савременом организованом криминалу и тероризму – књ. 1* (стр. 145–155). Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
42. Мићовић, М. (1997). Заштита фирме и судска пракса. *Право и привреда*, 35(11–12), 66–75.
43. Николић, Ђ., Чудан, А., Ђорђевић, Б. (2016). Царински органи у функцији сузбијања сиве економије. *НБП – Наука, безбедност, полиција*, 21(2), 159–180.
44. Петрић, Б. (1982). О привредном криминалу. *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, (4), 477–481.
45. Срзентић, Н. (1954). Проблеми привредних деликата. *Архив за правне и друштвене науке*, 41(3–4), 336–362.
46. Стојановић, З. (2005). *Карактеристике предлога Кривичног законика Србије. Бранич*, 117(1–2), 5–24.
47. Стојановић, З. (2008). Кривична дела против привреде у КЗ Србије. У А. Радованов, С. Ного и В. Лакићевић (уред.), *Промене у правном систему*

- Републике Србије: зборник радова* (стр. 109–122). Нови Сад: Привредна академија.
48. Тањевић, Н. (2018). Привредни криминал у Републици Србији – стање и изазови. У Ј. Костић и А. Стевановић (уред.), *Финансијски криминалитет* (стр. 237–252). Београд: Институт за упоредно право; Институт за криминолошка и социолошка истраживања.
 49. Тошић, И. (2017). Превара у осигурању и њене врсте. У И. Стевановић и В. Чоловић (прир.), *Привредна кривична дела* (стр. 269–282). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право.
 50. Турањанин В., Михајловић, Б. (2013). Заштита пословног имена привредног друштва. *Анали пословне економије*, 5(8), 109–126.
 51. Турањанин, В. (2017). Привредна кривична дела из споредног кривичног законодавства. У И. Стевановић и В. Чоловић (прир.), *Привредна кривична дела* (стр. 203–214). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право.
 52. Ђеранић, Ј. (2017). Правни оквир одговорности за повреду жига на интернету у Европској унији и Републици Србији. У И. Стевановић и В. Чоловић (прир.), *Привредна кривична дела* (стр. 35–46). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право.
 53. Чукаловић, Ј. (2005). Царински поступак, појам, врсте и реализација у судској пракси. *Право – теорија и пракса*, 22(5–6), 3–30.
 54. Шкулић, М. (2017). Злоупотреба положаја одговорног лица – *ratio legis* и неки недостаци постојеће инкриминације. У И. Стевановић и В. Чоловић (уред.), *Привредна кривична дела* (стр. 69–95). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право.

Интернет извори

1. *Како се борити против кријумчарења дивљих биљака и животиња?*. Доступно на: <http://europa.rs/kako-se-boriti-protiv-krijumcarenja-divljih-biljaka-i-zivotinja/>
2. Маринковић, Л. (2019). *Царина Србије – шверц цигарета, дроге, новца и робе на најочигледнијим и најчуднијим местима*. Доступно на: <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-49131625>
3. Откривена илегална лабораторија за производњу парфема, Политика (23.10.2019). Доступно на: <http://www.politika.rs/scc/clanak/440436/Hronika/Otkrivena-ilegalna-laboratorija-za-proizvodnju-parfema>
4. Списак ознака географског порекла регистрованих у заводу за интелектуалну својину. Доступно на: <http://www.zis.gov.rs/prava-intelektualne-svojine/oznake-geografskog-porekla/spisak-ogp.953.html>
5. Хапшење због неовлашћене употребе туђег пословног имена. Доступно на: <https://www.srbija.gov.rs/vest/348536/hapsenja-zbog-neovlascene-upotrebe-tudjeg-poslovnog-imeni.php>

Закони

1. Convention of the protection of the European Communities financial interests, *Official Journal C* 316 of 27.11.1995.
2. Loi sur les douanes, 1986, ch. 1, sanctionné le 13 février 1986, dernière modification le 17 mars 2021.

3. Regulation (EC) No 110/2008 of the European Parliament and of the Council of 15 January 2008 on the definition, description, presentation, labelling and the protection of geographical indications of spirit drinks and repealing Council Regulation (EEC) No 1576/89.
4. Regulation (EU) No 1308/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 establishing a common organisation of the markets in agricultural products and repealing Council Regulations (EEC) No 922/72, (EEC) No 234/79, (EC) No 1037/2001 and (EC) No 1234/2007.
5. Regulation (EU) No 251/2014 of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on the definition, description, presentation, labelling and the protection of geographical indications of aromatised wine products and repealing Council Regulation (EEC) No 1601/91.
6. Regulations No 1151/2012 Of the European Parliament and of the Council of 21 November 2012 on quality schemes for agricultural products and foodstuffs, Official Journal of the European Union, L 343/1.
7. Закон о банкама, *Службени гласник РС*, бр. 107/05, 91/10 и 14/15.
8. Закон о добровољним пензијским фондовима и пензијским плановима, *Службени гласник РС*, бр. 85/05 и 31/11.
9. Закон о заштити народних добара и њиховом управљању, *Службени лист ДФЈ*, бр. 36/45.
10. Закон о заштити општенародне имовине под управом државе, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 86/46, 105/46.
11. Закон о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања, *Службени лист СФРЈ*, бр. 34/1981.
12. Закон о изменама и допунама Кривичног законика ФНРЈ из 1962. године, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 31/62.
13. Закон о изменама и допунама Кривичног законика, *Службени гласник РС*, бр. 122/12.
14. Закон о кривичним делима против општенародне имовине задружних и других друштвених организација, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 87/48.
15. Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/03 – Уставна повеља и *Службени гласник РС*, бр. 18/20.

16. Закон о ознакама географског порекла, *Службени гласник РС*, бр. 18/10 и 44/18 – др. закон.
17. Закон о осигурању, *Службени гласник РС*, бр. 139/14.
18. Закон о пореском поступку и пореској администрацији, *Службени гласник РС*, бр. 80/02, 84/02 – испр., 23/03 – испр., 70/03, 55/04, 61/05, 85/05 – др. закон, 62/06 – др. закон, 63/06 – испр. др. закона, 61/07, 20/09, 72/09 – др. закон, 53/10, 101/11, 2/12 – испр., 93/12, 47/13, 108/13, 68/14, 105/14, 91/15 – аутентично тумачење, 112/15, 15/16, 108/16, 30/18, 95/18, 86/19 и 144/20.
19. Закон о поступку регистрације у привредне регистре, *Службени гласник РС*, бр. 99/11, 83/14 и 31/19.
20. Закон о преузимању акционарских друштава, *Службени гласник РС*, бр. 46/06, 107/09, 99/11 и 108/16.
21. Закон о робним и услужним жиговима, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 45/61.
22. Закон о систему друштвене контроле цена, *Службени лист СФРЈ*, бр. 84/89 и *Службени лист СРЈ*, бр. 32/93.
23. Закон о сузбијању недопуштене трговине, недопуштене шпекулације и привредне саботаже, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 56/46.
24. Закон о сузбијању недопуштене шпекулације и привредне саботаже, *Службени лист ДФЈ*, бр. 26/45.
25. Закон о сузбијању нелојалне утакмице и монополистичких споразума, *Службени лист СФРЈ*, бр. 24/74.
26. Закон о трговачким друштвима, *Народне новине*, бр. 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19.
27. Закон о трговини, *Службени гласник РС*, бр. 52/19.
28. Закон о тржишту капитала, *Службени гласник РС*, бр. 31/11, 112/15, 108/16, 9/20 и 153/20.
29. Кривичен законик, *Службени весник на Република Македонија*, бр. 37/96, 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15, 226/15 и 97/17.

30. Кривични закон Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 44/89, 21/90 и *Службени гласник РС*, бр. 16/90, 26/91, 75/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/97, 17/95 и 44/98.
31. Кривични закон СРЈ, *Службени лист СФРЈ*, бр. 44/76, 36/77, 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 45/90, 54/90, и Службени лист СРЈ, 35/92, 16/93, 37/93 и 24/94.
32. Кривични закон СФРЈ, *Службени лист СФРЈ*, бр. 44/76.
33. Кривични законик (општи део), *Службени лист ФНРЈ*, бр. 106/47.
34. Кривични закон Босне и Херцеговине, *Службени гласник БиХ*, бр. 3/03, 32/03 – испр., 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 8/2010, 47/14, 22/15, 40/15 и 35/18.
35. Кривични законик из 1929. године, *Службене новине*, бр. 33 – XVI од 9. фебруара 1929. године.
36. Казнителный законикъ за Княжество Србию, (1860) Београд, Правительственной печатњи Доступно на: <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/publications/index/pubid:3042/id:0>
37. Кривични законик из 1998. године, *Службени гласник РС*, бр. 44/98.
38. Кривични законик, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 18/51.
39. Ничански споразум о међународној класификацији роба и услуга ради регистравања жигова, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 19/10.
40. Правилник о ограничењима и забранама производње, стављања у промет и коришћења хемикалија, *Службени гласник РС*, бр. 90/13, 25/15, 2/16, 44/17, 36/18 и 9/20.
41. Уголовный Кодекс Российской Федерации од 1926. года, Доступно на: <https://docs.cntd.ru/document/901757374>
42. Уголовный Кодекс Российской Федерации од 1961. године, Доступно на: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_2950/c51ce19e40436da09b87db4de139a1db0f9736ff/
43. Уголовный Кодекс Российской Федерации од 13 јуна 1996. года. *Российская газета*, Но 63-ФЗ, с изменениями на 24 февраля 2021 года. Доступно на: <https://docs.cntd.ru/document/9017477>

44. Уредба о откупу житарица у економској 1946/47. години, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 35/46.
45. Уредба о регулисању унутрашњег промета робом, *Службени лист ДФЈ*, бр. 40/45.
46. Уредба о товљењу, ценама и промету свиња у економској 1946/47. години, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 56/47.
47. Устав СФРЈ из 1963. године, *Службени лист СФРЈ*, бр. 14/63.
48. Уставни закон о основама друштвеног и политичког уређења ФНРЈ и савезним органима власти, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 3/53.
49. Царински закон, *Службени гласник РС*, бр. 95/18, 91/19 – др. закон и 144/20.
50. Царински закон, *Службени лист СРЈ*, бр. 45/92.
51. Казнени закон Републике Хрватске, *Народне новине*, бр. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19.
52. Закон о девизном пословању, *Службени гласник РС*, бр. 62/06, 31/11, 119/12, 139/14 и 30/18.
53. Основни кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 39/03.
54. *Kazenski zakonik*, *Uradni list RS*, št. 50/12 – uradno prečišćeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20 in 91/20.
55. Царински закон, *Службени гласник РС*, бр. 73/03 и 61/05.
56. Закон о царинској тарифи, *Службени гласник РС*, бр. 62/05, 61/07, 5/09, 95/18 – др. закон и 91/19.
57. Царински закон, *Службени гласник РС*, бр. 73/03
58. Устав СФРЈ из 1974. године, *Службени лист СФРЈ*, бр. 9/74.
59. Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/05.
60. Уредба о трговини на велико живином, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 86/45.
61. Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19.
62. Устав Републике Србије, *Службени лист РС*, бр. 1/90.
63. Устав СРЈ, *Службени лист СРЈ*, бр. 1/92.
64. Закон о електронској трговини, *Службени гласник РС*, бр. 41/09, 95/13 и 52/19.
65. Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/06.

66. Закон о привредним друштвима, *Службени гласник РС*, бр. 36/11, 99/11, 83/14 – др. закон, 5/15, 44/18, 95/18 и 91/19.
67. Закон о стечају, *Службени гласник РС*, бр. 104/09, 99/11 – др. закон, 71/12 – одлука УС, 83/14, 113/17, 44/18 и 95/18.
68. Кривични законик Црне Горе, *Службени лист РЦГ*, бр. 70/03, 13/04 – испр. и 47/06 и *Службени лист ЦГ*, бр. 40/08, 25/10, 32/11, 64/11 – др. закон, 40/13, 56/13 – испр., 14/15, 42/15, 58/15 – др. закон, 44/17, 49/18 и 3/20.
69. Закон о заштити потрошача, *Службени гласник РС*, бр. 62/14, 6/16 – др. закон и 44/18 – др. закон.
70. Закон о жиговима, *Службени гласник РС*, бр. 6/20.
71. Одредбе о знаку квалитета производа, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 30/62.
72. Закон о оружју и муницији, *Службени гласник РС*, бр. 20/15, 10/19 и 20/20.

Судска пракса

1. Закључак са седнице Одељења Високог савета судства од 31. маја 1993. године.
2. Правно схватање Кривичног одељења Врховног суда Србије, заузето на седници одржаној 17. априла 2006. године. Билтен судске праксе Врховног суда Србије, Београд, 2006, (1), стр. 1
3. Правно схватање усвојено на седници Кривичног одељења Врховног суда Србије од 9. новембра 1994. године.
4. Правно схватање усвојено на седници Кривичног одељења Врховног суда Србије од 1982. године.
5. Правно схватање усвојено на седници Кривичног одељења Врховног суда Србије од 9. новембра 1994. године.
6. Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж. 1-1386/16 од 19. октобра 2016. године.

7. Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж. 1-3787/12 од 29. августа 2010. године.
8. Пресуда Вишег суда у Ужицу, Кж 210/16 од 28. децембра 2016. године.
9. Пресуда Вишег суда у Шапцу, Кж 206/14 од 9. фебруара 2015. године.
10. Пресуда Врховног касационог суда, Кзз 1106/2015 од 22. децембра 2015. године.
11. Пресуда Врховног касационог суда, Кзз 1365/19 од 18. јуна 2020. године.
12. Пресуда Врховног касационог суда, Кзз 364/18 од 27. марта 2018. године.
13. Пресуда Врховног касационог суда, Кзз 598/15 од 2. септембра 2015. године.
14. Пресуда Врховног касационог суда, Кзз 65/11 од 19. октобра 2011. године.
15. Пресуда Врховног касационог суда, Кзз 709/2015 од 26. јануара 2016. године.
16. Пресуда Врховног суда Босне и Херцеговине, Кж. 1016/74 од 15. новембра 1974. године.
17. Пресуда Врховног суда Војводине, КЗП 109/85.
18. Пресуда Врховног суда Србије у Београду, Кзп. 379/08 од 28. октобра 2008. године.
19. Пресуда Врховног суда Србије, Кж 469/00. од 4. маја 2000. године.
20. Пресуда Врховног суда Србије, Кж I 1221/81 од 9. фебруара 1982. године.
21. Пресуда Врховног суда Србије, Кж I 188/78.
22. Пресуда Врховног суда Србије, Кж I 57/77.
23. Пресуда Врховног суда Србије, Кж I 920/78 од 12. новембра 1978. године.
24. Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 1196/ од 25. фебруара 1985. године.
25. Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 1252/86 од 13. јануара 1987. године.
26. Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 362/64 од 29. априла 1964. године.
27. Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 41/90 од 18. октобра 1990. године.
28. Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 416/63 од 5. априла 1963. године.
29. Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 4462/63 од 13. марта 1964. године.
30. Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 858/64 од 17. априла 1964. године.

31. Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 10/98 од 26. фебруара 1998. године.
32. Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 125/83.
33. Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 1444/84.
34. Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 20/82 од 16. марта 1982. године.
35. Пресуда Врховног суда Србије, Кж-953/05 од 9. маја 2006. године.
36. Пресуда Врховног суда Србије, Кзз. 56/96 од 10. јануара 1997. године.
37. Пресуда Другог општинског суда у Београду, К. 603/08 од 10. децембра 2008. године.
38. Пресуда окружног суда у Београду, К. 275/99. од 26. октобра 1999. године.
39. Пресуда окружног суда у Београду, Кж 721/83.
40. Пресуда Окружног суда у Београду, Кж. 1547/02 од 28. августа 2002. године.
41. Пресуда Окружног суда у Београду, Кж. 2405/05 од 30. новембра 2005. године.
42. Пресуда Окружног суда у Београду, Кж. 3437/03 од 27. новембра 2003. године.
43. Пресуда Окружног суда у Београду, Кж. 781/09 од 23. марта 2009. године.
44. Пресуда Окружног суда у Краљеву, К. бр. 69/08 од 22. септембра 2008. године.
45. Пресуда Окружног суда у Пећи, Кж. 272/96 од 11. децембра 1996. године.
46. Пресуда Окружног суда у Суботици, Кж-241/07 од 12. септембра 2007. године.
47. Пресуда Окружног суда у Чачку, Кж 205/2008 од 2. априла 2008. године.
48. Пресуда Окружног суда у Чачку, Кж. 206/99 од 25. јуна 1999. године.
49. Пресуда Општинског суда у Ђаковици, К. 817/94 од 22. јула 1996. године.
50. Пресуда Основног суда у Краљеву, 3К. 2182/10 од 25. маја 2010. године.
51. Пресуда Основног суда у Краљеву, К-368/10 од 9. фебруара 2010. године.
52. Пресуда Основног суда у Нишу, 15К. бр. 4440/10 од 10. новембра 2010. године.

53. Пресуда Основног суда у Сомбору, бр. К.194/12 од 29. марта 2013. године.
54. Пресуда Првог општинског суда у Београду, К. 1579/01 од 1. априла 2002. године.
55. Пресуда Првог општинског суда у Београду, К. 908/03 од 24. септембра 2003. године.
56. Пресуда Четвртог Општинског суда у Београду, К. 1282/04 од 18. јануара 2005. године.
57. Решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж. бр. 2585/10. од 2. септембра 2010. године.
58. Решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж.1.3627/10 од 22. јула 2010. године.
59. Решење Апелационог суда у Нишу, 7Кж.1. бр. 1059/11 од 27. фебруара 2012. године.
60. Решење Апелационог суда у Новом Саду бр. Кж.1-2477/13 од 6. фебруара 2014. године.
61. Решење Апелационог суда у Новом Саду, Кж I 762/10 од 18. јануара 2011. године.
62. Решење Апелационог суда у Новом Саду, Кж. 5974/10.
63. Решење Округног суда у Београду, Кж. 3233/04 од 29. децембра 2004. године.
64. Решење Округног суда у Београду, Кж. 643/96 од 9. маја 1996. године.
65. Решење Првог општинског суда у Београду, К. 219/04 од 13. новембра 2004. године.
66. Став са седице Кривичног одељења Врховног суда Србије, од 28. септембра 1963. године.
67. Став са седнице Кривичног одељења Апелационог суда у Новом Саду од дана 29. октобра 2014. године.